៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

សំយុត្តនិកាយេ

មហាវគ្គ-អដ្ឋកថា

១. មគ្គសំយុត្តំ

១. អវិជ្ជាវគ្គោ

១-២. អវិជ្ជាសុត្តាទិវណ្ណនា

១-២. មហាវគ្គស្ស បឋមេ **បុព្ពង្គមា**តិ សហជាតវសេន ច ឧបនិស្សយវសេន ចាតិ ទ្វីហាការេហិ បុព្ពង្គមា។ **សមាបត្តិយា**តិ សមាបជ្ជនាយ សភាវបដិលាភាយ, ឧប្បត្តិយាតិ អត្ថោ។ **អន្វទេវ អហិរិកំ អនោត្តប្ប**ន្តិ សា បនេសា យទេតំ អលជ្ជនាការសណ្ឋិតំ អហិរិកំ, អភាយនាការសណ្ឋិតញ្ច អនោត្តប្បំ, ឯតំ អនុទេវ សហេវ ឯកតោវ, ន វិនា តេន ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជាគតស្សា**តិ អវិជ្ជាយ ឧបគតស្ស សមន្នាគតស្ស។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ អយាថាវទិដ្ឋិ អនិយ្យានិកទិដ្ឋិ។ **បហោតី**តិ ហោតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **មិច្ឆាសង្កប្បា**ទីសុបិ អយាថាវអនិយ្យានិកវសេនេវ មិច្ឆាភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ឥមានិ អដ្ឋបិ អកុសលធម្មសមាបត្តិយា មិច្ឆត្តអង្គានិ នាម ហោន្តិ។ តានិ បន ន ឯកក្ខណេ សព្ពានិ លព្ភន្តិ, នានក្ខណេ លព្ភន្តិ។

កថំ? យទា ហិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តំ កាយវិញ្ញត្តិំ សមុដ្ឋាបេន្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តទា មិច្ឆាទិដ្ឋិ មិច្ឆាសង្កប្បោ មិច្ឆាវាយាមោ មិច្ឆាសតិ មិច្ឆាសមាធិ មិច្ឆាកម្មន្តោតិ ឆ អង្គានិ ហោន្តិ។ យទា ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តំ, តទា មិច្ឆាទិដ្ឋិវជ្ជានិ បញ្ច។ យទា តានេវ ទ្វេ វចីវិញ្ញត្តិំ សមុដ្ឋាបេន្តិ, តទា មិច្ឆាកម្មន្តដ្ឋានេ មិច្ឆាវាចាយ សទ្ធិំ តានេវ ឆ វា បញ្ច វា។ អយំ អាជីវោ នាម កុប្បមានោ កាយវចីទ្វារេសុយេវ អញ្ញតរស្មិំ កុប្បតិ, ន មនោទ្វារេ។ តស្មា យទា អាជីវសីសេន តានេវ ចិត្តានិ កាយវចីវិញ្ញត្តិយោ សមុដ្ឋាបេន្តិ, តទា កាយកម្មំ មិច្ឆាជីវោ នាម ហោតិ, តថា វចីកម្មន្តិ មិច្ឆាជីវស្ស វសេន តានេវ ឆ វា បញ្ច វា។ យទា បន វិញ្ញត្តិំ អសមុដ្ឋាបេត្វា តានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ , តទា មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បមិច្ឆាវាយាមមិច្ឆាសតិមិច្ឆាសមាធិវសេន បញ្ច វា, មិច្ឆាសង្កប្បាទិវសេន ចត្តារិ វា ហោន្តីតិ ឯវំ ន ឯកក្ខណេ សព្ពានិ លព្ភន្តិ, នានក្ខណេ លព្ភន្តីតិ។

សុក្កបក្ខេ **វិជ្ជា**តិ កម្មស្សកតញាណំ។ ឥហាបិ សហជាតវសេន ច ឧបនិស្សយវសេន ចាតិ ទ្វីហាការេហិ បុព្ពង្គមតា វេទិតព្ពា។ **ហិរោត្តប្ប**ន្តិ ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច។ តត្ថ លជ្ជនាការសណ្ឋិតា ហិរី, ភាយនាការសណ្ឋិតំ ឱត្តប្បំ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោវ។ **វិជ្ជាគតស្សា**តិ វិជ្ជាយ ឧបគតស្ស សមន្នាគតស្ស។ **វិទ្ទសុនោ**តិ វិទុនោ បណ្ឌិតស្ស។ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ យាថាវទិដ្ឋិ និយ្យានិកទិដ្ឋិ។ **សម្មាកម្មន្តា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ កុសលធម្មសមាបត្តិយា ឥមានិ អដ្ឋង្គានិ ហោន្តិ, តានិ លោកិយមគ្គក្ខណេ ន ឯកតោ សព្ពានិ លព្ភន្តិ, លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ បន លព្ភន្តិ។ តានិ ច ខោ បឋមជ្ឈានិកមគ្គេ, ទុតិយជ្ឈានិកាទីសុ បន សម្មាសង្កប្បវជ្ជានិ សត្តេវ ហោន្តិ។

តត្ថ យោ ឯវំ វទេយ្យ “យស្មា មជ្ឈិមនិកាយម្ហិ មហាសឡាយតនិកសុត្តេ (ម. និ. ៣.៤៣១) ‘យា តថាភូតស្ស ទិដ្ឋិ, សាស្ស ហោតិ សម្មាទិដ្ឋិ។ យោ តថាភូតស្ស, សង្កប្បោ, ស្វាស្ស ហោតិ សម្មាសង្កប្បោ។ យោ តថាភូតស្ស វាយាមោ, ស្វាស្ស ហោតិ សម្មាវាយាមោ។ យា តថាភូតស្ស សតិ, ស្វាស្ស ហោតិ សម្មាសតិ។ យោ តថាភូតស្ស សមាធិ, ស្វាស្ស ហោតិ សម្មាសមាធិ។ បុព្ពេវ ខោ បនស្ស កាយកម្មំ វចីកម្មំ អាជីវោ ច សុបរិសុទ្ធោ’តិ វុត្តំ តស្មា បញ្ចង្គិកោបិ លោកុត្តរមគ្គោ ហោតី”តិ សោ វត្តព្ពោ – តស្មិំយេវ សុត្តេ “ឯវមស្សាយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆតី”តិ ឥទំ កស្មា ន បស្សសិ ? យំ បនេតំ “បុព្ពេវ ខោ បនស្សា”តិ វុត្តំ, តំ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធភាវទស្សនត្ថំ។ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ហិ បរិសុទ្ធានិ កាយកម្មាទីនិ លោកុត្តរមគ្គក្ខណេ អតិបរិសុទ្ធានិ ហោន្តីតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ។

យម្បិ អភិធម្មេ វុត្តំ “តស្មិំ ខោ បន សមយេ បញ្ចង្គិកោ មគ្គោ ហោតី”តិ (វិភ. ២១២), តំ ឯកំ កិច្ចន្តរំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ យស្មិញ្ហិ កាលេ មិច្ឆាកម្មន្តំ បហាយ សម្មាកម្មន្តំ បូរេតិ, តស្មិំ កាលេ មិច្ឆាវាចា វា មិច្ឆាជីវោ វា ន

ហោតិ, ទិដ្ឋិ សង្កប្បោ វាយាមោ សតិ សមាធីតិ ឥមេសុយេវ បញ្ចសុ ការកង្គេសុ សម្មាកម្មន្តោ បូរតិ។ វិរតិវសេន ហិ សម្មាកម្មន្តោ បូរតិ នាម។ សម្មាវាចាសម្មាអាជីវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ឥមំ កិច្ចន្តរំ ទស្សេតុំ ឯវំ វុត្តំ។ លោកិយមគ្គក្ខណេ ច បញ្ចេវ ហោន្តិ, វិរតិ បន អនិយតា។ តស្មា “ឆឡង្គិកោ”តិ អវត្វា “បញ្ចង្គិកោ”ត្វេវ វុត្តំ។ “យា ច, ភិក្ខវេ, អរិយចិត្តស្ស អនាសវចិត្តស្ស អរិយមគ្គសមង្គិនោ អរិយមគ្គំ ភាវយតោ តីហិ កាយទុច្ចរិតេហិ អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី អកិរិយា អករណំ, អយំ ភិក្ខវេ សម្មាកម្មន្តោ អរិយោ អនាសវោ លោកុត្តរមគ្គោ”តិ (ម. និ. ៣.១៣៩)។ ឯវំ បន មហាចត្តាលីសកសុត្តាទីសុ អនេកេសុ សុត្តេសុ សម្មាកម្មន្តាទីនញ្ច លោកុត្តរមគ្គស្ស អង្គភាវសិទ្ធិតោ អដ្ឋង្គិកោវ លោកុត្តរមគ្គោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អយំ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកោវ កថិតោ។ ទុតិយំ កោសលសំយុត្តេ វុត្តមេវ។

៣. សារិបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៣. តតិយេ **សកលមិទំ ភន្តេ**តិ អានន្ទត្ថេរោ សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកំ អប្បត្តតាយ សកលម្បិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ កល្យាណមិត្តសន្និស្សយេន លព្ភតីតិ ន អញ្ញាសិ, ធម្មសេនាបតិ បន សាវកបារមីញាណស្ស មត្ថកេ ឋិតត្តា អញ្ញាសិ, តស្មា ឯវមាហ។ តេនេវស្ស ភគវា **សាធុ សាធូ**តិ សាធុការមទាសិ។

៤. ជាណុស្សោណិព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៤. ចតុត្ថេ **សព្ពសេតេន វឡវាភិរថេនា**តិ សកលសេតេន ចតូហិ វឡវាហិ យុត្តរថេន។ សោ កិរ សព្ពោ សចក្កបញ្ជរកុព្ពរោ រជតបរិក្ខិត្តោ ហោតិ។ រថោ ច នាមេស ទុវិធោ ហោតិ – យោធរថោ, អលង្ការរថោតិ។ តត្ថ យោធរថោ ចតុរស្សសណ្ឋានោ ហោតិ នាតិមហា ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា ជនានំ គហណសមត្ថោ។ អលង្ការរថោ មហា ហោតិ ទីឃតោ ទីឃោ បុថុលតោ បុថុលោ ច, តត្ថ ឆត្តគ្គាហកោ វាលពីជនិគ្គាហកោ តាលវណ្ដគ្គាហកោតិ ឯវំ អដ្ឋ វា ទស វា សុខេនេវ ឋាតុំ វា និសីទិតុំ វា និបជ្ជិតុំ វា សក្កោន្តិ។ អយម្បិ អលង្ការរថោយេវ។

សេតា សុទំ អស្សាតិ តា វឡវា បកតិយា សេតវណ្ណាវ។ **សេតាលង្ការា**តិ បសាធនំ តាសំ រជតមយំ អហោសិ។ **សេតោ រថោ**តិ រថោបិ វុត្តនយេនេវ រជតបរិក្ខិត្តត្តា តត្ថ តត្ថ ទន្តកម្មខចិតត្តា ច សេតោវ។ **សេតបរិវារោ**តិ យថា អញ្ញេ រថា សីហចម្មបរិវារាបិ ហោន្តិ, ព្យគ្ឃចម្មបរិវារាបិ បណ្ឌុកម្ពលបរិវារាបិ ហោន្តិ, ន ឯវំ ឯស។ ឯស បន មហគ្ឃេន ទុកូលេន បរិវារិតោ អហោសិ។ **សេតា រស្មិយោ**តិ រស្មិយោបិ រជតបនាឡិសុបរិក្ខិត្តា។ **សេតា បតោទលដ្ឋី**តិ បតោទលដ្ឋិបិ រជតបរិក្ខិត្តា។

សេតំ ឆត្តន្តិ រថមជ្ឈេ ឧស្សាបិតឆត្តម្បិ សេតមេវ អហោសិ។ **សេតំ ឧណ្ហីស**ន្តិ អដ្ឋង្គុលវិត្ថារោ រជតមយោ ឧណ្ហីសបដ្ដោ សេតោ។ **សេតានិ វត្ថានី**តិ វត្ថានិបិ សេតានិ ផេណបុញ្ជវណ្ណានិ។ តេសុ និវាសនំ បញ្ចសតគ្ឃនកំ, ឧត្តរាសង្គោ សហស្សគ្ឃនកោ។ **សេតា ឧបាហនា**តិ ឧបាហនា នាម មគ្គារុឡ្ហស្ស វា ហោន្តិ អដវិំ វា បវិសន្តស្ស។ អយំ បន រថំ អភិរុឡ្ហោ, តេនស្ស តទនុច្ឆវិកោ រជតបដិសេវិតោ បាទាលង្ការោ នាម ឯស ឯវំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ **សេតាយ សុទំ វាលពីជនិយា**តិ ផលិកមយទណ្ឌាយ សេតចមរវាលពីជនិយា។ ន កេវលញ្ច ឯត្តកមេវស្ស សេតំ អហោសិ, សោ បន ព្រាហ្មណោ សេតវិលេបនំ វិលិម្បិ, សេតមាលំ បិឡន្ធិ, ទសសុ អង្គុលីសុ អង្គុលិមុទ្ទិកា កណ្ណេសុ កុណ្ឌលានីតិ ឯវមាទិ អលង្ការោបិស្ស រជតមយោវ អហោសិ ។ បរិវារព្រាហ្មណាបិស្ស ទស សហស្សមត្តា តថេវ សេតវត្ថវិលេបនមាលាលង្ការា អហេសុំ។

យំ បនេតំ **សាវត្ថិយា និយ្យាយន្ត**ន្តិ វុត្តំ, តត្រាយំ និយ្យាយនវិភាវនា – សោ កិរ ឆន្នំ ឆន្នំ មាសានំ ឯកវារំ នគរំ បទក្ខិណំ ករោតិ – “ឥតោ ឯត្តកេហិ ទិវសេហិ នគរំ បទក្ខិណំ ករិស្សតី”តិ បុរេតរមេវ ឃោសនា កយិរតិ។ តំ សុត្វា យេ នគរតោ ន បក្កន្តា, តេ ន បក្កមន្តិ។ យេបិ បក្កន្តា, តេបិ “បុញ្ញវតោ សិរិសម្បត្តឹ បស្សិស្សាមា”តិ អាគច្ឆន្តិ។ យំ ទិវសំ ព្រាហ្មណោ នគរំ អនុវិចរតិ, តទា បាតោវ នគរវីថិយោ សម្មជ្ជិត្វា វាលិកំ ឱកិរិត្វា លាជបញ្ចមេហិ បុប្ផេហិ វិប្បកិរិត្វា បុណ្ណឃដេ ឋបេត្វា កទលិយោ ច ធជេ ច ឧស្សាបេត្វា សកលនគរំ ធូបិតវាសិតំ ករោន្តិ។

ព្រាហ្មណោ បាតោវ សីសំ ន្ហាយិត្វា បុរេភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វុត្តនយេនេវ សេតវត្ថាទីហិ អត្តានំ អលង្ករិត្វា បាសាទា ឱរុយ្ហ រថំ អភិរុហតិ។ អថ នំ តេ ព្រាហ្មណា សព្ពសេតវត្ថវិលេបនមាលាលង្ការា សេតច្ឆត្តានិ គហេត្វា បរិវារេន្តិ។ តតោ មហាជនស្ស សន្និបាតត្ថំ បឋមំយេវ តរុណទារកានំ ផលាផលានិ វិកិរន្តិ, តទនន្តរំ មាសករូបាទីនិ, តទនន្តរំ កហាបណេ វិកិរន្តិ។ មហាជនោ សន្និបតតិ, ឧក្កុដ្ឋិយោ ចេវ ចេលុក្ខេបា ច វត្តន្តិ។ អថ ព្រាហ្មណោ មង្គលិកសោវត្ថិកាទីសុ មង្គលានិ ចេវ សុវត្ថិយោ ច ករោន្តេសុ មហាសម្បត្តិយា នគរំ អនុវិចរតិ។

បុញ្ញវន្តោ មនុស្សា ឯកភូមិកាទិបាសាទេ អារុយ្ហ សុកបត្តសទិសានិ វាតបានកវាដានិ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តិ។ ព្រាហ្មណោបិ អត្តនោ យសសិរិសម្បត្តិយា នគរំ អជ្ឈោត្ថរន្តោ វិយ ទក្ខិណទ្វារាភិមុខោ ហោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

តមេនំ ជនោ ទិស្វាតិ មហាជនោ តំ រថំ ទិស្វា។ **ព្រហ្មន្តិ** សេដ្ឋាធិវចនមេតំ។ **ព្រហ្មំ វត ភោ យាន**ន្តិ សេដ្ឋយានសទិសំ វត ភោ យានន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ឥមស្សេវ ខោ ឯត**ន្តិ, អានន្ទ, មនុស្សា នាម វណ្ណភាណកានំ ជនំ ទត្វា អត្តនោ ទារិកានំ វណ្ណគីតំ គាយាបេន្តិ "អភិរូបោ ហោតិ ទស្សនីយោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ"តិ, ន ច តេន វណ្ណភណនមត្តេន អភិរូបា វា ហោន្តិ មហទ្ធនា វា, ឯវមេវ មហាជនោ ព្រាហ្មណស្ស រថំ ទិស្វា – "ព្រហ្មំ វត ភោ យាន"ន្តិ កិញ្ចាបិ ឯវំ វណ្ណំ ភណតិ, ន បនេតំ យានំ វណ្ណភណនមត្តេនេវ ព្រហ្មយានំ នាម ហោតិ។ លាមកញ្ហិ ឯតំ ឆវំ។ បរមត្ថេន បន ឥមស្សេវ ខោ ឯតំ, អានន្ទ, អរិយស្ស អដ្ឋង្គិកស្ស មគ្គស្ស អធិវចនំ។ អយញ្ហិ សព្ពទោសវិគមេន សេដ្ឋោ, ឥមិនា ច អរិយា និព្ពានំ យន្តីតិ **ព្រហ្មយានំ** ឥតិបិ, ធម្មភូតត្តា យានត្តា ច **ធម្មយានំ** ឥតិបិ, អនុត្តរត្តា កិលេសសង្គាមស្ស ច វិជិតត្តា **អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោ** ឥតិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

ឥទានិស្ស និទ្ទោសភាវញ្ចេវ សង្គាមវិជយភាវញ្ច ទស្សេន្តោ **រាគវិនយបរិយោសានា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ រាគំ វិនយមានា បរិយោសាបេតិ បរិយោសានំ គច្ឆតិ និប្ផជ្ជតីតិ រាគវិនយបរិយោសានា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

យស្ស សទ្ធា ច បញ្ញា ចាតិ យស្ស អរិយមគ្គយានស្ស សទ្ធានុសារិវសេន សទ្ធា, ធម្មានុសារិវសេន បញ្ញាតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា សទា ធុរំ យុត្តា, តត្រមជ្ឈត្តតាយុគេ យុត្តាតិ អត្ថោ។ **ហិរី ឦសា**តិ អត្តនា សទ្ធឹ អធិរិដ្ឋេន ពហិទ្ធាសមុដ្ឋានេន ឱត្តប្បេន សទ្ធឹ អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានា ហិរី យស្ស មគ្គរថស្ស ឦសា។ **មនោ យោត្ត**ន្តិ វិបស្សនាចិត្តញ្ច មគ្គចិត្តញ្ច យោត្តំ។ យថា ហិ រថស្ស វាកាទិមយំ យោត្តំ គោណេ ឯកាពទ្ធេ ករោតិ ឯកសង្គហិតេ, ឯវំ មគ្គរថស្ស លោកិយវិបស្សនាចិត្តំ អតិរេកបញ្ញាស, លោកុត្តរវិបស្សនាចិត្តំ អតិរេកសដ្ឋិ កុសលធម្មេ ឯកាពទ្ធេ ឯកសង្គហេ ករោតិ។ តេន វុត្តំ "មនោ យោត្ត"ន្តិ។ **សតិ អារក្ខសារថី**តិ មគ្គសម្បយុត្តា សតិ អារក្ខសារថិ។ យថា ហិ រថស្ស អារក្ខោ សារថិ នាម យោគ្គិយោ។ ធុរំ វាហេតិ យោជេតិ អក្ខំ អព្ភញ្ជតិ រថំ បេសេតិ រថយុត្តកេ និព្ពិសេវនេ ករោតិ, ឯវំ មគ្គរថស្ស សតិ។ អយញ្ហិ អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា ចេវ កុសលាកុសលានញ្ច ធម្មានំ គតិយោ សមន្វេសតីតិ វុត្តា។

រថោតិ អរិយអដ្ឋង្គិកមគ្គរថោ។ **សីលបរិក្ខារោ**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលាលង្ការោ។ **ឈានក្ខោ**តិ វិបស្សនាសម្បយុត្តានំ បញ្ចន្នំ ឈានង្គានំ វសេន ឈានមយអក្ខោ។ **ចក្កវីរិយោ**តិ វីរិយចក្កោ, កាយិកចេតសិកសង្ខាតានិ ទ្វេ វីរិយានិ អស្ស ចក្កានីតិ អត្ថោ។ **ឧបេក្ខា ធុរសមាធី**តិ ធុរស្ស សមាធិ, ឧន្នតោនតាការស្ស អភាវេន ទ្វិន្នម្បិ យុគបទេសានំ សមតាតិ អត្ថោ។ អយញ្ហិ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា ចិត្តុប្បាទស្ស លីនុទ្ធច្ចភាវំ ហរិត្វា បយោគមជ្ឈត្តេ ចិត្តំ ឋបេតិ, តស្មា ឥមស្ស មគ្គរថស្ស "ធុរសមាធី"តិ វុត្តា។ **អនិច្ឆា បរិវារណ**ន្តិ ពាហិរករថស្ស សីហចម្មាទីនិ វិយ ឥមស្សាបិ អរិយមគ្គរថស្ស អលោភសង្ខាតា អនិច្ឆា បរិវារណំ នាម។

អព្យាបាទោតិ មេត្តា ច មេត្តាបុព្ពភាគោ ច។ **អវិហឹសា**តិ ករុណា ច ករុណាបុព្ពភាគោ ច។ **វិវេកោ**តិ កាយវិវេកាទិ តិវិធវិវេកោ។ **យស្ស អាវុធ**ន្តិ យស្ស អរិយមគ្គរថេ ឋិតស្ស កុលបុត្តស្ស ឯតំ បញ្ចវិធំ អាវុធំ។ យថា ហិ រថេ ឋិតោ បញ្ចហិ អាវុធេហិ សបត្តេ វិជ្ឈតិ, ឯវំ យោគាវចរោបិ ឥមស្មឹ លោកិយលោកុត្តរមគ្គរថេ ឋិតោ មេត្តាយ ទោសំ វិជ្ឈតិ, ករុណាយ វិហឹសំ , កាយវិវេកេន គណសង្គណិកំ, ចិត្តវិវេកេន កិលេសសង្គណិកំ, ឧបធិវិវេកេន សព្ពាកុសលំ វិជ្ឈតិ។ តេនស្សេតំ បញ្ចវិធំ "អាវុធ"ន្តិ វុត្តំ។ **តិតិក្ខា**តិ ទុរុត្តានំ ទុរាគតានំ វចនបថានំ អធិវាសនក្ខន្តិ។ **ចម្មសន្នាហោ**តិ សន្នទ្ធចម្មោ។ យថា ហិ រថេ ឋិតោ រថិកោ បដិមុក្កចម្មោ អាគតាគតេ សរេ ខមតិ, ន នំ តេ វិជ្ឈន្តិ, ឯវំ អធិវាសនក្ខន្តិសមន្នាគតោ ភិក្ខុ អាគតាគតេ វចនបថេ ខមតិ, ន នំ តេ វិជ្ឈន្តិ។ តស្មា "តិតិក្ខា ចម្មសន្នាហោ"តិ វុត្តោ។ **យោគក្ខេមាយ វត្តតី**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមាយ និព្ពានាយ វត្តតិ, និព្ពានាភិមុខោ គច្ឆតិយេវ, ន តិដ្ឋតិ ន ភិជ្ជតីតិ អត្ថោ។

ឯតទត្តនិ សម្ភូតន្តិ ឯតំ មគ្គយានំ អត្តនោ បុរិសការំ និស្សាយ លទ្ធត្តា អត្តនិ សម្ភូតំ នាម ហោតិ។ **ព្រហ្មយានំ អនុត្តរ**ន្តិ អសទិសំ សេដ្ឋយានំ។ **និយ្យន្តិ ធីរា លោកម្ហា**តិ យេសំ ឯតំ យានំ អត្ថិ, តេ ធីរា បណ្ឌិតបុរិសា លោកម្ហា និយ្យន្តិ គច្ឆន្តិ។ **អញ្ញទត្ថូ**តិ ឯកំសេន។ **ជយំ ជយ**ន្តិ វាគាទយោ សបត្តេ ជិនន្តា ជិនន្តា។

៥-៦. កិមត្ថិយសុត្តាទិវណ្ណនា

៥-៦. បញ្ចមេ **អយមេវាតិ** ឯវសទ្ទោ និយមត្ថោ។ តេន អញ្ញំ មគ្គំ បដិក្ខិបតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដទុក្ខញ្ចេវ មិស្សកមគ្គោ ច កថិតោ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

៧. ទុតិយអញ្ញតរភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

៧. សត្តមេ **និព្ពានធាតុយា ខោ ឯតំ ភិក្ខុ អធិវចនន្តិ** អសង្ខតាយ អមតាយ និព្ពានធាតុយា ឯតំ អធិវចនំ។ **អាសវានំ ខយោ តេន វុច្ចតីតិ** អបិច តេន រាគាទិវិនយេន អាសវានំ ខយោតិបិ វុច្ចតិ។ អាសវក្ខយោ នាម អរហត្តំ, អរហត្តស្សាបិ ឯតំ រាគវិនយោតិអាទិ នាមមេវាតិ ទីបេតិ។ **ឯតទវោចាតិ** “សត្ថារា និព្ពានធាតូតិ វទន្តេន អមតំ និព្ពានំ កថិតំ, មគ្គោ បនស្ស ន កថិតោ។ តំ កថាបេស្សាមី”តិ អនុសន្ធិកុសលតាយ បុច្ឆន្តោ ឯតំ អវោច។

៨. វិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៨. អដ្ឋមេ **កតមា ច ភិក្ខវេ សម្មាទិដ្ឋីតិ** ឯកេន បរិយាយេន អដ្ឋង្គិកមគ្គំ វិភជិត្វា បុន អបរេន បរិយាយេន វិភជិតុកាមោ ឥទំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **ទុក្ខេ ញាណន្តិ** សវនសម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណវសេន ចតូហាការេហិ ឧប្បន្នំ ញាណំ។ សមុទយេបិ ឯសេវ នយោ។ សេសេសុ បន ទ្វីសុ សម្មសនស្ស អភាវា តិវិធមេវ វដ្ដតិ។ ឯវមេតំ “ទុក្ខេ ញាណ”ន្តិអាទិនា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ ទស្សិតំ។

តត្ថ បុរិមានិ ទ្វេ សច្ចានិ វដ្ដំ, បច្ឆិមានិ វិវដ្ដំ។ តេសុ ភិក្ខុនោ វដ្ដេ កម្មដ្ឋានាភិនិវេសោ ហោតិ, វិវដ្ដេ នត្ថិ អភិនិវេសោ។ បុរិមានិ ហិ ទ្វេ សច្ចានិ “បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ, តណ្ហា សមុទយោ”តិ ឯវំ សង្ខេបេន ច, “កតមេ បញ្ចក្ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ”តិអាទិនា នយេន វិត្ថារេន ច អាចរិយសន្តិកេ ឧគ្គណ្ហិត្វា វាចាយ បុនប្បុនំ បរិវត្តេន្តោ យោគាវចរោ កម្មំ ករោតិ។ ឥតរេសុ បន ទ្វីសុ សច្ចេសុ – “និរោធសច្ចំ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបំ, មគ្គសច្ចំ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាប”ន្តិ ឯវំ សវនេនេវ កម្មំ ករោតិ។ សោ ឯវំ ករោន្តោ ចត្តារិ សច្ចានិ ឯកបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ, ឯកាភិសមយេន អភិសមេតិ ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ, សមុទយំ បហានបដិវេធេន, និរោធំ សច្ឆិកិរិយបដិវេធេន, មគ្គំ ភាវនាបដិវេធេន បដិវិជ្ឈតិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយេន…បេ.… មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន អភិសមេតិ។

ឯវមស្ស បុព្ពភាគេ ទ្វីសុ សច្ចេសុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាសវនធារណសម្មសនបដិវេធោ ហោតិ, ទ្វីសុ សវនបដិវេធោយេវ។ អបរភាគេ តីសុ កិច្ចតោ បដិវេធោ ហោតិ, និរោធេ អារម្មណបដិវេធោ។ បច្ចវេក្ខណា បន បត្តសច្ចស្ស ហោតិ។ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ បុព្ពេ បរិគ្គហតោ – “ទុក្ខំ បរិជានាមិ, សមុទយំ បជហាមិ, និរោធំ សច្ឆិករោមិ, មគ្គំ ភាវេមី”តិ អាភោគសមន្នាហារមនសិការបច្ចវេក្ខណា នត្ថិ, បរិគ្គហតោ បដ្ឋាយ ហោតិ។ អបរភាគេ បន ទុក្ខំ បរិញ្ញាតមេវ ហោតិ…បេ.… មគ្គោ ភាវិតោវ ហោតិ។

តត្ថ ទ្វេ សច្ចានិ ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរានិ, ទ្វេ គម្ភីរត្តា ទុទ្ទសានិ។ ទុក្ខសច្ចញ្ហិ ឧប្បត្តិតោ បាកដំ, ខាណុកណ្ដកបហារាទីសុ “អហោ ទុក្ខ”ន្តិ វត្តព្ពតម្បិ អាបជ្ជតិ។ សមុទយម្បិ ខាទិតុកាមតាភុញ្ជិតុកាមតាទិវសេន ឧប្បត្តិតោ បាកដំ។ លក្ខណបដិវេធតោ បន ឧភយម្បិ គម្ភីរំ។ ឥតិ តានិ ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរានិ។ ឥតរេសំ ទ្វិន្នំ ទស្សនត្ថាយ បយោគោ ភវគ្គគ្គហណត្ថំ ហត្ថបសារណំ វិយ អវីចិផុសនត្ថំ បាទបសារណំ វិយ សតធា ភិន្នស្ស វាលស្ស កោដិយា កោដឹ បដិបាទនំ វិយ ច ហោតិ។ ឥតិ តានិ គម្ភីរត្តា ទុទ្ទសានិ។ ឯវំ ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរេសុ គម្ភីរត្តា ច ទុទ្ទសេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ ឧគ្គហាទិវសេន ឥទំ “ទុក្ខេ ញាណ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ បដិវេធក្ខណេ បន ឯកមេវ តំ ញាណំ ហោតិ។

នេក្ខម្មសង្កប្បាទីសុ កាមបច្ចនីកដ្ឋេន កាមតោ និស្សដភាវេន វា, កាមំ សម្មសន្តស្ស ឧប្បន្នោតិ វា, កាមបទឃាតំ កាមវូបសមំ ករោន្តោ ឧប្បន្នោតិ វា , កាមវិវិត្តន្តេ ឧប្បន្នោតិ វា **នេក្ខម្មសង្កប្បោ**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ សព្ពេបិ ច តេ នេក្ខម្មសង្កប្បាទយោ កាមព្យាបាទវិហឹសាវិរមណសញ្ញានំ នានត្តា បុព្ពភាគេ នានា, មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ ឧប្បន្នស្ស អកុសលសង្កប្បស្ស បទច្ឆេទតោ អនុប្បត្តិសាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានោ ឯកោវ កុសលសង្កប្បោ ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មាសង្កប្បោ** នាម។

មុសាវាទា វេរមណីអាទយោបិ មុសាវាទាទីហិ វិរមណសញ្ញានំ នានត្តា បុព្ពភាគេ នានា, មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុ ចតូសុ ឋានេសុ ឧប្បន្នាយ អកុសលទុស្សីល្យចេតនាយ បទច្ឆេទតោ អនុប្បត្តិសាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានា ឯកាវ កុសលវេរមណី ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មាវាចា** នាម។

បាណាតិបាតា វេរមណី អាទយោបិ បាណាតិបាតាទីហិ វិរមណសញ្ញានំ នានត្តា បុព្ពភាគេ នានា, មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ ឧប្បន្នាយ អកុសលទុស្សីល្យចេតនាយ អកិរិយតោ បទច្ឆេទតោ អនុប្បត្តិសាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានា ឯកាវ កុសលវេរមណី ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មាកម្មន្តោ** នាម។

មិច្ឆាអាជីវន្តិ ខាទនីយភោជនីយាទីនំ អត្ថាយ បវត្តិតំ កាយវចីទុច្ចរិតំ។ **បហាយា**តិ វជ្ជេត្វា។ **សម្មា អាជីវេនា**តិ ពុទ្ធបសត្ថេន អាជីវេន។ **ជីវិកំ កប្បេតី**តិ ជីវិតវុត្តិំ បវត្តេតិ។ សម្មាជីវោបិ កុហនាទីហិ វិរមណ សញ្ញានំ នានត្តា បុព្ពភាគេ នានា។ មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុយេវ សត្តសុ ឋានេសុ ឧប្បន្នាយ មិច្ឆាជីវទុស្សីល្យ ចេតនាយ បទច្ឆេទតោ អនុប្បត្តិសាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានា ឯកាវ កុសលវេរមណី ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មា អាជីវោ** នាម។

អនុប្បន្នានន្តិ ឯកស្មិំ ភវេ តថារូបេ វា អារម្មណេ អត្តនោ ន ឧប្បន្នានំ, បរស្ស បន ឧប្បជ្ជមានេ ទិស្វា – “អហោ វត មេ ឯវរូបា បាបកា ធម្មា ន ឧប្បជ្ជេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយ។ **ឆន្ទ**ន្តិ តេសំ អកុសលានំ អនុប្បាទកបដិបត្តិសាធកំ វីរិយច្ឆន្ទំ ជនេតិ។ **វាយមតី**តិ វាយាមំ ករោតិ។ **វីរិយំ អារភតី**តិ វីរិយំ បវត្តេតិ។ **ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតី**តិ វីរិយេន ចិត្តំ បគ្គហិតំ ករោតិ។ **បទហតី**តិ “កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ច អដ្ឋិ ច អវសិស្សតូ”តិ (ម. និ. ២.១៨៤) បធានំ បវត្តេតិ ។ **ឧប្បន្នាន**ន្តិ សមុទាចារវសេន អត្តនោ ឧប្បន្នបុព្ពានំ។ ឥទានិ តាទិសេ ន ឧប្បាទេស្សាមីតិ តេសំ បហានាយ ឆន្ទំ ជនេតិ។

អនុប្បន្នានំ កុសលានន្តិ អបដិលទ្ធានំ បឋមជ្ឈានាទីនំ។ **ឧប្បន្នាន**ន្តិ តេសំយេវ បដិលទ្ធានំ។ **ឋិតិយា**តិ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិបពន្ធវសេន ឋិតត្ថំ។ **អសម្មោសាយា**តិ អវិនាសត្ថំ។ **ភិយ្យោភាវាយា**តិ ឧបរិភាវាយ។ **វេបុល្លាយា**តិ វិបុលភាវាយ។ **ភាវនាយ បារិបូរិយា**តិ ភាវនាយ បរិបូរណត្ថំ។ អយម្បិ សម្មាវាយាមោ អនុប្បន្នានំ អកុសលានំ អនុប្បាទនាទិចិត្តនានត្តា បុព្ពភាគេ នានា។ មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុយេវ ចតូសុ ឋានេសុ កិច្ច សាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានំ ឯកមេវ កុសលវីរិយំ ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មាវាយាមោ** នាម។

សម្មាសតិបិ កាយាទិបរិគ្គាហកចិត្តានំ នានត្តា បុព្ពភាគេ នានា, មគ្គក្ខណេ បន ឥមេសុ ចតូសុ ឋានេសុ កិច្ចសាធនវសេន មគ្គង្គំ បូរយមានា ឯកា សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ **សម្មាសតិ** នាម។

ឈានាទីនិ បុព្ពភាគេបិ មគ្គក្ខណេបិ នានា, បុព្ពភាគេ សមាបត្តិវសេន នានា, មគ្គក្ខណេ នានា មគ្គវសេន។ ឯកស្ស ហិ បឋមមគ្គោ បឋមជ្ឈានិកោ ហោតិ, ទុតិយមគ្គាទយោបិ បឋមជ្ឈានិកា វា ទុតិយាទីសុ អញ្ញតរជ្ឈានិកា វា។ ឯកស្ស បឋមមគ្គោ ទុតិយាទីនំ អញ្ញតរជ្ឈានិកោ ហោតិ, ទុតិយាទយោបិ ទុតិយាទីនំ អញ្ញតរជ្ឈានិកា វា បឋមជ្ឈានិកា វា។ ឯវំ ចត្តារោបិ មគ្គា ឈានវសេន សទិសា វា អសទិសា វា ឯកច្ចសទិសា វា ហោន្តិ។

អយំ បនស្ស វិសេសោ បាទកជ្ឈាននិយមេន ហោតិ។ បាទកជ្ឈាននិយមេន ហិ បឋមជ្ឈានលាភិនោ បឋមជ្ឈានា វុដ្ឋាយ វិបស្សន្តស្ស ឧប្បន្នមគ្គោ បឋមជ្ឈានិកោ ហោតិ, មគ្គង្គពោជ្ឈង្គានិ បនេត្ថ បរិបុណ្ណានេវ ហោន្តិ។ ទុតិយជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សន្តស្ស ឧប្បន្នោ ទុតិយជ្ឈានិកោ ហោតិ, មគ្គង្គានិ បនេត្ថ សត្ត ហោន្តិ។ តតិយជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សន្តស្ស ឧប្បន្នោ តតិយជ្ឈានិកោ, មគ្គង្គានិ បនេត្ថ សត្ត, ពោជ្ឈង្គានិ ឆ ហោន្តិ។ ឯស នយោ ចតុត្ថជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ យាវ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនា ។

អារុប្បេ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តញ្ច លោកុត្តរំ, នោ លោកិយន្តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ កថន្តិ? ឯត្ថាបិ បឋមជ្ឈា នាទីសុ យតោ វុដ្ឋាយ សោតាបត្តិមគ្គំ បដិលភិត្វា អរូបសមាបត្តិំ ភាវេត្វា សោ អារុប្បេ ឧប្បន្នោ, តំឈានិ កាវស្ស តត្ថ តយោ មគ្គា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ បាទកជ្ឈានមេវ និយមេតិ។ កេចិ បន ថេរា – “វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា ខន្ធា និយមេន្តី”តិ វទន្តិ ។ កេចិ “បុគ្គលជ្ឈាសយោ និយមេតី”តិ វទន្តិ។ កេចិ “វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា និយមេតី”តិ វទន្តិ។ តេសំ វាទវិនិច្ឆយោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាធិការេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, សម្មាសមាធី**តិ អយំ បុព្ពភាគេ លោកិយោ, អបរភាគេ លោកុត្តរោ សម្មាសមាធីតិ វុច្ចតិ។

៩. សូកសុត្តវណ្ណនា

៩. នវមេ **មិច្ឆាបណិហិត**ន្តិ សូកំ នាម ឧទ្ធគ្គំ កត្វា ឋបិតំ ហត្ថំ វា បាទំ វា ភិន្ទតិ, តថា អដ្ឋបិតំ បន មិច្ឆាបណិហិតំ នាម។ **មិច្ឆាបណិហិតាយ ទិដ្ឋិយា**តិ មិច្ឆាឋបិតាយ កម្មស្សកតបញ្ញាយ។ **អវិជ្ជំ ភិន្ទិស្សតី**តិ ចតុ

សច្ចបដិច្ឆាទកំ អវិជ្ជំ ភិន្ទិស្សតិ។ **វិជ្ជំ ឧប្បាទេស្សតី**តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជំ ឧប្បាទេស្សតិ។ **មិច្ឆាបណិហិតត្តា, ភិក្ខវេ, ទិដ្ឋិយា**តិ កម្មស្សកតបញ្ញាយ ចេវ មគ្គភាវនាយ ច មិច្ឆា ឋបិតត្តា, អប្បវត្តិតត្តាតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ កម្មស្សកតញាណំ មគ្គនិស្សិតំ កត្វា មិស្សកមគ្គោ កថិតោ។

១០. នន្ទិយសុត្តវណ្ណនា

១០. ទសមេ **បរិព្ពាជកោ**តិ ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អវិជ្ជាវគ្គោ បឋមោ។

២. វិហារវគ្គោ

១. បឋមវិហារសុត្តវណ្ណនា

១១. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ, អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុ**ន្តិ អហំ, ភិក្ខវេ, ឯកំ អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុំ និលីយិតុំ ឯកោវ ហុត្វា វិហរិតុំ ឥច្ឆាមីតិ អត្ថោ។ **នម្ហិ កេនចិ ឧបសង្កមិតព្ពោ អញ្ញត្រ ឯកេន បិណ្ឌបាតនីហារកេនា**តិ យោ អត្តនា បយុត្តវាចំ អកត្វា មមត្ថាយ សទ្ធេសុ កុលេសុ បដិយត្តំ បិណ្ឌបាតំ នីហរិត្វា មយ្ហំ ឧបនាមេយ្យ, តំ បិណ្ឌបាតនីហារកំ ឯកំ ភិក្ខុំ ឋបេត្វា នម្ហិ អញ្ញេន កេនចិ ភិក្ខុនា វា គហដ្ឋេន វា ឧបសង្កមិតព្ពោតិ។

កស្មា បន ឯវមាហាតិ? តស្មិំ កិរ អឌ្ឍមាសេ វិនេតព្ពោ សត្តោ នាហោសិ។ អថ សត្ថា – “ឥមំ អឌ្ឍមាសំ ផលសមាបត្តិសុខេនេវ វីតិនាមេស្សាមិ, ឥតិ មយ្ហញ្ចេវ សុខវិហារោ ភវិស្សតិ, អនាគតេ ច បច្ឆិមា ជនតា ‘សត្ថាបិ គណំ វិហាយ ឯកកោ វិហាសិ, កិមង្គំ បន មយ’ន្តិ ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជិស្សតិ, តទស្សា ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ ឥមិនា ការណេន ឯវមាហ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ សត្ថុ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ឯកំ ភិក្ខុំ អទាសិ។ សោ បាតោវ គន្ធកុដិបរិវេណសម្មជ្ជនមុខោទកទន្តកដ្ឋទានាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ តស្មិំ ខណេ កត្វា អបគច្ឆតិ។

យេន ស្វាហន្តិ យេន សោ អហំ។ **បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ**តិ អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បឋមំយេវ ឯកូនបញ្ញាសទិវសព្ភន្តរេ។ **វិហរាមី**តិ ឥទំ អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ។ **តស្ស បទេសេន វិហាសិ**ន្តិ តស្ស បឋមាភិសម្ពុទ្ធវិហារស្ស បទេសេន។ តត្ថ បទេសោ នាម ខន្ធបទេសោ អាយតនធាតុសច្ចឥន្ទ្រិយបច្ចយាការសតិបដ្ឋានឈាននាមរូបបទេសោ ធម្មបទេសោតិ នានាវិធោ។ តំ សព្ពម្បិ សន្ធាយ – “តស្ស បទេសេន វិហាសិ”ន្តិ អាហ។ ភគវា ហិ បឋមពោធិយំ ឯកូនបញ្ញាសទិវសព្ភន្តរេ យថា នាម បត្តរជ្ជោ រាជា អត្តនោ វិភវសារទស្សនត្ថំ តំ តំ គព្ភំ វិវរាបេត្វា សុវណ្ណរជតមុត្តាមណិអាទីនិ រតនានិ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហរេយ្យ, ឯវមេវ បញ្ចក្ខន្ធេ និប្បទេសេ កត្វា សម្មសន្តោ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហាសិ ។ ឥមស្មិំ បន អឌ្ឍមាសេ តេសំ ខន្ធានំ បទេសំ វេទនាក្ខន្ធមេវ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហាសិ។ តស្ស “ឥមេ សត្តា ឯវរូបំ នាម សុខំ បដិសំវេទេន្តិ, ឯវរូបំ ទុក្ខ”ន្តិ ឱលោកយតោ យាវ ភវគ្គា បវត្តា សុខវេទនា, យាវ អវីចិតោ បវត្តា ទុក្ខវេទនា, សព្ពា សព្ពាការេន ឧបដ្ឋាសិ។ អថ នំ “មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយាបិ វេទយិត”ន្តិអាទិនានយេន បរិគ្គណ្ហន្តោ វិហាសិ។

តថា បឋមពោធិយំ ទ្វាទសាយតនានិ និប្បទេសានេវ កត្វា វិហាសិ, ឥមស្មិំ បន អឌ្ឍមាសេ តេសំ អាយតនានំ បទេសំ វេទនាវសេន ធម្មាយតនេកទេសំ, ធាតូនំ បទេសំ វេទនាវសេន ធម្មធាតុឯកទេសំ, សច្ចានំ បទេសំ វេទនាក្ខន្ធវសេនេវ ទុក្ខសច្ចេកទេសំ, បច្ចយានំ បទេសំ ផស្សបច្ចយា វេទនាវសេន បច្ចយេកទេសំ ឈានានំ បទេសំ វេទនាវសេនេវ ឈានង្គេកទេសំ, នាមរូបានំ បទេសំ វេទនាវសេនេវ នាមេកទេសំ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហាសិ។ បឋមពោធិយញ្ហិ ឯកូនបញ្ញាសទិវសព្ភន្តរេ កុសលាទិធម្មេ និប្បទេសេ កត្វា អនន្តនយានិ សត្ត បករណានិ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហាសិ។ ឥមស្មិំ បន អឌ្ឍមាសេ សព្ពធម្មានំ បទេសំ វេទនាត្តិកមេវ បច្ចវេក្ខន្តោ វិហាសិ។ តស្មិំ តស្មិំ ឋានេ សា សា ច វិហារសមាបត្តិ វេទនានុភាវេន ជាតា។

ឥទានិ យេនាការេន វិហាសិ, តំ ទស្សេន្តោ **មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយាបី**តិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តា វេទនាបិ វដ្ដតិ។ ទិដ្ឋឹ ឧបនិស្សយំ កត្វា ឧប្បន្នា កុសលាកុសលវេទនាបិ វដ្ដតិ វិបាកវេទនាបិ។ តត្ថ មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្បយុត្តា អកុសលាវ ហោតិ, ទិដ្ឋឹ បន ឧបនិស្សាយ កុសលាបិ ឧប្បជ្ជន្តិ អកុសលាបិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ហិ ទិដ្ឋឹ ឧបនិស្សាយ បក្ខទិវសេសុ យាគុភត្តាទីនិ ទេន្តិ, អទ្ធិកាទីនំ វដ្តំ បដ្ឋបេន្តិ, ចតុមហាបថេ សាលំ ករោន្តិ, បោក្ខរណិញ្ច ខណាបេន្តិ, ទេវកុលាទីសុ មាលាគច្ឆំ រោបេន្តិ, នទីវិទុគ្គាទីសុ សេតុំ អត្ថរន្តិ, វិសមំ សមំ ករោន្តិ,

ឥតិ នេសំ កុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ បន និស្សាយ សម្មាទិដ្ឋិកេ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តិ, វធពន្ធនាទីនិ ករោន្តិ, បាណំ វធិត្វា ទេវតានំ ឧបហារំ ឧបហរន្តិ , ឥតិ នេសំ អកុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ វិបាកវេទនា បន ភវន្តរគតានំយេវ ហោតិ។

សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយាតិ ឯត្ថាបិ សម្មាទិដ្ឋិសម្បយុត្តា វេទនាបិ វដ្ដតិ, សម្មាទិដ្ឋឹ ឧបនិស្សយំ កត្វា ឧប្បន្នា កុសលាកុសលវេទនាបិ វិបាកវេទនាបិ។ តត្ថ សម្មាទិដ្ឋិសម្បយុត្តា កុសលាវ ហោតិ, សម្មាទិដ្ឋឹ បន ឧបនិស្សាយ ពុទ្ធបូជំ ទីបមាលំ មហាធម្មស្សវនំ អប្បតិដ្ឋិតេ ទិសាភាគេ ចេតិយបតិដ្ឋាបនន្តិ ឯវមាទីនិ បុញ្ញានិ ករោន្តិ, ឥតិ នេសំ កុសលា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ សម្មាទិដ្ឋឹយេវ និស្សាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិកេ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តិ, អត្តានំ ឧក្កំសេន្តិ, បរំ វម្ភេន្តិ, ឥតិ នេសំ អកុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ វិបាកវេទនា បន ភវន្តរគតានំយេវ ហោតិ។ **មិច្ឆាសង្កប្បបច្ចយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឆន្ទបច្ចយា**តិអាទីសុ បន ឆន្ទបច្ចយា អដ្ឋលោភសហគតចិត្តសម្បយុត្តា វេទនា វេទិតព្ពា, វិតក្កបច្ចយា បឋមជ្ឈានវេទនាវ។ សញ្ញា បច្ចយា ឋបេត្វា បឋមជ្ឈានំ សេសា ឆ សញ្ញាសមាបត្តិវេទនា។

ឆន្ទោ ច អវូបសន្តោតិអាទីសុ តិណ្ណំ អវូបសមេ អដ្ឋលោភសហគតចិត្តសម្បយុត្តា វេទនា ហោតិ, ឆន្ទមត្តស្ស វូបសមេ បឋមជ្ឈានវេទនាវ។ ឆន្ទវិតក្កានំ វូបសមេ ទុតិយជ្ឈានាទិវេទនា អធិប្បេតា, តិណ្ណម្បិ វូបសមេ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនវេទនា។ **អប្បត្តស្ស បត្តិយា**តិ អរហត្តផលស្ស បត្តត្ថាយ។ **អត្ថិ អាយាម**ន្តិ អត្ថិ វីរិយំ។ **តស្មិម្បិ ឋានេ អនុប្បត្តេ**តិ តស្ស វីរិយារម្ភស្ស វសេន តស្ស អរហត្តផលស្ស ការណេ អនុប្បត្តេ។ **តប្បច្ចយាបិ វេទយិត**ន្តិ អរហត្តស្ស ឋានបច្ចយា វេទយិតំ។ ឯតេន ចតុមគ្គសហជាតា និព្ពត្តិតលោកុត្តរវេទនាវ គហិតា។

២. ទុតិយវិហារសុត្តវណ្ណនា

១២. ទុតិយេ បដិសល្លានការណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិវូបសមបច្ចយា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិវូបសមោ នាម សម្មាទិដ្ឋិ។ តស្មា យំ សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា វេទយិតំ វុត្តំ, តទេវ មិច្ឆាទិដ្ឋិវូបសមបច្ចយា វេទិតព្ពំ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ វិបាកវេទនំ អតិទូរេតិ មញ្ញមានា ន គណ្ហន្តីតិ វុត្តំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យស្ស យស្ស ហិ វូបសមបច្ចយាតិ វុច្ចតិ, តស្ស តស្ស បដិបក្ខធម្មបច្ចយាវ តំ តំ វេទយិតំ អធិប្បេតំ។ **ឆន្ទវូបសមបច្ចយា**តិអាទីសុ បន ឆន្ទវូបសមបច្ចយា តាវ បឋមជ្ឈានវេទនា វេទិតព្ពា។ **វិតក្កវូបសមបច្ចយា** ទុតិយជ្ឈានវេទនា។ **សញ្ញាបច្ចយា** ឆសមាបត្តិវេទនា។ **សញ្ញាវូបសមបច្ចយា** នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនវេទនា។ **ឆន្ទោ ច វូបសន្តោ**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

៣-៧. សេក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣-១៧. តតិយេ **សេក្ខោ**តិ សិក្ខនសីលោ។ កឹ សិក្ខតីតិ? តិស្សោ សិក្ខា។ **សេក្ខាយា**តិ តីហិ ផលេហិ ចតូហិ ច មគ្គេហិ សទ្ធឹ ឧប្បន្នាយ។ សាបិ ហិ អនិដ្ឋិតកិច្ចត្តា អត្តនោ កិច្ចំ សិក្ខតេវាតិ សេក្ខា។ ចតុត្ថបញ្ចមឆដ្ឋសត្តមានិ ឧត្តានត្ថានេវាតិ។

៨-១០. បឋមកុក្កុដារាមសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨-២០. អដ្ឋមេ **ឧម្មង្គោ**តិ បញ្ញាឧម្មង្គោ, បញ្ញាវីមំសនំ, បញ្ញាគវេសនន្តិ អត្ថោ។ **ឯវញ្ហិ ត្វំ អាវុសោ**តិ ឥទំ តស្ស បុច្ឆាបតិដ្ឋាបនត្ថាយ អាហ។ នវមទសមានិ ឧត្តានត្ថាមេវាតិ។

វិហារវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. មិច្ឆត្តវគ្គវណ្ណនា

២១-៣០. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **មិច្ឆត្ត**ន្តិ មិច្ឆាសភាវំ។ **សម្មត្ត**ន្តិ សម្មាសភាវំ។ **មិច្ឆាបដិបត្តាធិករណហេតូ**តិ មិច្ឆាបដិបត្តិការណហេតុ។ យស្មា មិច្ឆាបដិបត្តឹ ករោតិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **នារាធកោ**តិ ន សម្បាទកោ។ **ញាយំ ធម្ម**ន្តិ អរិយមគ្គធម្មំ។ **មិច្ឆាញាណី**តិ មិច្ឆាវិញ្ញាណោ មិច្ឆាបច្ចវេក្ខណោ។ **មិច្ឆាវិមុត្តី**តិ អយាថាវវិមុត្តិ, អនិយ្យានិកវិមុត្តិ។ ឥមេសុ តតិយាទីសុ ចតូសុ សុត្តេសុ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ, បច្ឆិមេសុ បនេត្ថ ទ្វីសុ បុគ្គលោ បុច្ឆិតោ ធម្មោ វិភត្តោ, ឯវំ ធម្មេន បុគ្គលោ ទស្សិតោតិ។ **សុប្បវត្តិយោ**តិ សុប្បវត្តនិយោ។ យថា ឥច្ឆិ

តិដ្ឋិតំ ទិសំ បវត្តេន្តោ ធាវតិ, ឯវំ បវត្តេតុំ សក្កា ហោតីតិ អត្ថោ។ **សឧបនិសំ សបរិក្ខារ**ន្តិ សប្បច្ចយំ សបរិវារំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មិច្ឆត្តវគ្គោ តតិយោ។

៤. បដិបត្តិវគ្គវណ្ណនា

៣១-៤០. ចតុត្ថេ **មិច្ឆាបដិបត្តិ**ន្តិ អយាថាវបដិបត្តិំ។ **មិច្ឆាបដិបន្ន**ន្តិ អយាថាវបដិបន្នំ។ ឥតិ ឯកំ សុត្តំ ធម្មវសេន កថិតំ, ឯកំ បុគ្គលវសេន។ **អបារា បារ**ន្តិ វដ្ដតោ និព្ពានំ។ **បារគាមិនោ**តិ ឯត្ថ យេបិ បារង្គតា, យេបិ គច្ឆន្តិ, យេបិ គមិស្សន្តិ, សព្ពេ បារគាមិនោត្វេវ វេទិតព្ពា។

តីរមេវានុធាវតីតិ វដ្ដមេវ អនុធាវតិ, វដ្ដេ វិចរតិ។ **កណ្ហ**ន្តិ អកុសលធម្មំ។ **សុក្ក**ន្តិ កុសលធម្មំ។ **ឱកា អនោក**ន្តិ វដ្ដតោ និព្ពានំ។ **អាគម្មា**តិ អារព្ភ សន្ធាយ បដិច្ច។ **បរិយោទបេយ្យា**តិ បរិសុទ្ធំ ករេយ្យ។ **ចិត្តក្លេសេហី**តិ ចិត្តំ កិលិស្សាបេន្តេហិ នីវរណេហិ។ **សម្ពោធិយង្គេសូ**តិ សត្តសុ ពោជ្ឈង្គេសុ។

សាមញ្ញត្ថន្តិ និព្ពានំ។ តញ្ហិ សាមញ្ញេន ឧបគន្តព្ពតោ សាមញ្ញត្ថោតិ វុច្ចតិ។ **ព្រហ្មញ្ញ**ន្តិ សេដ្ឋភាវំ។ **ព្រហ្មញ្ញត្ថ**ន្តិ និព្ពានំ ព្រហ្មញ្ញេន ឧបគន្តព្ពតោ។ យត្ថ យត្ថ បន ហេដ្ឋា ច ឥមេសុ ច តីសុ សុត្តេសុ “រាគក្ខយោ”តិ អាគតំ, តត្ថ តត្ថ អរហត្តម្បិ វដ្ដតិយេវាតិ វទន្តិ។

បដិបត្តិវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. អញ្ញតិត្ថិយបេយ្យាលវគ្គវណ្ណនា

៤១-៤៨. អញ្ញតិត្ថិយបេយ្យាលេ **អទ្ធានបរិញ្ញត្ថ**ន្តិ សំសារទ្ធានំ និព្ពានំ បត្វា បរិញ្ញាតំ នាម ហោតិ។ តស្មា និព្ពានំ “អទ្ធានបរិញ្ញា”តិ វុច្ចតិ, តទត្ថន្តិ អត្ថោ។ **អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថ**ន្តិ អបច្ចយបរិនិព្ពានត្ថំ។ ឥតិ ឥមស្មិំ បេយ្យាលេ វិជ្ជាវិមុត្តិផលេន អរហត្តំ កថិតំ។ ញាណទស្សនេន បច្ចវេក្ខណា, សេសេហិ និព្ពានន្តិ។

អញ្ញតិត្ថិយបេយ្យាលវគ្គោ។

៦. សូរិយបេយ្យាលវគ្គវណ្ណនា

៤៩-៦២. សូរិយបេយ្យាលេ អរុណុគ្គំ វិយ កល្យាណមិត្តតា, កល្យាណមិត្តកាយ បត្វា និព្ពត្តិតោ សវិបស្សន អរិយមគ្គោ សូរិយបាតុភាវោ វិយាតិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សីលសម្បទា**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **ឆន្ទសម្បទា**តិ កុសលកត្តុកម្យតាឆន្ទោ។ **អត្តសម្បទា**តិ សម្បន្នចិត្តតា។ **ទិដ្ឋិសម្បទា**តិ ញាណសម្បត្តិ។ **អប្បមាទសម្បទា**តិ ការាបកអប្បមាទសម្បត្តិ។ **យោនិសោមនសិការសម្បទា**តិ ឧបាយមនសិការសម្បត្តិ។ បុន **កល្យាណមិត្តតា**តិអាទីនិ សម្មាទិដ្ឋិអាទីនំ អញ្ញេនបិ អាការេន ភាវទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។ សព្ពានេវ ចេតានិ សុត្តានិ បាដិយេក្កំ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន វុត្តានីតិ។

សូរិយបេយ្យាលវគ្គោ។

៧. ឯកធម្មបេយ្យាលវគ្គាទិវណ្ណនា

៦៣-១៣៨. ឯកធម្មបេយ្យាលោបិ គង្គាបេយ្យាលោបិ បាដិយេក្កំ បុគ្គលជ្ឈាសយវសេនេវ តថា តថា វុត្តេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន កថិតោ។

៨. អប្បមាទបេយ្យាលវគ្គោ

១. តថាគតសុត្តវណ្ណនា

១៣៩. អប្បមាទបេយ្យាលេ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ យថា សព្ពសត្តានំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អគ្គោ, ឯវំ សព្ពេសំ កុសលធម្មានំ ការាបកអប្បមាទោ អគ្គោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ននុ ចេស លោកិយោវ, កុសលធម្មា បន លោកុត្តរាបិ។

អយញ្ច កាមាវចរោវ, កុសលធម្មា បន ចតុភូមកា។ កថមេស តេសំ អគ្គោតិ? បដិលាភកដ្ឋេន។ អប្បមាទេន ហិ តេ បដិលព្ភន្តិ, តស្មា សោ តេសំ អគ្គោ។ តេនេតំ វុត្តំ **សព្ពេ តេ អប្បមាទមូលកា**តិអាទិ។

២. បទសុត្តវណ្ណនា

១៤០. ជង្គលានន្តិ បថវីតលវាសីនំ។ **បាណានន្តិ** សបាទកបាណានំ ។ **បទជាតានីតិ** បទានិ។ **សមោធានំ គច្ឆន្តីតិ** ឱធានំ ឧបក្ខេបំ គច្ឆន្តិ។ **អគ្គមក្ខាយតីតិ** សេដ្ឋំ អក្ខាយតិ។ **យទិទំ មហន្តត្តេនាតិ** មហន្តភាវេន អគ្គមក្ខាយតិ, ន គុណវសេនាតិ អត្ថោ។

៣-១០. កូដសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤១-១៤៨. វស្សិកន្តិ សុមនបុប្ផំ។ តម្ហិ កិរ សុត្តំ សុត្វា ភាតិយមហារាជា វីមំសិតុកាមតាយ ឯកស្មិំ គព្ភេ ចតុជាតិគន្ធេហិ បរិភណ្ឌំ ការេត្វា សុគន្ធានិ បុប្ផានិ អាហរាបេត្វា ឯកស្ស សមុគ្គស្ស មជ្ឈេ សុមនបុប្ផមុដ្ឋិំ ឋបេត្វា សេសានិ តស្ស សមន្តតោ មុដ្ឋិមុដ្ឋិំ កត្វា ឋបេត្វា ទ្វារំ បិធាយ ពហិ និក្ខន្តោ។ អថស្ស មុហុត្តំ វីតិនាមេត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា បវិសន្តស្ស សព្ពបឋមំ សុមនបុប្ផគន្ធោ ឃានំ បហរិ។ សោ មហាតលស្មិំយេវ មហាចេតិយាភិមុខោ និបជ្ជិត្វា – ‘‘វស្សិកំ តេសំ អគ្គន្តិ កថេន្តេន សុកថិតំ សម្មាសម្ពុទ្ធេនា’’តិ ចេតិយំ វន្ទិ។ **កុដ្ដរាជានោតិ** ខុទ្ទករាជានោ។ ‘‘ខុទ្ទរាជានោ’’តិបិ បាឋោ។ **តន្តាវុតានន្តិ** តន្តេ អាវុតានំ, តន្តំ អារោបេត្វា វាយិតានន្តិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច បច្ចត្តេ សាមិវចនំ។ យានិ កានិចិ តន្តាវុតានិ វត្ថានីតិ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ។ អថ វា តន្តាវុតានំ វត្ថានំ យានិ កានិចិ វត្ថានីតិ ឯវំ សាវសេសបាឋវសេនបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អប្បមាទវគ្គោ អដ្ឋមោ។

៨. ពលករណីយវគ្គោ

១. ពលសុត្តវណ្ណនា

១៤៩. ពលករណីយវគ្គេ **ពលករណីយាតិ** ឩរុពលពាហុពលេន កត្តព្ពា ធាវនលង្ឃនតាបនវហនាទយោ កម្មន្តា។ **សីលេ បតិដ្ឋាយាតិ** ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ ឋត្វា។ **អដ្ឋង្គិកំ មគ្គន្តិ** សហវិបស្សនំ អរិយមគ្គំ។

២. ពីជសុត្តវណ្ណនា

១៥០. ពីជគាមភូតគាមាតិ ឯត្ថ បញ្ចវិធម្បិ ពីជំ ពីជគាមោ នាម, តទេវ បណ្ណសម្បន្នំ នីលភាវតោ បដ្ឋាយ ភូតគាមោតិ វេទិតព្ពំ។

៣. នាគសុត្តវណ្ណនា

១៥១. ពលំ គាហេន្តីតិ ពលំ គណ្ហន្តិ, គហិតពលា ថិរសរីរា ហោន្តិ។ **កុសោព្ភេ ឱតរន្តីតិ**អាទីសុ អយមនុបុព្ពិកថា – នាគិនិយោ កិរ ឧតុសមយេ បតិដ្ឋិតគព្ភា ចិន្តេន្តិ – ‘‘សចេ មយំ ឥធ វិជាយិស្សាម, ឯវំ នោ ទារកា ឧមិវេគញ្ច សុបណ្ណស្ស ច បក្ខន្ទិត្វា អាគតស្ស វេគំ សហិតុំ ន សក្ខិស្សន្តី’’តិ តា មហាសមុទ្ទេ និមុជ្ជិត្វា សម្ពុជ្ឈមុខទ្វារំ បត្វា បញ្ច មហានទិយោ បវិសិត្វា ហិមវន្តំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ សុបណ្ណេហិ អបក្ខន្ទនីយាសុ សុវណ្ណរជតមណិគុហាសុ វសមានា វិជាយិត្វា នាគបោតកេ គោប្ផកាទិបមាណេសុ ឧទកេសុ ឱតារេត្វា ឧទកតរណំ សិក្ខាបេន្តិ។

អថ យទា អនុក្កមេន តេ នាគា គង្គាទីនំ នទីនំ ឱរិមតីរតោ បរតីរំ, បរតីរតោ ឱរិមតីរន្តិ តរណបដិតរណំ កាតុំ សក្កោន្តិ, តទា ‘‘ឥទានិ នោ ទារកា ឩមិវេគញ្ច គរុឡវេគញ្ច សហិតុំ សក្ខិស្សន្តី’’តិ ញត្វា អត្តនោ អានុភាវេន មហាមេឃំ សមុដ្ឋាបេត្វា សកលហិមវន្តំ ឯកោទកំ វិយ កុរុមានា ទេវំ វស្សាបេត្វា សុវណ្ណរជតាទិមយា នាវា មាបេត្វា ឧបរិ សុវណ្ណតារកវិចិត្តំ សមោសរិតគន្ធបុប្ផទាមំ ចេលវិតានំ ពន្ធិត្វា សុរភិចន្ទនគន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ តាហិ នាវាហិ បញ្ច មហានទិយោ ឱគាហិត្វា អនុក្កមេន មហាសមុទ្ទំ បាបុណន្តិ។ តត្ថ ច វសន្តា ទសយោជន-សតយោជន-សហស្សយោជន-សតសហស្សយោជន-បមាណតំ អាបជ្ជន្តា មហន្តត្តំ វេបុល្លត្តំ អាបជ្ជន្តិ នាម។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ហិមវន្តបព្ពតោ វិយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ ទដ្ឋព្ពំ, នាគបោតកា វិយ យោគាវចរា, កុសោព្ភាទយោ វិយ អរិយមគ្គោ, មហាសមុទ្ទោ វិយ និព្ពានំ។ យថា នាគបោតកា ហិមវន្តេ បតិដ្ឋាយ កុសោព្ភាទីហិ មហាសមុទ្ទំ បត្វា កាយមហន្តត្តំ អាបជ្ជន្តិ, ឯវំ យោគិនោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ អរិយមគ្គេន និព្ពានំ បត្វា អរហត្តមគ្គេនេវ អាគតេសុ ឆសុ អភិញ្ញាធម្មេសុ គុណសរីរមហន្តត្តំ បាបុណន្តីតិ។

៥. កុម្ភសុត្តវណ្ណនា

១៥៣. **កុម្ភោ**តិ ឧទកឃដោ។ **នោ បច្ចាវមតី**តិ ន បតិអាវមតិ, ន អន្តោ បវេសេតីតិ អត្ថោ។

៧. អាកាសសុត្តវណ្ណនា

១៥៥. **បុរត្ថិមា**តិ បុរត្ថិមទិសតោ អាគតវាតា។ **បច្ឆិមទិសា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ចត្តារោបិ សតិបដ្ឋានា**តិ យថេវ ហិ ឯតេសំ បុរត្ថិមាទិភេទានំ វាតានំ សន្និបាតោ អាកាសេ ឥជ្ឈតិ, ឯវំ ឥធាបិ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិនា នយេន វុត្តា ពោធិបក្ខិយធម្មា សហវិបស្សនស្ស អរិយមគ្គស្ស ភាវនាយ ឥជ្ឈន្តិ, តេនេតំ វុត្តំ។

៨-៩. បឋមមេឃសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៦-១៥៧. **គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ**តិ អាសាឡ្ហមាសេ។ **ឩហត**ន្តិ ទ្វិបទចតុប្បទានំ បាទប្បហារេន បថវិតលេ ឧដ្ឋហិត្វា ឧទ្ធំ គតំ វឌ្ឍិវឌ្ឍិ ហុត្វា អាកាសេ បក្ខន្ទំ។ **រជោជល្ល**ន្តិ បំសុរជោជល្លំ។

១០. នាវាសុត្តវណ្ណនា

១៥៨. **សាមុទ្ទិកាយ នាវាយា**តិអាទិ ហេដ្ឋា វាណិជកោបមេ វិត្ថារិតមេវ។

១១-១២. អាគន្តុកសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៩-១៦០. **អាគន្តុកាគារ**ន្តិ បុញ្ញត្ថិកេហិ នគរមជ្ឈេ កតំ អាគន្តុកឃរំ, យត្ថ រាជរាជមហាមត្តេហិបិ សក្កា ហោតិ និវាសំ ឧបគន្តុំ។ **អភិញ្ញា បរិញ្ញេយ្យា**តិ យថេវ ហិ តេសំ បុរត្ថិមទិសាទីហិ អាគតានំ ខត្តិយាទីនំ វាសោ អាគន្តុកាគារេ ឥជ្ឈតិ, ឯវំ ឥមេសំ អភិញ្ញាបរិញ្ញេយ្យាតិអាទីនំ ធម្មានំ អភិញ្ញាបរិជាននាទីហិ សហវិបស្សនស្ស អរិយមគ្គស្ស ភាវនាយ ឥជ្ឈន្តិ, តេនេតំ វុត្តំ។ នទីសុត្តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

ពលករណីយវគ្គោ នវមោ។

១០. ឯសនាវគ្គោ

១. ឯសនាសុត្តវណ្ណនា

១៦១. ឯសនាវគ្គេ **កាមេសនា**តិ កាមានំ ឯសនា គវេសនា មគ្គនា បត្ថនា។ **ភវេសនា**តិ ភវានំ ឯសនា។ **ព្រហ្មចរិយេសនា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិសង្ខាតស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស ឯសនា។

២-១១. វិធាសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦២-១៧១. **វិធា**តិ មានកោដ្ឋាសា មានឋបនា វា។ **សេយ្យោហមស្មីតិ វិធា**តិ អហមស្មិ សេយ្យោតិ ឯវំ មានកោដ្ឋាសោ មានឋបនា វា។ **នីឃា**តិ ទុក្ខា។ វចនត្ថោ បនេត្ថ យស្ស ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ បុរិសំ នីហនន្តីតិ នីឃា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឯសនាវគ្គោ ទសមោ។

១១. ឱឃវគ្គោ

១-២. ឱឃសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧២-១៧៣. ឱឃវគ្គេ **កាមោឃោ**តិ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគោ។ **ភវោឃោ**តិ រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ។ **ទិដ្ឋោឃោ**តិ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ។ **អវិជ្ជោឃោ**តិ ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ។ **កាមយោគា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣-៤. ឧបាទានសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧៤-១៧៥. កាមុបាទានន្តិ កាមគ្គហណំ។ **ទិដ្ឋុបាទានា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **គន្ថា**តិ គន្ថនា ឃដនា។ **កាយគន្ថោ**តិ នាមកាយស្ស គន្ថោ គន្ថនឃដនកិលេសោ។ **ឥទំសច្ចាភិនិវេសោ**តិ អន្តគ្គាហិកទិដ្ឋិវសេន ឧប្បន្នោ "ឥទមេវ សច្ច"ន្តិ ឯវំ អភិនិវេសោ។

៥-១០. អនុសយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧៦-១៨១. កាមរាគានុសយោតិ ថាមគតដ្ឋេន កាមរាគោវ អនុសយោ កាមរាគានុសយោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឱរម្ភាគិយានី**តិ ហេដ្ឋាកោដ្ឋាសិយានិ។ **សំយោជនានី**តិ ពន្ធនានិ។ **ឧទ្ធម្ភាគិយានី**តិ ឧបរិកោដ្ឋាសិយានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឱឃវគ្គោ ឯកាទសមោ។

មគ្គសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ពោជ្ឈង្គសំយុត្តំ

១. បព្ពតវគ្គោ

១. ហិមវន្តសុត្តវណ្ណនា

១៨២. ពោជ្ឈង្គសំយុត្តស្ស បឋមេ **នាគា**តិ ឥមេបិ មហាសមុទ្ទបិដ្ឋេ ឩមិអន្តរវាសិនោវ, ន វិមានដ្ឋកនាគា។ តេសំ ហិមវន្តំ និស្សាយ កាយវឌ្ឍនាទិសព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **ពោជ្ឈង្គេ**តិ ឯត្ថ ពោធិយា, ពោធិស្ស វា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា**។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យា ហិ អយំ ធម្មសាមគ្គី, យាយ លោកិយលោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខត្តកិលមថានុយោគឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទីនំ អនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិបស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសង្ខាតាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតីតិ កត្វា ពោធីតិ វុច្ចតិ។ **ពុជ្ឈតី**តិ កិលេសសន្តាននិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ “សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវេត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ”តិ (សំ. និ. ៥.៣៧៨; ទី. និ. ៣.១៤៣)។ តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា** ឈានង្គមគ្គង្គាទយោ វិយ។ យោបេស យថាវុត្តប្បការាយ ឯតាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោ ពោធីតិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស អង្គាតិបិ **ពោជ្ឈង្គា** សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។ តេនាហុ អដ្ឋកថាចរិយា – “ពុជ្ឈនកស្ស បុគ្គលស្ស អង្គាតិ វា ពោជ្ឈង្គា”តិ។

អបិច “ពោជ្ឈង្គាតិ កេនដ្ឋេន ពោជ្ឈង្គា? ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, អនុពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, បដិពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, សម្ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា”តិច្ចាទិនា (បដិ. ម. ២.១៧) បដិសម្ភិទានយេនាបិ ពោជ្ឈង្គត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សតិសម្ពោជ្ឈង្គន្តិអាទីសុ បន បសត្ថោ សុន្ទរោ ច ពោជ្ឈង្គោតិ សម្ពោជ្ឈង្គោ។ សតិយេវ សម្ពោជ្ឈង្គោតិ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ**, តំ សតិសម្ពោជ្ឈង្គន្តិ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ, អត្តនោ ចិត្តសន្តានេ បុនប្បុនំ ជនេតិ, អភិនិព្ពត្តេតីតិ អត្ថោ។ **វិវេកនិស្សិត**ន្តិអាទីនិ កោសលសំយុត្តេ “សម្មាទិដ្ឋិំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិត”ន្តិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

អយំ បន វិសេសោ – តត្ថ តទង្គវិវេកនិស្សិតំ, សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ, និស្សរណវិវេកនិស្សិតន្តិ, វិវេកត្តយមេវ វុត្តំ, ពោជ្ឈង្គភាវនំ បត្វា បន បញ្ចវិធវិវេកនិស្សិតម្បិ ឯកេ វណ្ណយន្តិ។ តេ ហិ ន កេវលំ ពលវវិបស្សនាមគ្គផលក្ខណេសុ ឯវ ពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ធរន្តិ វិបស្សនាបាទក-កសិណជ្ឈាន-អានាបានាសុភ-ព្រហ្មវិហារជ្ឈានេសុបិ ឧទ្ធរន្តិ, ន ច បដិសិទ្ធា អដ្ឋកថាចរិយេហិ។ តស្មា តេសំ មតេន ឯតេសំ ឈានានំ បវត្តិក្ខណេ កិច្ចតោ ឯវ វិក្ខម្ភនវិវេកនិស្សិតំ។ យថា ច វិបស្សនាក្ខណេ “អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិត”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ បដិបស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតម្បិ ភាវេតីតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

២. កាយសុត្តវណ្ណនា

១៨៣. ទុតិយេ **អាហារដ្ឋិតិកោ**តិ បច្ចយដ្ឋិតិកោ។ **អាហារំ បដិច្ចា**តិ បច្ចយំ បដិច្ច។ **សុភនិមិត្ត**ន្តិ សុភម្បិ សុភនិមិត្តំ, សុភស្ស អារម្មណម្បិ សុភនិមិត្តំ។ **អយោនិសោមនសិការោ**តិ អនុបាយមនសិការោ ឧប្បថមនសិការោ អនិច្ចេ “និច្ច”ន្តិ វា, ទុក្ខេ “សុខ”ន្តិ, អនត្តនិ “អត្តា”តិ វា, អសុភេ “សុភ”ន្តិ វា, មនសិការោ។ តំ តស្មិំ សុភារម្មណេ ពហុលំ បវត្តយតោ កាមច្ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សុភនិមិត្ត”ន្តិអាទិ។ ឯវំ សព្ពនីវរណេសុ យោជនា វេទិតព្ពា។

បដិឃនិមិត្តន្តិអាទីសុ បន បដិឃោបិ បដិឃនិមិត្តំ បដិឃារម្មណម្បិ។ **អរតី**តិ ឧក្កណ្ឋិតា។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តត្ថ កតមា អរតិ? បន្តេសុ វា សេនាសនេសុ អញ្ញតរញ្ញតរេសុ វា អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ អរតិ អរតិតា អនភិរតិ អនភិរមនា ឧក្កណ្ឋិតា បរិតស្សិតា, អយំ វុច្ចតិ អរតី”តិ (វិភ. ៨៥៦)។

តន្ទីតិ អតិសីតាទិបច្ចយា ឧប្បន្នំ អាគន្តុកកាយាលសិយំ។ យស្មិំ ឧប្បន្នេ “អតិសីតំ អតិឧណ្ហំ អតិច្ឆាតោម្ហិ អតិធាតោម្ហិ អតិទូរមគ្គំ គតោម្ហី”តិ វទតិ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ “តត្ថ កតមា តន្ទិ , យា តន្ទី តន្ទិយនា តន្ទិមនកតា អាលស្យំ អាលស្យាយនា អាលស្យាយិតត្តំ, អយំ វុច្ចតិ តន្ទី”តិ (វិភ. ៨៥៧)។

វិជម្ភិតាតិ កិលេសវសេន កាយវិនមនា។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តត្ថ កតមា វិជម្ភិតា? យា កាយស្ស ជម្ភនា វិជម្ភនា អានមនា វិនមនា សន្នមនា បណមនា ព្យាធិយកំ, អយំ វុច្ចតិ វិជម្ភិតា”តិ (វិភ. ៨៥៨)។

ភត្តសម្មទោតិ ភត្តបរិឡាហោ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តត្ថ កតមោ ភត្តសម្មទោ? យា ភុត្តាវិស្ស ភត្តមុច្ឆា ភត្តកិលមថោ ភត្តបរិឡាហោ កាយទុដ្ឋុល្លំ, អយំ វុច្ចតិ ភត្តសម្មទោ”តិ (វិភ. ៨៥៩)។

ចេតសោ ច លីនត្តន្តិ ចិត្តស្ស លីយនាការោ, យំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តត្ថ កតមំ ចេតសោ លីនត្តំ? យា ចិត្តស្ស អកល្យតា អកម្មញ្ញតា ឱលីយនា សល្លីយនា លីនំ លីយនា លីយិតត្តំ ថិនំ ថិយនា ថិយិតត្តំ ចិត្តស្ស, ឥទំ វុច្ចតិ ចេតសោ លីនត្ត”ន្តិ (វិភ. ៨៦០)។

ចេតសោ អវូបសមោតិ យថា នាម វីតច្ចិកោបិ អង្គារោ នេវ តាវ សន្និសីទតិ បតាបំ ករោតិយេវ, យថា ច បត្តបចនង្គានេ នេវ តាវ សន្និសីទតិ បតាបំ ករោតិយេវ, ឯវំ ចិត្តស្ស អវូបសន្តាការោ, អត្ថតោ បនេតំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចមេវ ហោតិ។

វិចិកិច្ឆដ្ឋានីយា ធម្មាតិ វិចិកិច្ឆាយ អារម្មណធម្មា។ **អយោនិសោមនសិការោ** សព្ពត្ថ វុត្តនយោវ។ ឯវមេត្ថ កាមច្ឆន្ទោ វិចិកិច្ឆាតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា អារម្មណេន កថិតា, ព្យាបាទោ អារម្មណេន ច ឧបនិស្សយេន ច, សេសា សហជាតេន ច ឧបនិស្សយេន ចាតិ។

សតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មាតិ សតិយា អារម្មណធម្មា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយា ច នវ លោកុត្តរធម្មា ច។ **តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ**តិ តត្ថ ឧបាយមនសិការស្ស បុនប្បុនំ ករណំ។

កុសលាកុសលា ធម្មាតិអាទីសុ **កុសលា**តិ កោសល្លសម្ភូតា អនវជ្ជសុខវិបាកា។ **អកុសលា**តិ អកោសល្លសម្ភូតា សាវជ្ជទុក្ខវិបាកា។ **សាវជ្ជា**តិ អកុសលា។ **អនវជ្ជា**តិ កុសលា។ **ហីនបណីតកណ្ហសុក្កេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **សប្បដិភាគា**តិ កណ្ហសុក្កាយេវ។ កណ្ហា ហិ កណ្ហវិបាកទានតោ , សុក្កា ច សុក្កវិបាកទានតោ សប្បដិភាគា នាម, សទិសវិបាកកោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។ បដិបក្ខភូតស្ស វា ភាគស្ស អត្ថិតាយ សប្បដិភាគា។ កណ្ហានញ្ហិ សុក្កា បដិបក្ខភាគា, សុក្កានញ្ច កណ្ហា បដិបក្ខភាគាតិ ឯវម្បិ សប្បដិភាគា។ សប្បដិពាហិតដ្ឋេន វា សប្បដិភាគា។ អកុសលញ្ហិ កុសលំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកំ ទេតិ, កុសលញ្ច អកុសលំ បដិពាហិត្វាតិ ឯវម្បិ កណ្ហសុក្កា សប្បដិភាគា។

អារម្ភធាតូតិ បឋមារម្ភវីរិយំ។ **និក្កមធាតូ**តិ កោសជ្ជតោ និក្ខន្តត្តា តតោ ពលវតរំ។ **បរក្កមធាតូ**តិ បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនតាយ តតោបិ ពលវតរន្តិ តីហិបិ បទេហិ វីរិយមេវ កថិតំ។

បីតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយាតិ បីតិយា អារម្មណធម្មា។ **កាយបស្សទ្ធី**តិ តិណ្ណំ ខន្ធានំ ទរថបស្សទ្ធិ។ **ចិត្តបស្សទ្ធី**តិ វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស ទរថបស្សទ្ធិ។ **សមថនិមិត្ត**ន្តិ សមថោបិ សមថនិមិត្តំ, អារម្មណម្បិ។ **អព្យគ្គនិមិត្ត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។

ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយាតិ ឧបេក្ខាយ អារម្មណធម្មា, អត្ថតោ បន មជ្ឈត្តាការោ ឧបេក្ខាដ្ឋានីយា ធម្មោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវមេត្ថ សតិធម្មវិចយឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គា អារម្មណេន កថិតា, សេសា អារម្មណេនបិ ឧបនិស្សយេនបិ។

៣. សីលសុត្តវណ្ណនា

១៨៤. តតិយេ **សីលសម្បន្នា**តិ ឯត្ថ ខីណាសវស្ស លោកិយលោកុត្តរសីលំ កថិតំ, តេន សម្បន្នាតិ អត្ថោ។ **សមាធិបញ្ញាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **វិមុត្តិ** បន ផលវិមុត្តិយេវ។ **វិមុត្តិញាណទស្សនំ** បច្ចវេក្ខណញាណំ។ ឯវមេត្ថ សីលាទយោ តយោ លោកិយលោកុត្តរា, វិមុត្តិ លោកុត្តរាវ, វិមុត្តិញាណទស្សនំ លោកិយមេវ។

ទស្សនម្បាហន្តិ ទស្សនម្បិ អហំ។ តំ បនេតំ ទស្សនំ – ចក្ខុទស្សនំ, ញាណទស្សនន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ បសន្នេហិ ចក្ខូហិ អរិយានំ ទស្សនំ ឱលោកនំ ចក្ខុទស្សនំ នាម។ អរិយេហិ បន ទិដ្ឋស្ស លក្ខណស្ស ទស្សនំ, បដិវិទ្ធស្ស ច បដិវិជ្ឈនំ ឈានេន វា វិបស្សនាយ វា មគ្គផលេហិ វា ញាណទស្សនំ នាម។ ឥមស្មឹ បនេត្ថ ចក្ខុទស្សនំ អធិប្បេតំ។ អរិយានញ្ហិ បសន្នេហិ ចក្ខូហិ ឱលោកនម្បិ ពហុការមេវ។ **សវន**ន្តិ “អសុកោ នាម ខីណាសវោ អសុកស្មឹ នាម រដ្ឋេ វា ជនបទេ វា គាមេ វា និគមេ វា វិហារេ វា លេណេ វា វសតី”តិ កថេន្តានំ សោតេន សវនំ,

ឯតម្បិ ពហុការមេវ។ **ឧបសង្កមន**ន្តិ “ទានំ វា ទស្សាមិ, បញ្ហំ វា បុច្ឆិស្សាមិ, ធម្មំ វា សោស្សាមិ, សក្ការំ វា ករិស្សាមី”តិ ឯវរូបេន ចិត្តេន អរិយានំ ឧបសង្កមនំ។ **បយិរុបាសន**ន្តិ បញ្ហាបយិរុបាសនំ។ អរិយានំ គុណេ សុត្វា តេ ឧបសង្កមិត្វា និមន្តេត្វា ទានំ ទត្វា “កឹ, ភន្តេ, កុសល”ន្តិអាទិនា នយេន បញ្ហបុច្ឆនន្តិ អត្ថោ។

អនុស្សតិន្តិ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ និសិន្នស្ស “ឥទានិ អរិយា លេណគុហមណ្ឌបាទីសុ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលសុខេហិ វីតិនាមេន្តី”តិ អនុស្សរណំ។ យោ វា តេសំ សន្តិកេ ឱវាទោ លទ្ធោ ហោតិ, តំ អាវជ្ជិត្វា “ឥមស្មឹ ឋានេ សីលំ កថិតំ, ឥមស្មឹ សមាធិ, ឥមស្មឹ វិបស្សនា, ឥមស្មឹ មគ្គោ, ឥមស្មឹ ផល”ន្តិ ឯវំ អនុស្សរណំ។ **អនុបព្ពជ្ជ**ន្តិ អរិយេសុ ចិត្តំ បសាទេត្វា ឃរា និក្ខម្ម តេសំ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ។ អរិយានញ្ហិ សន្តិកេ ចិត្តំ បសាទេត្វា តេសំយេវ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តេសំយេវ ឱវាទានុសាសនី បច្ចាសីសមានស្ស ចរតោបិ បព្ពជ្ជា អនុបព្ពជ្ជា នាម។ អរិយេសុ បសាទេន អញ្ញត្ថ បព្ពជិត្វា អរិយានំ សន្តិកេ ឱវាទានុសាសនី បច្ចាសីសមានស្ស ចរតោ បព្ពជ្ជាបិ អនុបព្ពជ្ជា នាម។ អញ្ញេសុ បន បសាទេន អញ្ញេសំយេវ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អញ្ញេសំយេវ ឱវាទានុសាសនី បច្ចាសីសមានស្ស ចរតោ បព្ពជ្ជា អនុបព្ពជ្ជា នាម ន ហោតិ។

ឯវំ បព្ពជិតេសុ បន មហាកស្សបត្ថេរស្ស តាវ អនុបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតា សតសហស្សមត្តា អហេសុំ, តថា ថេរស្សេវ សទ្ធិវិហារិកស្ស ច ចន្ទគុត្តត្ថេរស្ស, តស្សាបិ សទ្ធិវិហារិកស្ស សូរិយគុត្តត្ថេរស្ស, តស្សាបិ សទ្ធិវិហារិកស្ស អស្សគុត្តត្ថេរស្ស, តស្សាបិ សទ្ធិវិហារិកស្ស យោនកធម្មរក្ខិតត្ថេរស្ស , តស្ស បន សទ្ធិវិហារិកោ អសោករញ្ញោ កនិដ្ឋភាតា តិស្សត្ថេរោ នាម អហោសិ, តស្ស អនុបព្ពជ្ជំ បព្ពជិតា អឌ្ឍតេយ្យកោដិសង្ខា អហេសុំ។ មហិន្ទត្ថេរស្ស អនុបព្ពជិតានំ គណនបរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ យាវជ្ជទិវសា លង្កាទីបេ សត្ថុ បសាទេន បព្ពជន្តា មហិន្ទត្ថេរស្សេវ បព្ពជ្ជំ អនុបព្ពជន្តិ នាម។

តំ ធម្មន្តិ តំ តេសំ ឱវាទានុសាសនីធម្មំ។ **អនុស្សរតី**តិ សរតិ។ **អនុវិតក្កេតី**តិ វិតក្កាហតំ ករោតិ។ **អារទ្ធោ ហោតី**តិ បរិបុណ្ណោ ហោតិ។ **បវិចិនតី**តិអាទិ សព្ពំ តត្ថ ញាណចារវសេនេវ វុត្តំ។ អថ វា **បវិចិនតី**តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ លក្ខណំ វិចិនតិ។ **បវិចរតី**តិ តត្ថ ញាណំ ចរាបេតិ។ **បរិវីមំសមាបជ្ជតី**តិ វីមំសនំ ឱលោកនំ គវេសនំ អាបជ្ជតិ។

សត្ត ផលា សត្តានិសំសាតិ ឧភយម្បេតំ អត្ថតោ ឯកំ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បដិកច្ច អញ្ញំ អារាធេតី**តិ អរហត្តំ អារាធេន្តោ ឥមស្មឹយេវ អត្តភាវេ អារាធេតិ, តញ្ច ខោ បដិកច្ច, អសម្បត្តេយេវ មរណកាលេតិ អត្ថោ។ **អថ មរណកាលេ**តិ អថ មរណស្ស អាសន្នកាលេ។

អន្តរាបរិនិព្ពាយីតិ យោ អាយុវេមជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា បរិនិព្ពាយតិ, សោ តិវិធោ ហោតិ។ កប្បសហស្សាយុកេសុ តាវ អវិហេសុ និព្ពត្តិត្វា ឯកោ និព្ពត្តទិវសេយេវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ និព្ពត្តទិវសេ បាបុណាតិ, បឋមស្ស បន កប្បសតស្ស មត្ថកេ បាបុណាតិ។ អយមេកោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី។ អបរោ ឯវំ អសក្កោន្តោ ទ្វិន្នំ កប្បសតានំ មត្ថកេ បាបុណាតិ, អយំ ទុតិយោ។ អបរោ ឯវម្បិ អសក្កោន្តោ ចតុន្នំ កប្បសតានំ មត្ថកេ បាបុណាតិ, អយំ តតិយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី។

បញ្ចមំ បន កប្បសតំ អតិក្កមិត្វា អរហត្តំ បត្តោ **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី** នាម ហោតិ។ អតប្បាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ យត្ថ កត្ថចិ ឧប្បន្នោ បន សសង្ខារេន សប្បយោគេន អរហត្តំ បត្តោ **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម, អសង្ខារេន អប្បយោគេន បត្តោ **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម។ អវិហាទីសុបិ និព្ពត្តោ តត្ថ យាវតាយុកំ ឋត្វា ឧបរូបរិ និព្ពត្តិត្វា អកនិដ្ឋំ បត្តោ **ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី** នាម។

ឥមស្មឹ បន ឋានេ **អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមិនោ** កថេតព្ពា។ អវិហេសុ ហិ តយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី, ឯកោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, ឯកោ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមីតិ បញ្ច ហោន្តិ។ តេ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិនោ បញ្ច, សសង្ខារបរិនិព្ពាយិនោ បញ្ចាតិ ទស ហោន្តិ, តថា អតប្បាទីសុ។ អកនិដ្ឋេសុ បន ឧទ្ធំសោតោ នត្ថិ, តស្មា តត្ថ ចត្តារោ សសង្ខារបរិនិព្ពាយី, ចត្តារោ អសង្ខារបរិនិព្ពាយីតិ អដ្ឋាតិ ឯវំ អដ្ឋចត្តាលីស ហោន្តិ។ តេសំ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី សព្ពជេដ្ឋោ ចេវ ហោតិ សព្ពកនិដ្ឋោ ច។ កថំ? សោ ហិ សោឡសកប្បសហស្សាយុកត្តា អាយុនា សព្ពេសំ ជេដ្ឋោ, សព្ពបច្ឆា អរហត្តំ បាបុណីតិ សព្ពេសំ កនិដ្ឋោ។ ឥមស្មិ សុត្តេ អបុព្ពំ អចរិមំ ឯកចិត្តក្ខណិកា នានាលក្ខណា អរហត្តមគ្គស្ស បុព្ពភាគវិបស្សនា ពោជ្ឈង្គា កថិតា។

៤. វត្ថសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. ចតុត្ថេ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឥតិ ចេ មេ ហោតីតិ** សតិសម្ពោជ្ឈង្គោតិ ឯវំ ចេ មយ្ហំ ហោតិ។ **អប្បមាណោតិ មេ ហោតីតិ** អប្បមាណោតិ ឯវំ មេ ហោតិ។ **សុសមារទ្ធោតិ** សុបរិបុណ្ណោ។ **តិដ្ឋតីតិ** ឯត្ថ អដ្ឋហាការេហិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ តិដ្ឋតិ – ឧប្បាទំ អនាវជ្ជិតត្តា អនុប្បាទំ អាវជ្ជិតត្តា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ តិដ្ឋតិ, បវត្តំ, អប្បវត្តំ, និមិត្តំ, អនិមិត្តំ សង្ខារេ អនាវជ្ជិតត្តា, វិសង្ខារំ អាវជ្ជិតត្តា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ តិដ្ឋតីតិ។ ឥមេហិ អដ្ឋហាការេហិ តិដ្ឋតីតិ ថេរោ ជានាតិ, វុត្តាការវិបរីតេហេវ អដ្ឋហាការេហិ ចវន្តំ ចវតីតិ បជានាតិ។ សេសពោជ្ឈង្គេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ ថេរស្ស ផលពោជ្ឈង្គា កថិតា។ យទា ហិ ថេរោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ សីសំ កត្វា ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជតិ, តទា ឥតរេ ឆ តទន្វយា ហោន្តិ។ យទា ធម្មវិចយាទីសុ អញ្ញតរំ, តទាបិ សេសា តទន្វយា ហោន្តីតិ ឯវំ ផលសមាបត្តិយំ អត្តនោ ចិណ្ណវសិតំ ទស្សេន្តោ ថេរោ ឥមំ សុត្តំ កថេសីតិ។

៥. ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

១៨៦. បញ្ចមេ **ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ** ពុជ្ឈនត្ថាយ សំវត្តន្តិ។ កិំ ពុជ្ឈនត្ថាយ? មគ្គេន អសង្ខតំ និព្ពានំ, បច្ចវេក្ខណាយ កតកិច្ចតំ, មគ្គេន វា កិលេសនិទ្ទាតោ បពុជ្ឈនត្ថាយ, ផលេន បពុជ្ឈនភាវត្ថាយាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនេវេត្ថ និព្ពានសច្ឆិកិរិយា កិលេសបហានបច្ចវេក្ខណាតិ សព្ពំ ទស្សិតំ។

៦-៧. កុណ្ឌលិយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៨៧-១៨៨. ឆដ្ឋេ **អារាមនិស្សយីតិ** អារាមំ និស្សាយ វសនភាវេន អារាមនិស្សយី។ **បរិសាវចរោតិ** បរិសាយ អវចរោ។ បរិសំ នាម ពាលាបិ, បណ្ឌិតាបិ ឱសរន្តិ, យោ បន បរប្បវាទំ មទ្ទិត្វា អត្តនោ វាទំ ទីបេតុំ សក្កោតិ, អយំ បរិសាវចរោ នាម។ **អារាមេន អារាមន្តិ** អារាមេនេវ អារាមំ អនុចង្កមាមិ, ន ពាហិរេនាតិ អត្ថោ។ **ឧយ្យានេន ឧយ្យានន្តិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អញ្ញេន វា អារាមេន បរិសិត្វា អញ្ញំ អារាមំ, អញ្ញេន ឧយ្យានេន អញ្ញំ ឧយ្យានន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **ឥតិវាទប្បមោក្ខានិសំសន្តិ** "ឯវំ បុច្ឆា ហោតិ, ឯវំ វិស្សជ្ជនំ, ឯវំ គហណំ, ឯវំ និព្ពេឋន"ន្តិ ឥមិនា នយេន ឥតិវាទោ ហោតិ ឥតិវាទប្បមោក្ខោតិ ឯតំ អានិសំសំ។ **ឧបារម្ភានិសំសន្តិ** "អយំ បុច្ឆាយ ទោសោ, អយំ វិស្សជ្ជនេ"តិ ឯវំ វាទទោសានិសំសំ។

កថំ ភាវិតោ ច, កុណ្ឌលិយ, ឥន្ទ្រិយសំវរោតិ សត្ថា "ឯត្តកំ ឋានំ បរិព្ពាជកេន បុច្ឆិតំ, ឥទានិ បុច្ឆិតុំ ន សក្កោតី"តិ ញត្វា "ន តាវ អយំ ទេសនា យថានុសន្ធិំ គតា។ ឥទានិ នំ យថានុសន្ធិំ បាបេស្សាមី"តិ សយមេវ បុច្ឆន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **មនាបំ នាភិជ្ឈតីតិ** ឥដ្ឋារម្មណំ នាភិជ្ឈាយតិ។ **នាភិហំសតីតិ** ន សាមិសាយ តុដ្ឋិយា អភិហំសតិ។ **តស្ស ឋិតោ ច កាយោ ហោតិ, ឋិតំ ចិត្តំ អជ្ឈត្តន្តិ** តស្ស នាមកាយោ ច ចិត្តញ្ច គោចរជ្ឈត្តេ ឋិតំ ហោតិ។ **សុសណ្ឋិតន្តិ** កម្មដ្ឋានវសេន សុដ្ឋុ សណ្ឋិតំ។ **សុវិមុត្តន្តិ** កម្មដ្ឋានវិមុត្តិយា សុវិមុត្តំ។ **អមនាបន្តិ** អនិដ្ឋារម្មណំ។ **ន មង្កុ ហោតីតិ** តស្មិំ ន មង្កុ ហោតិ។ **អប្បតិដ្ឋិតចិត្តោតិ** កិលេសវសេន អដ្ឋិតចិត្តោ។ **អទីនមានសោតិ** ទោមនស្សវសេន អទីនចិត្តោ។ **អព្យាបន្នចេតសោតិ** ទោសវសេន អបូតិចិត្តោ។

ឯវំ ភាវិតោ ខោ, កុណ្ឌលិយ, ឥន្ទ្រិយសំវរោ ឯវំ ពហុលីកតោ តីណិ សុចរិតានិ បរិបូរេតីតិ ឯត្ថ ឯវំ សុចរិតបូរណំ វេទិតព្ពំ – ឥមេសុ តាវ ឆសុ ទ្វារេសុ អដ្ឋារស ទុច្ចរិតានិ ហោន្តិ។ កថំ? ចក្ខុទ្វារេ តាវ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ កាយង្គវាចង្គានិ អចោបេត្វា តស្មិំ អារម្មណេ លោភំ ឧប្បាទេន្តស្ស មនោទុច្ចរិតំ ហោតិ។ លោភសហគតេន ចិត្តេន "អហោ វតិទំ ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាប"ន្តិ ភណន្តស្ស វចីទុច្ចរិតំ, តទេវ ហត្ថេន បរាមសន្តស្ស កាយទុច្ចរិតំ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អយំ បន វិសេសោ – សោតទ្វារស្មិញ្ហិ សទ្ទារម្មណស្ស វត្ថុភូតំ សង្ខបណវាទិតូរិយភណ្ឌំ អនាមាសំ អាមសន្តស្ស, ឃានទ្វារេ គន្ធារម្មណស្ស វត្ថុភូតំ គន្ធមាលាទិំ, ជិវ្ហាទ្វារេ រសារម្មណស្ស វត្ថុភូតំ មច្ឆមំសាទិំ, កាយទ្វារេ ផោដ្ឋព្ពារម្មណស្ស វត្ថុភូតំ វត្ថកូលកបាវារាទិំ, មនោទ្វារេ បញ្ញត្តិវសេន ធម្មារម្មណភូតំ សប្បិតេលមធុផាណិតាទិំ អាមសន្តស្ស កាយទុច្ចរិតំ វេទិតព្ពំ។ សង្ខេបតោ បនេត្ថ ឆសុ ទ្វារេសុ កាយវីតិក្កមោ កាយទុច្ចរិតំ, វចីវីតិក្កមោ វចីទុច្ចរិតំ, មនោវីតិក្កមោ មនោទុច្ចរិតន្តិ តីណេវ ទុច្ចរិតានិ ហោន្តិ។

អយំ បន ភិក្ខុ អត្តនោ ភាវនាបដិសង្ខានេ ឋិតោ ឥមានិ ទុច្ចរិតានិ សុចរិតំ កត្វា វិបរិណាមេតិ។ កថំ? ចក្ខុទ្វារេ តាវ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ កាយង្គវាចង្គានិ អចាលេត្វា រូបារម្មណំ វិបស្សនំ បដ្ឋាបយតោ មនោសុចរិតំ ហោតិ, វិបស្សនាសហគតេន ចិត្តេន ខយធម្មំ វយធម្មន្តិ ភណន្តស្ស វចីសុចរិតំ, "អនាមាសភណ្ឌំ ឯត"ន្តិ

អនាមសន្តស្ស កាយសុចរិតំ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ ឥមានិ វិត្ថារតោ អដ្ឋារស សុចរិតានិ ហោន្តិ។ សង្ខេបតោ បនេត្ថាបិ ឆសុ ទ្វារេសុ កាយសំវរោ កាយសុចរិតំ, វចីសំវរោ វចីសុចរិតំ, មនោសំវរោ មនោសុចរិតន្តិ តីណេវ សុចរិតានិ ហោន្តិ។ ឯវំ ឥន្ទ្រិយសំវរោ តីណិ សុចរិតានិ បរិបូរេតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថាវតា សីលានុរក្ខិតំ ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ កថិតំ។

កាយទុច្ចរិតំ បហាយាតិអាទីសុ តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ, ចតុព្ពិធំ វចីទុច្ចរិតំ, តិវិធំ មនោទុច្ចរិតំ។ តស្ស បដិបក្ខវសេន កាយសុចរិតាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ ឯត្តាវតា កាយសំវរវចីសំវរេហិ បាតិមោក្ខសីលំ, មនោសំវរេន តីណិ សីលានីតិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ កថិតំ ហោតិ។ សកលេ បន ឥមស្មិំ សុត្តេ សុចរិតមូលកា សតិបដ្ឋានា លោកុត្តរមិស្សកា, សត្តន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ មូលភូតា សតិបដ្ឋានា បុព្ពភាគា, តេបិ សតិបដ្ឋានមូលកា ពោជ្ឈង្គា បុព្ពភាគាវ។ វិជ្ជាវិមុត្តិមូលកា បន លោកុត្តរាវ កថិតាតិ វេទិតព្ពា។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

៨. ឧបវានសុត្តវណ្ណនា

១៨៩. អដ្ឋមេ **បច្ចត្តន្តិ** អត្តនាវ។ **យោនិសោមនសិការា**តិ យោនិសោ មនសិការេន។ **អារព្ភមានោវា**តិ កុរុមានោយេវ។ **សុវិមុត្តន្តិ** កម្មដ្ឋានវិមុត្តិយា សុដ្ឋុ វិមុត្តំ។ **អដ្ឋីកត្វា**តិ អត្ថំ ករិត្វា, អត្ថិកោ ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៩. បឋមឧប្បន្នសុត្តវណ្ណនា

១៩០. នវមេ **នាញ្ញត្រ តថាគតស្ស បាតុភាវា**តិ តថាគតស្ស បាតុភាវំ វិនា ន អញ្ញស្មិំ កាលេ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។

១០. ទុតិយឧប្បន្នសុត្តវណ្ណនា

១៩១. ទសមេ **នាញ្ញត្រ សុគតវិនយា**តិ សុគតោវាទំ វិនា ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ។

បព្ពតវគ្គោ។

២. គិលានវគ្គោ

១-៣. បាណសុត្តាទិវណ្ណនា

១៩២-១៩៤. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ចត្តារោ ឥរិយាបថេ កប្បេន្តី**តិ យេសំ ចត្តារោ ឥរិយាបថា អត្ថិ, តេសំយេវ វសេនេតំ វុត្តំ។ **សីលំ និស្សាយា**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ និស្សយំ កត្វា។ **សត្ត ពោជ្ឈង្គេ**តិ សហវិបស្សនកេ មគ្គពោជ្ឈង្គេ។ ទុតិយតតិយានិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៤-១០. បឋមគិលានសុត្តាទិវណ្ណនា

១៩៥-២០១. ចតុត្ថេ **តថា បហីនោ ចាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស សោ អាពាធោ អហោសី**តិ ថេរស្ស កិរ ឥមំ ពោជ្ឈង្គភាវនំ សាធុកំ សុណន្តស្ស ឯតទហោសិ "មយ្ហំ បព្ពជិតទិវសតោ សត្តមេ ទិវសេ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តស្ស ឥមេ ពោជ្ឈង្គា បាតុភូតា"តិ។ អថស្ស "និយ្យានិកំ វត សត្ថុសាសន"ន្តិ ចិន្តយតោ លោហិតំ បសីទិ, ឧបាទារូបំ វិសុទ្ធំ អហោសិ, បោក្ខរបត្តេ បតិតឧទកពិន្ទុ វិយ សរីរតោ រោគោ វិនិវត្តិត្វា គតោ។ តេន វុត្តំ "តថា បហីនោ ចាយស្មតោ មហាកស្សបស្ស សោ អាពាធោ អហោសី"តិ។ បញ្ចមឆដ្ឋេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមេសំ បន តិណ្ណម្បិ ជនានំ បព្ពតបាទេ បុប្ផិតវិសរុក្ខវាតសម្ផស្សេន ឧប្បន្នោ មន្ទសីតជរោ អាពាធោតិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

គិលានវគ្គោ។

៣. ឧទាយិវគ្គោ

១-២. ពោធាយសុត្តាទិវណ្ណនា

២០២-២០៣. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, ពោជ្ឈង្គាតិ វុច្ចន្តី**តិ ភន្តេ, កិត្តកេន នុ ខោ ពុជ្ឈនកអង្គា នាម វុច្ចន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **ពោធាយ សំវត្តន្តី**តិ ពុជ្ឈនត្ថាយ សំវត្តន្តិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ មិស្សកពោជ្ឈង្គា កថិតា។ ទុតិយេ ធម្មបរិច្ឆេទោ កថិតោ។

៣-៥. ឋានិយសុត្តាទិវណ្ណនា

២០៤-២០៦. តតិយេ **កាមរាគដ្ឋានិយាន**ន្តិ កាមរាគស្ស ការណភូតានំ អារម្មណធម្មានំ។ **ព្យាបាទដ្ឋានិយា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សកលញ្ហិ ឥទំ សុត្តំ អារម្មណេនេវ កថិតំ។ បឋមវគ្គស្ស ទុតិយសុត្តេ វុត្តបរិច្ឆេទោបេត្ថ លព្ភតេវ។ ចតុត្ថេ មិស្សកពោជ្ឈង្គា កថិតា។ បញ្ចមេ **អបរិហានិយេ ធម្មេ**តិ អបរិហានិករេ សភាវធម្មេ។

៦-៧. តណ្ហក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា

២០៧-២០៨. ឆដ្ឋេ **ឯតទវោចា**តិ "ឥមិស្សំ បរិសតិ និសិន្នោ ឧទាយិត្ថេរោ នាម អនុសន្ធិកុសលោ ភិក្ខុ អត្ថិ, សោ មំ បុច្ឆិស្សតីតិ ភគវតា ឱសាបិតទេសនំ ញត្វា ទេសនានុសន្ធឹ ឃដេស្សាមី"តិ បុច្ឆន្តោ ឯតំ អវោច។ **វិបុល**ន្តិអាទិ សព្ពំ សុភាវិតត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សុភាវិតោ ហិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ វិបុលោ ច មហគ្គតោ ច អប្បមាណោ ច អព្យាបជ្ជោ ច នាម ហោតិ។ សោ ហិ បត្ថដត្តា **វិបុលោ**, មហន្តភាវំ គតត្តា **មហគ្គតោ,** វឌ្ឍិបមាណត្តា **អប្បមាណោ,** នីវរណានំ ទូរីភាវេន ព្យាបាទរហិតត្តា **អព្យាបជ្ជោ** នាម ហោតិ។ **តណ្ហាយ បហានា កម្មំ បហីយតី**តិ យំ តណ្ហាមូលកំ កម្មំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ តណ្ហាបហានេន បហីយតិ។ **កម្មស្ស បហានា ទុក្ខ**ន្តិ យម្បិ កម្មមូលកំ វដ្ដទុក្ខំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ កម្មបហានេន បហីយតិ។ តណ្ហក្ខយាទយោ តណ្ហាទីនំយេវ ខយា, អត្ថតោ បនេតេហិ និព្ពានំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

៨. និព្ពេធភាគិយសុត្តវណ្ណនា

២០៩. អដ្ឋមេ **និព្ពេធភាគិយ**ន្តិ និព្ពិជ្ឈនកោដ្ឋាសិយំ។ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ភាវិតេនា**តិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គេន ភាវិតេន, សតិសម្ពោជ្ឈង្គំ វា ភាវេត្វា ឋិតេន, ឯវមេត្ថ មគ្គពោជ្ឈង្គា មិស្សកា។ តេហិ ភាវិតំ, តេ វា ភាវេត្វា ឋិតំ ចិត្តំ និព្ពត្តិតលោកុត្តរមេវ។ តម្បិ បន មគ្គនិស្សិតំ កត្វា មិស្សកមេវ កថេតុំ វដ្ដតិ។

៩. ឯកធម្មសុត្តវណ្ណនា

២១០. នវមេ **សំយោជនវិនិពន្ធា**តិ សំយោជនសង្ខាតា វិនិពន្ធា។ **អជ្ឈោសានា**តិ បរិនិដ្ឋបេត្វា គហណា។

១០. ឧទាយិសុត្តវណ្ណនា

២១១. ទសមេ **អពហុកតោ**តិ អកតពហុមានោ។ **ឧក្កុជ្ជាវកុជ្ជ**ន្តិ ឯត្ថ ឧក្កុជ្ជំ វុច្ចតិ ឧទយោ, អវកុជ្ជំ វយោតិ ឧទយព្ពយវសេន បរិវត្តេន្តោ សម្មសន្តោតិ ទីបេតិ។ **ធម្មោ ច មេ, ភន្តេ, អភិសមិតោ**តិ វិបស្សនាធម្មោ អភិសមាគតោ។ **មគ្គោ**តិ វិបស្សនាមគ្គោវ។ សចេ ហិ ថេរោ តស្មឹ សមយេ សោតាបន្នោ, ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ អត្ថាយ, សចេ អនាគាមី, អរហត្តមគ្គស្ស អត្ថាយ អយំ វិបស្សនា វេទិតព្ពា។ **តថា តថា វិហរន្ត**ន្តិ តេន តេនាការេន វិហរន្តំ។ **តថត្តាយា**តិ តថភាវាយ។ **ខីណា ជាតី**តិអាទីហិ តថត្តាយាតិ អធិប្បេតំ តថាភាវំ ទស្សេតិ។ បច្ចវេក្ខណត្ថាយ ឧបនីយតីតិ ហិ ឯត្ថ អធិប្បាយោ, តំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ឧទាយិវគ្គោ។

៤. នីវរណវគ្គោ

៣-៤. ឧបក្កិលេសសុត្តាទិវណ្ណនា

២១៤-២១៥. ចតុត្ថវគ្គស្ស តតិយេ **ន ច បភស្សរ**ន្តិ ន ច បភាវន្តំ។ **បភង្គុ ចា**តិ បភិជ្ជនសភាវំ។ **អយោ**តិ កាឡលោហំ។ ឋបេត្វា ឥធ វុត្តានិ ចត្តារិ អវសេសំ **លោហំ** នាម។ **សជ្ឈុ**តិ រជតំ។ **ចិត្តស្សា**តិ ចតុភូមកចិត្តស្ស។ លោកិយស្ស តាវ ឧបក្កិលេសោ ហោតុ , លោកុត្តរស្ស កថំ ហោតីតិ? ឧប្បជ្ជិតុំ អប្បទានេន។ យទគ្គេន ហិ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, តទគ្គេនេវ តេ លោកិយស្សាបិ លោកុត្តរស្សាបិ ឧបក្កិលេសា នាម ហោន្តិ។ **បភង្គុ ចា**តិ

អារម្មណេ ចុណ្ណវិចុណ្ណភាវូបគមនេន ភិជ្ជនសភាវ៉ា។ **អនាវរណា អនីវរណា**តិ កុសលធម្មេ ន អាវរន្តីតិ អនាវរណា, ន នីវរន្តិ ន បដិច្ឆាទេន្តីតិ អនីវរណា។ **ចេតសោ អនុបក្កិលេសា**តិ ចតុភូមកចិត្តស្ស អនុបក្កិលេសា។

៨. អាវរណនីវរណសុត្តវណ្ណនា

២១៩. អដ្ឋមេ **បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា**តិ បញ្ញាយ មន្ទភាវករា។ នីវរណានញ្ហិ អភិណ្ហុប្បាទេ សតិ អន្តរន្តរា ឧប្បជ្ជមានា បញ្ញា ទុព្ពលា ហោតិ មន្ទា អវិសទា។

បញ្ច នីវរណា តស្មឹ សមយេ ន ហោន្តិ។ សត្តពោជ្ឈង្គា តស្មឹ សមយេ ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តីតិ អរិយសាវកស្ស ហិ សប្បាយធម្មស្សវនំ សុណន្តស្ស បញ្ច នីវរណា ទូរេ ហោន្តិ។ សោ សចេ តស្មិំយេវ ឋានេ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ សក្កោតិ, ឯវមស្ស សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តិ។ នោ ចេ សក្កោតិ, តតោ វុដ្ឋាយ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានំ គតោ តមេវ បីតឹ អវិជហន្តោ បញ្ច នីវរណេ វិក្ខម្ភេត្វា វិសេសំ និព្ពត្តេស្សតិ។ តត្ថ អសក្កោន្តោបិ យាវ សត្ត ទិវសព្ភន្តរា តមេវ បីតឹ អវិជហន្តោ នីវរណេ វិក្ខម្ភេត្វា វិសេសំ និព្ពត្តេស្សតីតិ ឥទំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ធម្មស្សវនវសេន សកឹ បីតិបាមោជ្ជបក្ខិយា បដិលទ្ធពោជ្ឈង្គា ហិ កម្មារាមតាទីនិ អាគម្ម នស្សន្តិ, តថារូបំ បន ឧតុសប្បាយាទឹ លភិត្វា បុន ឧប្បជ្ជន្តាបិ តស្មឹ សមយេ ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តិ ឥច្ចេវ វុច្ចតិ។

៩. រុក្ខសុត្តវណ្ណនា

២២០. នវមេ **អជ្ឈារុហា**តិ អភិរុហនកា។ **កច្ឆកោ**តិ អដ្ឋិកច្ឆកោ។ **កបិត្ថនោ**តិ មក្កដថនសទិសផលោ វិជាតបិលក្ខោ។

១០. នីវរណសុត្តវណ្ណនា

២២១. ទសមេ **អន្ធករណា**តិ អន្ធភាវករណា។ **អចក្ខុករណា**តិ បញ្ញាចក្ខុស្ស អករណា។ **បញ្ញានិរោធិកា**តិ បញ្ញាយ និរោធនា។ **វិឃាតបក្ខិយា**តិ ទុក្ខបក្ខិកា។ **អនិព្ពានសំវត្តនិកា**តិ និព្ពានត្ថាយ អសំវត្តនិកា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ សកលេបិ ឥមស្មឹ វគ្គេ មិស្សកពោជ្ឈង្គាវ កថិតាតិ។

នីវរណវគ្គោ។

៥. ចក្កវត្តិវគ្គោ

១. វិធាសុត្តវណ្ណនា

២២២. បញ្ចមវគ្គស្ស បឋមេ **តិស្សោ វិធា**តិ តយោ មានកោដ្ឋាសា, មានោយេវ វា។ តថា តថា វិទហនតោ ហិ មានោវ វិធាតិ វុច្ចតិ។

២. ចក្កវត្តិសុត្តវណ្ណនា

២២៣. ទុតិយេ **រញ្ញោ, ភិក្ខវេ, ចក្កវត្តិស្សា**តិ ឯត្ថ អត្តនោ សិរិសម្បត្តិយា រាជតិ, ចតូហិ វា សង្គហវត្ថូហិ លោកំ រញ្ជេតីតិ រាជា, តស្ស **រញ្ញោ**។ “បវត្តតុ ភវំ ចក្ករតន”ន្តិ បុញ្ញានុភាវេន អព្ភុគ្គតាយ វាចាយ ចោទេន្តោ ចក្កំ វត្តេតីតិ ចក្កវត្តី, តស្ស **ចក្កវត្តិស្ស។ បាតុភាវា**តិ បាតុភាវេន។ **សត្តន្ន**ន្តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **រតនាន**ន្តិ បរិច្ឆិន្នអត្ថទស្សនំ។ វចនត្ថោ បនេត្ថ រតិជននដ្ឋេន **រតនំ**។ អបិច –

> “ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
> អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។

ចក្ករតនស្ស ច និព្ពត្តកាលតោ បដ្ឋាយ អញ្ញំ ទេវដ្ឋានំ នាម ន ហោតិ, សព្ពេវ គន្ធបុប្ផាទីហិ តស្សេវ បូជញ្ច អភិវាទនាទីនិ ច ករោន្តីតិ **ចិត្តីកតដ្ឋេន** រតនំ។ ចក្ករតនស្ស ច “ឯត្តកំ នាម ធនំ អគ្ឃតី”តិ អគ្ឃោ នត្ថិ, ឥតិ **មហគ្ឃដ្ឋេនាបិ** រតនំ។ ចក្ករតនញ្ច អញ្ញេហិ លោកេ វិជ្ជមានរតនេហិ អសទិសន្តិ **អតុលដ្ឋេន** រតនំ។ យស្មា បន យស្មឹ កប្បេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ , តស្មិំយេវ ចក្កវត្តិនោ, ពុទ្ធា ច កទាចិ ករហចិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា **ទុល្លភ**

ទស្សនង្គេន រតនំ។ តទេតំ ជាតិរូបកុលឥស្សរិយាទីហិ អនោមស្ស ឧឡារសត្តស្សេវ ឧប្បជ្ជតិ, ន អញ្ញស្សាតិ **អនោមសត្តបរិភោគង្គេនាបិ** រតនំ។ យថា ច ចក្ករតនំ, ឯវំ សេសានិបីតិ។ តេន វុត្តំ –

> “ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
> អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។

បាតុភាវោ ហោតីតិ និព្ពត្តិ ហោតិ។ តត្រាយំ យោជនា – ចក្កវត្តិស្ស បាតុភាវា សត្តន្នំ រតនានំ បាតុភាវោតិ អយុត្តំ។ ឧប្បន្នេញ្ហិ ចក្កេ វត្តេត្វា សោ ចក្កវត្តី នាម ហោតីតិ នាយុត្តំ។ កស្មា? ចក្កវត្តេន និយមាបេក្ខតាយ។ យោ ហិ និយមេន ចក្កំ វត្តេស្សតិ, សោ បដិសន្ធិតោ បភុតិ “ចក្កវត្តិ បាតុភូតោ”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ លទ្ធនាមស្ស ច បុរិសស្ស មូលុប្បត្តិវចនតោបិ យុត្តមេវេតំ។ យោ ហិ ឯស ចក្កវត្តីតិ លទ្ធនាមោ សត្តវិសេសោ, តស្ស បដិសន្ធិសង្ខាតោ បាតុភាវោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តស្ស ហិ បាតុភាវា រតនានិ បាតុភវន្តិ។ បាតុភូតេហិ បន តេហិ សទ្ធឹ បរិបក្កេ បុញ្ញសម្ភារេ សោ សំយុជ្ជតិ, តទា លោកស្ស តេសុ បាតុភាវចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ ពហុលវចនតោ ចាបិ យុត្តមេវេតំ។ យទា ហិ លោកស្ស តេសុ បាតុភាវសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តទា ឯកមេវ បឋមំ, បច្ឆា ឥតរានិ ឆ បាតុភវន្តីតិ ពហុលវចនតោ ចាបិ ឯតំ យុត្តំ។ បាតុភាវស្ស ច អត្ថភេទតោបិ យុត្តមេវេតំ។ ន កេវលញ្ហិ បាតុភូតមេវ បាតុភាវោ, បាតុភាវយតីតិ បាតុភាវោ។ អយំ បាតុភាវស្ស អត្ថភេទោ។ យស្មា យោ សោ បុញ្ញសម្ភារោ រាជានំ ចក្កវត្តឹ បដិសន្ធិវសេន បាតុភាវយតិ, តស្មា រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បាតុភាវា។ ន កេវលញ្ហិ ចក្កវត្តិយេវ, ឥមានិ បន សត្ត រតនានិបិ បាតុភវន្តីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ យថេវ ហិ សោ បុញ្ញសម្ភារោ រញ្ញោ ជនកហេតុ, ឯវំ រតនានម្បិ បរិយាយេន ឧបនិស្សយហេតូតិ យុត្តមេវេតំ “រញ្ញោ, ភិក្ខវេ, ចក្កវត្តិស្ស បាតុភាវា សត្តន្នំ រតនានំ បាតុភាវោ ហោតី”តិ។

ឥទានិ តេសំ រតនានំ សរូបវសេន ទស្សនត្ថំ **កតមេសំ សត្តន្នំ ចក្ករតនស្សា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចក្ករតនស្សា**តិអាទីសុ អយំ សង្ខេបាធិប្បាយោ – ទ្វិសហស្សទីបបរិវារានំ ចតុន្នំ មហាទីបានំ សិរិវិភវំ គហេត្វា ទាតុំ សមត្ថស្ស **ចក្ករតនស្ស** បាតុភាវោ ហោតិ, តថា បុរេភត្តមេវ សាគរបរិយន្តំ បឋវឹ អនុបរិយាយន សមត្ថស្ស វេហាសង្គមស្ស **ហត្ថិរតនស្ស**, តាទិសស្សេវ **អស្សរតនស្ស**, ចតុរង្គសមន្នាគតេបិ អន្ធការេ យោជនប្បមាណំ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោកទស្សនសមត្ថស្ស **មណិរតនស្ស**, ឆព្ពិធំ ទោសំ វិវជ្ជេត្វា មនាបចារិនោ **ឥត្ថិរតនស្ស**, យោជនប្បមាណេ បទេសេ អន្តោបថវិគតានំ និធីនំ ទស្សនសមត្ថស្ស **គហបតិរតនស្ស**, អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តិត្វា សកលរជ្ជានុសាសនសមត្ថស្ស ជេដ្ឋបុត្តសង្ខាតស្ស **បរិណាយករតនស្ស** ច បាតុភាវោ ហោតីតិ ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន តេសំ ចក្ករតនាទីនំ បាតុភាវវិធានំ មហាសុទស្សនាទីសុ សុត្តេសុ អាគតមេវ។ អត្ថោបិស្ស តេសំ វណ្ណនាយ សំវណ្ណិតោយេវ។

សតិសម្ពោជ្ឈង្គរតនស្សាតិអាទីសុ សរិក្ខកតា ឯវំ វេទិតព្ពា – យថេវ ហិ ចក្កវត្តិនោ ចក្ករតនំ សព្ពរតនានំ បុរេចរំ, ឯវំ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** សព្ពេសំ ចតុភូមកធម្មានំ បុរេចរន្តិ, បុរេចរណង្គេន ចក្កវត្តិរញ្ញោ ចក្ករតនសទិសំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ ច រតនេសុ មហាកាយូបបន្នំ អច្ចុគ្គតំ វិបុលំ មហន្តំ ហត្ថិរតនំ, ឥទម្បិ **ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** មហន្តំ ធម្មកាយូបបន្នំ អច្ចុគ្គតំ វិបុលំ មហន្តន្តិ ហត្ថិរតនសទិសំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ អស្សរតនំ សីឃំ លហុ ជវំ, ឥទម្បិ **វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** សីឃំ លហុ ជវន្តិ ឥមាយ សីឃលហុជវតាយ អស្សរតនសទិសំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ មណិរតនំ អន្ធការំ វិធមតិ, អាលោកំ ទស្សេតិ, ឥទម្បិ **បីតិសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** តាយ ឯកន្តកុសលត្តា កិលេសន្ធការំ វិធមតិ, សហជាតបច្ចយាទិវសេន ញាណាលោកំ ទស្សេតីតិ ឥមិនា អន្ធការវិធមនអាលោកទស្សនភាវេន មណិរតនសទិសំ ហោតិ។

ចក្កវត្តិនោ ឥត្ថិរតនំ កាយចិត្តទរថំ បដិបស្សម្ភេតិ, បរិឡាហំ វូបសមេតិ។ ឥទម្បិ **បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** កាយចិត្តទរថំ បដិបស្សម្ភេតិ, បរិឡាហំ វូបសមេតីតិ ឥត្ថិរតនសទិសំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ គហបតិរតនំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ ធនទានេន វិក្ខេបំ បច្ឆិន្ទិត្វា ចិត្តំ ឯកគ្គំ ករោតិ, ឥទម្បិ **សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** យថិច្ឆិតាទិវសេន អប្បនំ សម្បាទេតិ, វិក្ខេបំ បច្ឆិន្ទិត្វា ចិត្តំ ឯកគ្គំ ករោតីតិ គហបតិរតនសទិសំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ ច បរិណាយករតនំ សព្ពត្ថកិច្ចសម្បាទនេន អប្បោស្សុក្កតំ ករោតិ។ ឥទម្បិ **ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គរតនំ** ចិត្តប្បវត្តិំ លីនុទ្ធច្ចតោ មោចេត្វា បយោគមជ្ឈត្តេ ឋបយមានំ អប្បោស្សុក្កតំ ករោតីតិ បរិណាយករតនសទិសំ ហោតិ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចតុភូមកោ សព្ពសង្ខារិកធម្មបរិច្ឆេទោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

៤-១០. ទុប្បញ្ញសុត្តាទិវណ្ណនា

២២៥-២៣១. ចតុត្ថេ **ឯឡមូគោ**តិ មុខេន វាចំ និច្ឆារេតុំ សក្កោន្តោបិ ទោសេហិ មូគោ អសម្បន្នវចនោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ចក្កវត្តិវគ្គោ។

៦. សាកច្ឆវគ្គោ

១. អាហារសុត្តវណ្ណនា

២៣២. ឆដ្ឋវគ្គស្ស បឋមេ **អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយា**តិអាទីសុ អយំ បុរិមនយតោ វិសេសោ។ ន កេវលញ្ហិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គាទីនំ ឯតេ វុត្តប្បការាវ ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នានំ វា ភាវនាយ បារិបូរិយា បច្ចយា ហោន្តិ, អញ្ញេបិ បន ឯវំ វេទិតព្ពា។ អបរេបិ ហិ ចត្តារោ ធម្មា សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ សតិសម្បជញ្ញំ មុដ្ឋស្សតិបុគ្គលបរិវជ្ជនតា ឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។ អភិក្កន្តាទីសុ ហិ សត្តសុ ឋានេសុ សតិសម្បជញ្ញេន, ភត្តនិក្ខិត្តកាកសទិសេ មុដ្ឋស្សតិបុគ្គលេ បរិវជ្ជនេន, តិស្សទត្តត្ថេរអភយត្ថេរាទិសទិសេ ឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលេ សេវនេន, ឋាននិសជ្ជាទីសុ សតិសមុដ្ឋាបនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតាយ ច សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ចតូហិ ការណេហិ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

សត្ត ធម្មា **ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – បរិបុច្ឆកតា វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ **បរិបុច្ឆកតា**តិ ខន្ធធាតុអាយតនឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គង្គឈានង្គសមថវិបស្សនានំ អត្ថសន្និស្សិតបរិបុច្ឆាពហុលតា។

វត្ថុវិសទកិរិយាតិ អជ្ឈត្តិកពាហិរានំ វត្ថូនំ វិសទភាវករណំ។ យទា ហិស្ស កេសនខលោមានិ ទីឃានិ ហោន្តិ, សរីរំ វា ឧស្សន្នទោសញ្ចេវ សេទមលមក្ខិតញ្ច, តទា អជ្ឈត្តិកវត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ។ យទា បន ចីវរំ ជិណ្ណំ កិលិដ្ឋំ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ, សេនាសនំ វា ឧក្លាបំ, តទា ពាហិរវត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ។ តស្មា កេសាទិឆេទនេន ឧទ្ធំវិរេចនអធោវិរេចនាទីហិ សរីរសល្លហុកភាវករណេន ឧច្ឆាទននហាបនេន ច អជ្ឈត្តិកវត្ថុ វិសទំ កាតព្ពំ។ សូចិកម្មធោវនរជនបរិភណ្ឌករណាទីហិ ពាហិរវត្ថុ វិសទំ កាតព្ពំ។ ឯតស្មិញ្ហិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេ វត្ថុម្ហិ អវិសទេ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ អវិសទំ អបរិសុទ្ធំ ហោតិ អបរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ វិសទេ បន អជ្ឈត្តិកពាហិរេ វត្ថុម្ហិ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ វិសទំ ហោតិ បរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ តេន វុត្តំ – “វត្ថុវិសទកិរិយា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តតី”តិ។

ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា នាម សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ សមភាវករណំ។ សចេ ហិស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, ឥតរានិ មន្ទានិ, តតោ វីរិយិន្ទ្រិយំ បគ្គហកិច្ចំ, សតិន្ទ្រិយំ ឧបដ្ឋានកិច្ចំ, សមាធិន្ទ្រិយំ អវិក្ខេបកិច្ចំ, បញ្ញិន្ទ្រិយំ ទស្សនកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ ។ តស្មា តំ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណេន វា, យថា វា មនសិករោតោ ពលវំ ជាតំ, តថា អមនសិការេន ហាបេតព្ពំ។ **វក្កលិត្ថេរវត្ថុ** ចេត្ថ និទស្សនំ។ សចេ បន វីរិយិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, អថ នេវ សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមោក្ខកិច្ចំ កាតុំ សក្កោតិ, ន ឥតរានិ ឥតរកិច្ចភេទំ។ តស្មា តំ បស្សទ្ធាទិភាវនាយ ហាបេតព្ពំ។ តត្រាបិ **សោណត្ថេរស្ស វត្ថុ** ទស្សេតព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ ឯកស្ស ពលវភាវេ សតិ ឥតរេសំ អត្តនោ កិច្ចេសុ អសមត្ថតា វេទិតព្ពា។

វិសេសតោ បនេត្ថ សទ្ធាបញ្ញានំ សមាធិវីរិយានញ្ច សមតំ បសំសន្តិ។ ពលវសទ្ធោ ហិ មន្ទបញ្ញោ មុធប្បសន្នោ ហោតិ, អវត្ថុស្មិំ បសីទតិ។ ពលវបញ្ញោ បន មន្ទសទ្ធោ កេរាដិកបក្ខំ ភជតិ, ភេសជ្ជសមុដ្ឋិតោ វិយ រោគោ អតេកិច្ឆោ ហោតិ។ ចិត្តុប្បាទមត្តេនេវ កុសលំ ហោតីតិ អតិធាវិត្វា ទានាទីនិ អករោន្តោ និរយេ ឧប្បជ្ជតិ។ ឧភិន្នំ សមតាយ វត្ថុស្មិំយេវ បសីទតិ។ ពលវសមាធិំ បន មន្ទវីរិយំ សមាធិស្ស កោសជ្ជបក្ខត្តា កោសជ្ជំ អភិភវតិ។ ពលវវីរិយំ មន្ទសមាធិំ វីរិយស្ស ឧទ្ធច្ចបក្ខត្តា ឧទ្ធច្ចំ អភិភវតិ។ សមាធិ បន វីរិយេន សំយោជិតោ កោសជ្ជេ បតិតុំ ន លភតិ, វីរិយំ សមាធិនា សំយោជិតំ ឧទ្ធច្ចេ បតិតុំ ន លភតិ។ តស្មា តទុភយំ សមំ កាតព្ពំ។ ឧភយសមតាយ ហិ អប្បនា ហោតិ។

អបិ ច សមាធិកម្មិកស្ស ពលវតីបិ សទ្ធា វដ្ដតិ។ ឯវំ សទ្ទហន្តោ ឱកប្បេន្តោ អប្បនំ បាបុណិស្សតិ។ សមាធិបញ្ញាសុ បន សមាធិកម្មិកស្ស ឯកគ្គតា ពលវតី វដ្ដតិ។ ឯវញ្ហិ សោ អប្បនំ បាបុណាតិ។ វិបស្សនាកម្មិកស្ស បញ្ញា ពលវតី វដ្ដតិ។ ឯវញ្ហិ សោ លក្ខណបដិវេធំ បាបុណាតិ។ ឧភិន្នំ បន សមតាយបិ អប្បនា ហោតិយេវ។ សតិ បន សព្ពត្ថ ពលវតី វដ្ដតិ។ សតិ ហិ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានំ សទ្ធាវីរិយបញ្ញានំ វសេន ឧទ្ធច្ចបាតតោ , កោសជ្ជបក្ខិកេន ច សមាធិនា កោសជ្ជបាតតោ រក្ខតិ។ តស្មា សា លោណធូបនំ វិយ សព្ពព្យញ្ជនេសុ, សព្ពកម្មិកអមច្ចោ វិយ ច សព្ពរាជកិច្ចេសុ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពា។ តេនាហ “សតិ ច បន សព្ពត្ថិកា វុត្តា ភគវតា។ កឹ ការណា? ចិត្តញ្ហិ សតិបដិសរណំ, អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា ច សតិ, ន វិនា សតិយា ចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហោ ហោតី”តិ។

ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា នាម ខន្ធាទិភេទេ អនោគាឡ្ហបញ្ញានំ ទុម្មេធបុគ្គលានំ អារកា បរិវជ្ជនំ។ **បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា** នាម សមបញ្ញាសលក្ខណបរិគ្គាហិកាយ ឧទយព្ពយបញ្ញាយ សមន្នាគតបុគ្គលសេវនា។ **គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណា** នាម គម្ភីរេសុ ខន្ធាទីសុ បវត្តាយ គម្ភីរបញ្ញាយ បភេទបច្ចវេក្ខណា។ **តទធិមុត្តតា** នាម ឋាននិសជ្ជាទីសុ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតា។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

ឯកាទស ធម្មា **វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – អបាយភយបច្ចវេក្ខណតា, អានិសំសទស្សាវិតា, គមនវីថិបច្ចវេក្ខណតា, បិណ្ឌបាតាបចាយនតា, ទាយជ្ជមហត្តបច្ចវេក្ខណតា, សត្ថុមហត្តបច្ចវេក្ខណតា, ជាតិមហត្តបច្ចវេក្ខណតា, សព្រហ្មចារិមហត្តបច្ចវេក្ខណតា, កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។

តត្ថ “និរយេសុ បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណតោ បដ្ឋាយ មហាទុក្ខំ អនុភវនកាលេបិ, តិរច្ឆានយោនិយំ ជាលខិបនកុមីនាទីហិ គហិតកាលេបិ, បាជនកណ្ដកាទិប្បហារតុន្នស្ស បន សកដវហនាទិកាលេបិ, បេត្តិវិសយេ អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ ឯកំ ពុទ្ធន្តរម្បិ ខុប្បិបាសាហិ អាតុរីភូតកាលេបិ, កាលកញ្ចិកអសុរេសុ សដ្ឋិហត្ថអសីតិហត្ថប្បមាណេន អដ្ឋិចម្មមត្តេនេវ អត្តភាវេន វាតាតបាទិទុក្ខានុភវនកាលេបិ ន សក្កា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គំ ឧប្បាទេតុំ។ អយមេវ តេ ភិក្ខុ កាលោ”តិ ឯវំ **អបាយភយំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ** វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ។

“ន សក្កា កុសីតេន នវលោកុត្តរធម្មំ លទ្ធុំ, អារទ្ធវីរិយេនេវ សក្កា អយមានិសំសោ វីរិយស្សា”តិ ឯវំ **អានិសំសទស្សាវិនោបិ** ឧប្បជ្ជតិ។ “សព្ពពុទ្ធ-បច្ចេកពុទ្ធ-មហាសាវកេហេវ គតមគ្គោ តេ គន្តព្ពោ។ សោ ច ន សក្កា កុសីតេន គន្តុ”ន្តិ ឯវំ **គមនវីថិំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ** ឧប្បជ្ជតិ។

“យេ តំ បិណ្ឌបាតាទីហិ ឧបដ្ឋហន្តិ, ឥមេ តេ មនុស្សា នេវ ញាតកា, ន ទាសកម្មករា, នាបិ ‘តំ និស្សាយ ជីវិស្សាមា’តិ តេ បណីតានិ បិណ្ឌបាតាទីនិ ទេន្តិ។ អថ ខោ អត្តនោ ការានំ មហប្ផលតំ បច្ចាសីសមានា ទេន្តិ។ សត្ថារាបិ “អយំ ឥមេ បច្ចយេ បរិភុញ្ជិត្វា កាយទឡ្ហិពហុលោ សុខំ វិហរិស្សតី”តិ ន ឯវំ សម្បស្សតា តុយ្ហំ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, អថ ខោ “អយំ ឥមេ បរិភុញ្ជមានោវ សមណធម្មំ កត្វា វដ្ដទុក្ខតោ មុច្ចិស្សតី’តិ តេ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, សោ ទានិ ត្វំ កុសីតោ វិហរន្តោ ន តំ បិណ្ឌំ អបចាយិស្សសិ, អារទ្ធវីរិយស្សេវ ហិ បិណ្ឌបាតាបចាយនំ នាម ហោតី”តិ ឯវំ **បិណ្ឌបាតាបចាយនំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ** ឧប្បជ្ជតិ **មហាមិត្តត្ថេរស្ស** វិយ។

ថេរោ កិរ កស្សកលេណេ នាម បដិវសតិ។ តស្សេវ គោចរគាមេ ឯកា មហាឧបាសិកា ថេរំ បុត្តំ កត្វា បដិជគ្គតិ។ សា ឯកទិវសំ អរញ្ញំ គច្ឆន្តី ធីតរំ អាហ – “អម្ម, អសុកស្មឹ ឋានេ បុរាណតណ្ឌុលា, អសុកស្មឹ ខីរំ, អសុកស្មឹ សប្បិ, អសុកស្មឹ ផាណិតំ, តវ ភាតិកស្ស អយ្យមិត្តស្ស អាគតកាលេ ភត្តំ បចិត្វា ខីរសប្បិផាណិតេហិ សទ្ធឹ ទេហិ, ត្វញ្ច ភុញ្ជេយ្យាសិ, អហំ បន ហិយ្យោ បក្កំ បារិវាសិកភត្តំ កញ្ជិយេន ភុត្តាម្ហី”តិ។ “ទិវា កឹ ភុញ្ជិស្សសិ, អម្មា”តិ? “សាកបណ្ណំ បក្ខិបិត្វា កណតណ្ឌុលេហិ អម្ពិលយាគុំ បចិត្វា ឋបេហិ, អម្មា”តិ។

ថេរោ ចីវរំ បារុបិត្វា បត្តំ នីហរន្តោវ តំ សទ្ទំ សុត្វា អត្តានំ ឱវទិ “មហាឧបាសិកា កិរ កញ្ជិយេន បារិវាសិកភត្តំ ភុញ្ជិត្វា ទិវាបិ កណបណ្ណម្ពិលយាគុំ ភុញ្ជិស្សតិ, តុយ្ហំ អត្ថាយ បន បុរាណតណ្ឌុលាទីនិ អាចិក្ខតិ, តំ និស្សាយ ខោ បនេសា នេវ ខេត្តំ ន វត្ថុំ ន ភត្តំ ន វត្ថំ បច្ចាសីសតិ, តិស្សោ បន សម្បត្តិយោ បត្ថយមានា ទេតិ, ត្វំ ឯតិស្សា តា សម្បត្តិយោ ទាតុំ សក្ខិស្សសិ , ន សក្ខិស្សសីតិ, អយំ ខោ បន បិណ្ឌបាតោ តយា សរាគេន សទោសេន សមោហេន ន សក្កា គណ្ហិតុ”ន្តិ បត្តំ ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា គណ្ឋិកំ មុញ្ចិត្វា និវត្តិត្វា កស្សកលេណមេវ គន្ត្វា បត្តំ ហេដ្ឋាមញ្ចេ, ចីវរំ ចីវរវំសេ ឋបេត្វា “អរហត្តំ អបាបុណិត្វា ន និក្ខមិស្សាមី”តិ វីរិយំ អធិដ្ឋហិត្វា

និសីទិ ។ ទីឃរត្តំ អប្បមត្តោ ហុត្វា និវុត្ថភិក្ខុ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា បុរេភត្តមេវ អរហត្តំ បត្វា វិកសមានមិវ បទុមំ មហាខីណាសវោ សិតំ ករោន្តោវ និក្ខមិ។ លេណទ្វារេ រុក្ខម្ហិ អធិវត្ថា ទេវតា –

> “នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
> យស្ស តេ អាសវា ខីណា, ទក្ខិណេយ្យោសិ មារិសា”តិ។ –

ឧទានំ ឧទានេត្វា “ភន្តេ, បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋានំ តុម្ហាទិសានំ អរហន្តានំ ភិក្ខំ ទត្វា មហល្លកិត្ថិយោ ទុក្ខា មុច្ចិស្សន្តី”តិ អាហ។ ថេរោ ឧដ្ឋហិត្វា ទ្វារំ វិវរិត្វា កាលំ ឱលោកេន្តោ “បាតោយេវា”តិ ញត្វា បត្តចីវរំ អាទាយ គាមំ បាវិសិ។

ទារិកាបិ ភត្តំ សម្បាទេត្វា “ឥទានិ មេ ភាតា អាគមិស្សតិ, ឥទានិ អាគមិស្សតី”តិ ទ្វារំ ឱលោកយមានា និសីទិ។ សា ថេរេ ឃរទ្វារំ សម្បត្តេ បត្តំ គហេត្វា សប្បិផាណិតយោជិតស្ស ខីរបិណ្ឌបាតស្ស បូរេត្វា ហត្ថេ ឋបេសិ។ ថេរោ “សុខំ ហោតូ”តិ អនុមោទនំ កត្វា បក្កាមិ។ សាបិ តំ ឱលោកយមានាវ អដ្ឋាសិ។ ថេរស្ស ហិ តទា អតិវិយ បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ អហោសិ, វិប្បសន្នានិ ឥន្ទ្រិយានិ, មុខំ ពន្ធនា មុត្តតាលបក្កំ វិយ អតិវិយ វិរោចិត្ថ។

មហាឧបាសិកា អរញ្ញតោ អាគន្ត្វា “កី, អម្ម, ភាតិកោ តេ អាគតោ”តិ បុច្ឆិ។ សា សព្ពំ តំ បវត្តិំ អារោចេសិ។ ឧបាសិកា “អជ្ជ មេ បុត្តស្ស បព្ពជិតកិច្ចំ មត្ថកំ បត្ត”ន្តិ ញត្វា “អភិរមតិ តេ, អម្ម, ភាតា ពុទ្ធសាសនេ, ន ឧក្កណ្ឋតី”តិ អាហ។

“មហន្តំ ខោ បនេតំ សត្ថុទាយជ្ជំ, យទិទំ សត្ត អរិយធនានិ នាម, តំ ន សក្កា កុសីតេន គហេតុំ។ យថា ហិ វិប្បដិបន្នំ បុត្តំ មាតាបិតរោ ‘អយំ អម្ហាកំ អបុត្តោ’តិ បរិពាហិរំ ករោន្តិ, សោ តេសំ អច្ចយេន ទាយជ្ជំ ន លភតិ, ឯវំ កុសីតោបិ ឥទំ អរិយធនទាយជ្ជំ ន លភតិ , អារទ្ធវីរិយោវ លភតី”តិ **ទាយជ្ជមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ** ឧប្បជ្ជតិ។

“មហា ខោ បន តេ សត្ថា, សត្ថុនោ ហិ តេ មាតុកុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិគ្គហណកាលេបិ អភិនិក្ខមនេបិ អភិសម្ពោធិយម្បិ ធម្មចក្កប្បវត្តន-យមកបាដិហារិយ-ទេវោរោហន-អាយុសង្ខារវោស្សជ្ជនេសុបិ បរិនិព្ពានកាលេបិ ទសសហស្សិលោកធាតុ អកម្បិត្ថ។ យុត្តំ នុ ខោ តេ ឯវរូបស្ស សត្ថុ សាសនេ បព្ពជិត្វា កុសីតេន ភវិតុ”ន្តិ ឯវំ **សត្ថុមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ** ឧប្បជ្ជតិ។

“ជាតិយាបិ ត្វំ ឥទានិ ន លាមកជាតិកោ, អសម្ភិន្នាយ មហាសម្មតបវេណិយា អាគតឧក្កាករាជវំសេ ជាតោសិ, សុទ្ធោទនមហារាជស្ស ច មហាមាយាទេវិយា ច នត្តា, រាហុលភទ្ទស្ស កនិដ្ឋោ, តយា នាម ឯវរូបេន ជិនបុត្តេន ហុត្វា ន យុត្តំ កុសីតេន វិហរិតុ”ន្តិ ឯវំ **ជាតិមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ** ឧប្បជ្ជតិ។

“សារិបុត្តមោគ្គល្លានា ចេវ អសីតិ មហាសាវកា ច វីរិយេនេវ លោកុត្តរធម្មំ បដិវិជ្ឈិំសុ។ ត្វំ បន ឯតេសំ សព្រហ្មចារីនំ មគ្គំ បដិបជ្ជសិ, ន បដិបជ្ជសី”តិ ឯវំ **សព្រហ្មចារិមហត្តំ បច្ចវេក្ខតោបិ** ឧប្បជ្ជតិ។

កុច្ឆិំ បូរេត្វា ឋិតអជគរសទិសេ វិស្សដ្ឋកាយិកចេតសិកវីរិយេ កុសីតបុគ្គលេ បរិវជ្ជេន្តស្សាបិ, អារទ្ធវីរិយេ បហិតត្តេ បុគ្គលេ សេវន្តស្សាបិ ឋាននិសជ្ជាទីសុ វីរិយុប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

ឯកាទស ធម្មា **បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – ពុទ្ធានុស្សតិ ធម្មោ, សង្ឃោ, សីលំ, ចាគោ, ទេវតានុស្សតិ, ឧបសមានុស្សតិ, លូខបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សិនិទ្ធបុគ្គលសេវនតា, បសាទនីយសុត្តន្តបច្ចវេក្ខណតា, តទធិមុត្តតាតិ។

ពុទ្ធគុណេ អនុស្សរន្តស្សាបិ ហិ យាវ ឧបចារា សកលសរីរំ ផរមានោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧប្បជ្ជតិ, ធម្មសង្ឃគុណេ អនុស្សរន្តស្សាបិ, ទីឃរត្តំ អខណ្ឌំ កត្វា រក្ខិតំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, គិហិនោ ទសសីលបញ្ចសីលានិ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ទុព្ភិក្ខភយាទីសុ បណីតំ ភោជនំ សព្រហ្មចារីនំ ទត្វា “ឯវំ នាម អទម្ហា”តិ ចាគំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, គិហិនោបិ ឯវរូបេ កាលេ សីលវន្តានំ ទិន្នទានំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, យេហិ គុណេហិ សមន្នាគតា ទេវត្តំ បត្តា, តថារូបានំ អត្តនិ អត្ថិតំ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភិតា កិលេសា សដ្ឋិបិ សត្តតិបិ វស្សានិ ន សមុទាចរន្តីតិ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ចេតិយទស្សនពោធិទស្សនថេរទស្សនេសុ អសក្កច្ចកិរិយាយ

សំស្វចិតលូខភាវេ ពុទ្ធាទីសុ បសាទសិនេហាភាវេន គទ្រភបិទ្ធរជសទិសេ លូខបុគ្គលេ បរិវជ្ជេន្តស្សាបិ, ពុទ្ធាទីសុ បសាទពហុលេ មុទុចិត្តេ សិនិទ្ធបុគ្គលេ សេវន្តស្សាបិ, រតនត្តយគុណបរិទីបកេ បសាទនីយេ សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ បីតិឧប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

សត្ត ធម្មា **បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – បណីតភោជនសេវនតា, ឧតុសុខសេវនតា, ឥរិយាបថសុខសេវនតា, មជ្ឈត្តបយោគតា, សារទ្ធកាយបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, បស្សទ្ធកាយ-បុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។

បណីតញ្ហិ សិនិទ្ធំ ភោជនំ ភុញ្ជន្តស្សាបិ, សីតុណ្ហេសុ ឧតូសុ ឋានាទីសុ ច ឥរិយាបថេសុ សប្បាយំ ឧតុញ្ច ឥរិយាបថញ្ច សេវន្តស្សាបិ បស្សទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ។ យោ បន មហាបុរិសជាតិកោ សព្វឧតុឥរិយាបថក្ខមោវ ហោតិ, ន តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ យស្ស សភាគវិសភាគតា អត្ថិ, តស្សេវ វិសភាគេ ឧតុឥរិយាបថេ វជ្ជេត្វា សភាគេ សេវន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ មជ្ឈត្តបយោគោ វុច្ចតិ អត្តនោ ច បរស្ស ច កម្មស្សកតបច្ចវេក្ខណា។ ឥមិនា មជ្ឈត្តបយោគេន ឧប្បជ្ជតិ។ យោ លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ បរំ វិហេឋយមានោវ វិចរតិ, ឯវរូបំ សារទ្ធកាយបុគ្គលំ បរិវជ្ជេន្តស្សាបិ, សំយតបាទបាណិំ បស្សទ្ធកាយំ បុគ្គលំ សេវន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ បស្សទ្ធិឧប្បាទនត្ថាយ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

ទស ធម្មា **សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – វត្ថុវិសទកិរិយតា, ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា, និមិត្តកុសលតា, សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គណ្ហនតា, សមយេ ចិត្តស្ស និគ្គណ្ហនតា, សមយេ សម្បហំសនតា, សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា, អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សមាហិតបុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ **វត្ថុវិសទកិរិយតា** ច **ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា** ច វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

និមិត្តកុសលតា នាម កសិណនិមិត្តស្ស ឧគ្គហណកុសលតា។ **សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គណ្ហនតា**តិ យស្មិំ សមយេ អតិសិថិលវីរិយតាទីហិ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយវីរិយបីតិសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនេន តស្ស បគ្គណ្ហនំ។ **សមយេ ចិត្តស្ស និគ្គណ្ហនតា**តិ យស្មិំ សមយេ អច្ចារទ្ធវីរិយតាទីហិ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនេន តស្ស និគ្គណ្ហនំ។ **សមយេ សម្បហំសនតា**តិ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ បញ្ញាបយោគមន្ទតាយ វា ឧបសមសុខានំ វិគមេន វា និរស្សាទំ ហោតិ, តស្មិំ សមយេ អដ្ឋសំវេគវត្ថុបច្ចវេក្ខណេន សំវេជេតិ។ **អដ្ឋ សំវេគវត្ថូនិ** នាម ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ ចត្តារិ, អបាយទុក្ខំ បញ្ចមំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, អនាគតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខន្តិ។ រតនត្តយគុណានុស្សរណេន ច បសាទំ ជនេតិ, អយំ វុច្ចតិ “សមយេ សម្បហំសនតា”តិ។

សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា នាម យស្មិំ សមយេ សម្មាបដិបត្តិំ អាគម្ម អលីនំ អនុទ្ធតំ អនិរស្សាទំ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថវីថិបដិបន្នំ ចិត្តំ ហោតិ, តទាស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនេសុ ន ព្យាបារំ អាបជ្ជតិ សារថិ វិយ សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ។ អយំ វុច្ចតិ “សមយេ អជ្ឈុបេក្ខនតា”តិ។ **អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា** នាម ឧបចារំ វា អប្បនំ វា អប្បត្តានំ វិក្ខិត្តចិត្តានំ បុគ្គលានំ អារកា បរិវជ្ជនំ។ **សមាហិតបុគ្គលសេវនតា** នាម ឧបចារេន វា អប្បនាយ វា សមាហិតចិត្តានំ សេវនា ភជនា បយិរុបាសនា។ **តទធិមុត្តតា** នាម ឋាននិសជ្ជាទីសុ សមាធិឧប្បាទនត្ថមេវ និន្នបោណបព្ភារចិត្តតា។ ឯវញ្ហិ បដិបជ្ជតោ ឯស ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរី ហោតិ។

បញ្ច ធម្មា **ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស** ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – សត្តមជ្ឈត្តតា, សង្ខារមជ្ឈត្តតា, សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តបុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ ទ្វីហាការេហិ **សត្តមជ្ឈត្តតំ** សមុដ្ឋាបេតិ – “ត្វំ អត្តនោវ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោវ កម្មេន គមិស្សសិ, ឯសោបិ អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោវ កម្មេន គមិស្សតិ, ត្វំ កំ កេលាយសី”តិ ឯវំ កម្មស្សកតបច្ចវេក្ខណេន ច – “បរមត្ថតោ សត្តោយេវ នត្ថិ, សោ ត្វំ កំ កេលាយសី”តិ ឯវំ និស្សត្តបច្ចវេក្ខណេន ច។ ទ្វីហេវាការេហិ **សង្ខារមជ្ឈត្តតំ** សមុដ្ឋាបេតិ – “ឥទំ ចីវរំ អនុបុព្ពេន វណ្ណវិការតញ្ចេវ ជិណ្ណភាវញ្ច ឧបគន្ត្វា បាទបុញ្ឆនចោឡកំ ហុត្វា យដ្ឋិកោដិយា ឆឌ្ឌនីយំ ភវិស្សតិ, សចេ បនស្ស សាមិកោ ភវេយ្យ , នាយំ ឯវំ វិនស្សិតុំ ទទេយ្យា”តិ ឯវំ អស្សាមិកភាវបច្ចវេក្ខណេន ច, “អនទ្ធនិយំ ឥទំ តាវកាលិក”ន្តិ ឯវំ តាវកាលិកភាវបច្ចវេក្ខណេន ច។ យថា ច ចីវរេ, ឯវំ បត្តាទីសុបិ យោជនា កាតព្ពា។

សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលបរិវជ្ជនតាតិ ឯត្ថ យោ បុគ្គលោ គិហិ វា អត្តនោ បុត្តធីតាទិកេ, បព្ពជិតោ វា អត្តនោ អន្តេវាសិកសមានុបជ្ឈាយកាទិកេ មមាយតិ, សហត្ថាវ នេសំ កេសច្ឆេទន-សូចិកម្ម-ចីវរធោវន-រជន-បត្តបចនាទីនិ ករោតិ, មុហុត្តម្បិ អបស្សន្តោ “អសុកោ សាមណេរោ កុហិំ, អសុកោ ទហរោ កុហិ”ន្តិ ភន្តមិគោ វិយ ឥតោ ចិតោ ច អាលោកេតិ, អញ្ញេន កេសច្ឆេទនាទីនំ អត្ថាយ “មុហុត្តំ តាវ អសុកំ បេសេថា”តិ យាចិយមានោបិ “អម្ហេបិ តំ អត្តនោ កម្មំ ន ការេម, តុម្ហេ នំ គហេត្វា កិលមេស្សថា”តិ ន ទេតិ, អយំ **សត្តកេលាយនោ** នាម។ យោ បន ចីវរបត្តថាលកកត្តរយដ្ឋិអាទីនិ មមាយតិ, អញ្ញស្ស ហត្ថេន បរាមសិតុម្បិ ន ទេតិ, តាវកាលិកំ យាចិតោបិ “មយម្បិ ឥមំ ធនាយន្តា ន បរិភុញ្ជាម, តុម្ហាកំ កិំ ទស្សាមា”តិ វទតិ, អយំ **សង្ខារកេលាយនោ** នាម។ យោ បន តេសុ ទ្វីសុបិ វត្ថូសុ មជ្ឈត្តោ ឧទាសិនោ, អយំ **សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តោ** នាម។ ឥតិ អយំ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ ឯវរូបំ សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលំ អារកា បរិវជ្ជេន្តស្សាបិ, សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តបុគ្គលំ សេវន្តស្សាបិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ តទុប្បាទនត្ថំ និន្នបោណបព្ភារចិត្តស្សាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ឧប្បន្នស្ស បនស្ស អរហត្តមគ្គេន ភាវនាបារិបូរិ ហោតិ។

អសុភនិមិត្តន្តិ ឧទ្ធុមាតកាទិភេទា ទស អសុភារម្មណា ធម្មា។ **យោនិសោមនសិការពហុលីការោ**តិ ឯត្ថ បន យោនិសោមនសិការោ នាម ឧបាយមនសិការោ, បថមនសិការោ, ឧប្បាទកមនសិការោ។ អបិច ឆ ធម្មា កាមច្ឆន្ទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តិ – អសុភនិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ, អសុភភាវនានុយោគោ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា, ភោជនេ មត្តញ្ញុតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ។

ទសវិធញ្ហិ អសុភនិមិត្តំ ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ កាមច្ឆន្ទោ បហីយតិ, ភាវេន្តស្សាបិ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារស្សាបិ, ចតុន្នំ បញ្ចន្នំ អាលោបានំ ឱកាសេ សតិ ឧទកំ បិវិត្វា យាបនសីលតាយ ភោជនេ មត្តញ្ញុនោបិ។ តេនេតំ វុត្តំ –

> “ចត្តារោ បញ្ច អាលោបេ, អភុត្វា ឧទកំ បិវេ;
> អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្តស្ស ភិក្ខុនោ”តិ។ (ថេរគា. ៩៨៣);

អសុភកម្មិកតិស្សត្ថេរសទិសេ អសុភភាវនារតេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ កាមច្ឆន្ទោ បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ ទសអសុភនិមិត្តាយ-សប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា កាមច្ឆន្ទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស កាមច្ឆន្ទស្ស អរហត្តមគ្គេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ។

មេត្តា ចេតោវិមុត្តីតិ ឯត្ថ មេត្តាតិ វុត្តេ អប្បនាបិ ឧបចារោបិ វដ្ដតិ, ចេតោវិមុត្តីតិ អប្បនាយេវ។ យោនិសោមនសិការោ វុត្តលក្ខណោវ។ អបិច ឆ ធម្មា **ព្យាបាទស្ស** បហានាយ សំវត្តន្តិ – មេត្តានិមិត្តស្ស ឧគ្គហោ, មេត្តាភាវនានុយោគោ, កម្មស្សកតាបច្ចវេក្ខណតា, បដិសង្ខានពហុលតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ។

ឱទិស្សកអនោទិស្សកទិសាផរណានញ្ហិ អញ្ញតរវសេន មេត្តំ ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ ព្យាបាទោ បហីយតិ, តថា ឱធិសោអនោធិសោទិសាផរណវសេន មេត្តំ ភាវេន្តស្សាបិ។ “ត្វំ ឯតស្ស កុទ្ធោ កិំ ករិស្សសិ? កិមស្ស សីលាទីនិ នាសេតុំ សក្ខិស្សសិ? ននុ ត្វំ អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោ កម្មេនេវ គមិស្សសិ? បរស្ស កុជ្ឈនំ នាម វីតច្ចិកង្គារតត្តអយសលាកគូថាទីនិ គហេត្វា បរំ បហរិតុកាមតាសទិសំ ហោតិ។ ឯសោបិ តវ កុទ្ធោ កិំ ករិស្សតិ? កិំ តេ សីលាទីនិ វិនាសេតុំ សក្ខិស្សតិ? ឯស អត្តនោ កម្មេន អាគន្ត្វា អត្តនោ កម្មេនេវ គមិស្សតិ? អប្បដិច្ឆិតបហេណកំ វិយ បដិវាតំ ខិត្តរជោមុដ្ឋិ វិយ ច ឯតស្សេវេសេ កោធោ មត្ថកេ បតិស្សតី”តិ ឯវំ អត្តនោ ច បរស្ស ច កម្មស្សកតំ បច្ចវេក្ខតោបិ, ឧភយកម្មស្សកតំ បច្ចវេក្ខិត្វា បដិសង្ខានេ ឋិតស្សាបិ, អស្សគុត្តត្ថេរសទិសេ មេត្តាភាវនារតេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ ព្យាបាទោ បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ មេត្តានិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា ព្យាបាទស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស ព្យាបាទស្ស អនាគាមិមគ្គេន អាយតិំ អនុប្បាទោ ហោតិ។

អរតិ ភិក្ខវេ អរតីតិអាទិ វុត្តត្ថមេវ។ អបិ ច ឆ ធម្មា **ថិនមិទ្ធស្ស** បហានាយ សំវត្តន្តិ – អតិភោជនេ និមិត្តគ្គាហោ, ឥរិយាបថសម្បរិវត្តនតា, អាលោកសញ្ញាមនសិការោ, អព្ភោកាសវាសោ, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ។

អាហរហត្ថកំ, ភុត្តវមិតកំ, តត្រវដ្ដកំ, អលំសាដកំ, កាកមាសកភោជនំ ភុញ្ជិត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេ និសិន្នស្ស ហិ សមណធម្មំ ករោតោ ថិនមិទ្ធំ មហាហត្ថី វិយ ឱត្ថរន្តំ អាគច្ឆតិ, ចតុបញ្ចអាលោបឱកាសំ បន ឋបេត្វា បានីយំ បិវិត្វា យាបនសីលស្ស ភិក្ខុនោ តំ ន ហោតីតិ ឯវំ អតិភោជនេ និមិត្តំ គណ្ហន្តស្សបិ ថិនមិទ្ធំ បហីយតិ។ យស្មិំ ឥរិយាបថេ ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, តតោ អញ្ញំ បរិវត្តេន្តស្សាបិ, រត្តឹ ចន្ទាលោកទីបាលោកឧក្កាលោកេ ទិវា សូរិយាលោកំ មនសិករោន្តស្សាបិ, អព្ភោកាសេ វសន្តស្សាបិ, មហាកស្សបត្ថេរសទិសេ បហីនថិនមិទ្ធេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ ថិនមិទ្ធំ បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ ធុតង្គនិស្សិត សប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា ថិនមិទ្ធស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនស្ស ថិនមិទ្ធស្ស អរហត្តមគ្គេន អាយតឹ អនុប្បាទោ ហោតិ។

អត្ថិ ភិក្ខវេ ចេតសោ វូបសមោតិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ អបិច ឆ ធម្មា **ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស** បហានាយ សំវត្តន្តិ – ពហុស្សុតតា, បរិបុច្ឆកតា, វិនយេ បកតញ្ញុតា, វុទ្ធសេវិតតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ។

ពាហុសច្ចេនបិ ហិ ឯកំ វា ទ្វេ វា តយោ វា ចត្តារោ វា បញ្ច វា និកាយេ បាឡិវសេន ច អត្ថវសេន ច ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហីយតិ, កប្បិយាកប្បិយបរិបុច្ឆាពហុលស្សាបិ, វិនយបញ្ញត្តិយំ ចិណ្ណវសីភាវតាយ បកតញ្ញុនោបិ, វុទ្ធេ មហល្លកត្ថេរេ ឧបសង្កមន្តស្សាបិ, ឧបាលិត្ថេរសទិសេ វិនយធរេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ កប្បិយាកប្បិយនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនេ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចេ ឧទ្ធច្ចស្ស អរហត្តមគ្គេន, កុក្កុច្ចស្ស អនាគាមិមគ្គេន អាយតឹ អនុប្បាទោ ហោតីតិ។

កុសលាកុសលា ធម្មាតិអាទីនិបិ វុត្តត្ថានេវ។ អបិច ឆ ធម្មា **វិចិកិច្ឆាយ** បហានាយ សំវត្តន្តិ – ពហុស្សុតតា, បរិបុច្ឆកតា, វិនយេ បកតញ្ញុតា, អធិមោក្ខពហុលតា, កល្យាណមិត្តតា, សប្បាយកថាតិ។

ពាហុសច្ចេនបិ ហិ ឯកំ វា...បេ.... បញ្ច វា និកាយេ បាឡិវសេន ច អត្ថវសេន ច ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ វិចិកិច្ឆា បហីយតិ, តីណិ រតនានិ អារព្ភ បរិបុច្ឆាពហុលស្សាបិ , វិនយេ ចិណ្ណវសីភាវស្សាបិ, តីសុ រតនេសុ ឱកប្បនិយសទ្ធាសង្ខាតអធិមោក្ខពហុលស្សាបិ, សទ្ធាធិមុត្តេ វក្កលិត្ថេរសទិសេ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តស្សាបិ វិចិកិច្ឆា បហីយតិ, ឋាននិសជ្ជាទីសុ តិណ្ណំ រតនានំ គុណនិស្សិតសប្បាយកថាយបិ បហីយតិ។ តេន វុត្តំ “ឆ ធម្មា វិចិកិច្ឆាយ បហានាយ សំវត្តន្តី”តិ។ ឥមេហិ បន ឆហិ ធម្មេហិ បហីនាយ វិចិកិច្ឆាយ សោតាបត្តិមគ្គេន អាយតឹ អនុប្បាទោ ហោតិ។ ឥតិ ភគវា ឥមស្មិំ សុត្តេ ទេសនំ តីហិ ភវេហិ និវត្តេត្វា អរហត្តេន កូដំ គណ្ហិ។ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តំ បាបុណិំសុ។

២. បរិយាយសុត្តវណ្ណនា

២៣៣. ទុតិយេ **សម្ពហុលា**តិ វិនយបរិយាយេន តយោ ជនា សម្ពហុលាតិ វុច្ចន្តិ, តតោ បរំ សង្ឃោ។ សុត្តន្តបរិយាយេន តយោ តយោ ឯវ, តតោ ឧទ្ធំ សម្ពហុលា។ ឥធ សុត្តន្តបរិយាយេន សម្ពហុលាតិ វេទិតព្ពា។ **បិណ្ឌាយ បវិសឹសូ**តិ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋា។ តេ បន ន តាវ បវិដ្ឋា, “បវិសិស្សាមា”តិ និក្ខន្តត្តា បន បវិសឹសូតិ វុត្តា។ យថា កឹ? យថា “គាមំ គមិស្សាមី”តិ និក្ខន្តបុរិសោ តំ គាមំ អបត្តោបិ “កហំ ឥត្ថន្នាមោ”តិ វុត្តេ “គាមំ គតោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ។ **បរិព្ពាជកានំ អារាមោ**តិ ជេតវនស្ស អវិទូរេ អញ្ញតិត្ថិយានំ បរិព្ពាជកានំ អារាមោ អត្ថិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **សមណោ អាវុសោ**តិ អាវុសោ តុម្ហាកំ សត្ថា សមណោ គោតមោ។

មយម្បិ ខោ អាវុសោ សាវកានំ ឯវំ ធម្មំ ទេសេមាតិ តិត្ថិយានំ សមយេ “បញ្ច នីវរណា បហាតព្ពា, សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវេតព្ពា”តិ ឯតំ នត្ថិ ។ តេ បន អារាមំ គន្ត្វា បរិសបរិយន្តេ ឋត្វា អញ្ញំ ឱលោកេន្តោ វិយ អញ្ញវិហិតកា វិយ ហុត្វា ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុណន្តិ។ តតោ “សមណោ គោតមោ ‘ឥទំ បជហថ ឥទំ ភាវេថា’តិ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា អត្តនោ អារាមំ គន្ត្វា អារាមមជ្ឈេ អាសនំ បញ្ញាបេត្វា ឧបដ្ឋាយកឧបដ្ឋាយិកាហិ បរិវុតា សីសំ ឧក្ខិបិត្វា កាយំ ឧន្នាមេត្វា អត្តនោ សយម្ភូញាណេន បដិវិទ្ធាការំ ទស្សេន្តា – “បញ្ច នីវរណា នាម បហាតព្ពា, សត្ត ពោជ្ឈង្គា នាម ភាវេតព្ពា”តិ កថេន្តិ។

ឥធ នោ អាវុសោតិ ឯត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ បញ្ញាបនេ។ **កោ វិសេសោ**តិ កឹ អធិកំ? **កោ អធិប្បយាសោ**តិ កោ អធិកប្បយោគោ? **កឹ នានាករណ**ន្តិ កឹ នានត្តំ? **ធម្មទេសនាយ វា ធម្មទេសន**ន្តិ យទិទំ សមណស្ស វា គោតមស្ស ធម្មទេសនាយ សទ្ធឹ អម្ហាកំ ធម្មទេសនំ, អម្ហាកំ វា ធម្មទេសនាយ សទ្ធឹ សមណស្ស គោតមស្ស ធម្មទេសនំ អារព្ភ នានាករណំ វុច្ចេយ្យ, តំ កិន្នាមាតិ វទន្តិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។

នេវ អភិនន្ទីសូតិ “ឯវមេវ”ន្តិ ន សម្បដិច្ឆឹសុ។ **នប្បដិក្កោសីសូ**តិ “នយិទំ ឯវ”ន្តិ ន បដិសេធឹសុ។ កឹ បន តេ បហោន្តា ឯវំ អកំសុ, ឧទាហុ អប្បហោន្តាតិ? បហោន្តា។ ន ហិ តេ ឯត្តកំ កថំ កថេតុំ ន សក្កោន្តិ “អាវុសោ តុម្ហាកំ សមយេ បញ្ច នីវរណា បហាតព្ពា នាម នត្ថិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវេតព្ពា នាម នត្ថី”តិ។ ឯវំ បន តេសំ អហោសិ – “អត្ថិ នោ ឯតំ កថាបាភតំ, មយំ ឯតំ សត្ថុ អារោចេស្សាម, អថ នោ សត្ថា មធុរធម្មទេសនំ ទេសេស្សតី”តិ។

បរិយាយោតិ ការណំ។ **ន ចេវ សម្បាយិស្សន្តី**តិ សម្បាទេត្វា កថេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ **ឧត្តរិញ្ច វិឃាត**ន្តិ អសម្បាយនតោ ឧត្តរិម្បិ ទុក្ខំ អាបជ្ជិស្សន្តិ។ សម្បាទេត្វា កថេតុំ អសក្កោន្តានញ្ហិ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ **យថា តំ, ភិក្ខវេ, អវិសយស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ **តន្តិ** និបាតមត្តំ, **យថា**តិ ការណវចនំ, យស្មា អវិសយេ បញ្ហោ បុច្ឆិតោតិ អត្ថោ។ **សទេវកេ**តិ សហ ទេវេហិ សទេវកេ។ **សមារកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ តីណិ ឋានានិ លោកេ បក្ខិបិត្វា ទ្វេ បជាយាតិ, បញ្ចហិបិ សត្តលោកមេវ បរិយាទិយិត្វា ឯតស្មឹ សទេវកាទិភេទេ លោកេ ទេវំ វា មនុស្សំ វា ន សមនុបស្សាមីតិ ទីបេតិ។ **ឥតោ វា បន សុត្វា**តិ ឥតោ វា បន មម សាសនតោ សុត្វា។ ឥតោ សុត្វា ហិ តថាគតោ តថាគតសាវកោបិ អារាធេយ្យ, បរិតោសេយ្យ, អញ្ញថា អារាធនា នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ អត្តនោ តេសំ បញ្ហានំ វេយ្យាករណេន ចិត្តារាធនំ ទស្សេន្តោ **កតមោ ច ភិក្ខវេ បរិយាយោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តំ កាមច្ឆន្ទោ**តិ អត្តនោ បញ្ចក្ខន្ធេ អារព្ភ ឧប្បន្នឆន្ទរាគោ ។ **ពហិទ្ធា កាមច្ឆន្ទោ**តិ បរេសំ បញ្ចក្ខន្ធេ អារព្ភ ឧប្បន្នឆន្ទរាគោ។ **ឧទ្ទេសំ គច្ឆតី**តិ គណនំ គច្ឆតិ។ **អជ្ឈត្តំ ព្យាបាទោ**តិ អត្តនោ ហត្ថបាទាទីសុ ឧប្បន្នបដិឃោ។ **ពហិទ្ធា ព្យាបាទោ**តិ បរេសំ តេសុ ឧប្បន្នបដិឃោ។ **អជ្ឈត្តំ ធម្មេសុ វិចិកិច្ឆា**តិ អត្តនោ ខន្ធេសុ វិមតិ។ **ពហិទ្ធា ធម្មេសុ វិចិកិច្ឆា**តិ ពហិទ្ធា អដ្ឋសុ ឋានេសុ មហាវិចិកិច្ឆា។ **អជ្ឈត្តំ ធម្មេសុ សតី**តិ អជ្ឈត្តិកេ សង្ខារេ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នា សតិ។ **ពហិទ្ធា ធម្មេសុ សតី**តិ ពហិទ្ធា សង្ខារេ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នា សតិ។ **ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេបិ** ឯសេវ នយោ។

កាយិកន្តិ ចង្កមំ អធិដ្ឋហន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។ **ចេតសិក**ន្តិ – “ន តាវាហំ តមំ បល្លង្កំ ភិន្ទិស្សាមិ, យាវ មេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិស្សតី”តិ ឯវំ កាយបយោគំ វិនា ឧប្បន្នវីរិយំ។ **កាយប្បស្សទ្ធី**តិ តិណ្ណំ ខន្ធានំ ទរថបស្សទ្ធិ។ **ចិត្តប្បស្សទ្ធី**តិ វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស ទរថបស្សទ្ធិ។ **ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គេ** សតិសម្ពោជ្ឈង្គសទិសោវ វិនិច្ឆយោ។

ឥមស្មឹ សុត្តេ មិស្សកសម្ពោជ្ឈង្គា កថិតា។ ឯតេសុ ហិ អជ្ឈត្តធម្មេសុ សតិ, បវិចយោ, ឧបេក្ខាតិ ឥមេ អត្តនោ ខន្ធារម្មណត្តា លោកិយាវ ហោន្តិ, តថា មគ្គំ អបត្តំ កាយិកវីរិយំ។ អវិតក្កអវិចារា បន បីតិសមាធី កិញ្ចាបិ រូបាវចរា ហោន្តិ, រូបាវចរេ បន ពោជ្ឈង្គា ន លព្ភន្តីតិ លោកុត្តរាវ ហោន្តិ។ យេ ច ថេរា ព្រហ្មវិហារវិបស្សនាបាទកជ្ឈានាទីសុ ពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ធរន្តិ, តេសំ មតេន រូបាវចរាបិ អរូបាវចរាបិ ហោន្តិ។ ពោជ្ឈង្គេសុ ហិ អរូបាវចរេ បីតិយេវ ឯកន្តេន ន លព្ភតិ, សេសា ឆ មិស្សកាវ ហោន្តីតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ កេចិ ភិក្ខូ សោតាបន្នា ជាតា, កេចិ សកទាគាមី, កេចិ អនាគាមី, កេចិ អរហន្តោតិ។

៣. អគ្គិសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. តតិយេ **សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី**តិ លោណធូបនំ វិយ សព្ពកម្មិកាមច្ចំ វិយ ច សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពំ វទាមីតិ អត្ថោ។ យថា ហិ លោណធូបនំ សព្ពព្យញ្ជនេសុបិ និវិសតិ, យថា ច សព្ពកម្មិកោ អមច្ចោ យោធកម្មម្បិ ករោតិ មន្តកម្មម្បិ បដិហារកម្មម្បីតិ សព្ពកិច្ចានិ សាធេតិ, ឯវំ ឧទ្ធតស្ស ចិត្តស្ស និគ្គណ្ហនំ, លីនស្ស បគ្គណ្ហនន្តិ សព្ពមេតំ សតិយា ឥជ្ឈតិ, ន សក្កា វិនា សតិយា ឯតំ សម្បាទេតុំ, តស្មា ឯវមាហ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ បុព្ពភាគវិបស្សនា ពោជ្ឈង្គាវ កថិតា។

៤. មេត្តាសហគតសុត្តវណ្ណនា

២៣៥. ចតុត្ថេ **មេត្តាសហគតេន ចេតសា**តិអាទិ សព្ពំ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៤០-២៤១) វិត្ថារិតមេវ។ **មយម្បិ ខោ, អាវុសោ, សាវកានំ ឯវំ ធម្មំ ទេសេមា**តិ ឥទម្បិ តេ បុរិមនយេនេវ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា វទន្តិ។ តិត្ថិយានញ្ហិ សមយេ បញ្ចនីវរណប្បហានំ វា មេត្តាទិព្រហ្មវិហារភាវនា វា នត្ថិ។ **កឹ គតិកា ហោតី**តិ កឹ និប្ផត្តិ ហោតិ។ **កឹ បរមា**តិ កឹ ឧត្តមា។ **កឹ ផលា**តិ កឹ អានិសំសា។ **កឹ បរិយោសានា**តិ កឹ និដ្ឋា។ **មេត្តាសហគត**ន្តិ មេត្តាយ សហគតំ សំសដ្ឋំ សម្បយុត្តំ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ **វិវេកនិស្សិតា**ទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

អប្បដិកូលន្តិ ទុវិធំ អប្បដិកូលំ – សត្តអប្បដិកូលញ្ច, សង្ខារអប្បដិកូលញ្ច។ តស្មិំ អប្បដិកូលេ តង្ខេ វត្ថុស្មិន្តិ អត្ថោ។ **បដិកូលសញ្ញី**តិ អនិដ្ឋសញ្ញី។ កថំ បនេត្ថ ឯវំ វិហរតិ? អសុភផរណំ វា អនិច្ចន្តិ មនសិការំ វា ករោន្តោ។ វុត្តញ្ហេតំ បដិសម្ភិទាយំ “កថំ អប្បដិកូលេ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ ឥដ្ឋស្មិំ វត្ថុស្មិំ អសុភាយ វា ផរតិ, អនិច្ចតោ វា ឧបសំហរតី”តិ។ បដិកូលេ បន អនិដ្ឋេ វត្ថុស្មិំ មេត្តាផរណំ វា ធាតុមនសិការំ វា ករោន្តោ **អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ** នាម។ យថាហ “កថំ បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ អនិដ្ឋស្មិំ វត្ថុស្មិំ មេត្តាយ វា ផរតិ, ធាតុតោ វា ឧបសំហរតី”តិ (បដិ. ម. ២.១៧)។ ឧភយមិស្សកបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អប្បដិកូលប្បដិកូលេសុ ហិ តទេវ អសុភផរណំ វា អនិច្ចន្តិ មនសិការំ វា ករោន្តោ **បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ** នាម។ បដិកូលាបដិកូលេសុ ច តទេវ មេត្តាផរណំ វា ធាតុមនសិការំ វា ករោន្តោ **អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ** នាម។ “ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតី”តិអាទិនា (បដិ. ម. ២.១៧) នយេន វុត្តំ បន ឆឡង្គុបេក្ខំ បវត្តយមានោ “អប្បដិកូលេ ច បដិកូលេ ច តទុភយំ អភិនិវជ្ជេត្វា ឧបេក្ខកោ តត្ថ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ”តិ វេទិតព្ពោ។

ឯត្តាវតា ច ឥមស្ស ភិក្ខុនោ មេត្តាយ តិកចតុក្កជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តទេវ បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តស្ស សហ វិបស្សនាយ មគ្គសម្ពោជ្ឈង្គានំ អរិយិទ្ធិយា ច ទស្សិតត្តា ទេសនា វិនិវដ្ដេតព្ពា សិយា។ ឥទំ បន មេត្តាឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោបិ យោ អរហត្តំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ, យស្មា តស្ស អរហត្តបរមា មេត្តា ន ហោតិ។ យំបរមា បន ហោតិ, តំ ទស្សេតព្ពំ។ តស្មា តស្ស ទស្សនត្ថំ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។ បរតោ **សព្ពសោ វា បន រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា**តិអាទីសុបិ ឥមិនា នយេន បុន ទេសនារម្ភបយោជនំ វេទិតព្ពំ។

សុភបរមន្តិ សុភនិដ្ឋំ, សុភកោដិកំ, សុភនិប្ផត្តិំ។ **ឥធបញ្ញស្សា**តិ ឥធេវ បញ្ញា អស្ស, នយិមំ លោកំ អតិក្កមតីតិ ឥធបញ្ញោ, តស្ស ឥធបញ្ញស្ស, លោកិយបញ្ញស្សាតិ អត្ថោ។ **ឧត្តរិំ វិមុត្តិំ អប្បដិវិជ្ឈតោ**តិ លោកុត្តរធម្មំ អប្បដិវិជ្ឈន្តស្ស។ យោ បន បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោតិ, តស្ស អរហត្តបរមាវ មេត្តា ហោតីតិ អត្ថោ។ **ករុណា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

កស្មា បនេតាសំ មេត្តាទីនំ សុភបរមាទិតា វុត្តា ភគវតាតិ? សភាគវសេន តស្ស តស្ស ឧបនិស្សយត្តា។ មេត្តាវិហារិស្ស ហិ សត្តា អប្បដិកូលា ហោន្តិ, អថស្ស អប្បដិកូលបរិចយា អប្បដិកូលេសុ បរិសុទ្ធវណ្ណេសុ នីលាទីសុ ចិត្តំ ឧបសំហរតោ អប្បកសិរេនេវ តត្ថ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ។ ឥតិ មេត្តា សុភវិមោក្ខស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ន តតោ បរំ, តស្មា **សុភបរមា**តិ វុត្តា។

ករុណាវិហារិស្ស ឧណ្ហាភិឃាតាទិរូបនិមិត្តំ សត្តទុក្ខំ សមនុបស្សន្តស្ស ករុណាយ បវត្តិសម្ភវតោ រូបេ អាទីនវោ បរិវិទិតោ ហោតិ , អថស្ស បរិវិទិតរូបាទីនវត្តា បថវីកសិណាទីសុ អញ្ញតរំ ឧគ្ឃាដេត្វា រូបនិស្សរណេ អាកាសេ ចិត្តំ ឧបសំហរតោ អប្បកសិរេនេវ តត្ថ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ។ ឥតិ ករុណា អាកាសានញ្ចាយតនស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ន តតោ បរំ, តស្មា **អាកាសានញ្ចាយតនបរមា**តិ វុត្តា។

មុទិតាវិហារិស្ស បន តេន តេន បាមោជ្ជការណេន ឧប្បន្នបាមោជ្ជសត្តានំ វិញ្ញាណំ សមនុបស្សន្តស្ស មុទិតាយ បវត្តិសម្ភវតោ វិញ្ញាណគ្គហណបរិចិតំ ហោតិ, អថស្ស អនុក្កមាធិគតំ អាកាសានញ្ចាយតនំ អតិក្កម្ម អាកាសនិមិត្តគោចរេ វិញ្ញាណេ ចិត្តំ ឧបសំហរតោ អប្បកសិរេនេវ តត្ថ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ។ ឥតិ មុទិតា វិញ្ញាណញ្ចាយតនស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ន តតោ បរំ, តស្មា **វិញ្ញាណញ្ចាយតនបរមា**តិ វុត្តា។

ឧបេក្ខាវិហារិស្ស បន “សត្តា សុខិតា វា ហោន្តុ, ទុក្ខតោ វា វិមុច្ចន្តុ, សម្បត្តសុខតោ វា មា វិគច្ឆន្តូ”តិ អាភោគាភាវតោ សុខទុក្ខាទិបរមត្ថគាហវិមុខសម្ភវតោ អវិជ្ជមានគ្គហណទក្ខចិត្តំ ហោតិ។ អថស្ស បរមត្ថគាហតោ វិមុខភាវបរិចិតចិត្តស្ស បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានគ្គហណទក្ខចិត្តស្ស ច អនុក្កមាធិគតំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ សមតិក្កម្មសម្ភវតោ អវិជ្ជមានេ បរមត្ថភូតស្ស វិញ្ញាណស្ស អភាវេ ចិត្តំ ឧបសំហរតោ អប្បកសិរេនេវ តត្ថ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ។ ឥតិ ឧបេក្ខា អាកិញ្ចញ្ញាយតនស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ន តតោ បរំ, តស្មា **អាកិញ្ចញ្ញាយតនបរមា**តិ វុត្តា។ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តាតិ។

៥. សង្គារវសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. បញ្ចមេ **បគេវា**តិ បឋមញ្ញេវ។ **កាមរាគបរិយុដ្ឋិតេនា**តិ កាមរាគគហិតេន។ **កាមរាគបរេតេនា**តិ កាមរាគានុគតេន។ **និស្សរណ**ន្តិ តិវិធំ កាមរាគស្ស និស្សរណំ វិក្ខម្ភននិស្សរណំ តទង្គនិស្សរណំ សមុច្ឆេទនិស្សរណន្តិ ។ តត្ថ អសុភេ បឋមជ្ឈានំ វិក្ខម្ភននិស្សរណំ នាម, វិបស្សនា តទង្គនិស្សរណំ នាម, អរហត្តមគ្គោ

សមុច្ឆេទនិស្សរណំ នាម។ តំ តិវិធម្បិ នប្បជានាតីតិ អត្ថោ។ **អត្តត្ថម្បី**តិអាទីសុ អរហត្តសង្ខាតោ អត្តនោ អត្ថោ អត្តត្ថោ នាម, បច្ចយទាយកានំ អត្ថោ បរត្ថោ នាម, ស្វេវ ទុវិធោបិ ឧភយត្ថោ នាម។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អយំ បន វិសេសោ – **ព្យាបាទស្ស និស្សរណ**ន្តិអាទីសុ ហិ ទ្វេវ និស្សរណានិ វិក្ខម្ភននិស្សរណញ្ច សមុច្ឆេទនិស្សរណញ្ច។ តត្ថ ព្យាបាទស្ស តាវ មេត្តាយ បឋមជ្ឈានំ វិក្ខម្ភននិស្សរណំ, អនាគាមិមគ្គោ សមុច្ឆេទនិស្សរណំ។ ថិនមិទ្ធស្ស អាលោកសញ្ញា វិក្ខម្ភននិស្សរណំ, អរហត្តមគ្គោ សមុច្ឆេទនិស្សរណំ។ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចស្ស យោ កោចិ សមថោ វិក្ខម្ភននិស្សរណំ, ឧទ្ធច្ចស្ស បនេត្ថ អរហត្តមគ្គោ, កុក្កុច្ចស្ស អនាគាមិមគ្គោ សមុច្ឆេទនិស្សរណំ។ វិចិកិច្ឆាយ ធម្មវវត្ថានំ វិក្ខម្ភននិស្សរណំ, បឋមមគ្គោ សមុច្ឆេទនិស្សរណំ។

យា បនេត្ថ **សេយ្យថាបិ ព្រាហ្មណ ឧទបត្តោ សំសដ្ឋោ លាខាយ វា**តិអាទិកា ឧបមា វុត្តា, តាសុ **ឧទបត្តោ**តិ ឧទកភរិតា បាតិ។ **សំសដ្ឋោ**តិ វណ្ណភេទករណវសេន សំសដ្ឋោ។ **បក្កុថិតោ**តិ កុថិតោ។ **ឧស្មុទកជាតោ**តិ ឧសុមជាតោ។ **សេវាលបណកបរិយោនទ្ធោ**តិ តិលពីជកាទិភេទេន សេវាលេន វា នីលមណ្ឌូកបិដ្ឋិវណ្ណេន វា ឧទកបិដ្ឋឹ ឆាទេត្វា និព្ពត្តបណកេន បរិយោនទ្ធោ។ **វាតេរិតោ**តិ វាតេន ឯរិតោ កម្បិតោ។ **អាវិលោ**តិ អប្បសន្នោ។ **លុឡិតោ**តិ អសន្និសិន្នោ។ **កលលីភូតោ**តិ កទ្ទមីភូតោ។ **អន្ធការេ និក្ខិត្តោ**តិ កោដ្ឋន្តរាទិភេទេ អនាលោកដ្ឋានេ ឋបិតោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ ភគវា តីហិ ភវេហិ ទេសនំ និវត្តេត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ, ព្រាហ្មណោ បន សរណមត្តេ បតិដ្ឋិតោ។

៦. អភយសុត្តវណ្ណនា

២៣៧. ឆដ្ឋេ **អញ្ញាណាយ អទស្សនាយា**តិ អញ្ញាណត្ថាយ អទស្សនត្ថាយ។ **តគ្ឃ ភគវា នីវរណា**តិ ឯកំសេន ភគវា នីវរណា។ **កាយកិលមថោ**តិ កាយទរថោ។ **ចិត្តកិលមថោ**តិ ចិត្តទរថោ។ **សោបិ មេ បដិប្បស្សទ្ធោ**តិ តស្ស កិរ សត្ថុ សន្តិកេ សីតលំ ឧតុសប្បាយដ្ឋានំ បវិសិត្វា និសិន្នស្ស កាយទរថោ បដិបស្សម្ភិ, តស្មឹ បដិបស្សទ្ធេ តទន្វយេនេវ ចិត្តទរថោបិ។ អបិច មគ្គេនេវស្ស ឯតំ ឧភយម្បិ បស្សទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។

៧. អានាបានវគ្គោ

១. អដ្ឋិកមហប្ផលសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣៨. សត្តមាទីសុ **អដ្ឋិកសញ្ញា**តិ អដ្ឋិកំ អដ្ឋិកន្តិ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ តំ បនេតំ ភាវយតោ យាវ និមិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តាវ ឆវិបិ ចម្មម្បិ ឧបដ្ឋាតិ។ និមិត្តេ បន ឧប្បន្នេ ឆវិចម្មានិ នេវ ឧបដ្ឋហន្តិ, សង្ខវណ្ណោ សុទ្ធអដ្ឋិកសង្ខាតោវ ឧបដ្ឋាតិ ហត្ថិក្ខន្ធគតំ ធម្មិកតិស្សរាជានំ ឱលោកេន្តស្ស សាមណេរស្ស វិយ, បដិមគ្គេ ហសមានំ ឥត្ថឹ ឱលោកេន្តស្ស ចេតិយបព្ពតវាសិនោ តិស្សត្ថេរស្ស វិយ ចាតិ។ វត្ថូនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៥) វិត្ថារិតានិ។ **សតិ វា ឧបាទិសេសេ**តិ គហណសេសេ ឧបាទានសេសេ វិជ្ជមានម្ហិ។

២-១០. បុឡវកសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣៩-២៤៧. **បុឡវកសញ្ញា**តិ បុឡវំ បុឡវន្តិ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ **វិនីលកសញ្ញា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ វិនិច្ឆយកថា បនេត្ថ សទ្ធឹ ភាវនានយេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១០២) វុត្តា។ **មេត្តា**ទយោ តិកចតុក្កជ្ឈានវសេន វេទិតព្ពា, **ឧបេក្ខា** ចតុត្ថជ្ឈានវសេនេវ។

៨. និរោធវគ្គោ

១-១០. អសុភសុត្តាទិវណ្ណនា

២៤៨-២៥៧. **អសុភសញ្ញា**តិ អសុភេ បឋមជ្ឈានសញ្ញា។ **មរណសញ្ញា**តិ “អវស្សំ មរិតព្ពំ, មរណបដិពទ្ធំ មេ ជីវិត”ន្តិ អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា ។ **អាហារេ បដិកូលសញ្ញា**តិ ឱទនកុម្មាសាទិម្ហិ អជ្ឈោហរណីយេ បដិកូលសញ្ញា។ **សព្ពលោកេ អនភិរតិសញ្ញា**តិ សកលលោកស្មឹ អនភិរតឹ ឧប្បាទេន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ **បហានសញ្ញាវិរាគសញ្ញា**តិ ទ្វេ បុព្ពភាគា។ **និរោធសញ្ញា** មិស្សកា។ ឯវមេតានិ អដ្ឋិកសញ្ញាទីនិ វីសតិ កម្មដ្ឋានានិ និទ្ទិដ្ឋានិ។ តេសំ នវសុ អប្បនា ហោន្តិ, ឯកាទស ឧបចារជ្ឈានិកា។ សេសា បនេត្ថ វិនិច្ឆយកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៨៤) អាគតាវ។ គង្គាបេយ្យាលាទយោ មគ្គសំយុត្តេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ពោជ្ឈង្គសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សតិបដ្ឋានសំយុត្តំ

១. អម្ពបាលិវគ្គោ

១. អម្ពបាលិសុត្តវណ្ណនា

៣៦៧. សតិបដ្ឋានសំយុត្តស្ស បឋមេ **អម្ពបាលិវនេ**តិ អម្ពបាលិយា នាម រូបូបជីវិនិយា រោបិតេ អម្ពវនេ។ តំ កិរ តស្សា ឧយ្យានំ អហោសិ។ សា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា បសន្នចិត្តា តត្ថ វិហារំ ការេត្វា តថាគតស្ស និយ្យាតេសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **ឯកាយនោ្វាយ**ន្តិ ឯកាយនោ អយំ។ តត្ថ **ឯកាយនោ**តិ ឯកមគ្គោ។ មគ្គស្ស ហិ –

"មគ្គោ បន្ថោ បថោ បជ្ជោ, អញ្ជសំ វដុមាយនំ;
នាវា ឧត្តរសេតូ ច, កុល្លោ ច ភិសិ សង្កមោ"តិ។ (ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេសោ ១០១) –

ពហូនិ នាមានិ។ ស្វាយំ ឥធ អយននាមេន វុត្តោ។ តស្មា **ឯកាយនោ្វាយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ**តិ ឯត្ថ ឯកមគ្គោ។ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ, ន ទ្វេធាបថភូតោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មគ្គោ**តិ កេនដ្ឋេន មគ្គោ? និព្ពានគមនដ្ឋេន, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គនីយដ្ឋេន ច។

សត្តានំ វិសុទ្ធិយាតិ រាគាទីហិ មលេហិ អភិជ្ឈាវិសមលោភាទីហិ ច ឧបក្កិលេសេហិ សំកិលិដ្ឋចិត្តានំ សត្តានំ វិសុទ្ធត្ថាយ។ **សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយា**តិ សោកស្ស ច បរិទេវស្ស ច សមតិក្កមាយ, បហានាយាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមាយា**តិ កាយិកទុក្ខស្ស ច ចេតសិកទោមនស្សស្ស ចាតិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ អត្ថង្គមាយ, និរោធាយាតិ អត្ថោ។ **ញាយស្ស អធិគមាយា**តិ ញាយោ វុច្ចតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, តស្ស អធិគមាយ បត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ បុព្ពភាគេ លោកិយោ សតិបដ្ឋានមគ្គោ ភាវិតោ លោកុត្តរមគ្គស្ស អធិគមាយ សំវត្តតិ ។ តេនាហ "ញាយស្ស អធិគមាយា"តិ។ **និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយា**តិ តណ្ហាវានវិរហិតត្តា និព្ពានន្តិ លទ្ធនាមស្ស អមតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ, អត្តបច្ចក្ខាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ មគ្គោ ភាវិតោ អនុបុព្ពេន និព្ពានសច្ឆិកិរិយំ សាធេតិ។ តេនាហ "និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយា"តិ។

ឯវំ ភគវតា សត្តហិ បទេហិ ឯកាយនមគ្គស្ស វណ្ណោ ភាសិតោ, សោ កស្មាតិ ចេ? ភិក្ខូនំ ឧស្សាហជននត្ថំ។ វណ្ណភាសនញ្ហិ សុត្វា តេ ភិក្ខូ – "អយំ កិរ មគ្គោ ហទយសន្តាបភូតំ សោកំ, វាចាវិប្បលាបភូតំ បរិទេវំ, កាយិកអសាតភូតំ ទុក្ខំ, ចេតសិកអសាតភូតំ ទោមនស្សន្តិ ចត្តារោ ឧបទ្ទវេ ហរតិ។ វិសុទ្ធី, ញាយំ, និព្ពានន្តិ តយោ វិសេសេ អាវហតី"តិ ឧស្សាហជាតា ឥមំ ទេសនំ ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ពំ, ធារេតព្ពំ, ឥមញ្ច មគ្គំ ភាវេតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ។ ឥតិ តេសំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហជននត្ថំ វណ្ណំ អភាសិ កម្ពលវាណិជាទយោ កម្ពលាទីនំ វណ្ណំ វិយ។

យទិទន្តិ និបាតោ, យេ ឥមេតិ អយមស្ស អត្ថោ។ **ចត្តារោ**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេន "ន តតោ ហេដ្ឋា, ន ឧទ្ធ"ន្តិ សតិបដ្ឋានបរិច្ឆេទំ ទីបេតិ។ **សតិបដ្ឋានា**តិ តយោ សតិបដ្ឋានា សតិគោចរោបិ, តិធា បដិបន្នេសុ សាវកេសុ សត្ថុនោ បដិឃានុនយវីតិវត្តតាបិ, សតិបិ។ "ចតុន្នំ, ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានានំ សមុទយញ្ច អត្ថង្គមញ្ច ទេសេស្សាមិ តំ សុណាថ។ កោ ច, ភិក្ខវេ, កាយស្ស សមុទយោ? អាហារសមុទយា កាយសមុទយោ"តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.៤០៨) ហិ សតិគោចរោ សតិបដ្ឋានន្តិ វុត្តោ។ តថា "កាយោ ឧបដ្ឋានំ, នោ សតិ, សតិ ឧបដ្ឋានញ្ចេវ សតិ ចា"តិអាទីសុបិ (បដិ. ម. ២.៣៥)។ តស្ស អត្ថោ – បតិដ្ឋាតិ អស្មិន្តិ បដ្ឋានំ។ កា បតិដ្ឋាតិ? សតិ។ សតិយា បដ្ឋានំ **សតិបដ្ឋានំ**។ បធានំ ឋានន្តិ វា បដ្ឋានំ។ សតិយា បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ ហត្ថិដ្ឋានអស្សដ្ឋានាទីនិ វិយ។

"តយោ សតិបដ្ឋានា, យទរិយោ សេវតិ, យទរិយោ សេវមានោ សត្ថា គណមនុសាសិតុមរហតី"តិ (ម. និ. ៣.៣១១) ឯត្ថ តិធា បដិបន្នេសុ សាវកេសុ សត្ថុនោ បដិឃានុនយវីតិវត្តតា សតិបដ្ឋានន្តិ វុត្តា។ តស្សត្ថោ – បដ្ឋបេតព្ពតោ បដ្ឋានំ, បវត្តយិតព្ពតោតិ អត្ថោ។ កេន បដ្ឋបេតព្ពោតិ? សតិយា។ សតិយា បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានន្តិ។

"ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា ពហុលីកតា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តី"តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៤៧; សំ. និ. ៥.៩៨៩) បន សតិយេវ សតិបដ្ឋានន្តិ វុត្តា។ តស្សត្ថោ – បតិដ្ឋាតីតិ បដ្ឋានំ, ឧបដ្ឋាតិ ឱក្កន្ទិត្វា បក្ខន្ទិត្វា បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សតិយេវ បដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ។ អថ វា សរណដ្ឋេន សតិ, ឧបដ្ឋានដ្ឋេន បដ្ឋានំ, ឥតិ សតិ ច សា បដ្ឋានញ្ចាតិបិ សតិបដ្ឋានំ។ ឥទមិធ អធិប្បេតំ។

យទិ ឯវំ កស្មា “សតិបដ្ឋានា”តិ ពហុវចនំ កតន្តិ? សតីនំ ពហុត្តា។ អារម្មណភេទេន ហិ ពហុកា សតិយោ។ អថ “មគ្គោ”តិ កស្មា ឯកវចនន្តិ? មគ្គនដ្ឋេន ឯកត្តា។ ចតស្សោបិ ហិ ឯតា សតិយោ មគ្គនដ្ឋេន ឯកត្តំ គច្ឆន្តិ។ វុត្តញ្ហេតំ “មគ្គោតិ កេនដ្ឋេន មគ្គោ? និព្ពានមគ្គនដ្ឋេន, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គនីយដ្ឋេន ចា”តិ។ ចតស្សោបិ ចេតា អបរភាគេ កាយាទីសុ អារម្មណេសុ កិច្ចំ សាធយមានា និព្ពានំ គច្ឆន្តិ, អាទិតោ បដ្ឋាយ ច និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គិយន្តីតិ តស្មា ចតស្សោបិ ឯកោ មគ្គោតិ វុត្តា។ ឯវញ្ច សតិ វចនានុសន្ធិនា សានុសន្ធិការ ទេសនា ហោតិ។

កតមេ ចត្តារោតិ កថេតុកម្យតាបុច្ឆា។ **កាយេ**តិ រូបកាយេ។ **កាយានុបស្សី**តិ កាយំ អនុបស្សនសីលោ, កាយំ វា អនុបស្សមានោ។ អយញ្ហិ ភិក្ខុ ឥមំ កាយំ អនិច្ចានុបស្សនាទីនំ សត្តន្នំ អនុបស្សនានំ វសេន អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ, នោ និច្ចតោ, ទុក្ខតោ អនុបស្សតិ, នោ សុខតោ, អនត្តតោ អនុបស្សតិ, នោ អត្តតោ, និព្ពិន្ទតិ, នោ នន្ទតិ, វិរជ្ជតិ, នោ រជ្ជតិ, និរោធេតិ, នោ សមុទេតិ, បដិនិស្សជ្ជតិ, នោ អាទិយតិ។ សោ តំ អនិច្ចតោ អនុបស្សន្តោ និច្ចសញ្ញំ បជហតិ, ទុក្ខតោ អនុបស្សន្តោ សុខសញ្ញំ បជហតិ , អនត្តតោ អនុបស្សន្តោ អត្តសញ្ញំ បជហតិ, និព្ពិន្ទន្តោ នន្ទឹ បជហតិ, វិរជ្ជន្តោ រាគំ បជហតិ, និរោធេន្តោ សមុទយំ បជហតិ, បដិនិស្សជ្ជន្តោ អាទានំ បជហតីតិ វេទិតព្ពោ។

វិហរតីតិ ឥរិយតិ។ **អាតាបី**តិ តីសុ ភវេសុ កិលេសេ អាតបតីតិ អាតាបោ, វីរិយស្សេតំ នាមំ។ អាតាបោ អស្ស អត្ថីតិ អាតាបី។ **សម្បជានោ**តិ សម្បជញ្ញសង្ខាតេន ញាណេន សមន្នាគតោ។ **សតិមា**តិ កាយបរិគ្គាហិកាយ សតិយា សមន្នាគតោ។ អយំ បន យស្មា សតិយា អារម្មណំ បរិគ្គហេត្វា បញ្ញាយ អនុបស្សតិ។ ន ហិ សតិវិរហិតស្ស អនុបស្សនា នាម អត្ថិ, តេនេវាហ “សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ តស្មា ឯត្ថ “កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតី”តិ ឯត្តាវតា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា យស្មា អនាតាបិនោ អន្តោសង្ខេបោ អន្តរាយករោ ហោតិ, អសម្បជានោ ឧបាយបរិគ្គហេ អនុបាយបរិវជ្ជនេ ច សម្មុយ្ហតិ, មុដ្ឋស្សតិ ឧបាយាបរិច្ចាគេ អនុបាយាបរិគ្គហេ ច អសមត្ថោ ហោតិ, តេនស្ស តំ កម្មដ្ឋានំ ន សម្បជ្ជតិ។ តស្មា យេសំ ធម្មានំ អានុភាវេន តំ សម្បជ្ជតិ, តេសំ ទស្សនត្ថំ “អាតាបី សម្បជានោ សតិមា”តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥតិ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ សម្បយោគង្គញ្ចស្ស ទស្សេត្វា ឥទានិ បហានង្គំ ទស្សេតុំ **វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស**ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **វិនេយ្យា**តិ តទង្គវិនយេន វា វិក្ខម្ភនវិនយេន វា វិនយិត្វា។ **លោកេ**តិ តស្មឹយេវ កាយេ។ កាយោ ហិ ឥធ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោតិ អធិប្បេតោ។ យស្មា បនស្ស ន កាយមត្តេយេវ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ បហីយតិ, វេទនាទីសុបិ បហីយតិ ឯវ។ តស្មា “បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធា លោកោ”តិ វិភង្គេ (វិភ. ៣៦២) វុត្តំ។ លោកសង្ខាតត្តា វា តេសំ ធម្មានំ អត្ថុទ្ធារនយេនេតំ វុត្តំ។ យំ បនាហ “តត្ថ កតមោ លោកោ, ស្វេវ កាយោ លោកោ”តិ, អយមេវេត្ថ អត្ថោ។ តស្មឹ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ វិនេយ្យាតិ ឯវំ សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។

វេទនាសូតិ ឯត្ថ តិស្សោ វេទនា, តា ច លោកិយា ឯវ, ចិត្តម្បិ លោកិយំ, តថា ធម្មា។ យថា បន វេទនា អនុបស្សិតព្ពា, តថា អនុបស្សន្តោ ឯស **វេទនានុបស្សី**តិ វេទិតព្ពោ។ ឯស នយោ **ចិត្តធម្មេសុ**។ កថញ្ច វេទនា អនុបស្សិតព្ពាតិ? សុខា តាវ វេទនា ទុក្ខតោ, ទុក្ខា សល្លតោ, អទុក្ខមសុខា អនិច្ចតោ។ យថាហ –

> “យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ;
> អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, អទ្ទក្ខិ នំ អនិច្ចតោ;
> ស វេ សម្មទ្ទសោ ភិក្ខុ, ឧបសន្តោ ចរិស្សតី”តិ។

សព្ពា ឯវ ចេតា ទុក្ខាតិបិ អនុបស្សិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ “យំកិញ្ចិ វេទយិតំ, សព្ពំ តំ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៤.២៥៩)។ សុខទុក្ខតោបិ ច អនុបស្សិតព្ពា, យថាហ – “សុខា ខោ, អាវុសោ វិសាខ, វេទនា ឋិតិសុខា វិបរិណាមទុក្ខា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៥) សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ អបិច អនិច្ចាទិសត្តអនុបស្សនាវសេនបិ អនុបស្សិតព្ពា។

ចិត្តធម្មេសុបិ ចិត្តំ តាវ អារម្មណាធិបតិសហជាតភូមិកម្មវិបាកកិរិយាទិនានត្តភេទានំ អនិច្ចាទិអនុបស្សនានំ សរាគាទីនញ្ច ភេទានំ វសេន អនុបស្សិតព្ពំ។ ធម្មា សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណានំ សុញ្ញតធម្មស្ស អនិច្ចាទិសត្តអនុបស្សនានំ “សន្តំ វា អជ្ឈត្តំ កាមច្ឆន្ទ”ន្តិអាទីនញ្ច បភេទានំ វសេន អនុបស្សិតព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ទីឃមជ្ឈិមដ្ឋកថាសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣ អាទយោ; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៥ អាទយោ) សតិបដ្ឋានវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

២. សតិសុត្តវណ្ណនា

៣៦៨. ទុតិយេ **សតោ**តិ កាយាទិអនុបស្សនាសតិយា សមន្នាគតោ។ **សម្បជានោ**តិ ចតុសម្បជញ្ញបញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ**តិ ឯត្ថ អភិក្កន្តំ វុច្ចតិ គមនំ, បដិក្កន្តំ និវត្តនំ, តទុភយម្បិ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ លព្ភតិ។ គមនេ តាវ បុរតោ កាយំ អភិហរន្តោ អភិក្កមតិ នាម, បដិនិវត្តន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ ឋានេបិ ឋិតកោវ កាយំ បុរតោ ឱនមេន្តោ អភិក្កមតិ នាម, បច្ឆតោ អបនាមេន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ និសជ្ជាយបិ និសិន្នកោវ អាសនស្ស បុរិមអង្គាភិមុខោ សំសរន្តោ អភិក្កមតិ នាម, បច្ឆិមអង្គប្បទេសំ បច្ចាសំសរន្តោ បដិក្កមតិ នាម។ និបជ្ជនេបិ ឯសេវ នយោ។

សម្បជានការី ហោតីតិ សម្បជញ្ញេន សព្ពកិច្ចការី, សម្បជញ្ញស្សេវ វា ការី។ សោ ហិ អភិក្កន្តាទីសុ សម្បជញ្ញំ ករោតេវ, ន កត្ថចិ សម្បជញ្ញវិរហិតោ ហោតិ។

តត្ថ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ, សប្បាយសម្បជញ្ញំ, គោចរសម្បជញ្ញំ, អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ។ តត្ថ អភិក្កមនចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អគន្ត្វា “កឹ នុ មេ ឯត្ថ គតេន អត្ថោ អត្ថិ, នត្ថី”តិ អត្ថានត្ថំ បរិគ្គណ្ហិត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ **សាត្ថកសម្បជញ្ញំ**។ តត្ថ ច អត្ថោតិ ចេតិយទស្សនពោធិទស្សនសង្ឃទស្សនថេរទស្សនអសុភទស្សនាទិវសេន ធម្មតោ វឌ្ឍិ ។ ចេតិយំ ទិស្វាបិ ហិ ពុទ្ធារម្មណំ, សង្ឃទស្សនេន សង្ឃារម្មណំ បីតឹ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ មហាវិហារស្មិញ្ហិ ទក្ខិណទ្វារេ ឋត្វា មហាចេតិយំ ឱលោកេន្តា តឹសសហស្សភិក្ខូ អរហត្តំ បាបុណិំសុ, តថា បច្ឆិមទ្វារេ ឧត្តរទ្វារេ បាចីនទ្វារេ ច, តថា បញ្ចមណ្ឌបដ្ឋានេ អភយវាបិបាឡិយំ, ថូបារាមទ្វារេ នគរស្ស ទក្ខិណទ្វារេ អនុរាធវាបិបាឡិយំ។

មហាអរិយវំសភាណកត្ថេរោ បនាហ “កឹ តុម្ហេ វទថ, មហាចេតិយស្ស សមន្តា កុច្ឆិវេទិកាយ ហេដ្ឋិមភាគតោ បដ្ឋាយ បញ្ញាយនដ្ឋានេ យត្ថ យត្ថ ទ្វេ បាទា សក្កា ហោន្តិ សមំ បតិដ្ឋាបេតុំ, តត្ថ តត្ថ ឯកបទុទ្ធារេ តឹសតឹស ភិក្ខុសហស្សានិ អរហត្តំ បាបុណិំសូតិ សក្កា វត្តុ”ន្តិ ។ អបរោ បន មហាថេរោ អាហ – “មហាចេតិយតលេ អាកិណ្ណវាលិកាយ ពហុតរា ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា”តិ។ ថេរេ ទិស្វា តេសំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ អសុភំ ទិស្វា តត្ថ បឋមំ ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តទេវ ខយតោ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តស្មា ឯតេសំ ទស្សនំ សាត្ថំ។ កេចិ បន – “អាមិសតោបិ វឌ្ឍិ អត្ថោយេវ, តំ និស្សាយ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ បដិបន្នត្តា”តិ វទន្តិ។

តស្មិំ បន គមនេ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ **សប្បាយសម្បជញ្ញំ**។ សេយ្យថិទំ? ចេតិយទស្សនំ តាវ សាត្ថំ។ សចេ បន ចេតិយស្ស មហាបូជាយ ទសទ្វាទសយោជនន្តរេ បរិសា សន្និបតន្តិ, អត្តនោ វិភវានុរូបា ឥត្ថិយោបិ បុរិសាបិ អលង្កតបដិយត្តា ចិត្តកម្មរូបកានិ វិយ សញ្ចរន្តិ។ តត្រ ចស្ស ឥដ្ឋេ អារម្មណេ លោភោ, អនិដ្ឋេ បដិឃោ, អសមបេក្ខនេ មោហោ ឧប្បជ្ជតិ, កាយសំសគ្គេ កាយសំសគ្គាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, ជីវិតព្រហ្មចរិយានំ វា អន្តរាយោ ច ហោតិ។ ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ ហោតិ, វុត្តប្បការអន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ សង្ឃទស្សនម្បិ សាត្ថំ។ សចេ បន អន្តោគាមេ មហាមណ្ឌបំ ការេត្វា សព្ពរត្តឹ ធម្មស្សវនំ ការេន្តេសុ មនុស្សេសុ វុត្តប្បការេនេវ ជនសន្និបាតោ ចេវ អន្តរាយោ ច ហោតិ, ឯវំ តំ ឋានំ អសប្បាយំ, អន្តរាយាភាវេ សប្បាយំ។ មហាបរិវារានំ ថេរានំ ទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។

អសុភទស្សនម្បិ សាត្ថំ។ តទត្ថទីបនត្ថញ្ច ឥទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ទហរភិក្ខុ សាមណេរំ គហេត្វា ទន្តកដ្ឋត្ថាយ គតោ។ សាមណេរោ មគ្គា ឱក្កមិត្វា បុរតោ គច្ឆន្តោ អសុភំ ទិស្វា បឋមជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តទេវ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ តីណិ ផលានិ សច្ឆិកត្វា ឧបរិមគ្គត្ថាយ កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ ទហរោ តំ អបស្សន្តោ “សាមណេរា”តិ បក្កោសិ ។ សោ – “មយា បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខុនា សទ្ធឹ ទ្វេ កថា នាម ន កថិតបុព្ពា, អញ្ញស្មិម្បិ ទិវសេ ឧបរិវិសេសំ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “កឹ, ភន្តេ,”តិ បដិវចនំ អទាសិ។ “ឯហី”តិ វុត្តេ ឯកវចនេនេវ អាគន្ត្វា – “ភន្តេ, ឥមិនា តាវ មគ្គេន គន្ត្វា មយា ឋិតោកាសេ មុហុត្តំ បុរត្ថាភិមុខា ហុត្វា ឱលោកេថា”តិ អាហ។ សោ តថា កត្វា តេន បត្តវិសេសមេវ បាបុណិ។ ឯវំ ឯកំ អសុភំ ទ្វិន្នំ ជនានំ អត្ថាយ ជាតំ។ ឯវំ សាត្ថម្បិ បនេតំ បុរិសស្ស មាតុគាមាសុភំ អសប្បាយំ, មាតុគាមស្ស ច បុរិសាសុភំ, សភាគមេវ សប្បាយន្តិ ឯវំ សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។

ឯវំ បរិគ្គហិតសាត្ថសប្បាយស្ស បន អដ្ឋតឹសកម្មដ្ឋានេសុ អត្តនោ ចិត្តរុចិកំ កម្មដ្ឋានសង្ខាតំ គោចរំ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខាចារគោចរេ តំ គហេត្វាវ គមនំ **គោចរសម្បជញ្ញំ** នាម។

តស្សាវិភាវត្ថំ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ – ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ហរតិ ន បច្ចាហរតិ, ឯកច្ចោ បច្ចាហរតិ ន ហរតិ, ឯកច្ចោ បន នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតិ, ឯកច្ចោ ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ច។

តត្ថ យោ ភិក្ខុ ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយ ច អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេត្វា តថា រត្តិយា បឋមំ យាមំ មជ្ឈិមយាមេ សេយ្យំ កប្បេត្វា, បច្ឆិមយាមេបិ និសជ្ជាចង្កមេហិ វីតិនាមេត្វា, បគេវ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណវត្តំ កត្វា ពោធិរុក្ខេ ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា បានីយំ បរិភោជនីយំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា អាចរិយុបជ្ឈាយវត្តាទីនិ សមាទាយ វត្តតិ។ សោ សរីរបរិកម្មំ កត្វា សេនាសនំ បវិសិត្វា ទ្វេ តយោ បល្លង្កេ ឧសុមំ គាហាបេន្តោ កម្មដ្ឋានមនុយុញ្ជិត្វា ភិក្ខាចារវេលាយ ឧដ្ឋហិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ បត្តចីវរមាទាយ សេនាសនតោ និក្ខមិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា សចេ ពុទ្ធានុស្សតិកម្មដ្ឋានំ ហោតិ, តំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ ចេតិយង្គណំ បវិសតិ។ អញ្ញំ ចេ កម្មដ្ឋានំ ហោតិ, សោបានបាទមូលេ ឋត្វា ហត្ថេន គហិតភណ្ឌំ វិយ តំ ឋបេត្វា ពុទ្ធារម្មណំ បីតឹ គហេត្វា ចេតិយង្គណំ អារុយ្ហ មហន្តំ ចេតិយំ ចេ, តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ, ខុទ្ទកំ ចេ, តថេវ បទក្ខិណំ កត្វា អដ្ឋសុ ឋានេសុ វន្ទិតព្ពំ។ ចេតិយំ វន្ទិត្វា ពោធិយង្គណំ បត្តេនាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សម្មុខា វិយ និបច្ចការំ ទស្សេត្វា ពោធិ វន្ទិតព្ពា។ សោ ឯវំ ចេតិយញ្ច ពោធិញ្ច វន្ទិត្វា បដិសាមិតដ្ឋានំ គន្ត្វា បដិសាមិតភណ្ឌកំ ហត្ថេន គណ្ហន្តោ វិយ និក្ខិត្តកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា គាមសមីបេ កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ចីវរំ បារុបិត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ។

អថ នំ មនុស្សា ទិស្វា “អយ្យោ នោ អាគតោ”តិ បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តំ គហេត្វា អាសនសាលាយ វា គេហេ វា និសីទាបេត្វា យាគុំ ទត្វា យាវ ភត្តំ ន និដ្ឋាតិ, តាវ បាទេ ធោវិត្វា មក្ខេត្វា បុរតោ និសីទិត្វា បញ្ហំ វា បុច្ឆន្តិ, ធម្មំ វា សោតុកាមា ហោន្តិ។ សចេបិ ន កថាបេន្តិ, ជនសង្គហណត្ថំ ធម្មកថា នាម កាតព្ពាយេវាតិ អដ្ឋកថាចរិយា វទន្តិ។ ធម្មកថា ហិ កម្មដ្ឋានវិនិមុត្តា នាម នត្ថិ, តស្មា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ ធម្មំ កថេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាហារំ បរិភុញ្ជិត្វា អនុមោទនំ កត្វា និវត្តិយមានេហិបិ មនុស្សេហិ អនុគតោវ គាមតោ និក្ខមិត្វា តត្ថ តេ និវត្តេត្វា មគ្គំ បដិបជ្ជតិ។

អថ នំ បុរេតរំ និក្ខមិត្វា ពហិគាមេ កតភត្តកិច្ចា សាមណេរទហរភិក្ខូ ទិស្វា បច្ចុគ្គន្ត្វា បត្តចីវរមស្ស គណ្ហន្តិ។ បោរាណកភិក្ខូ កិរ ន “អម្ហាកំ ឧបជ្ឈាយោ អាចរិយោ”តិ មុខំ ឱលោកេត្វា វត្តំ ករោន្តិ, សម្បត្តបរិច្ឆេទេនេវ ករោន្តិ។ តេ តំ បុច្ឆន្តិ – “ភន្តេ, ឯតេ មនុស្សា តុម្ហាកំ កឹ ហោន្តិ, មាតិបក្ខតោ សម្ពន្ធា បិតិបក្ខតោ”តិ? កឹ ទិស្វា បុច្ឆថាតិ? តុម្ហេសុ ឯតេសំ បេមំ ពហុមានន្តិ។ “អាវុសោ, យំ មាតាបិតូហិបិ ទុក្ករំ, តំ ឯតេ អម្ហាកំ ករោន្តិ, បត្តចីវរម្បិ នោ ឯតេសំ សន្តកមេវ, ឯតេសំ អានុភាវេន នេវ ភយេ ភយំ, ន ឆាតកេ ឆាតកំ ជានាម, ឯទិសា នាម អម្ហាកំ ឧបការិនោ នត្ថី”តិ តេសំ គុណេ កថយន្តោ គច្ឆតិ។ អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យស្ស បន បគេវ វុត្តប្បការំ វត្តបដិបត្តឹ ករោន្តស្ស កម្មជតេជោ បជ្ជលតិ, អនុបាទិណ្ណកំ មុញ្ចិត្វា ឧបាទិណ្ណកំ គណ្ហាតិ, សរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, កម្មដ្ឋានវីថឹ នារោហតិ, សោ បគេវ បត្តចីវរមាទាយ វេគសាវ ចេតិយំ វន្ទិត្វា គោរូបានំ និក្ខមនវេលាយមេវ គាមំ យាគុភិក្ខាយ បវិសិត្វា យាគុំ លភិត្វា អាសនសាលំ គន្ត្វា បិវតិ។ អថស្ស ទ្វិត្តិក្ខត្តុំ អជ្ឈោហរណមត្តេនេវ កម្មជតេជោ ឧបាទិណ្ណកំ មុញ្ចិត្វា អនុបាទិណ្ណកំ គណ្ហាតិ, ឃដសតេន ន្ហាតោ វិយ តេជោធាតុបរិឡាហនិព្ពានំ បត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន យាគុំ បរិភុញ្ជិត្វា បត្តញ្ច មុខញ្ច ធោវិត្វា អន្តរាភត្តេ កម្មដ្ឋានំ មនសិកត្វា អវសេសដ្ឋានេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន អាហារំ បរិភុញ្ជិត្វា តតោ បដ្ឋាយ បោង្ខានុបោង្ខំ ឧបដ្ឋហមានំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វាវ អាគច្ឆតិ។ អយំ វុច្ចតិ **បច្ចាហរតិ ន ហរតី**តិ។ ឯទិសា ច ភិក្ខូ យាគុំ បិវិត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា ពុទ្ធសាសនេ អរហត្តំ បត្តា នាម គណនបថំ វីតិវត្តា។ សីហឡទីបេយេវ តេសុ តេសុ គាមេសុ អាសនសាលាយំ ន តំ អាសនមត្ថិ, យត្ថ យាគុំ បិវិត្វា អរហត្តំ បត្តា ភិក្ខូ នត្ថីតិ។

យោ បន បមាទវិហារី ហោតិ និក្ខិត្តធុរោ, សព្ពវត្តានិ ភិន្ទិត្វា បញ្ចវិធចេតោវិនិពន្ធពទ្ធចិត្តោ វិហរន្តោ “កម្មដ្ឋានំ នាម អត្ថី”តិបិ សញ្ញំ អកត្វា គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា អននុលោមិកេន គិហិសំសគ្គេន សំសដ្ឋោ ចរិត្វា ច ភុញ្ជិត្វា ច តុច្ឆោ និក្ខមតិ។ អយំ វុច្ចតិ **នេវ ហរតិ ន បច្ចាហរតី**តិ។

យោ បនាយំ **ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចា**តិ វុត្តោ, សោ គតបច្ចាគតិកវត្តវសេន វេទិតព្ពោ។ អត្តកាមា ហិ កុលបុត្តា សាសនេ បព្ពជិត្វា ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សតម្បិ ឯកតោ វសន្តា កតិកវត្តំ កត្វា វិហរន្តិ “អាវុសោ, តុម្ហេ ន ឥណដ្ដា, ន ភយដ្ដា, ន ជីវិកាបកតា បព្ពជិតា, ទុក្ខា មុច្ចិតុកាមា បនេត្ថ បព្ពជិតា, តស្មា គមនេ ឧប្បន្នកិលេសំ គមនេយេវ និគ្គណ្ហថ, ឋានេ, និសជ្ជាយ, សយនេ ឧប្បន្នកិលេសំ សយនេយេវ

និគ្គណ្ហថា”តិ។ តេ ឯវំ កតិកវត្តំ កត្វា ភិក្ខាចារំ គច្ឆន្តា អឌ្ឍឧសភឧសភអឌ្ឍគាវុតគាវុតន្តរេសុ បាសាណា ហោន្តិ, តាយ សញ្ញាយ កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តាវ គច្ឆន្តិ។ សចេ កស្សចិ គមនេ កិលេសោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថេវ នំ និគ្គណ្ហាតិ។ តថា អសក្កោន្តោ តិដ្ឋតិ។ អថស្ស បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោបិ តិដ្ឋតិ, សោ “អយំ ភិក្ខុ តុយ្ហំ ឧប្បន្នវិតក្កំ ជានាតិ, អននុច្ឆវិកំ តេ ឯត”ន្តិ អត្តានំ បដិចោទេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា តត្ថេវ អរិយភូមឹ ឱក្កមតិ, តថា អសក្កោន្តោ និសីទតីតិ សោ ឯវ នយោ។ អរិយភូមឹ ឱក្កមិតុំ អសក្កោន្តោបិ, តំ កិលេសំ វិក្ខម្ភេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោវ គច្ឆតិ, ន កម្មដ្ឋានវិប្បយុត្តេន ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរតិ។ ឧទ្ធរតិ ចេ, បដិនិវត្តិត្វា បុរិមបទេសំយេវ ឯតិ អាលិន្ទកវាសី **មហាផុស្សទេវត្ថេរោ** វិយ។

សោ កិរ ឯកូនវីសតិ វស្សានិ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ ឯវ វិហាសិ។ មនុស្សាបិ សុទំ អន្តរាមគ្គេ កសន្តា ច វបន្តា ច មទ្ទន្តា ច កម្មានិ ច ករោន្តា ថេរំ តថា គច្ឆន្តំ ទិស្វា – “អយំ ថេរោ បុនប្បុនំ និវត្តិត្វា គច្ឆតិ, កិំ នុ ខោ មគ្គមូឡ្ហោ, ឧទាហុ កិញ្ចិ បមុដ្ឋោ”តិ សមុល្លបន្តិ។ សោ តំ អនាទិយិត្វា កម្មដ្ឋានយុត្តចិត្តេនេវ សមណធម្មំ ករោន្តោ វីសតិវស្សព្ភន្តរេ អរហត្តំ បាបុណិ។ អរហត្តប្បត្តទិវសេ ចស្ស ចង្កមនកោដិយំ អធិវត្ថា ទេវតា អង្គុលីហិ ទីបំ ឧជ្ជាលេត្វា អដ្ឋាសិ។ ចត្តារោបិ មហារាជានោ សក្កោ ច ទេវានមិន្ទោ ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ឧបដ្ឋានំ អាគមំសុ។ តញ្ច ឱភាសំ ទិស្វា វនវាសីមហាតិស្សត្ថេរោ តំ ទុតិយទិវសេ បុច្ឆិ – “រត្តិភាគេ អាយស្មតោ សន្តិកេ ឱភាសោ អហោសិ, កិំ សោ ឱភាសោ”តិ? ថេរោ វិក្ខេបំ ករោន្តោ “ឱភាសោ នាម ទីបោភាសោបិ ហោតិ, មណិឱភាសោបី”តិ ឯវមាទិមាហ។ តតោ “បដិច្ឆាទេថ តុម្ហេ”តិ និពទ្ធោ អាមាតិ បដិជានិត្វា អារោចេសិ។

កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសីមហានាគត្ថេរោ វិយ ច។ សោបិ កិរ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ បឋមំ តាវ “ភគវតោ មហាបធានំ បូជេស្សាមី”តិ សត្ត វស្សានិ ឋានចង្កមមេវ អធិដ្ឋាសិ។ បុន សោឡស វស្សានិ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ វិប្បយុត្តេន ឧទ្ធដេ បដិនិវត្តន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា “គាវី នុ បព្ពជិតោ នូ”តិ អាសង្កនីយបទេសេ ឋត្វា ចីវរំ បារុបិត្វា កច្ឆករកតោ ឧទកេន បត្តំ ធោវិត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ ករោតិ។ កិំ ការណា? “មា មេ ភិក្ខំ ទាតុំ វា វន្ទិតុំ វា អាគតេ មនុស្សេ ‘ទីឃាយុកា ហោថា’តិ វចនមត្តេនាបិ កម្មដ្ឋានវិក្ខេបោ អហោសី”តិ “អជ្ជ, ភន្តេ, កតិមី”តិ ទិវសំ វា ភិក្ខុគណនំ វា បញ្ហំ វា បុច្ឆិតោ បន ឧទកំ គិលិត្វា អារោចេតិ។ សចេ ទិវសាទិបុច្ឆកា ន ហោន្តិ, និក្ខមនវេលាយំ គាមទ្វារេ និដ្ឋុភិត្វា យាតិ។

កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតា បញ្ញាស ភិក្ខូ វិយ ច។ តេ កិរ អាសាឡ្ហិបុណ្ណមិយំ កតិកវត្តំ អកំសុ – “អរហត្តំ អបត្វា អញ្ញមញ្ញំ នាលបិស្សាមា”តិ។ គាមញ្ច បិណ្ឌាយ បវិសន្តា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា បវិសឹសុ។ ទិវសាទីសុ បុច្ឆិតេសុ វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជឹសុ។ តត្ថ មនុស្សា និដ្ឋុភនំ ទិស្វា ជានឹសុ – “អជ្ជេកោ អាគតោ, អជ្ជ ទ្វេ”តិ។ ឯវញ្ច ចិន្តេសុំ – “កិំ នុ ខោ ឯតេ អម្ហេហេវ សទ្ធឹ ន សល្លបន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញមញ្ញម្បិ។ យទិ អញ្ញមញ្ញំ ន សល្លបន្តិ, អទ្ធា វិវាទជាតា ភវិស្សន្តិ។ ឯថ នេ អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេស្សាមា”តិ សព្ពេ វិហារំ គន្ត្វា បញ្ញាសាយ ភិក្ខូសុ ទ្វេបិ ភិក្ខូ ឯកោកាសេ នាទ្ទសំសុ។ តតោ យោ តេសុ ចក្ខុមា បុរិសោ, សោ អាហ – “ន ភោ កលហការកានំ ឱកាសោ ឦទិសោ ហោតិ, សុសម្មដ្ឋំ ចេតិយង្គណំ ពោធិយង្គណំ, សុនិក្ខិត្តា សម្មជ្ជនិយោ, សុបដ្ឋិតំ បានីយំ បរិភោជនីយ”ន្តិ ។ តេ តតោវ និវត្តា។ តេបិ ភិក្ខូ អន្តោតេមាសេយេវ អរហត្តំ បត្វា មហាបវារណាយំ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុំ។

ឯវំ កាឡវល្លិមណ្ឌបវាសី មហានាគត្ថេរោ វិយ, កលម្ពតិត្ថវិហារេ វស្សូបគតា ភិក្ខូ វិយ ច កម្មដ្ឋានយុត្តេនេវ ចិត្តេន បាទំ ឧទ្ធរន្តោ គាមសមីបំ គន្ត្វា ឧទកគណ្ឌូសំ កត្វា វីថិយោ សល្លក្ខេត្វា យត្ថ សុរាសោណ្ឌធុត្តាទយោ កលហការកា ចណ្ឌហត្ថិអស្សាទយោ វា នត្ថិ, តំ វីថឹ បដិបជ្ជតិ។ តត្ថ ច បិណ្ឌាយ ចរមានោ ន តុរិតតុរិតោ វិយ ជវេន គច្ឆតិ។ ន ហិ ជវេន បិណ្ឌបាតិកធុតង្គំ នាម កិញ្ចិ អត្ថិ។ វិសមភូមិភាគបត្តំ បន ឧទកសកដំ វិយ និច្ចលោ ហុត្វា គច្ឆតិ។ អនុឃរំ បវិដ្ឋោ ច ទាតុកាមំ វា អទាតុកាមំ វា សល្លក្ខេតុំ តទនុរូបំ កាលំ អាគមេន្តោ ភិក្ខំ គហេត្វា អន្តោគាមេ វា ពហិគាមេ វា វិហារមេវ វា អាគន្ត្វា យថាផាសុកេ បតិរូបេ ឱកាសេ និសីទិត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ អាហារេ បដិកូលសញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វា អក្ខព្ភញ្ជនវណលេបនបុត្តមំសូបមាវសេន បច្ចវេក្ខន្តោ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ អាហារំ អាហារេតិ, នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ…បេ…. ភុត្តាវី ច ឧទកកិច្ចំ កត្វា មុហុត្តំ ភត្តកិលមថំ បដិបស្សម្ភេត្វា យថា បុរេភត្តំ , ឯវំ បច្ឆាភត្តំ បុរិមយាមំ បច្ឆិមយាមញ្ច កម្មដ្ឋានមេវ មនសិករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ **ហរតិ ច បច្ចាហរតិ ចា**តិ។

ឥមំ បន ហរណបច្ចាហរណសង្ខាតំ គតបច្ចាគតិកវត្តំ បូរេន្តោ យទិ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ ហោតិ, បឋមវយេ ឯវ អរហត្តំ បាបុណាតិ។ នោ ចេ បឋមវយេ បាបុណាតិ, អថ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ។ នោ ចេ មជ្ឈិមវយេ បាបុណាតិ, អថ បច្ឆិមវយេ បាបុណាតិ, នោ ចេ បច្ឆិមវយេ បាបុណាតិ, អថ មរណសមយេ។ នោ

ចេ មរណសមយេ ជាបុណាតិ, អថ ទេវបុត្តោ ហុត្វា។ នោ ចេ ទេវបុត្តោ ហុត្វា ជាបុណាតិ, អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ និព្ពត្តោ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិករោតិ។ នោ ចេ បច្ចេកពោធិំ សច្ឆិករោតិ, អថ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ ខិប្បាភិញ្ញោ វា ហោតិ, សេយ្យថាបិ ថេរោ ពាហិយោ ទារុចីរិយោ មហាបញ្ញោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ សារិបុត្តោ, មហិទ្ធិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាមោគ្គល្លានោ, ធុតវាទោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាកស្សបោ, ទិព្ពចក្ខុកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ អនុរុទ្ធោ, វិនយធរោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ ឧបាលិ, ធម្មកថិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ បុណ្ណោ មន្តាណិបុត្តោ, អារញ្ញិកោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ រេវតោ, ពហុស្សុតោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ អានន្ទោ, សិក្ខាកាមោ វា, សេយ្យថាបិ ថេរោ រាហុលោ ពុទ្ធបុត្តោតិ។ ឥតិ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ យ្វាយំ ហរតិ បច្ចាហរតិ ច, តស្ស គោចរសម្បជញ្ញំ សិខាបត្តំ ហោតិ។

អភិក្កមាទីសុ បន អសម្មុយ្ហនំ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ**។ តំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – ឥធ ភិក្ខុ អភិក្កមន្តោ វា បដិក្កមន្តោ វា យថា អន្ធបុថុជ្ជនា អភិក្កមាទីសុ – “អត្តា អភិក្កមតិ, អត្តនា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា “អហំ អភិក្កមាមិ, មយា អភិក្កមោ និព្ពត្តិតោ”តិ វា សម្មុយ្ហន្តិ, តថា អសម្មុយ្ហន្តោ អភិក្កមាមីតិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធឹ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តឹ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ, ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារវសេន អយំ កាយសម្មតោ អដ្ឋិសង្ឃាដោ អភិក្កមតិ។ តស្សេវំ អភិក្កមតោ ឯកេកបាទុទ្ធរណេ បថវីធាតុ អាបោធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ហោន្តិ ពលវតិយោ, តថា អតិហរណវីតិហរណេសុ, វោស្សជ្ជនេ តេជោធាតុ វាយោធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ ឱមត្តា ហោន្តិ មន្ទា, ឥតរា ទ្វេ អធិមត្តា ហោន្តិ ពលវតិយោ, តថា សន្និក្ខេបនសន្និរុម្ភនេសុ។

តត្ថ ឧទ្ធរណេ បវត្តា រូបារូបធម្មា អតិហរណំ ន បាបុណន្តិ, តថា អតិហរណេ បវត្តា វីតិហរណំ, វីតិហរណេ បវត្តា វោស្សជ្ជនំ, វោស្សជ្ជនេ បវត្តា សន្និក្ខេបនំ, សន្និក្ខេបនេ បវត្តា សន្និរុម្ភនំ ន បាបុណន្តិ, តត្ថ តត្ថេវ បព្ពបព្ពំ សន្ធិសន្ធិ ឱធិឱធិ ហុត្វា តត្តកបាលេ បក្ខិត្តតិលានិ វិយ តដតដាយន្តា ភិជ្ជន្តិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អភិក្កមតិ, កស្ស វា ឯកស្ស អភិក្កមនំ? បរមត្ថតោ ហិ ធាតូនំយេវ គមនំ, ធាតូនំ ឋានំ, ធាតូនំ និសជ្ជា, ធាតូនំ សយនំ។ តស្មឹ តស្មិញ្ហិ កោដ្ឋាសេ សទ្ធឹ រូបេន –

> “អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ;
> អវីចិមនុសម្ពន្ធោ, នទីសោតោវ វត្តតី”តិ។ –

ឯវំ អភិក្កមាទីសុ អសម្មុយ្ហនំ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ នាមាតិ។

និដ្ឋិតោ “អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតី”តិបទស្ស អត្ថោ។

អាលោកិតេ វិលោកិតេតិ ឯត្ថ បន អាលោកិតំ នាម បុរតោ បេក្ខនំ, វិលោកិតំ នាម អនុទិសាបេក្ខនំ។ អញ្ញានិបិ ហេដ្ឋា ឧបរិ បច្ឆតោ អនុបេក្ខនវសេន ឱលោកិតឧល្លោកិតាបលោកិតានិ នាម ហោន្តិ។ តានិ ឥធ ន គហិតានិ, សារុប្បវសេន បន ឥមានេវ ទ្វេ គហិតានិ។ ឥមិនា វា មុខេន សព្ពានិបិ តានិ គហិតានេវាតិ។

តត្ថ “អាលោកេស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ អនោលោកេត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តំ អាយស្មន្តំ នន្ទំ កាយសក្ខឹ កត្វា វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បុរត្ថិមា ទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកេតិ ‘ឯវំ មេ បុរត្ថិមំ ទិសំ អាលោកយតោ នាភិជ្ឈាទោមនស្សា បាបកា អកុសលា ធម្មា អន្វាស្សវិស្សន្តី’តិ។ ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ ហោតិ។ សចេ, ភិក្ខវេ, នន្ទស្ស បច្ឆិមា ទិសា, ឧត្តរា ទិសា, ទក្ខិណា ទិសា, ឧទ្ធំ, អធោ, អនុទិសា អាលោកេតព្ពា ហោតិ, សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា នន្ទោ អនុទិសំ អាលោកេតិ ‘ឯវំ មេ អនុទិសំ អាលោកយតោ’…បេ.… សម្បជានោ ហោតី”តិ (អ. និ. ៨.៩)។

អបិច ឥធាបិ បុព្ពេ វុត្តចេតិយទស្សនាទិវសេនេវ សាត្ថកតា ច សប្បាយតា ច វេទិតព្ពា។ កម្មដ្ឋានស្ស បន អវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញំ, តស្មា ខន្ធធាតុអាយតនកម្មដ្ឋានិកេហិ អត្តនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ កសិណាទិកម្មដ្ឋានិកេហិ វា បន កម្មដ្ឋានសីសេនេវ អាលោកនវិលោកនំ កាតព្ពំ។

“អព្ភន្តរេ អត្តា នាម អាលោកេតា វា វិលោកេតា វា នត្ថិ, ‘អាលោកេស្សាមី’តិ បន ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ តេនេវ ចិត្តេន សទ្ធឹ ចិត្តសមុដ្ឋានា វាយោធាតុ វិញ្ញត្តឹ ជនយមានា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ចិត្តកិរិយវាយោធាតុ

វិប្ផារវសេន ហេដ្ឋិមំ អគ្គិទលំ អធោ សីទតិ, ឧបរិមំ ឧទ្ធំ លង្ឃេតិ, កោចិ យន្តកេន វិវរន្តោ នាម នត្ថិ, តតោ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធេន្តំ ឧប្បជ្ជតី''តិ ឯវំ បជាននំ បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ នាម។

អបិច មូលបរិញ្ញាអាគន្តុកតាវកាលិកភាវវសេនបេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ មូលបរិញ្ញាវសេន តាវ –

"ភវង្គាវជ្ជនញ្ចេវ, ទស្សនំ សម្បដិច្ឆនំ;
សន្តីរណំ វោដ្ឋព្ពនំ, ជវនំ ភវតិ សត្តមំ"។

តត្ថ ភវង្គំ ឧបបត្តិភវស្ស អង្គកិច្ចំ សាធយមានំ បវត្តតិ, តំ អាវដ្ដេត្វា កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា ចក្ខុវិញ្ញាណំ ទស្សនកិច្ចំ សាធយមានំ, តន្និរោធា វិបាកមនោធាតុ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុ សន្តីរណកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា កិរិយមនោវិញ្ញាណធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ សាធយមានា, តន្និរោធា សត្តក្ខត្តុំ ជវនំ ជវតិ។ តត្ថ បឋមជវនេបិ "អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ"តិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ ន ហោតិ, ទុតិយជវនេបិ...បេ.... សត្តមជវនេបិ។ ឯតេសុ បន យុទ្ធមណ្ឌលេ យោធេសុ វិយ ហេដ្ឋុបរិយវសេន ភិជ្ជិត្វា បតិតេសុ "អយំ ឥត្ថី, អយំ បុរិសោ"តិ រជ្ជនាទិវសេន អាលោកិតវិលោកិតំ ហោតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ **មូលបរិញ្ញាវសេន** អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ចក្ខុទ្វារេ បន រូបេ អាបាថមាគតេ ភវង្គចលនតោ ឧទ្ធំ សកកិច្ចនិប្ផាទនវសេន អាវជ្ជនាទីសុ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេសុ អវសានេ ជវនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ បុព្ពេ ឧប្បន្នានំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាគន្តុកបុរិសោ វិយ ហោតិ។ តស្ស យថា បរគេហេ កិញ្ចិ យាចិតុំ បវិដ្ឋស្ស អាគន្តុកបុរិសស្ស គេហសាមិកេសុ តុណ្ហីមាសិនេសុ អាណាករណំ ន យុត្តំ, ឯវំ អាវជ្ជនាទីនំ គេហភូតេ ចក្ខុទ្វារេ អាវជ្ជនាទីសុបិ អរជ្ជន្តេសុ អទុស្សន្តេសុ អមុយ្ហន្តេសុ ច រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនំ អយុត្តន្តិ ឯវំ **អាគន្តុកភាវវសេន** អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

យានិ បនេតានិ ចក្ខុទ្វារេ វោដ្ឋព្ពនបរិយោសានានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានិ សទ្ធិំ សម្បយុត្តធម្មេហិ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ, អញ្ញមញ្ញំ ន បស្សន្តិ, ឥត្តរានិ តាវកាលិកានិ ហោន្តិ។ តត្ថ យថា ឯកស្មឹ ឃរេ សព្ពេសុ មានុសកេសុ មតេសុ អវសេសស្ស ឯកស្ស តង្ខណំយេវ មរណធម្មស្ស ន យុត្តា នច្ចគីតាទីសុ អភិរតិ នាម, ឯវមេវ ឯកទ្វារេ សសម្បយុត្តេសុ អាវជ្ជនាទីសុ តត្ថ តត្ថេវ មតេសុ អវសេសស្ស តង្ខណំយេវ មរណធម្មស្ស ជវនស្សាបិ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនវសេន អភិរតិ នាម ន យុត្តាតិ ឯវំ **តាវកាលិកភាវវសេន** អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេនបេតំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ហិ ចក្ខុ ចេវ រូបា ច រូបក្ខន្ធោ, ទស្សនំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ផស្សាទិកា សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, ឯវមេតេសំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, រូបំ រូបាយតនំ, ទស្សនំ មនាយតនំ, វេទនាទយោ សម្បយុត្តធម្មា ធម្មាយតនំ, ឯវមេតេសំ ចតុន្នំ អាយតនានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, រូបំ រូបធាតុ, ទស្សនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, តំសម្បយុត្តា វេទនាទយោ ធម្មា ធម្មធាតុ, ឯវមេតេសំ ចតុន្នំ ធាតូនំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតិ? តថា ចក្ខុ និស្សយបច្ចយោ, រូបំ អារម្មណបច្ចយោ, អាវជ្ជនំ អនន្តរសមនន្តរូបនិស្សយនត្ថិវិគតបច្ចយោ, អាលោកោ ឧបនិស្សយបច្ចយោ, វេទនាទយោ សហជាតបច្ចយោ។ ឯវមេតេសំ បច្ចយានំ សមវាយេ អាលោកនវិលោកនំ បញ្ញាយតិ។ តត្ថ កោ ឯកោ អាលោកេតិ, កោ វិលោកេតីតិ ឯវមេត្ថ ខន្ធាយតនធាតុបច្ចយបច្ចវេក្ខណវសេនបិ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

សមិញ្ជិតេ បសារិតេតិ បព្ពានំ សមិញ្ជនបសារណេ។ តត្ថ ចិត្តវសេនេវ សមិញ្ជនបសារណំ អកត្វា ហត្ថបាទានំ សមិញ្ជនបសារណបច្ចយា អត្ថានត្ថំ បរិគ្គណ្ហិត្វា អត្ថបរិគ្គណ្ហនំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ។ តត្ថ ហត្ថបាទេ អតិចិរំ សមិញ្ជិត្វា វា បសារេត្វា វា ឋិតស្ស ខណេ ខណេ វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ន លភតិ, កម្មដ្ឋានំ បរិបតតិ, វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ។ កាលេ សមិញ្ជន្តស្ស កាលេ បសារេន្តស្ស បន តា វេទនា នុប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ ផាតឹ គច្ឆតិ, វិសេសមធិគច្ឆតីតិ ឯវំ អត្ថានត្ថបរិគ្គណ្ហនំ វេទិតព្ពំ។

អត្ថេ បន សតិបិ សប្បាយាសប្បាយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។ តត្រាយំ នយោ – មហាចេតិយង្គណេ កិរ ទហរភិក្ខូ សជ្ឈាយំ គណ្ហន្តិ។ តេសំ បិដ្ឋិបស្សេ ទហរភិក្ខុនិយោ ធម្មំ សុណន្តិ។ តត្ថេកោ

ទហរោ ហត្ថំ បសារេន្តោ កាយសំសគ្គំ បត្វា តេនេវ ការណេន គិហី ជាតោ។ អបរោ ភិក្ខុ បាទំ បសារេន្តោ អគ្គិម្ហិ បសារេសិ, អគ្គិ អាហច្ច បាទោ ឈាយិ។ អបរោ វម្មិកេ បសារេសិ, សោ អាសីវិសេន ទដ្ឋោ។ អបរោ ចីវរកុដិទណ្ឌកេ បសារេសិ, តំ មណិសប្បោ ឌំសិ។ តស្មា ឯវរូបេ អសប្បាយេ អបសារេត្វា សប្បាយេ បសារេតព្ពំ។ ឥទមេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ។

គោចរសម្បជញ្ញំ បន មហាថេរវត្ថុនា ទីបេតព្ពំ – មហាថេរោ កិរ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ អន្តេវាសិកេហិ សទ្ធិំ កថយមានោ សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជិត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជេសិ។ តំ អន្តេវាសិកា បុច្ឆិំសុ – “កស្មា, ភន្តេ, សហសា ហត្ថំ សមិញ្ជិត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សណិកំ សមិញ្ជិត្ថា”តិ។ យតោ បដ្ឋាយាហំ, អាវុសោ, កម្មដ្ឋានំ មនសិកាតុំ អារទ្ធោ, ន មេ កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា ហត្ថោ សមិញ្ជិតបុព្ពោ, ឥទានិ បន តុម្ហេហិ សទ្ធិំ កថយមានេន កម្មដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា សមិញ្ជិតោ, តស្មា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា សមិញ្ជេសិន្តិ។ សាធុ, ភន្តេ, ភិក្ខុនា នាម ឯវរូបេន ភវិតព្ពន្តិ។ ឯវមេត្ថាបិ កម្មដ្ឋានាវិជហនមេវ គោចរសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ សមិញ្ជន្តោ វា បសារេន្តោ វា នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេន បន សុត្តាកឌ្ឍនវសេន ទារុយន្តស្ស ហត្ថបាទលឡនំ វិយ សមិញ្ជនបសារណំ ហោតីតិ បរិជាននំ បនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ វេទិតព្ពំ។

សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេតិ ឯត្ថ សង្ឃាដិចីវរានំ និវាសនបារុបនវសេន, បត្តស្ស ភិក្ខាបដិគ្គហណាទិវសេន បរិភោគោ ធារណំ នាម។ តត្ថ សង្ឃាដិចីវរធារណេ តាវ និវាសេត្វា បារុបិត្វា ច បិណ្ឌាយ ចរតោ អាមិសលាភោ, “សីតស្ស បដិឃាតាយា”តិអាទិនា នយេន ភគវតា វុត្តប្បការោយេវ ច អត្ថោ អត្ថោ នាម។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

ឧណ្ហបកតិកស្ស បន ទុព្ពលស្ស ច ចីវរំ សុខុមំ សប្បាយំ, សីតាលុកស្ស ឃនំ ទុបដ្ដំ។ វិបរីតំ អសប្បាយំ។ យស្ស កស្សចិ ជិណ្ណំ អសប្បាយមេវ។ អគ្គឡាទិទានេន ហិស្ស តំ បលិពោធករំ ហោតិ។ តថា បដ្ដុណ្ណទុកូលាទិភេទំ លោភនីយចីវរំ។ តាទិសញ្ហិ អរញ្ញេ ឯកកស្ស និវាសន្តរាយករំ , ជីវិតន្តរាយករញ្ចាបិ ហោតិ។ និប្បរិយាយេន បន យំ និមិត្តកម្មាទិមិច្ឆាជីវវសេន ឧប្បន្នំ, យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ , តំ អសប្បាយំ។ វិបរីតំ សប្បាយំ, តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ចីវរំ បារុបន្តោ នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ចីវរបារុបនំ ហោតិ។ តត្ថ ចីវរម្បិ អចេតនំ, កាយោបិ អចេតនោ។ ចីវរំ ន ជានាតិ “មយា កាយោ បារុបិតោ”តិ។ កាយោបិ ន ជានាតិ “អហំ ចីវរេន បារុបិតោ”តិ។ ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ បដិច្ឆាទេន្តិ បដបិលោតិកាយ បោត្ថករូបបដិច្ឆាទនេ វិយ។ តស្មា នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ, ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សំ។ នាគវម្មិកចេតិយរុក្ខាទីសុ ហិ កេចិ មាលាគន្ធធូមវត្ថាទីហិ សក្ការំ ករោន្តិ, កេចិ គូថមុត្តកទ្ទមទណ្ឌសត្ថបហារាទីហិ អសក្ការំ។ ន តេហិ នាគវម្មិករុក្ខាទយោ សោមនស្សំ វា ករោន្តិ ទោមនស្សំ វា។ ឯវមេវ នេវ សុន្ទរំ ចីវរំ លភិត្វា សោមនស្សំ កាតព្ពំ, ន អសុន្ទរំ លភិត្វា ទោមនស្សន្តិ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

បត្តធារណេបិ បត្តំ សហសាវ អគ្គហេត្វា – “ឥមំ គហេត្វា បិណ្ឌាយ ចរមានោ ភិក្ខំ លភិស្សាមី”តិ ឯវំ បត្តគ្គហណបច្ចយា បដិលភិតព្ពអត្ថវសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ កិសទុព្ពលសរីរស្ស បន គរុបត្តោ អសប្បាយោ។ យស្ស កស្សចិ ចតុបញ្ចគណ្ឋិកាហតោ ទុព្វិសោធនីយោ អសប្បាយោវ។ ទុទ្ធោតបត្តោ ហិ ន វដ្ដតិ, តំ ធោវន្តស្សេវ ចស្ស បលិពោធោ ហោតិ។ មណិវណ្ណបត្តោ បន លោភនីយោ ចីវរេ វុត្តនយេនេវ អសប្បាយោ។ និមិត្តកម្មាទិវសេន លទ្ធោ, បន យញ្ចស្ស សេវមានស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, អយំ ឯកន្តអសប្បាយោវ។ វិបរីតោ សប្បាយោ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ បត្តំ គណ្ហន្តោ នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បត្តគ្គហណំ នាម ហោតិ។ តត្ថ បត្តោបិ អចេតនោ, ហត្ថាបិ អចេតនា។ បត្តោ ន ជានាតិ “អហំ ហត្ថេហិ គហិតោ”តិ។ ហត្ថាបិ ន ជានន្តិ “បត្តោ អម្ហេហិ គហិតោ”តិ។ ធាតុយោវ ធាតុសមូហំ គណ្ហន្តិ, សណ្ឌាសេន អគ្គិវណ្ណបត្តគ្គហណេ វិយាតិ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច យថា ឆិន្នហត្ថបាទេ វណមុខេហិ បគ្ឃរិតបុព្ពលោហិតកិមិកុលេ នីលមក្ខិកសម្បរិកិណ្ណេ អនាថសាលាយ អនាថមនុស្សេ ទិស្វា ទយាលុកា បុរិសា តេសំ វណបដ្ដចោឡកានិ ចេវ កបាលាទីហិ ភេសជ្ជានិ ច ឧបនាមេន្តិ។ តត្ថ ចោឡកានិបិ កេសញ្ចិ សណ្ហានិ, កេសញ្ចិ ថូលានិ បាបុណន្តិ, ភេសជ្ជកបាលានិបិ កេសញ្ចិ សុសណ្ឋានានិ, កេសញ្ចិ ទុស្សណ្ឋានានិ បាបុណន្តិ, ន តេ តត្ថ សុមនា វា ទុម្មនា វា ហោន្តិ។ វណបដិច្ឆាទនមត្តេនេវ ហិ ចោឡកេន ភេសជ្ជបដិគ្គហមត្តេនេវ ច កបាលកេន តេសំ អត្ថោ។ ឯវមេវ យោ ភិក្ខុ វណចោឡកំ វិយ ចីវរំ, ភេសជ្ជកបាលកំ វិយ ច បត្តំ, កបាលេ ភេសជ្ជមិវ ច បត្តេ លទ្ធភិក្ខំ សល្លក្ខេតិ។ អយំ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសម្មោហសម្បជញ្ញេន ឧត្តមសម្បជានការីតិ វេទិតព្ពោ។

អសិតាទីសុ **អសិតេ**តិ បិណ្ឌបាតភោជនេ។ **បីតេ**តិ យាគុអាទិបានេ។ **ខាយិតេ**តិ បិដ្ឋខជ្ជកាទិខាទនេ។ **សាយិតេ**តិ មធុផាណិតាទិសាយនេ។ តត្ថ “នេវ ទវាយា”តិអាទិនា នយេន វុត្តោ អដ្ឋវិធោបិ អត្ថោ អត្ថោ នាម, តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

លូខបណីតតិត្តមធុរាទីសុ បន យេន ភោជនេន យស្ស អផាសុ ហោតិ, តំ តស្ស អសប្បាយំ។ យំ បន និមិត្តកម្មាទិវសេន បដិលទ្ធំ, យញ្ចស្ស ភុញ្ជតោ អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, តំ ឯកន្តអសប្បាយមេវ។ វិបរីតំ សប្បាយំ។ តស្ស វសេនេត្ថ សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេនេវ ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ភុញ្ជកោ នត្ថិ, វុត្តប្បការចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បត្តបដិគ្គហណំ នាម ហោតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ ហត្ថស្ស បត្តេ ឱតារណំ នាម ហោតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបករណំ អាលោបុទ្ធរណំ មុខវិវរណញ្ច ហោតិ។ ន កោចិ កុញ្ចិកាយ ន យន្តកេន ហនុកដ្ឋីនិ វិវរតិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ អាលោបស្ស មុខេ ឋបនំ ឧបរិទន្តានំ មុសលកិច្ចសាធនំ ហេដ្ឋាទន្តានំ ឧទុក្ខលកិច្ចសាធនំ ជិវ្ហាយ ហត្ថកិច្ចសាធនញ្ច ហោតិ។ ឥតិ នំ តត្ថ អគ្គជិវ្ហាយ តនុកខេឡោ, មូលជិវ្ហាយ ពហលខេឡោ មក្ខេតិ។ តំ ហេដ្ឋាទន្តឧទុក្ខលេ ជិវ្ហាហត្ថបរិវត្តិតំ ខេឡឧទកតេមិតំ ឧបរិទន្តមុសលសញ្ចុណ្ណិតំ កោចិ កដច្ឆុនា វា ទព្ពិយា វា អន្តោ បវេសេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយាវ បវិសតិ។ បវិដ្ឋំ បវិដ្ឋំ កោចិ បលាលសន្ថរំ កត្វា ធារេន្តោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុវសេនេវ តិដ្ឋតិ។ ឋិតំ ឋិតំ កោចិ ឧទ្ធនំ កត្វា អគ្គឹ ជាលេត្វា បចន្តោ នាម នត្ថិ, តេជោធាតុយាវ បច្ចតិ។ បក្កំ បក្កំ កោចិ ទណ្ឌកេន វា យដ្ឋិយា វា ពហិ នីហរកោ នាម នត្ថិ, វាយោធាតុយេវ នីហរតិ។ ឥតិ វាយោធាតុ អតិហរតិ ច វីតិហរតិ ច ធារេតិ ច បរិវត្តេតិ ច សញ្ចុណ្ណេតិ ច វិសោសេតិ ច នីហរតិ ច; បថវីធាតុ ធារេតិ ច បរិវត្តេតិ ច សញ្ចុណ្ណេតិ ច វិសោសេតិ ច; អាបោធាតុ សិនេហេតិ ច អល្លត្តញ្ច អនុបាលេតិ; តេជោធាតុ អន្តោបវិដ្ឋំ បរិបាចេតិ; អាកាសធាតុ អញ្ជសោ ហោតិ; វិញ្ញាណធាតុ តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគមន្វាយ អាភុជតីតិ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អបិច គមនតោ, បរិយេសនតោ, បរិភោគតោ, អាសយតោ, និធានតោ, អបរិបក្កតោ, បរិបក្កតោ, ផលតោ, និស្សន្ទតោ, សម្មក្ខនតោតិ ឯវំ ទសវិធំ បដិកូលភាវំ បច្ចវេក្ខណតោបេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ វិត្ថារកថា បនេត្ថ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២៩៤ អាទយោ) អាហារបដិកូលសញ្ញានិទ្ទេសតោ គហេតព្ពា។

ឧច្ចារបស្សាវកម្មេតិ ឧច្ចារស្ស ច បស្សាវស្ស ចករណេ។ តត្ថ បត្តកាលេ ឧច្ចារបស្សាវំ អករោន្តស្ស សកលសរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ភមន្តិ, ចិត្តំ ន ឯកគ្គំ ហោតិ, អញ្ញេ ច រោគា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ករោន្តស្ស បន សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ តស្ស វសេន សាត្ថកសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ អដ្ឋានេ ឧច្ចារបស្សាវំ ករោន្តស្ស បន អាបត្តិ ហោតិ, អយសោ វឌ្ឍតិ, ជីវិតន្តរាយោបិ ហោតិ។ បតិរូបេ ឋានេ ករោន្តស្ស សព្ពំ តំ ន ហោតីតិ ឥទមេត្ថ សប្បាយំ។ តស្ស វសេន សប្បាយសម្បជញ្ញំ, កម្មដ្ឋានាវិជហនវសេន ច គោចរសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

អព្ភន្តរេ អត្តា នាម កោចិ ឧច្ចារបស្សាវកម្មំ ករោន្តោ នត្ថិ, ចិត្តកិរិយវាយោធាតុវិប្ផារេនេវ បន ឧច្ចារបស្សាវកម្មំ ហោតិ។ យថា បន បក្កេ គណ្ឌេ គណ្ឌភេទេន បុព្ពលោហិតំ អកាមតាយ និក្ខមតិ, យថា ច អតិភរិតា ឧទកភាជនា ឧទកំ អកាមតាយ និក្ខមតិ, ឯវំ បក្កាសយមុត្តវត្ថីសុ សន្និចិតា ឧច្ចារបស្សាវា វាយុវេគសមុប្បីឡិតា អកាមតាយបិ និក្ខមន្តិ។ សោ បនាយំ ឯវំ និក្ខមន្តោ ឧច្ចារបស្សាវោ នេវ តស្ស ភិក្ខុនោ អត្តនោ ហោតិ ន បរស្ស, កេវលំ សរីរនិស្សន្ទោវ ហោតិ។ យថា កឹ? យថា ឧទកតុម្ពតោ បុរាណឧទកំ ឆឌ្ឌេន្តស្ស នេវ តំ អត្តនោ ហោតិ ន បរេសំ, កេវលំ បដិជគ្គនមត្តមេវ ហោតិ។ ឯវំ បវត្តបដិសង្ខានវសេនេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។

គតាទិសុ **គតេ**តិ គមនេ។ **ឋិតេ**តិ ឋានេ។ **និសិន្នេ**តិ និសជ្ជាយ។ **សុត្តេ**តិ សយនេ។ **ជាគរិតេ** តិ ជាគរណេ។ **ភាសិតេ**តិ កថនេ។ **តុណ្ហីភាវេ**តិ អកថនេ។ ឯត្ថ ច យោ ចិរំ គន្ត្វា វា ចង្កមិត្វា វា អបរភាគេ ឋិតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ចង្កមនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ គតេ សម្បជានការី នាម។

យោ សជ្ឈាយំ វា ករោន្តោ បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេន្តោ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ ចិរំ ឋត្វា អបរភាគេ និសិន្នោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ឋិតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ ឋិតេ សម្បជានការី នាម។

យោ សជ្ឈាយាទិករណវសេនេវ ចិរំ និសីទិត្វា អបរភាគេ និបន្នោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – “និសិន្នកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ និសិន្នេ សម្បជានការី នាម។

យោ បន និបន្នកោវ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ កម្មដ្ឋានំ វា មនសិករោន្តោ និទ្ទំ ឱក្កមិត្វា អបរភាគេ ឧដ្ឋាយ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – “សយនកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ, អយំ សុត្តេ ច ជាគរិតេ ច សម្បជានការី នាម។ កិរិយមយចិត្តានញ្ហិ អប្បវត្តំ សុត្តំ នាម, បវត្តំ ជាគរិតំ នាមាតិ។

យោ បន ភាសមានោ – “អយំ សទ្ទោ នាម ឱដ្ឋេ ច បដិច្ច ទន្តេ ច ជិវ្ហញ្ច តាលុញ្ច បដិច្ច ចិត្តស្ស ច តទនុរូបំ បយោគំ បដិច្ច ជាយតី”តិ សតោ សម្បជានោ ភាសតិ, ចិរំ វា បន កាលំ សជ្ឈាយំ កត្វា ធម្មំ វា កថេត្វា កម្មដ្ឋានំ វា បរិវត្តេត្វា បញ្ហំ វា វិស្សជ្ជេត្វា អបរភាគេ តុណ្ហីភូតោ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ “ភាសិតកាលេ ឧប្បន្នា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ អយំ ភាសិតេ សម្បជានការី នាម។

យោ តុណ្ហីភូតោ ចិរំ ធម្មំ វា កម្មដ្ឋានំ វា មនសិកត្វា អបរភាគេ ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ – “តុណ្ហីភូតកាលេ បវត្តា រូបារូបធម្មា ឯត្ថេវ និរុទ្ធា”តិ។ ឧបាទារូបបវត្តិយា សតិ ភាសតិ នាម, អសតិ តុណ្ហី ភវតិ នាមាតិ, អយំ តុណ្ហីភាវេ សម្បជានការី នាមាតិ។ ឯវមេត្ថ អសម្មោហសម្បជញ្ញំ តស្ស វសេន សម្បជានការិតា វេទិតព្ពា។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សតិបដ្ឋានមិស្សកសម្បជញ្ញំ បុព្ពភាគំ កថិតំ។

៣. ភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

៣៦៩. តតិយេ **ឯវមេវ បនិធេកច្ចេ**តិ សោ កិរ ភិក្ខុ កម្មដ្ឋានំ កថាបេត្វា ឥតោ ចិតោ ច អាហិណ្ឌតិ, កាយវិវេកំ នានុយុញ្ជតិ។ តេន នំ ភគវា និគ្គណ្ហន្តោ ឯវមាហ។ **តស្មា**តិ យស្មា សំខិត្តេន ទេសនំ យាចសិ, តស្មា។ **ទិដ្ឋី**តិ កម្មស្សកតាទិដ្ឋិ។

៤. សាលសុត្តវណ្ណនា

៣៧០. ចតុត្ថេ **ធម្មវិនយោ**តិ ធម្មោតិ វា វិនយោតិ វា ឧភយមេតំ សត្ថុសាសនស្សេវ នាមំ។ **សមាទបេតព្ពា**តិ គណ្ហាបេតព្ពា។ **ឯកោទិភូតា**តិ ខណិកសមាធិនា ឯកគ្គភូតា។ **សមាហិតា ឯកគ្គចិត្តា**តិ ឧបចារប្បនាវសេន សម្មា ឋបិតចិត្តា ច ឯកគ្គចិត្តា ច។ ឥមស្មិំ សុត្តេ នវកភិក្ខូហិ ចេវ ខីណាសវេហិ ច ភាវិតសតិបដ្ឋានា បុព្ពភាគា, សត្តហិ សេខេហិ ភាវិតា មិស្សកា។

៦. សកុណគ្ឃិសុត្តវណ្ណនា

៣៧២. ឆដ្ឋេ **សកុណគ្ឃី**តិ សកុណំ ហនតីតិ សកុណគ្ឃិ, សេនស្សេតំ អធិវចនំ។ **សហសា អជ្ឈប្បត្តា**តិ លោភសាហសេន បត្តា។ **អលក្ខិកា**តិ និស្សិរិកា។ **អប្បបុញ្ញា**តិ បរិត្តបុញ្ញា។ **សចេជ្ជ មយ**ន្តិ សចេ អជ្ជ មយំ។ **នង្គលកដ្ឋករណ**ន្តិ នង្គលេន កសិករណំ, អធុនា កដ្ឋំ ខេត្តដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **លេឌ្ឌុដ្ឋាន**ន្តិ លេឌ្ឌូនំ ឋានំ។ **សំវទមានា**តិ សម្មា វទមានា, អត្តនោ ពលស្ស សុដ្ឋុ វណ្ណំ វទមានាតិ អត្ថោ។ **មហន្តំ លេឌ្ឌុំ អភិរុហិត្វា**តិ ឧទ្ធនសណ្ឋានេន ឋិតេសុ តីសុ លេឌ្ឌូសុ “ឥតោ សេនេ អាគច្ឆន្តេ ឥតោ និក្ខមិស្សាមិ, ឥតោ អាគច្ឆន្តេ ឥតោ”តិ សល្លក្ខេត្វា តេសុ ឯកំ លេឌ្ឌុំ អភិរុហិត្វា អដ្ឋាសិ អវទមានោ។ **សន្នយ្ហា**តិ ឧរប្បំ សន្នយ្ហមានោ វិយ សន្នយ្ហិត្វា សុដ្ឋុ ឋបេត្វា។ **ពហុអាគតោ ខោ ម្យាយ**ន្តិ “មយ្ហំ អត្ថាយ អយំ ពហុតំ ឋានំ អាគតោ, អប្បំ អវសិដ្ឋំ, ឥទានិ មំ គណ្ហិស្សតី”តិ ញត្វា ទារុកុឡោ វិយ វិនិវត្តិត្វា តស្សេវ លេឌ្ឌុស្ស អន្តរេ បច្ចុបាទិ, បដិបន្នោ បរិវត្តោតិ អត្ថោ។ **ឧរំ បច្ចតាឡេសី**តិ “ឯកប្បហារេនេវ លាបស្ស សីសំ ឆិន្ទិត្វា គហេស្សាមី”តិ បក្ខន្ទត្តា វេគំ សន្ធារេតុំ អសក្កោន្តោ តស្មិំ លេឌ្ឌុស្មិំ ឧរំ បតាឡេសិ។ តាវទេវស្ស ហទយមំសំ ផាលិយិត្ថ។ អថ លាបោ “ទិដ្ឋា វត សត្តុនោ បិដ្ឋី”តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ តស្ស ហទយេ អបរាបរំ ចង្កមិ។

៧. មក្កដសុត្តវណ្ណនា

៣៧៣. សត្តមេ **ទុក្ខា**តិ ទុក្ខមា។ **ចារី**តិ សញ្ចារោ។ **លេបំ ឱឌ្ឌេន្តី**តិ វជរុក្ខខីរាទីហិ យោជេត្វា លេបំ ករោន្តិ, តំ មក្កដានំ ធុវគមនដ្ឋានន្តិ សល្លក្ខេត្វា រុក្ខសាខាទីសុ ឋបេន្តិ។ **បញ្ចោឌ្ឌិតោ**តិ បញ្ចសុ ឋានេសុ កាជទណ្ឌកំ បវេសេត្វា គហេតព្ពា កាជសិក្កា វិយ ឱឌ្ឌិតោ។ **ថុនំ សេតី**តិ ថុនន្តោ សយតិ។

៨. សូទសុត្តវណ្ណនា

៣៧៤. អដ្ឋមេ **សូទោ**តិ ភត្តការកោ។ **នានច្ចយេហី**តិ នានាចយេហិ, នានាវិធេហីតិ អត្ថោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **អម្ពិលគ្គេហី**តិ អម្ពិលកោដ្ឋាសេហិ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ **អភិហរតី**តិ គហណត្ថាយ ហត្ថំ បសារេតិ។ **ពហុំ គណ្ហាតី**តិ ឯកគ្គហណេន ពហុំ គណ្ហន្តោបិ បុនប្បុនំ គណ្ហន្តោបិ ពហុំ គណ្ហាតេវ។ **អភិហារានន្តិ** សតំ វា សហស្សំ វា ឧក្ខិបិត្វា អភិហដានំ ទាយានំ។ **ឧបក្កិលេសា**តិ បញ្ច នីវរណា។ **និមិត្តំ ន ឧគ្គណ្ហាតី**តិ “ឥទំ មេ កម្មដ្ឋានំ អនុលោមំ វា គោត្រភុំ វា អាហច្ច ឋិត”ន្តិ ន ជានាតិ, អត្តនោ ចិត្តស្ស និមិត្តំ គណ្ហិតុំ ន សក្កោតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ បុព្ពភាគវិបស្សនា សតិបដ្ឋានាវ កថិតា។

៩. គិលានសុត្តវណ្ណនា

៣៧៥. នវមេ **ពេឡុវគាមកេ**តិ វេសាលិយា សមីបេ ឯវំនាមកោ បាទគាមោ អត្ថិ, តស្មិំ។ **យថាមិត្ត**ន្តិអាទីសុ **មិត្តា**តិ មិត្តាវ។ **សន្ទិដ្ឋា**តិ តត្ថ តត្ថ សង្គម្ម ទិដ្ឋមត្តា នាតិទឡ្ហមិត្តា ។ **សម្ភត្តា**តិ សុដ្ឋុ ភត្តា សិនេហវន្តោ ទឡ្ហមិត្តា។ យេសំ យត្ថ យត្ថ ឯវរូបា ភិក្ខូ អត្ថិ, តេ តត្ថ តត្ថ វស្សំ ឧបេថាតិ អត្ថោ។ កស្មា ឯវមាហ? តេសំ ផាសុវិហារត្ថាយ។ តេសំ កិរ ពេឡុវគាមកេ សេនាសនំ នប្បហោតិ, ភិក្ខាបិ មន្ទា។ សមន្តា វេសាលិយា បន ពហូនិ សេនាសនានិ, ភិក្ខាបិ សុលភា។ តស្មា ឯវមាហ។

អថ កស្មា “យថាសុខំ គច្ឆថា”តិ ន វិស្សជ្ជេសិ? តេសំ អនុកម្បាយ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អហំ ទសមាសមត្តំ ឋត្វា បរិនិព្ពាយិស្សាមិ។ សចេ ឥមេ ទូរំ គច្ឆិស្សន្តិ, មំ បរិនិព្ពានកាលេ ទដ្ឋុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ អថ នេសំ ‘សត្ថា បរិនិព្ពាយន្តោ អម្ហាកំ សតិមត្តម្បិ ន អទាសិ។ សចេ ជានេយ្យាម, ន ឯវំ ទូរេ វសេយ្យាមា’តិ វិប្បដិសារោ ភវេយ្យ។ វេសាលិយា សមន្តា បន វស្សំ វសន្តា មាសស្ស អដ្ឋ វារេ អាគន្ត្វា ធម្មំ សុណិស្សន្តិ, សុគតោវាទំ លភិស្សន្តី”តិ ន វិស្សជ្ជេសិ។

ខរោតិ ផរុសោ។ **អាពាធោ**តិ វិសភាគរោគោ។ **ពាឡ្ហា**តិ ពលវតិយោ។ **មារណន្តិកា**តិ មរណន្តំ មរណសន្តិកំ បាបនសមត្ថា។ **សតោ សម្បជានោ អធិវាសេសី**តិ សតិំ សូបដ្ឋិតំ កត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា អធិវាសេសិ។ **អវិហញ្ញមានោ**តិ វេទនានុវត្តនវសេន អបរាបរំ បរិវត្តនំ អករោន្តោ អបីឡិយមានោ អទុក្ខីយមានោ ច អធិវាសេសិ។ **អនាមន្តេត្វា**តិ អជានាបេត្វា។ **អនបលោកេត្វា**តិ អជានាបេត្វាវ ឱវាទានុសាសនី អទត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វីរិយេនា**តិ បុព្ពភាគវីរិយេន ចេវ ផលសមាបត្តិវីរិយេន ច។ **បដិបណាមេត្វា**តិ វិក្ខម្ភេត្វា។ **ជីវិតសង្ខារ**ន្តិ ឯត្ថ ជីវិតម្បិ ជីវិតសង្ខារោ។ យេន ជីវិតំ សង្ខរិយតិ ឆិជ្ជមានំ ឃដេត្វា ឋបីយតិ, សោ ផលសមាបត្តិធម្មោបិ ជីវិតសង្ខារោ។ សោ ឥធ អធិប្បេតោ។ **អធិដ្ឋាយា**តិ អធិដ្ឋហិត្វា បវត្តេត្វា ជីវិតឋបនសមត្ថំ ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជេយ្យន្តិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។

កិំ បន ភគវា ឥតោ បុព្ពេ ផលសមាបត្តិំ ន សមាបជ្ជតីតិ? សមាបជ្ជតិ។ សា បន ខណិកសមាបត្តិ។ ខណិកសមាបត្តិ ច អន្តោសមាបត្តិយំយេវ វេទនំ វិក្ខម្ភេតិ, សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតមត្តស្ស កដ្ឋបាតេន វា កបលបាតេន វា ឆិន្នសេវាលោ វិយ ឧទកំ, បុន សរីរំ វេទនា អជ្ឈោត្ថរតិ។ យា បន រូបសត្តកំ អរូបសត្តកញ្ច និគ្គុម្ពំ និជ្ជដំ កត្វា មហាវិបស្សនាវសេន សមាបន្នា សមាបត្តិ , សា សុដ្ឋុ វិក្ខម្ភេតិ។ យថា នាម បុរិសេន បោក្ខរណិំ ឱគាហេត្វា ហត្ថេហិ ច បាទេហិ ច សុដ្ឋុ អបព្យូឡ្ហសេវាលោ ចិរេន ឧទកំ ឱត្ថរតិ, ឯវមេវ ឥតោ វុដ្ឋិតស្ស ចិរេន វេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ភគវា តំទិវសំ មហាពោធិបល្លង្កេ អភិនវំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេន្តោ វិយ រូបសត្តកំ អរូបសត្តកញ្ច និគ្គុម្ពំ និជ្ជដំ កត្វា ចុទ្ទសហាការេហិ សន្នេត្វា មហាវិបស្សនាយ វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា “ទសមាសេ មា ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិ សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិ, សមាបត្តិវិក្ខម្ភិតា វេទនា ទស មាសេ ន ឧប្បជ្ជិយេវ។

គិលានា វុដ្ឋិតោតិ គិលានោ ហុត្វា បុន វុដ្ឋិតោ។ **មធុរកជាតោ វិយា**តិ សញ្ជាតគរុភាវោ សញ្ជាតថទ្ធភាវោ សូលេ ឧត្តាសិតបុរិសោ វិយ។ **ន បក្ខាយន្តី**តិ ន បកាសន្តិ, នានាការតោ ន ឧបដ្ឋហន្តិ។ **ធម្មាបិ មំ**

នប្បដិភន្តីតិ សតិបដ្ឋានធម្មា មយ្ហំ បាកដា ន ហោន្តីតិ ទីបេតិ។ គន្ថិធម្មា បន ថេរស្ស សុប្បគុណា។ **ន ឧទាហរតី**តិ បច្ឆិមឱវាទំ ន ទេតិ, តំ សន្ធាយ វទតិ។

អនន្តរំ អពាហិរន្តិ ធម្មវសេន វា បុគ្គលវសេន វា ឧភយំ អកត្វា។ "ឯត្តកំ ធម្មំ បរស្ស ន ទេសេស្សាមី"តិ ហិ ចិន្តេន្តោ ធម្មំ អព្ភន្តរំ ករោតិ នាម, "ឯត្តកំ បរស្ស ទេសេស្សាមី"តិ ចិន្តេន្តោ ពាហិរំ ករោតិ នាម។ "ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ទេសេស្សាមី"តិ ចិន្តេន្តោ បន បុគ្គលំ អព្ភន្តរំ ករោតិ នាម, "ឥមស្ស ន ទេសេស្សាមី"តិ ចិន្តេន្តោ បុគ្គលំ ពាហិរំ ករោតិ នាម។ ឯវំ អកត្វា ទេសិតោតិ អត្ថោ។ **អាចរិយមុដ្ឋី**តិ យថា ពាហិរកានំ អាចរិយមុដ្ឋិ នាម ហោតិ, ទហរកាលេ កស្សចិ អកថេត្វា បច្ឆិមកាលេ មរណមញ្ចេ និបន្នា បិយមនាបស្ស អន្តេវាសិកស្ស កថេន្តិ, ឯវំ តថាគតស្ស "ឥទំ មហល្លកកាលេ បច្ឆិមឋានេ កថេស្សាមី"តិ មុដ្ឋិំ កត្វា បរិហរិត្វា ឋបិតំ កិញ្ចិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

អហំ ភិក្ខុសង្ឃន្តិ អហមេវ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមីតិ វា, **មមុទ្ទេសិកោ**តិ អហំ ឧទ្ទិសិតព្ពដ្ឋេន ឧទ្ទេសោ អស្សាតិ មមុទ្ទេសិកោ, មមេវ ឧទ្ទិស្សិត្វា មំ បច្ចាសីសមានោ ភិក្ខុសង្ឃោ ហោតុ មម អច្ចយេន មា វា អហោសិ, យំ វា តំ វា ហោតូតិ ឥតិ វា បន យស្ស អស្សាតិ អត្ថោ។ **ន ឯវំ ហោតី**តិ ពោធិបល្លង្កេយេវ ឥស្សាមច្ឆេរានំ វិគតត្តា ឯវំ ន ហោតិ។ **ស កិ**ន្តិ សោ កឹ។ **អាសីតិកោ**តិ អសីតិសំវច្ឆរិកោ, ឥទំ បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តភាវទីបនត្ថំ វុត្តំ។ **វេឋមិស្សកេនា**តិ ពាហពន្ធចក្កពន្ធាទិនា បដិសង្ខរណេន វេឋមិស្សកេន។ **មញ្ញេ**តិ ជរសកដំ វិយ វេឋមិស្សកេន មញ្ញេ យាបេតិ, អរហត្តផលវេឋនេន ចតុឥរិយាបថកប្បនំ តថាគតស្ស ហោតីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ តមត្ថំ បកាសេន្តោ **យស្មិំ អានន្ទ សមយេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សព្ពនិមិត្តាន**ន្តិ រូបនិមិត្តាទីនំ។ **ឯកច្ចានំ វេទនាន**ន្តិ លោកិយានំ វេទនានំ។ **តស្មាតិហានន្ទា**តិ យស្មា ឥមិនា ផលសមាបត្តិវិហារេន ផាសុ ហោតិ, តស្មា តុម្ហេបិ តទត្ថាយ ឯវំ វិហរថាតិ ទស្សេតិ។ **អត្តទីបា**តិ មហាសមុទ្ទគតា ទីបំ វិយ អត្តានំ ទីបំ បតិដ្ឋំ កត្វា វិហរថ។ **អត្តសរណា**តិ អត្តគតិកាវ ហោថ, មា អញ្ញគតិកា។ **ធម្មទីបធម្មសរណ**បទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច ធម្មោតិ នវវិធោ លោកុត្តរធម្មោ វេទិតព្ពោ។ **តមតគ្គេ**តិ តមអគ្គេ, មជ្ឈេ ត-ការោ បទសន្ធិវសេន វុត្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឥមេ អគ្គតមាតិ តមតគ្គាតិ ។ ឯវំ សព្ពំ តមសោតំ ឆិន្ទិត្វា អតិវិយ អគ្គេ ឧត្តមភាវេ ឯតេ, អានន្ទ, មម ភិក្ខូ ភវិស្សន្តិ, តេសំ អគ្គេ ភវិស្សន្តិ។ យេ កេចិ សិក្ខាកាមា, សព្ពេសំ តេសំ ចតុសតិបដ្ឋានគោចរាវ ភិក្ខូ អគ្គេ ភវិស្សន្តីតិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ គណ្ហាតិ។

១០. ភិក្ខុនុបស្សយសុត្តវណ្ណនា

៣៧៦. ទសមេ **តេនុបសង្កមី**តិ តស្មិំ ឧបស្សយេ កម្មដ្ឋានកម្មិកា ភិក្ខុនិយោ អត្ថិ, តាសំ ឧស្សុក្កាបេត្វា កម្មដ្ឋានំ កថេស្សាមីតិ ឧបសង្កមិ។ **ឧឡារំ បុព្ពេនាបរំ វិសេស**ន្តិ បុព្ពវិសេសតោ អបរំ ឧឡារវិសេសំ។ តត្ថ មហាភូតបរិគ្គហោ បុព្ពវិសេសោ, ឧបាទារូបបរិគ្គហោ អបរវិសេសោ នាម។ តថា សកលរូបបរិគ្គហោ បុព្ពវិសេសោ, អរូបបរិគ្គហោ អបរវិសេសោ នាម។ រូបារូបបរិគ្គហោ បុព្ពវិសេសោ, បច្ចយបរិគ្គហោ អបរវិសេសោ នាម សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនំ បុព្ពវិសេសោ, តិលក្ខណារោបនំ អបរវិសេសោ នាម។ ឯវំ បុព្ពេនាបរំ ឧឡារវិសេសំ ជានាតីតិ អត្ថោ។

កាយារម្មណោតិ យំ កាយំ អនុបស្សតិ, តមេវ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ កិលេសបរិឡាហោ។ **ពហិទ្ធា វា ចិត្តំ វិក្ខិបតី**តិ ពហិទ្ធា វា បុថុត្តារម្មណេ ចិត្តុប្បាទោ វិក្ខិបតិ។ **កិស្មិញ្ចិទេវ បសាទនីយេ និមិត្តេ ចិត្តំ បណិទហិតព្ព**ន្តិ ឯវំ កិលេសបរិឡាហេ ច លីនត្តេ ច ពហិទ្ធាវិក្ខេបេ ច ឧប្បន្នេ កិលេសានុវត្តិតេន ន វត្តិតព្ពំ, កិស្មិញ្ចិទេវ បសាទនីយេ បសាទាវហេ ពុទ្ធាទីសុ អញ្ញតរស្មិំ ឋានេ កម្មដ្ឋានចិត្តំ ឋបេតព្ពំ។ **ចិត្តំ សមាធិយតី**តិ អារម្មណេ សម្មា អាធិយតិ សុដ្ឋុ ឋបិតំ ឋបិយតិ។ **បដិសំហរាមី**តិ បសាទនីយដ្ឋានតោ បដិសំហរាមិ, មូលកម្មដ្ឋានាភិមុខំយេវ នំ ករោមីតិ អត្ថោ។ **សោ បដិសំហរតិ ចេវា**តិ មូលកម្មដ្ឋានាភិមុខញ្ច បេសេតិ។ **ន ច វិតក្កេតិ ន ច វិចារេតី**តិ កិលេសវិតក្កំ ន វិតក្កេតិ, កិលេសវិចារំ ន វិចារេតិ។ **អវិតក្កោម្ហិ អវិចារោ**តិ កិលេសវិតក្កវិចារេហិ អវិតក្កាវិចារោ។ **អជ្ឈត្តំ សតិមា សុខមស្មី**តិ គោចរជ្ឈត្តេ បវត្តាយ សតិយា "សតិមាហមស្មិ សុខិតោ ចា"តិ បជានាតិ។

ឯវំ ខោ, អានន្ទ, បណិធាយ ភាវនា ហោតីតិ ឯវំ, អានន្ទ, ឋបេត្វា ភាវនា ហោតិ។ ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ យថា នាម បុរិសស្ស មហន្តំ ឧច្ឆុភារំ ឧក្ខិបិត្វា យន្តសាលំ នេន្តស្ស កិលន្តកិលន្តកាលេ ភូមិយំ ឋបេត្វា ឧច្ឆុខណ្ឌំ ខាទិត្វា បុន ឧក្ខិបិត្វា គមនំ ហោតិ; ឯវមេវ អរហត្តំ បាបុណិតុំ ឧគ្គហិតកម្មដ្ឋានស្ស កាយបរិឡាហាទីសុ ឧប្បន្នេសុ តំ កម្មដ្ឋានំ ឋបេត្វា ពុទ្ធគុណាទិអនុស្សរណេន ចិត្តំ បសាទេត្វា កម្មនិយំ កត្វា ភាវនា បវត្តា, តស្មា

“បណិធាយ ភាវនា ហោតី”តិ វុត្តំ។ តស្ស បន បុរិសស្ស ឧច្ឆុភារំ យន្តសាលំ នេត្វា បីឡេត្វា រសបានំ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានំ មត្ថកំ បាបេត្វា អរហត្តំ បត្តស្ស ផលសមាបត្តិសុខានុភវនំ វេទិតព្ពំ។

ពហិទ្ធាតិ មូលកម្មដ្ឋានំ បហាយ ពហិ អញ្ញស្មឹ អារម្មណេ។ **អប្បណិធាយា**តិ អដ្ឋបេត្វា។ **អថ បច្ឆា បុរេ អសំខិត្តំ វិមុត្តំ អប្បណិហិតន្តិ បជានាតី**តិ ឯត្ថ កម្មដ្ឋានវសេន វា សរីរវសេន វា ទេសនាវសេន វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ កម្មដ្ឋានេ តាវ កម្មដ្ឋានស្ស អភិនិវេសោ បុរេ នាម, អរហត្តំ បច្ឆា នាម។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា កិលេសបរិឡាហស្ស វា លីនត្តស្ស វា ពហិទ្ធាវិក្ខេបស្ស វា ឧប្បជ្ជិតុំ ឱកាសំ អទេន្តោ សុទន្តគោណេ យោជេត្វា សារេន្តោ វិយ ចតុរស្សច្ឆិទ្ទេ សុតច្ឆិតំ ចតុរស្សឃដិកំ បក្ខិបន្តោ វិយ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អតិដ្ឋន្តោ អលគ្គន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, សោ បុរេសង្ខាតស្ស កម្មដ្ឋានាភិនិវេសស្ស បច្ឆាសង្ខាតស្ស អរហត្តស្ស ច វសេន បច្ឆា បុរេ អសំខិត្តំ វិមុត្តំ អប្បណិហិតន្តិ បជានាតិ នាម។

សរីរេ បន បាទង្គុលីនំ អគ្គបព្ពានិ បុរេ នាម, សីសកដាហំ បច្ឆា នាម។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ បាទង្គុលីនំ អគ្គបព្ពអដ្ឋិកេសុ អភិនិវិសិត្វា ព្យាភង្គិយា យវកលាបំ មោចេន្តោ វិយ វណ្ណសណ្ឋានទិសោកាសបរិច្ឆេទវសេន អដ្ឋីនិ បរិគ្គណ្ហន្តោ អន្តរា កិលេសបរិឡាហាទីនំ ឧប្បត្តិំ វារេត្វា យាវ សីសកដាហា ភាវនំ បាបេតិ, សោ បុរេសង្ខាតានំ អគ្គបាទង្គុលិបព្ពានំ បច្ឆាសង្ខាតស្ស សីសកដាហស្ស ច វសេន បច្ឆា បុរេ អសំខិត្តំ វិមុត្តំ អប្បណិហិតន្តិ បជានាតិ នាម។

ទេសនាយបិ ទ្វត្តឹសាការទេសនាយ កេសា បុរេ នាម, មត្ថលុង្គំ បច្ឆា នាម។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ កេសេសុ អភិនិវិសិត្វា វណ្ណសណ្ឋានទិសោកាសវសេន កេសាទយោ បរិគ្គណ្ហន្តោ អន្តរា កិលេសបរិឡាហាទីនំ ឧប្បត្តិំ វារេត្វា យាវ មត្ថលុង្គា ភាវនំ បាបេតិ។ សោ បុរេសង្ខាតានំ កេសានំ បច្ឆាសង្ខាតស្ស មត្ថលុង្គស្ស ច វសេន បច្ឆា បុរេ អសំខិត្តំ វិមុត្តំ អប្បណិហិតន្តិ បជានាតិ នាម។

ឯវំ ខោ, អានន្ទ, អប្បណិធាយ ភាវនា ហោតីតិ ឯវំ, អានន្ទ, អដ្ឋបេត្វា ភាវនា ហោតិ។ ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ យថា នាម បុរិសស្ស គុឡភារំ លភិត្វា អត្តនោ គាមំ អតិហរន្តស្ស អន្តរា អដ្ឋបេត្វាវ ឧច្ឆង្គេ បក្ខិត្តានិ គុឡខណ្ឌាទីនិ ខាទនីយានិ ខាទន្តស្ស អត្តនោ គាមេយេវ ឱតរណំ ហោតិ, ឯវមេវ អរហត្តំ បាបុណិតុំ អារទ្ធភាវនស្ស កាយបរិឡាហាទីនំ ឧប្បត្តិំ វារេត្វា កម្មដ្ឋានភាវនា បវត្តា, តស្មា “អប្បណិធាយ ភាវនា”តិ វុត្តា។ តស្ស បន បុរិសស្ស តំ គុឡភារំ អត្តនោ គាមំ នេត្វា ញាតីហិ សទ្ធឹ បរិភោគោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានំ មត្ថកំ បាបេត្វា អរហត្តំ បត្តស្ស ផលសមាបត្តិសុខានុភវនំ វេទិតព្ពំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ បុព្ពភាគវិបស្សនា កថិតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អម្ពបាលិវគ្គោ បឋមោ។

២. នាលន្ទវគ្គោ

២. នាលន្ទសុត្តវណ្ណនា

៣៧៨. ទុតិយវគ្គស្ស ទុតិយេ **នាលន្ទាយ**ន្តិ នាលន្ទាតិ ឯវំនាមកេ នគរេ, តំ នគរំ គោចរគាមំ កត្វា។ **បាវារិកម្ពវនេ**តិ ទុស្សបាវារិកសេដ្ឋិនោ អម្ពវនេ។ តំ កិរ តស្ស ឧយ្យានំ អហោសិ។ សោ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា ភគវតិ បសន្នោ តស្មឹ ឧយ្យានេ កុដិលេណមណ្ឌបាទិបដិមណ្ឌិតំ ភគវតោ វិហារំ កត្វា និយ្យាតេសិ។ សោ វិហារោ ជីវកម្ពវនំ វិយ បាវារិកម្ពវនន្ត្វេវ សង្ខំ គតោ។ តស្មឹ បាវារិកម្ពវនេ វិហរតីតិ អត្ថោ។

ឯវំបសន្នោតិ ឯវំ ឧប្បន្នសទ្ធោ, ឯវំ សទ្ទហាមីតិ អត្ថោ។ **ភិយ្យោភិញ្ញតរោ**តិ ភិយ្យតរោ អភិញ្ញាតោ ភិយ្យតរាភិយ្យោ វា, ឧត្តរិតរញាណោតិ អត្ថោ។ **សម្ពោធិយ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ អរហត្តមគ្គញាណេ វា អរហត្តមគ្គេនេវ ហិ ពុទ្ធគុណា និប្បទេសា គហិតា ហោន្តិ, ទ្វេបិ អគ្គសាវកា អរហត្តមគ្គេនេវ សាវកបារមីញាណំ បដិលភន្តិ, បច្ចេកពុទ្ធា បច្ចេកពោធិញាណំ, ពុទ្ធា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ចេវ សកលេ ច ពុទ្ធគុណេ។ សព្ពម្បិ នេសំ អរហត្តមគ្គេនេវ ឥជ្ឈតិ។ តស្មា អរហត្តមគ្គញាណំ សម្ពោធិ នាម ហោតិ។ តេន ឧត្តរិតរោ ច ភគវតា នត្ថិ។ តេនាហ “ភគវតា ភិយ្យោភិញ្ញតរោ, យទិទំ សម្ពោធិយ”ន្តិ។

ឧឡារាតិ សេដ្ឋា។ អយញ្ហិ ឧឡារសទ្ទោ “ឧឡារានិ ខាទនីយានិ ខាទន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៦៦) មធុរេ អាគច្ឆតិ។ “ឧឡារាយ ខលុ ភវំ វច្ឆាយនោ សមណំ គោតមំ បសំសាយ បសំសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៨៨) សេដ្ឋេ។ “អប្បមាណោ ឧឡារោ ឱភាសោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣២; ម. និ. ៣.២០១) វិបុលេ។ ស្វាយមិធ សេដ្ឋេ អាគតោ។ តេន វុត្តំ “ឧឡារាតិ សេដ្ឋា”តិ។ **អាសភី**តិ ឧសភស្ស វាចាសទិសី អចលា អសម្បវេធី។ **ឯកំសោ គហិតោ**តិ អនុស្សវេន វា អាចរិយបរម្បរាយ វា ឥតិកិរាយ វា បិដកសម្បទានេន វា អាការបរិវិតក្កេន វា ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា វា តក្កហេតុ វា នយហេតុ វា អកថេត្វា បច្ចក្ខតោ ញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា វិយ ឯកំសោ គហិតោ, សន្និដ្ឋានកថាវ កថិតាតិ អត្ថោ។ **សីហនាទោ**តិ សេដ្ឋនាទោ, វនេ ឧន្នាទយន្តេន សីហេន វិយ ឧត្តមនាទោ នទិតោតិ អត្ថោ។

កិំ នុ តេ សារិបុត្តាតិ ឥមំ ទេសនំ កស្មា អារភិ? អនុយោគទាបនត្ថំ។ ឯកច្ចោ ហិ សីហនាទំ នទិត្វា អត្តនោ សីហនាទេ អនុយោគំ ទាតុំ ន សក្កោតិ, និឃំសនំ ន ខមតិ, សិលេសេ បតិតមក្កដោ វិយ ហោតិ។ យថា ធមមានំ អបរិសុទ្ធំ លោហំ ឈាយិត្វា អង្គារោ ហោតិ, ឯវំ ឈាមង្គារោ វិយ ហោតិ។ ឯកោ សីហនាទេ អនុយោគំ ទាបិយមានោ ទាតុំ សក្កោតិ, និឃំសនំ ខមតិ , ធមមានំ និទ្ទោសជាតរូបំ វិយ អធិកតរំ សោភតិ, តាទិសោ ថេរោ។ តេន នំ ភគវា “អនុយោគក្ខមោ អយ”ន្តិ ញត្វា សីហនាទេ អនុយោគទាបនត្ថំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **សព្ពេ តេ**តិ សព្ពេ តេ តយា។ **ឯវំសីលា**តិ មគ្គសីលេន ផលសីលេន លោកិយលោកុត្តរសីលេន ឯវំសីលា។ **ឯវំធម្មា**តិ ឯត្ថ សមាធិបក្ខា ធម្មា អធិប្បេតា, មគ្គសមាធិនា ផលសមាធិនា លោកិយលោកុត្តរេន សមាធិនា ឯវំសមាធីតិ អត្ថោ។ **ឯវំបញ្ញា**តិ មគ្គបញ្ញាទិវសេនេវ ឯវំបញ្ញា។ **ឯវំវិហារិនោ**តិ ឯត្ថ បន ហេដ្ឋា សមាធិបក្ខានំ ធម្មានំ គហិតត្តា វិហារោ គហិតោបិ បុន កស្មា គហិតមេវ គណ្ហតីតិ ចេ។ ថេរេន ឥទំ គហិតមេវ។ ឥទញ្ហិ និរោធសមាបត្តិទីបនត្ថំ វុត្តំ។ តស្មា ឯវំ និរោធសមាបត្តិវិហារិនោ តេ ភគវន្តោ អហេសុន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឯវំវិមុត្តាតិ ឯត្ថ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិ, តទង្គវិមុត្តិ, សមុច្ឆេទវិមុត្តិ, បដិបស្សទ្ធិវិមុត្តិ, និស្សរណវិមុត្តីតិ បញ្ចវិធា វិមុត្តិ។ តត្ថ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សយំ វិក្ខម្ភិតេហិ នីវរណាទីហិ វិមុត្តត្តា **វិក្ខម្ភនវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ អនិច្ចានុបស្សនាទិកា សត្ត អនុបស្សនា សយំ តស្ស តស្ស បច្ចនីកវសេន បរិច្ចត្តាហិ និច្ចសញ្ញាទីហិ វិមុត្តត្តា **តទង្គវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ ចត្តារោ អរិយមគ្គា សយំ សមុច្ឆិន្នេហិ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា **សមុច្ឆេទវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ មគ្គានុភាវេន កិលេសានំ បដិបស្សទ្ធន្តេ ឧប្បន្នត្តា **បដិបស្សទ្ធិវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ និព្ពានំ សព្ពកិលេសេហិ និស្សដត្តា អបគតត្តា ទូរេ ឋិតត្តា **និស្សរណវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គតំ។ ឥតិ ឥមាសំ បញ្ចន្នំ វិមុត្តីនំ វសេន ឯវំ វិមុត្តាតិ ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

កិំ បន តេ សារិបុត្ត យេ តេ ភវិស្សន្តីតិ អតីតា តាវ និរុទ្ធា អបណ្ណត្តិកភាវំ គតា ទីបសិខា វិយ និព្ពុតា, ឯវំ និរុទ្ធេ អបណ្ណត្តិកភាវំ គតេ ត្វំ កថំ ជានិស្សសិ, អនាគតពុទ្ធានំ បន គុណា កិំ តយា អត្តនោ ចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា វិទិតាតិ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។

កិំ បន ត្យាហំ សារិបុត្ត ឯតរហីតិ អនាគតាបិ ពុទ្ធា អជាតា អនិព្ពត្តា អនុប្បន្នា, តេ កថំ ជានិស្សសិ។ តេសញ្ហិ ជាននំ អបទេ អាកាសេ បទទស្សនំ វិយ ហោតិ។ ឥទានិ មយា សទ្ធិំ ឯកវិហារេ វសសិ, ឯកតោ ភិក្ខាយ ចរសិ, ធម្មទេសនាកាលេ ទក្ខិណបស្សេ និសីទសិ, កិំ បន មយ្ហំ គុណា អត្តនោ ចេតសា បរិច្ឆិន្ទិត្វា វិទិតា តយាតិ អនុយុញ្ជន្តោ ឯវមាហ។ ថេរោ បន បុច្ឆិតបុច្ឆិតេ “នោ ហេតំ ភន្តេ”តិ បដិក្ខិបតិ។

ថេរស្ស ច វិទិតម្បិ អត្ថិ, អវិទិតម្បិ។ កិំ សោ អត្តនោ វិទិតដ្ឋានេ បដិក្ខេបំ ករោតិ, អវិទិតដ្ឋានេតិ? វិទិតដ្ឋានេ ន ករោតិ, អវិទិតដ្ឋានេយេវ ករោតិ។ ថេរោ កិរ អនុយោគេ អារទ្ធេ ឯវំ អញ្ញាសិ “នាយំ អនុយោគោ សាវកបារមីញាណេ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ បន អយំ អនុយោគោ”តិ អត្តនោ សាវកបារមីញាណេ បដិក្ខេបំ អកត្វាវ អវិទិតដ្ឋានេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ បដិក្ខេបំ ករោតិ។ តេន ឥទម្បិ ទីបេតិ – ភគវា មយ្ហំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ពុទ្ធានំ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិការណជាននសមត្ថំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ នត្ថីតិ។

ឯត្ថាតិ ឯតេសុ អតីតាទិភេទេសុ ពុទ្ធេសុ។ **អថ កិញ្ចរហី**តិ អថ កស្មា ឯវំ ញាណេ អសតិ តយា ឯវំ កថិតន្តិ វទតិ។ **ធម្មន្វយោ**តិ ធម្មស្ស បច្ចក្ខតោ ញាណស្ស អនុយោគំ អនុគន្ត្វា ឧប្បន្នំ អនុមានញាណំ នយគ្គាហោ វិទិតោ, សាវកបារមីញាណេ ឋត្វាវ ឥមិនា អាការេន ជានាមិ ភគវាតិ វទតិ។ ថេរស្ស ហិ នយគ្គាហោ អប្បមាណោ អបរិយន្តោ។ យថា ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បមាណំ វា បរិយន្តោ វា នត្ថិ, ឯវំ ធម្មសេនាបតិនោ

នយគ្គាហស្ស។ តេន សោ – “ឥមិនា ឯវំវិធោ ឥមិនា ឯវំវិធោ, ឥមិនា អនុត្តរោ ឥមិនា អនុត្តរោ សត្ថា”តិ ជានាតិ។ ថេរស្ស ហិ នយគ្គាហោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកោ ឯវ។

ឥទានិ តំ នយគ្គាហំ បាកដំ កាតុំ ឧបមំ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបិ ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា មជ្ឈិមទេសេ នគរស្ស ឧទ្ទាបបាការាទីនិ ថិរានិ វា ហោន្តុ ទុព្ពលានិ វា, សព្ពសោ វា បន មា ហោន្តុ, ចោរានំ អាសង្កា ន ហោតិ។ តស្មា តំ អគ្គហេត្វា **បច្ចន្តិមំ នគរ**ន្តិ អាហ។ **ទឡ្ហុទ្ទាប**ន្តិ ថិរមូលបាការំ។ **ទឡ្ហបាការតោរណ**ន្តិ ថិរបាការញ្ចេវ ថិរបិដ្ឋសង្ឃាដញ្ច។ **ឯកទ្វារ**ន្តិ កស្មា អាហ? ពហុទ្វារេ ហិ នគរេ ពហូហិ បណ្ឌិតទោវារិកេហិ ភវិតព្ពំ, ឯកទ្វារេ ឯកោ វដ្ដតិ។ ថេរស្ស ច បញ្ញាយ សទិសោ អញ្ញោ នត្ថិ, តស្មា អត្តនោ បណ្ឌិតភាវស្ស ឱបម្មត្ថំ ឯកំយេវ ទោវារិកំ ទស្សេតុំ “ឯកទ្វារ”ន្តិ អាហ។

បណ្ឌិតោតិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ **ព្យត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ វិសទញាណោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតោ។ **អនុបរិយាយបថ**ន្តិ អនុបរិយាយនាមកំ បាការមគ្គំ។ **បាការសន្ធិ**ន្តិ ទ្វិន្នំ ឥដ្ឋកានំ អបគតដ្ឋានំ។ **បាការវិវរ**ន្តិ បាការស្ស ឆិន្នដ្ឋានំ។ **ចេតសោ ឧបក្កិលេសេ**តិ បញ្ចនីវរណា ចិត្តំ ឧបក្កិលិស្សន្តិ កិលិដ្ឋំ ករោន្តិ ឧបតាបេន្តិ វិហេឋេន្តិ, តស្មា “ចេតសោ ឧបក្កិលេសា”តិ វុច្ចន្តិ។ **បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ**តិ នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, តស្មា “បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា”តិ វុច្ចន្តិ។ **សុបតិដ្ឋិតចិត្តា**តិ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ សុដ្ឋុ ឋបិតចិត្តា ហុត្វា។ **សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យថាភូត**ន្តិ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យថាសភាវេន ភាវេត្វា។ **អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ**ន្តិ អរហត្តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈឹសូតិ ទស្សេតិ។

អបិចេត្ថ សតិបដ្ឋានាតិ វិបស្សនា, ពោជ្ឈង្គា មគ្គោ, អនុត្តរសម្មាសម្ពោធិ អរហត្តំ។ សតិបដ្ឋានាតិ វា វិបស្សនា, ពោជ្ឈង្គាមិស្សកា, សម្មាសម្ពោធិ អរហត្តមេវ។ ទីឃភាណកមហាសិវត្ថេរោ បនាហ “សតិបដ្ឋានេ វិបស្សនំ គហេត្វា ពោជ្ឈង្គេ មគ្គោ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ចាតិ គហិតេ សុន្ទរោ បញ្ហោ ភវេយ្យ, ន បនេវំ គហិត”ន្តិ។ ឥតិ ថេរោ សព្ពពុទ្ធានំ នីវរណប្បហានេ សតិបដ្ឋានភាវនាយ សម្ពោធិយញ្ច មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណរជតានំ វិយ នានត្តាភាវំ ទស្សេតិ។

ឥធ ឋត្វា ឧបមា សំសន្ទេតព្ពា – អាយស្មា ហិ សារិបុត្តោ បច្ចន្តនគរំ ទស្សេសិ, បាការំ ទស្សេសិ, អនុបរិយាយបថំ ទស្សេសិ, ទ្វារំ ទស្សេសិ, បណ្ឌិតទោវារិកំ ទស្សេសិ, នគរំ បវិសនកនិក្ខមនកេ ឱឡារិកេ បាណេ ទស្សេសិ, ទោវារិកស្ស តេសំ បាណានំ បាកដភាវំ ទស្សេសិ។ តត្ថ កឹ កេន សទិសន្តិ ចេ? នគរំ វិយ ហិ និព្ពានំ, បាការោ វិយ សីលំ, អនុបរិយាយបថោ វិយ ហិរី, ទ្វារំ វិយ អរិយមគ្គោ, បណ្ឌិតទោវារិកោ វិយ ធម្មសេនាបតិ, នគរំ បវិសនកនិក្ខមនកា ឱឡារិកបាណា វិយ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នា ពុទ្ធា, ទោវារិកស្ស តេសំ បាណានំ បាកដភាវោ វិយ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ពុទ្ធានំ សីលសមថាទីហិ បាកដភាវោ។ ឯត្តាវតា ថេរេន ភគវតោ – “ឯវមហំ សាវកបារមីញាណេ ឋត្វា ធម្មន្វយេន នយគ្គាហេន ជានាមី”តិ អត្តនោ សីហនាទស្ស អនុយោគោ ទិន្នោ ហោតិ។

តស្មាតិ យស្មា “ន ខោ មេតំ, ភន្តេ, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេសុ អរហន្តេសុ សម្មាសម្ពុទ្ធេសុ ចេតោបរិយញាណំ អត្ថិ, អបិច ធម្មន្វយោ វិទិតោ”តិ វទតិ, តស្មា។ **អភិក្ខណំ ភាសេយ្យាសី**តិ បុនប្បុនំ ភាសេយ្យាសិ, “បុព្ពណ្ហេ មេ កថិត”ន្តិ មា មជ្ឈន្ហិកាទីសុ ន កថយិត្ថ, “អជ្ជ វា មេ កថិត”ន្តិ មា បរទិវសាទីសុ ន កថយិត្ថាតិ អត្ថោ។ **សា បហីយិស្សតី**តិ “សារិបុត្តសទិសោបិ នាម ញាណជវនសម្បន្នោ សាវកោ ពុទ្ធានំ ចិត្តាចារំ ជានិតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ អប្បមេយ្យា តថាគតា”តិ ចិន្តេន្តានំ យា តថាគតេ កង្ខា វា វិមតិ វា, សា បហីយិស្សតីតិ។

៣. ចុន្ទសុត្តវណ្ណនា

៣៧៩. តតិយេ **មគធេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ **នាលកគាមកេ**តិ រាជគហស្ស អវិទូរេ អត្តនោ កុលសន្តកេ ឯវំនាមកេ គាមេ។ **ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ**តិ អយំ ថេរោ ធម្មសេនាបតិស្ស កនិដ្ឋភាតិកោ, តំ ភិក្ខូ អនុបសម្បន្នកាលេ “ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ”តិ សមុទាចរិត្វា ថេរកាលេបិ តថេវ សមុទាចរឹសុ។ តេន វុត្តំ “ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ”តិ។ **ឧបដ្ឋាកោ ហោតី**តិ មុខោទកទន្តកដ្ឋទានេន ថេរំ បរិវេណសម្មជ្ជន-បិដ្ឋិបរិកម្មករណ-បត្តចីវរគ្គហណេន ច ឧបដ្ឋានករោ ហោតិ។ **បរិនិព្ពាយី**តិ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតោ។ កតរស្មឹ កាលេតិ? ភគវតោ បរិនិព្ពានសំវច្ឆរេ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ភគវា កិរ វុត្ថវស្សោ វេឡុវគាមកា និក្ខមិត្វា “សាវត្ថឹ គមិស្សាមី”តិ អាគតមគ្គេនេវ បដិនិវត្តន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនំ បាវិសិ។ ធម្មសេនាបតិ ភគវតោ វត្តំ ទស្សេត្វា ទិវាដ្ឋានំ គតោ, សោ តត្ថ អន្តេវាសិកេសុ វត្តំ ទស្សេត្វា បដិក្កន្តេសុ ទិវាដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា ចម្មខណ្ឌំ បញ្ញាបេត្វា បាទេ បក្ខាលេត្វា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ផលសមាបត្តឹ បាវិសិ។ អថស្ស យថា បរិច្ឆេទេន តតោ វុដ្ឋិតស្ស អយំ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ “ពុទ្ធា នុ ខោ បឋមំ បរិនិព្ពាយន្តិ, ឧទាហុ អគ្គសាវកាតិ, តតោ “អគ្គសាវកា បឋម”ន្តិ ញត្វា អត្តនោ អាយុសង្ខារំ ឱលោកេសិ។ សោ “សត្តាហមេវ មេ អាយុសង្ខារា បវត្តិស្សន្តី”តិ ញត្វា “កត្ថ បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ ចិន្តេសិ។

តតោ “**រាហុលោ** តាវតឹសេសុ បរិនិព្ពុតោ, **អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ** ឆទ្ទន្តទហេ, អហំ កត្ថ បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ បុនប្បុនំ ចិន្តេន្តោ មាតរំ អារព្ភ សតឹ ឧប្បាទេសិ – “មយ្ហំ មាតា សត្តន្នំ អរហន្តានំ មាតា ហុត្វាបិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃេសុ អប្បសន្នា, អត្ថិ នុ ខោ តស្សា ឧបនិស្សយោ, នត្ថិ នុ ខោ”តិ។ សោតាបត្តិមគ្គស្ស ឧបនិស្សយំ ទិស្វា “កស្ស ទេសនាយ អភិសមយោ ភវិស្សតី”តិ ឱលោកេន្តោ “មមេវ ធម្មទេសនាយ ភវិស្សតិ, ន អញ្ញស្ស។ សចេ ខោ បនាហំ អប្បោស្សុក្កោ ភវេយ្យំ, ភវិស្សន្តិ មេ វត្តារោ – “សារិបុត្តត្ថេរោ អវសេសជនានម្បិ អវស្សយោ ហោតិ។ តថា ហិស្ស សមចិត្តសុត្តន្តទេសនាទិវសេ (អ. និ. ២.៣៣-៣៧) កោដិសតសហស្សទេវតា អរហត្តំ បត្តា, តយោ មគ្គេ បដិវិទ្ធទេវតានំ គណនា នត្ថិ, អញ្ញេសុ ច ឋានេសុ អនេកា អភិសមយា ទិស្សន្តិ, ថេរេ ច ចិត្តំ បសាទេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តានេវ អសីតិ កុលសហស្សានិ, សោ ទានិ សកមាតុមិច្ឆាទស្សនមត្តម្បិ ហរិតុំ នាសក្ខី”តិ។ តស្មា មាតរំ មិច្ឆាទស្សនា មោចេត្វា ជាតោវរកេយេវ បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា “អជ្ជេវ ភគវន្តំ អនុជានាបេត្វា និក្ខមិស្សាមី”តិ ចុន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “អាវុសោ, ចុន្ទ, អម្ហាកំ បញ្ចសតាយ ភិក្ខុបរិសាយ សញ្ញំ ទេហិ។ ‘គណ្ហថាវុសោ បត្តចីវរានិ, ធម្មសេនាបតិ នាលកគាមំ គន្តុកាមោ’”តិ។ ថេរោ តថា អកាសិ។

ភិក្ខូ សេនាសនំ សំសាមេត្វា បត្តចីវរមាទាយ ថេរស្ស សន្តិកំ អគមំសុ។ ថេរោ សេនាសនំ សំសាមេត្វា ទិវាដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា ទិវាដ្ឋានទ្វារេ ឋត្វា ទិវាដ្ឋានំ ឱលោកេត្វា “ឥទំ ទានិ បច្ឆិមទស្សនំ, បុន អាគមនំ នត្ថី”តិ បញ្ចសតភិក្ខូហិ បរិវុតោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច “អនុជានាតុ មេ ភន្តេ ភគវា, អនុជានាតុ សុគតោ។ បរិនិព្ពានកាលោ មេ, ឱស្សដ្ឋោ មេ អាយុសង្ខារោ”តិ។ ពុទ្ធា បន យស្មា “បរិនិព្ពាហី”តិ វុត្តេ មរណវណ្ណំ សំវណ្ណេន្តីតិ, “មា បរិនិព្ពាហី”តិ វុត្តេ វដ្ដស្ស គុណំ កថេន្តីតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា ទោសំ អារោបេស្សន្តិ, តស្មា តទុភយម្បិ ន វទន្តិ។ តេន នំ ភគវា – “កត្ថ បរិនិព្ពាយិស្សសិ សារិបុត្តា”តិ វត្វា – “អត្ថិ, ភន្តេ, មគធេសុ នាលកគាមេ ជាតោវរកោ, តត្ថាហំ បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ វុត្តេ – “យស្ស ទានិ ត្វំ, សារិបុត្ត, កាលំ មញ្ញសិ, ឥទានិ បន តេ ជេដ្ឋកនិដ្ឋភាតិកានំ តាទិសស្ស ភិក្ខុនោ ទស្សនំ ទុល្លភំ ភវិស្សតិ, ទេសេហិ នេសំ ធម្ម”ន្តិ អាហ។

ថេរោ – “សត្ថា មយ្ហំ ឥទ្ធិវិកុព្ពនបុព្ពង្គមំ ធម្មទេសនំ បច្ចាសីសតី”តិ ញត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា តាលប្បមាណំ អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា ឱរុយ្ហ ទសពលស្ស បាទេ វន្ទិ, បុន ទ្វិតាលប្បមាណំ អព្ភុគ្គន្ត្វា ឱរុយ្ហ ទសពលស្ស បាទេ វន្ទិ, ឯតេនុបាយេន សត្តតាលប្បមាណំ អព្ភុគ្គន្ត្វា អនេកានិ បាដិហារិយសតានិ ទស្សេន្តោ ធម្មកថំ អារភិ។ ទិស្សមានេនបិ កាយេន កថេតិ, អទិស្សមានេនបិ។ ឧបរិមេន វា ហេដ្ឋិមេន វា ឧបឌ្ឍកាយេន កថេតិ អទិស្សមានេនបិ ទិស្សមានេនបិ, កាលេន ចន្ទវណ្ណំ ទស្សេតិ, កាលេន សូរិយវណ្ណំ, កាលេន បព្ពតវណ្ណំ, កាលេន សមុទ្ទវណ្ណំ, កាលេន ចក្កវត្តិរាជា ហោតិ, កាលេន វេស្សវណមហារាជា, កាលេន សក្កោ ទេវរាជា, កាលេន មហាព្រហ្មាតិ ឯវំ អនេកានិ បាដិហារិយសតានិ ទស្សេន្តោ ធម្មកថំ កថេសិ។ សកលនគរំ សន្និបតិ។ ថេរោ ឱរុយ្ហ ទសពលស្ស បាទេ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ អថ នំ សត្ថា អាហ – “កោ នាមោ អយំ សារិបុត្ត ធម្មបរិយាយោ”តិ។ សីហវិកីឡិតោ នាម, ភន្តេតិ។ តគ្ឃ, សារិបុត្ត, សីហវិកីឡិតោ តគ្ឃ, សារិបុត្ត, សីហវិកីឡិតោតិ។

ថេរោ អលត្តកវណ្ណេ ហត្ថេ បសារេត្វា សត្ថុ សុវណ្ណកច្ឆបសទិសេ បាទេ គោប្ផកេសុ គហេត្វា – “ភន្តេ, ឥមេសំ បាទានំ វន្ទនត្ថាយ កប្បសតសហស្សាធិកំ អសង្ខ្យេយ្យំ បារមិយោ បូរិតា, សោ មេ មនោរថោ មត្ថកំ បត្តោ, ឥតោ ទានិ បដ្ឋាយ បដិសន្ធិវសេន ន បុន ឯកដ្ឋានេ សន្និបាតោ សមាគមោ អត្ថិ, ឆិន្នោ ឯស វិស្សាសោ, អនេកេហិ ពុទ្ធសតសហស្សេហិ បវិដ្ឋំ អជរំ អមរំ ខេមំ សុខំ សីតលំ អភយំ និព្ពានបុរំ បវិសិស្សាមិ, សចេ មេ កិញ្ចិ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា ន រោចេថ, ខមថ តំ ភគវា, គមនកាលោ មយ្ហ”ន្តិ។ ខមាមិ តេ, សារិបុត្ត, ន ខោ បន តេ កិញ្ចិ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា មយ្ហំ អរុច្ចនកំ អត្ថិ, យស្ស ទានិ ត្វំ, សារិបុត្ត, កាលំ មញ្ញសីតិ។

ឥតិ ភគវតា អនុញ្ញាតសមនន្តរំ សត្ថុ បាទេ វន្ទិត្វា ឧដ្ឋិតមត្តេ អាយស្មន្តេ សារិបុត្តេ សិនេរុចក្កវាឡហិមវន្តបរិភណ្ឌបព្ពតេ ធារយមានាបិ – “អជ្ជ ឥមំ គុណរាសឹ ធារេតុំ ន សក្កោមី”តិ វទន្តី វិយ ឯកប្បហារេនេវ វិរវ

មានា មហាបថវី យាវ ឧទកបរិយន្តា អកម្បិ, អាកាសេ ទេវទុន្ទុភិយោ ផលឹសុ, មហាមេឃោ ឧដ្ឋហិត្វា បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។

សត្ថា – “ធម្មសេនាបតឹ បដិបាទេស្សាមី”តិ ធម្មាសនា វុដ្ឋាយ គន្ធកុដិអភិមុខោ គន្ត្វា មណិផលកេ អដ្ឋាសិ។ ថេរោ តិក្ខត្តុំ បទក្ខិណំ កត្វា ចតូសុ ឋានេសុ វន្ទិត្វា – “ភគវា ឥតោ កប្បសតសហស្សាធិកស្ស អសង្ខេយ្យស្ស ឧបរិ អនោមទស្សីសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា តុម្ហាកំ ទស្សនំ បត្ថេសឹ, សា មេ បត្ថនា សមិទ្ធា, ទិដ្ឋា តុម្ហេ, តំ បឋមទស្សនំ, ឥទំ បច្ឆិមទស្សនំ។ បុន តុម្ហាកំ ទស្សនំ នត្ថី”តិ វត្វា ទសនខសមោធានសមុជ្ជលំ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ យាវ ទស្សនវិសយា អភិមុខោវ បដិក្កមិត្វា វន្ទិត្វា បក្កាមិ។ បុន មហាបថវី ធារេតុំ អសក្កោន្តី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អកម្បិ។

ភគវា បរិវារេត្វា ឋិតេ ភិក្ខូ អាហ – “អនុគច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តុម្ហាកំ ជេដ្ឋភាតិក”ន្តិ។ តស្មឹ ខណេ ចតស្សោបិ បរិសា សម្មាសម្ពុទ្ធំ ឯកកំយេវ ជេតវនេ ឱហាយ និរវសេសា និក្ខមឹសុ។ សាវត្ថិនគរវាសិនោបិ – “សារិបុត្តត្ថេរោ កិរ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អាបុច្ឆិត្វា បរិនិព្ពាយិតុកាមោ និក្ខន្តោ, បស្សិស្សាម ន”ន្តិ នគរទ្វារានិ និរោកាសានិ ករោន្តា និក្ខមិត្វា គន្ធមាលាទិហត្ថា កេសេ វិកិរិត្វា – “ឥទានិ មយំ កហំ មហាបញ្ញោ និសិន្នោ, កហំ ធម្មសេនាបតិ និសិន្នោ”តិ បុច្ឆន្តា – “កស្ស សន្តិកំ គមិស្សាម, កស្ស ហត្ថេ សត្ថារំ ឋបេត្វា ថេរោ បក្កន្តោ”តិអាទិនា នយេន បរិទេវន្តា រោទន្តា ថេរំ អនុពន្ធឹសុ។

ថេរោ មហាបញ្ញាយ ឋិតត្តា – “សព្ពេសំ អនតិក្កមនីយោ ឯស មគ្គោ”តិ មហាជនំ ឱវទិត្វា – “តុម្ហេបិ, អាវុសោ, តិដ្ឋថ, មា ទសពលេ បមាទំ អាបជ្ជិត្ថា”តិ ភិក្ខុសង្ឃម្បិ និវត្តេត្វា អត្តនោ បរិសាយេវ សទ្ធឹ បក្កាមិ។ យេបិ មនុស្សា – “បុព្ពេ អយ្យោ បច្ចាគមនចារិកំ ចរតិ, ឥទំ ឥទានិ គមនំ ន បុន បច្ចាគមនាយា”តិ បរិទេវន្តា អនុពន្ធឹសុយេវ។ តេបិ – “អប្បមត្តា, អាវុសោ, ហោថ, ឯវំភាវិនោ នាម សង្ខារា”តិ និវត្តេសិ។

អថ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេន អន្តរាមគ្គេ សត្តាហំ មនុស្សានំ សង្គហំ ករោន្តោ សាយំ នាលកគាមំ បត្វា គាមទ្វារេ និគ្រោធរុក្ខមូលេ អដ្ឋាសិ។ អថ ឧបរេវតោ នាម ថេរស្ស ភាគិនេយ្យោ ពហិគាមំ គច្ឆន្តោ ថេរំ ទិស្វា ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ ថេរោ តំ អាហ – “អត្ថិ គេហេ តេ អយ្យិកា”តិ។ អាម ភន្តេតិ។ គច្ឆ អម្ហាកំ ឥធាគតភាវំ អារោចេហិ។ “កស្មា អាគតោ”តិ ច វុត្តេ – “អជ្ជ កិរ ឯកទិវសំ អន្តោគាមេ វសិស្សតិ, ជាតោវរកំ បដិជគ្គថ, បញ្ចន្នញ្ច កិរ ភិក្ខុសតានំ វសនដ្ឋានំ ជានាថា”តិ។ សោ គន្ត្វា – “អយ្យិកេ មយ្ហំ មាតុលោ អាគតោ”តិ អាហ។ ឥទានិ កុហិន្តិ? គាមទ្វារេតិ។ ឯកកោវ, អញ្ញោបិ កោចិ អត្ថីតិ? អត្ថិ បញ្ចសតា ភិក្ខូតិ។ កឹការណា អាគតោតិ? សោ តំ បវត្តឹ អារោចេសិ។ ព្រាហ្មណី – “កឹ នុ ខោ ឯត្តកានំ វសនដ្ឋានំ បដិជគ្គាបេតិ , ទហរកាលេ បព្ពជិត្វា មហល្លកកាលេ គិហី ហោតុកាមោ”តិ ចិន្តេន្តី ជាតោវរកំ បដិជគ្គាបេត្វា បញ្ចសតានំ វសនដ្ឋានំ ការេត្វា ទណ្ឌទីបិកា ជាលេត្វា ថេរស្ស បាហេសិ។

ថេរោ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ បាសាទំ អារុយ្ហ ជាតោវរកំ បវិសិត្វា និសីទិ, និសីទិត្វា “តុម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ គច្ឆថា”តិ ភិក្ខូ ឧយ្យោជេសិ។ តេសុ គតមត្តេសុយេវ ថេរស្ស ខរោ អាពាធោ ឧប្បជ្ជិ, លោហិតបក្ខន្ទិកា មារណន្តិកា វេទនា វត្តន្តិ។ ឯកំ ភាជនំ បវិសតិ, ឯកំ និក្ខមតិ។ ព្រាហ្មណី – “មម បុត្តស្ស បវត្តិ មយ្ហំ ន រុច្ចតី”តិ អត្តនោ វសនគព្ភទ្វារំ និស្សាយ អដ្ឋាសិ។

ចត្តារោ មហារាជានោ “ធម្មសេនាបតិ កុហឹ វិហរតី”តិ ឱលោកេន្តា នាលកគាមេ ជាតោវរកេ បរិនិព្ពានមញ្ចេ និបន្នោ, បច្ឆិមទស្សនំ គមិស្សាមា”តិ អាគម្ម វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។ កេ តុម្ហេតិ? មហារាជានោ ភន្តេតិ។ កស្មា អាគតត្ថាតិ? គិលានុបដ្ឋាកា ភវិស្សាមាតិ។ “ហោតុ, អត្ថិ គិលានុបដ្ឋាកោ, គច្ឆថ តុម្ហេ”តិ ឧយ្យោជេសិ។ តេសំ គតាវសានេ តេនេវ នយេន សក្កោ ទេវានមិន្ទោ។ តស្មឹ គតេ មហាព្រហ្មា ច អាគមឹសុ។ តេបិ តថេវ ថេរោ ឧយ្យោជេសិ។

ព្រាហ្មណី ទេវតានំ អាគមនញ្ច គមនញ្ច ទិស្វា “កេ នុ ខោ ឯតេ មម បុត្តំ វន្ទិត្វា គច្ឆន្តី”តិ ថេរស្ស គព្ភទ្វារំ គន្ត្វា “តាត, ចុន្ទ, កា បវត្តី”តិ បុច្ឆិ។ សោ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិត្វា “មហាឧបាសិកា, ភន្តេ, អាគតា”តិ អាហ។ ថេរោ “កស្មា អវេលាយ អាគតា”តិ បុច្ឆិ។ សា “តុយ្ហំ, តាត, ទស្សនត្ថាយា”តិ វត្វា “តាត, បឋមំ កេ អាគតា”តិ បុច្ឆិ។ ចត្តារោ មហារាជានោ ឧបាសិកេតិ។ តាត, ត្វំ ចតូហិ មហារាជេហិ មហន្តតរោតិ? អារាមិកសទិសា ឯតេ ឧបាសិកេ, អម្ហាកំ សត្ថុ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ ខគ្គហត្ថា ហុត្វា អារក្ខំ អកំសូតិ។ តេសំ តាត គតាវសានេ កោ អាគតោតិ? សក្កោ ទេវានមិន្ទោតិ។ ទេវរាជតោបិ ត្វំ តាត មហន្តតរោតិ? ភណ្ឌគ្គាហកសាមណេរសទិសោ ឯស ឧបាសិកេ, អម្ហាកំ សត្ថុ តាវតឹសតោ ឱតរណកាលេ បត្តចីវរំ គហេត្វា ឱតិណ្ណោតិ។ តស្ស តាត

គតាវសានេ ជោតយមានោ វិយ កោ អាគតោតិ? ឧបាសិកេ, តុយ្ហំ ភគវា ច សត្ថា ច មហាព្រហ្មា នាម ឯសោតិ។ មយ្ហំ ភគវតោ មហាព្រហ្មតោបិ ត្វំ, តាត, មហន្តតរោតិ? អាម ឧបាសិកេ, ឯតេ នាម កិរ អម្ហាកំ សត្ថុ ជាតទិវសេ ចត្តារោ មហាព្រហ្មានោ មហាបុរិសំ សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គណ្ហិំសូតិ។

អថ ព្រាហ្មណិយា – “បុត្តស្ស តាវ មេ អយំ អានុភាវោ, កីទិសោ វត មយ្ហំ បុត្តស្ស ភគវតោ សត្ថុ អានុភាវោ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តយន្តិយា សហសា បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧប្បជ្ជិត្វា សកលសរីរំ ផរិ។ ថេរោ – “ឧប្បន្នំ មេ មាតុ បីតិសោមនស្សំ, អយំ ទានិ កាលោ ធម្មទេសនាយា”តិ ចិន្តេត្វា “កិំ ចិន្តេសិ មហាឧបាសិកេ”តិ អាហ។ សា “បុត្តស្ស តាវ មេ អយំ គុណោ, សត្ថុ បនស្ស កីទិសោ ភវិស្សតីតិ ឥទំ, តាត, ចិន្តេមី”តិ អាហ។ មហាឧបាសិកេ, មយ្ហំ សត្ថុជាតក្ខណេ មហាភិនិក្ខមនេ សម្ពោធិយំ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ច ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិត្ថ។ សីលេន សមាធិនា បញ្ញាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញាណទស្សនេន សមោ នាម នត្ថិ, ឥតិបិ សោ ភគវាតិ វិត្ថារេត្វា ពុទ្ធគុណបដិសំយុត្តំ ធម្មទេសនំ កថេសិ។

ព្រាហ្មណី បិយបុត្តស្ស ធម្មទេសនាបរិយោសានេ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាយ បុត្តំ អាហ – “តាត ឧបតិស្ស, កស្មា ឯវមកាសិ, ឯវរូបំ នាម អមតំ មយ្ហំ ឯត្តកំ កាលំ ន អទាសី”តិ។ ថេរោ – “ទិន្នំ ទានិ មេ មាតុ រូបសារិយា ព្រាហ្មណិយា បោសាវនិកមូលំ, ឯត្តកេន វដ្តិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា – “គច្ឆ មហាឧបសិកេ”តិ ព្រាហ្មណី ឧយ្យោជេត្វា – “ចុន្ទ កា វេលា”តិ អាហ។ ពលវបច្ចូសកាលោ, ភន្តេតិ។ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេហីតិ។ សន្និបតិតោ ភន្តេ ភិក្ខុសង្ឃោតិ។ “មំ ឧក្ខិបិត្វា និសីទាបេហិ ចុន្ទា”តិ ឧក្ខិបិត្វា និសីទាបេសិ។

ថេរោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “អាវុសោ ចតុចត្តាលីសំ វោ វស្សានិ មយា សទ្ធិំ វិចរន្តានំ យំ មេ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា ន រោចេថ, តំ ខមថ អាវុសោ”តិ។ ឯត្តកំ, ភន្តេ, អម្ហាកំ ឆាយា វិយ តុម្ហេ អមុញ្ចិត្វា វិចរន្តានំ អរុច្ចនកំ នាម នត្ថិ, តុម្ហេ បន អម្ហាកំ ខមថាតិ។ អថ ថេរោ មហាចីវរំ សង្កឌ្ឍិត្វា មុខំ បិធាយ ទក្ខិណេន បស្សេន និបន្នោ សត្ថា វិយ នវ អនុបុព្ពសមាបត្តិយោ អនុលោមបដិលោមតោ សមាបជ្ជិត្វា បុន បឋមជ្ឈានំ អាទី កត្វា យាវ ចតុត្ថជ្ឈានា សមាបជ្ជិ ។ តតោ វុដ្ឋាយ អនន្តរំយេវ មហាបថវី ឧន្នាទេន្តោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។

ឧបាសិកា – “កិំ នុ ខោ មេ បុត្តោ, ន កិញ្ចិ កថេតី”តិ ឧដ្ឋាយ បិដ្ឋិបាទេ បរិមជ្ជន្តី បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា មហាសទ្ទំ កុរុមានា បាទេសុ និបតិត្វា – “តាត មយំ ឥតោ បុព្ពេ តវ គុណំ ន ជានិម្ហា, ឥទានិ បន តំ អាទី កត្វា អនេកសតេ អនេកសហស្សេ អនេកសតសហស្សេ ភិក្ខូ ឥមស្មិំ និវេសនេ និសីទាបេត្វា ភោជេតុំ ន លភិម្ហា, ចីវរេហិ អច្ឆាទេតុំ ន លភិម្ហា, វិហារសតំ វិហារសហស្សំ ការេតុំ ន លភិម្ហា”តិ យាវ អរុណុគ្គមនា បរិទេវិ ។ អរុណេ ឧគ្គតមត្តេយេវ សុវណ្ណការេ បក្កោសាបេត្វា សុវណ្ណគព្ភំ វិវរាបេត្វា សុវណ្ណឃដិយោ មហាតុលាយ តុលាបេត្វា – “បញ្ច កូដាគារសតានិ បញ្ច អគ្ឃិកសតានិ ករោថា”តិ ទាបេសិ។

សក្កោបិ ទេវរាជា វិស្សុកម្មទេវបុត្តំ អាមន្តេត្វា – “តាត ធម្មសេនាបតិ បរិនិព្ពុតោ, បញ្ច កូដាគារសតានិ បញ្ច អគ្ឃិកសតានិ ច មាបេហី”តិ អាហ។ ឥតិ ឧបាសិកាយ ការិតានិ ច វិស្សុកម្មេន និម្មិតានិ ច សព្ពានិបិ ទ្វេសហស្សានិ អហេសុំ។ តតោ នគរមជ្ឈេ សារមយំ មហាមណ្ឌបំ ការេត្វា មណ្ឌបមជ្ឈេ មហាកូដាគារំ ឋបេត្វា សេសានិ បរិវារសង្ខេបេន ឋបេត្វា សាធុកីឡិកំ អារភិំសុ។ ទេវានំ អន្តរេ មនុស្សា, មនុស្សានំ អន្តរេ ទេវា អហេសុំ។

រេវតី នាម ឯកា ថេរស្ស ឧបដ្ឋាយិកា – “អហំ ថេរស្ស បូជំ ករិស្សាមី”តិ សុវណ្ណបុប្ផានំ តយោ កុម្ភេ ការេសិ។ “ថេរស្ស បូជំ ករិស្សាមី”តិ សក្កោ ទេវរាជា អឌ្ឍតេយ្យកោដិនាដកេហិ បរិវារិតោ ឱតរិ។ “សក្កោ ឱតរតី”តិ មហាជនោ បច្ឆាមុខោ បដិក្កមិ។ តត្ថ សាបិ ឧបាសិកា បដិក្កមមានា គរុភារត្តា ឯកមន្តំ អបសក្កិតុំ អសក្កោន្តី មនុស្សានំ អន្តរេ បតិ។ មនុស្សា អបស្សន្តា តំ មទ្ទិត្វា អគមិំសុ។ សា តត្ថេវ កាលំ កត្វា តាវតិំសភវនេ កនកវិមានេ និព្ពត្តិ។ និព្ពត្តក្ខណេយេវស្សា រតនក្ខន្ធោ វិយ តិគាវុតប្បមាណោ អត្តភាវោ អហោសិ សដ្ឋិសកដបូរប្បមាណអលង្ការបដិមណ្ឌិតា អច្ឆរាសហស្សបរិវារិតា។ អថស្សា ទិព្ពំ សព្ពកាយិកាទាសំ បុរតោ ឋបយិំសុ ។ សា អត្តនោ សិរិសម្បត្តិំ ទិស្វា – “ឧឡារា អយំ សម្បត្តិ, កិំ នុ ខោ មេ កម្មំ កត”ន្តិ ចិន្តយមានា អទ្ទស – “មយា សារិបុត្តត្ថេរស្ស បរិនិព្ពុតដ្ឋានេ តីហិ សុវណ្ណបុប្ផកុម្ភេហិ បូជា កតា, មហាជនោ មំ មទ្ទិត្វា គតោ, សាហំ តត្ថ កាលំ កត្វា ឥធូបបន្នា, ថេរំ និស្សាយ លទ្ធំ ឥទានិ បុញ្ញវិបាកំ មនុស្សានំ កថេស្សាមី”តិ សហ វិមានេនេវ ឱតរិ។

មហាជនោ ទូរតោវ ទិស្វា – “កឹ នុ ខោ ទ្វេ សូរិយា ឧដ្ឋិតា”តិ? ឱលោកេន្តោ – “វិមានេ អាគច្ឆន្តេ កូដាគារសណ្ឋានំ បញ្ញាយតិ, នាយំ សូរិយោ, វិមានមេតំ ឯក”ន្តិ អាហ។ តម្បិ វិមានំ តាវទេវ អាគន្ត្វា ថេរស្ស ទារុចិតកមត្ថកេ វេហាសំ អដ្ឋាសិ។ ទេវធីតា វិមានំ អាកាសេយេវ ឋបេត្វា បថវឹ ឱតរិ។ មហាជនោ – “កា ត្វំ, អយ្យេ”តិ? បុច្ឆិ។ “ន មំ តុម្ហេ ជានាថ, រេវតី នាមាហំ, តីហិ សុវណ្ណបុប្ផកុម្ភេហិ ថេរំ បូជំ កត្វា មនុស្សេហិ មទ្ទិតា កាលំ កត្វា តាវតឹសភវនេ និព្ពត្តា, បស្សថ មេ សិរិសម្បត្តឹ, តុម្ហេបិ ទានិ ទានានិ ទេថ, បុញ្ញានិ ករោថា”តិ កុសលកិរិយាយ វណ្ណំ កថេត្វា ថេរស្ស ចិតកំ បទក្ខិណំ កត្វា វន្ទិត្វា អត្តនោ ទេវដ្ឋានំយេវ គតា។

មហាជនោបិ សត្តាហំ សាធុកីឡិកំ កីឡិត្វា សព្ពគន្ធេហិ ចិតកំ អកាសិ, ចិតកា ឯកូនរតនសតិកា អហោសិ។ ថេរស្ស សរីរំ ចិតកំ អារោបេត្វា ឧសីរកលាបកេហិ អាលិម្បេសុំ។ អាឡាហនេ សព្ពរត្តឹ ធម្មស្សវនំ បវត្តិ។ អនុរុទ្ធត្ថេរោ សព្ពគន្ធោទកេន ថេរស្ស ចិតកំ និព្ពាបេសិ។ ចុន្ទត្ថេរោ ធាតុយោ បរិស្សាវនេ បក្ខិបិត្វា – “ន ទានិ មយា ឥធេវ សក្កា ឋាតុំ, មយ្ហំ ជេដ្ឋភាតិកស្ស ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អារោចេស្សាមី”តិ ធាតុបរិស្សាវនំ ថេរស្ស ច បត្តចីវរំ គហេត្វា សាវត្ថឹ អគមាសិ។ ឯកដ្ឋានេបិ ច ទ្វេ រត្តិយោ អវសិត្វា សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេនេវ សាវត្ថឹ បាបុណិ។ តមត្ថំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **យេនាយស្មា អានន្ទោ**តិ យេន អត្តនោ ឧបជ្ឈាយោ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ អាយស្មា អានន្ទោ, តេនុបសង្កមិ។ កស្មា បនេស ឧជុកំ សត្ថុ សន្តិកំ អគន្ត្វា ថេរស្ស សន្តិកំ អគមាសីតិ? សត្ថរិ ច ថេរេ ច គារវេន។ ជេតវនមហាវិហារេ បោក្ខរណិយំ កិរស្ស ន្ហត្វា បច្ចុត្តរិត្វា សុនិវត្ថសុបារុតស្ស ឯតទហោសិ – “ពុទ្ធា នាម មហាបាសាណច្ឆត្តំ វិយ គរុនោ, ផណកតសប្បោ សីហព្យគ្ឃមត្តវរវារណាទយោ វិយ ច ទុរាសទា, ន សក្កា មយា ឧជុកមេវ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា កថេតុំ, កស្ស នុ ខោ សន្តិកំ គន្តព្ព”ន្តិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “ឧបជ្ឈាយោ មេ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ ជេដ្ឋភាតិកត្ថេរស្ស ឧត្តមសហាយោ, តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា តំ អាទាយ សត្ថារា សទ្ធិំ កថេស្សាមី”តិ សត្ថរិ ចេវ ថេរេ ច គារវេន ឧបសង្កមិ។

ឥទមស្ស បត្តចីវរន្តិ “អយមស្ស បរិភោគបត្តោ, ឥទំ ធាតុបរិស្សាវន”ន្តិ ឯវំ ឯកេកំ អាចិក្ខិ។ បាឡិយំ បន “ឥទមស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ **កថាបាភត**ន្តិ កថាមូលំ។ មូលញ្ហិ **បាភត**ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

“អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គឹវ សន្ធម”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៤);

ភគវន្តំ ទស្សនាយាតិ ភគវន្តំ ទស្សនត្ថាយ។ កឹ បនិមិនា ភគវា ន ទិដ្ឋបុព្ពោតិ? នោ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ។ អយញ្ហិ អាយស្មា ទិវា នវ វារេ, រត្តឹ នវ វារេតិ ឯកាហំ អដ្ឋារស វារេ ឧបដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ ទិវសស្ស បន សតវារំ វា សហស្សវារំ វា គន្តុកាមោ សមានោបិ ន អការណា គច្ឆតិ, ឯកំ បញ្ហទ្វារំ គហេត្វាវ គច្ឆតិ។ សោ តំទិវសំ តេន កថាបាភតេន គន្តុកាមោ ឯវមាហ។ **ឥទមស្ស បត្តចីវរ**ន្តិ ថេរោបិ – “ឥទំ តស្ស បត្តចីវរំ, ឥទញ្ច ធាតុបរិស្សាវន”ន្តិ បាដិយេក្កំយេវ ទស្សេត្វា អាចិក្ខិ។

សត្ថា ហត្ថំ បសារេត្វា ធាតុបរិស្សាវនំ គហេត្វា ហត្ថតលេ ឋបេត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “យោ សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បុរិមទិវសេ អនេកានិ បាដិហារិយសតានិ កត្វា បរិនិព្ពានំ អនុជានាបេសិ, តស្ស ឥទានិ ឥមា សង្ខវណ្ណសន្និភា ធាតុយោវ បញ្ញាយន្តិ, កប្បសតសហស្សាធិកំ អសង្ខ្យេយ្យំ បូរិតបារមី ឯស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ, មយា បវត្តិតំ ធម្មចក្កំ អនុបវត្តកោ ឯស ភិក្ខុ, បដិលទ្ធទុតិយអាសនោ ឯស ភិក្ខុ, បូរិតសាវកសន្និបាតោ ឯស ភិក្ខុ, ឋបេត្វា មំ ទសសុ ចក្កវាឡសហស្សេសុ បញ្ញាយ អសទិសោ ឯស ភិក្ខុ, មហាបញ្ញោ ឯស ភិក្ខុ, បុថុបញ្ញោ ហាសបញ្ញោ ជវនបញ្ញោ តិក្ខបញ្ញោ និព្ពេធិកបញ្ញោ ឯស ភិក្ខុ, អប្បិច្ឆោ ឯស ភិក្ខុ, សន្តុដ្ឋោ បវិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវីរិយោ ចោទកោ បាបគរហី ឯស ភិក្ខុ, បញ្ច ជាតិសតានិ បដិលទ្ធមហាសម្បត្តិយោ បហាយ បព្ពជិតោ ឯស ភិក្ខុ, មម សាសនេ បថវីសមខន្តិកោ ឯស ភិក្ខុ, ឆិន្នវិសាណឧសភសទិសោ ឯស ភិក្ខុ, ចណ្ឌាលបុត្តសទិសនីចចិត្តោ ឯស ភិក្ខុ។ បស្សថ, ភិក្ខវេ, មហាបញ្ញស្ស ធាតុយោ, បស្សថ, ភិក្ខវេ, បុថុបញ្ញស្ស ហាសបញ្ញស្ស ជវនបញ្ញស្ស តិក្ខបញ្ញស្ស និព្ពេធិកបញ្ញស្ស អប្បិច្ឆស្ស សន្តុដ្ឋស្ស បវិវិត្តស្ស អសំសដ្ឋស្ស អារទ្ធវីរិយស្ស , ចោទកស្ស, បស្សថ, ភិក្ខវេ, បាបគរហិស្ស ធាតុយោតិ។

“យោ បព្ពជី ជាតិសតានិ បញ្ច,
បហាយ កាមានិ មនោរមានិ;
តំ វីតរាគំ សុសមាហិតិន្ទ្រិយំ,

បរិនិព្ពុតំ វន្ទថ សារិបុត្តំ។

“ខន្តិពលោ បថវិសមោ ន កុប្បតិ,
ន ចាបិ ចិត្តស្ស វសេន វត្តតិ;
អនុកម្បកោ ការុណិកោ ច និព្ពុតោ,
បរិនិព្ពុតំ វន្ទថ សារិបុត្តំ។

“ចណ្ឌាលបុត្តោ យថា នគរំ បវិដ្ឋោ,
នីចមនោ ចរតិ កឡោបិហត្ថោ;
តថា អយំ វិហរតិ សារិបុត្តោ,
បរិនិព្ពុតំ វន្ទថ សារិបុត្តំ។

“ឧសភោ យថា ឆិន្នវិសាណកោ,
អហេឋយន្តោ ចរតិ បុរន្តរេ វនេ;
តថា អយំ វិហរតិ សារិបុត្តោ,
បរិនិព្ពុតំ វន្ទថ សារិបុត្ត”ន្តិ។

ឥតិ ភគវា បញ្ចហិ គាថាសតេហិ ថេរស្ស វណ្ណំ កថេសិ។ យថា យថា ភគវា ថេរស្ស វណ្ណំ កថេសិ, តថា តថា អានន្ទត្ថេរោ សន្ធារេតុំ ន សក្កោតិ, ពិឡារមុខេ បក្ខន្តកុក្កុដោ វិយ បវេធតិ។ តេនាហ **អបិច មេ, ភន្តេ, មធុរកជាតោ វិយ កាយោ**តិ សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ តត្ថ **មធុរកជាតោ**តិអាទីនំ អត្ថោ វុត្តោយេវ។ ឥធ បន **ធម្មា**តិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាធម្មា អធិប្បេតា។ តស្ស ហិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាធម្មេ អគហិតេ វា គហេតុំ, គហិតេ វា សជ្ឈាយំ កាតុំ ចិត្តំ ន បវត្តតិ។ អថ សត្ថា បញ្ចបសាទវិចិត្រានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ថេរំ ឱលោកេន្តោ “អស្សាសេស្សាមិ ន”ន្តិ អស្សាសេន្តោ **កឹ នុ ខោ តេ, អានន្ទ, សារិបុត្តោ**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សីលក្ខន្ធ**ន្តិ លោកិយលោកុត្តរសីលំ។ **សមាធិបញ្ញាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **វិមុត្តិ** បន លោកុត្តរាវ។ **វិមុត្តិញាណទស្សនំ** បច្ចវេក្ខណញាណំ, តំ លោកិយមេវ។ **ឱវាទកោ**តិ ឱវាទទាយកោ។ **ឱតិណ្ណោ**តិ ឱតិណ្ណេសុ វត្ថូសុ នានប្បការេន ឱតរណសីលោ។ **វិញ្ញាបកោ**តិ ធម្មកថាកាលេ អត្ថញ្ច ការណញ្ច វិញ្ញាបេតា។ **សន្ទស្សកោ**តិ ខន្ធធាតុអាយតនវសេន តេសំ តេសំ ធម្មានំ ទស្សេតា។ **សមាទបកោ**តិ “ឥទញ្ចិទញ្ច គណ្ហថា”តិ ឯវំ គណ្ហាបកោ។ **សមុត្តេជកោ**តិ អព្ភុស្សាហកោ។ **សម្បហំសកោ**តិ បដិលទ្ធគុណេហិ មោទាបកោ ជោតាបកោ។

អកិលាសុ ធម្មទេសនាយាតិ ធម្មទេសនំ អារភិត្វា “សីសំ វា មេ រុជ្ជតិ, ហទយំ វា កុច្ឆិ វា បិដ្ឋិ វា”តិ ឯវំ ឱសក្កនាការវិរហិតោ និក្កិលាសុ វិសារទោ ឯកស្សាបិ ទ្វិន្នម្បិ សីហវេគេនេវ បក្ខន្ទតិ។ **អនុគ្គាហកោ សព្រហ្មចារីន**ន្តិ បទស្ស អត្ថោ ខន្ធកវគ្គេ វិត្ថារិតោវ។ **ធម្មោជំ ធម្មភោគ**ន្តិ ឧភយេនបិ ធម្មបរិភោគោវ កថិតោ។ **ធម្មានុគ្គហ**ន្តិ ធម្មេន អនុគ្គហណំ។

សត្ថា “អតិវិយ អយំ ភិក្ខុ កិលមតី”តិ បុន តំ អស្សាសេន្តោ **ននុ តំ, អានន្ទ, មយា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បិយេហិ មនាបេហី**តិ មាតាបិតាភាតាភគិនីអាទិកេហិ ជាតិយា នានាភាវោ, មរណេន វិនាភាវោ, ភវេន អញ្ញថាភាវោ។ **តំ កុតេត្ថ, អានន្ទ, លព្ភា**តិ **ត**ន្តិ តស្មា។ យស្មា សព្ពេហិ បិយេហិ មនាបេហិ នានាភាវោ, តស្មា ទស បារមិយោ បូរេត្វាបិ សម្ពោធឹ បត្វាបិ ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វាបិ យមកបាដិហារិយំ ទស្សេត្វាបិ ទេវោរោហនំ កត្វាបិ យំ តំ ជាតំ ភូតំ សង្ខតំ បលោកធម្មំ, តំ តថាគតស្សាបិ សរីរំ មា បលុជ្ជីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, រោទន្តេនបិ កន្ទន្តេនបិ ន សក្កា តំ ការណំ លទ្ធុន្តិ។ **សោ បលុជ្ជេយ្យា**តិ សោ ភិជ្ជេយ្យ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ យោជនសតុព្ពេធោ មហាជម្ពុរុក្ខោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃោ តស្ស ទក្ខិណទិសំ គតោ បណ្ណាសយោជនិកោ មហាខន្ធោ វិយ ធម្មសេនាបតិ។ តស្មឹ មហាខន្ធេ ភិន្នេ តតោ បដ្ឋាយ អនុបុព្ពេន វឌ្ឍិត្វា បុប្ផផលាទីហិ តំ ឋានំ បូរេតុំ សមត្ថស្ស អញ្ញស្ស ខន្ធស្ស អភាវោ វិយ ថេរេ បរិនិព្ពុតេ សោឡសន្នំ បញ្ញានំ មត្ថកំ បត្តស្ស អញ្ញស្ស ទក្ខិណាសនេ និសីទនសមត្ថស្ស សារិបុត្តសទិសស្ស ភិក្ខុនោ អភាវោ។ តាយ បរិកិន្នាយ សោ រុក្ខោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃោ ខន្ធោត្វេវ ជាតោតិ វេទិតព្ពោ។ **តស្មា**តិ យស្មា សព្ពំ សង្ខតំ បលោកធម្មំ, តំ មា បលុជ្ជីតិ ន សក្កា លទ្ធុំ, តស្មា។

៤-៥. ឧក្កចេលសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៨០-៣៨១. ចតុត្ថេ **អចិរបរិនិព្ពុតេសុ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសូ**តិ នចិរបរិនិព្ពុតេសុ ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ។ តេសញ្ហិ ធម្មសេនាបតិ កត្តិកមាសបុណ្ណមាយ បរិនិព្ពុតោ, មហាមោគ្គល្លានោ តតោ អឌ្ឍមាសំ អតិក្កម្ម អមាវសុបោសថេ។ សត្ថា ទ្វីសុ អគ្គសាវកេសុ បរិនិព្ពុតេសុ មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ មហាមណ្ឌលេ ចារិកំ ចរមានោ អនុបុព្ពេន ឧក្កាចេលនគរំ បត្វា តត្ថ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា គង្គាបិដ្ឋេ រជតបដ្ដវណ្ណវាលិកាបុលិនេ វិហាសិ។ តេន វុត្តំ “អចិរបរិនិព្ពុតេសុ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសូ”តិ។ **យេ មហន្តតរា ខន្ធា តេ បលុជ្ជេយ្យុន្តិ** ឥធាបិ យោជនសតុព្ពេធោ មហាជម្ពុរុក្ខោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃោ, តស្ស ទក្ខិណតោ ច ឧត្តរតោ ច គតា បណ្ណាសយោជនិកា ទ្វេ មហាខន្ធា វិយ ទ្វេ អគ្គសាវកាតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ បញ្ចមេ **ទិដ្ឋី**តិ កម្មស្សកទិដ្ឋិ។

៦. ឧក្កិយសុត្តវណ្ណនា

៣៨២. ឆដ្ឋេ **មច្ចុធេយ្យស្ស បារ**ន្តិ តេភូមកវដ្ដស្ស បារភូតំ, និព្ពានំ។

៨. ព្រហ្មសុត្តវណ្ណនា

៣៨៤. អដ្ឋមេ **កាយេ វា ភិក្ខូ**តិ តស្មិំ កាលេ ភិក្ខុយេវ នត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ យោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេតិ, សោ កិលេសភិន្ទនេន ភិក្ខុយេវាតិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **ឯកាយន**ន្តិ ឯកមគ្គំ។ **ជាតិក្ខយន្តទស្សី**តិ ជាតិយា ខយោតិ ច អន្តោតិ ច និព្ពានំ, តំ បស្សតីតិ អត្ថោ។ **មគ្គំ បជានាតី**តិ ឯកាយនសង្ខាតំ ឯកមគ្គភូតំ មគ្គំ បជានាតិ។ ឯកាយនមគ្គោ វុច្ចតិ បុព្ពភាគសតិបដ្ឋានមគ្គោ, តំ បជានាតីតិ អត្ថោ។

៩. សេទកសុត្តវណ្ណនា

៣៨៥. នវមេ **សុម្ភេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ **មេទកថាលិកា**តិ ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវសេន លទ្ធនាមំ។ **មមំ រក្ខ, អហំ តំ រក្ខិស្សាមី**តិ ឯត្ថ អយំ តស្ស លទ្ធិ – អាចរិយោ ឧក្ខិត្តវំសំ សុគ្គហិតំ អគណ្ហន្តោ, អន្តេវាសិកេន បក្ខន្តបក្ខន្តទិសំ អគច្ឆន្តោ, សព្ពកាលញ្ច វំសគ្គំ អនុល្លោកេន្តោ អន្តេវាសិកំ ន រក្ខតិ នាម, ឯវំ អរក្ខិតោ អន្តេវាសិកោ បតិត្វា ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ហោតិ។ វំសំ បន សុគ្គហិតំ គណ្ហន្តោ, តេន បក្ខន្តបក្ខន្តទិសំ គច្ឆន្តោ, សព្ពកាលញ្ច វំសគ្គំ ឧល្លោកេន្តោ តំ រក្ខតិ នាម។ អន្តេវាសិកោបិ ឥតោ ចិតោ ច បក្ខន្ទិត្វា មិគោ វិយ កីឡន្តោ អាចរិយំ ន រក្ខតិ នាម។ ឯវញ្ហិ សតិ តិខិណវំសកោដិ អាចរិយស្ស គលវាដកេ វា នលាដេ វា បបិតា បិតដ្ឋានំ ភិន្ទិត្វា គច្ឆេយ្យ។ អាចារសម្បន្នកាយ បន យតោ វំសោ នមតិ, តតោ អនាមេន្តោ តំ អាកឌ្ឍេន្តោ វិយ ឯកតោភាគិយំ កត្វា វាតូបថម្ភំ គាហាបេត្វា សតី សូបដ្ឋិតំ កត្វា និច្ចលោវ និសីទន្តោ អាចរិយំ រក្ខតិ នាមាតិ។

តុំ អាចរិយ អត្តានំ រក្ខ, អហំ អត្តានំ រក្ខិស្សាមីតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – អាចរិយោ វំសំ សុគ្គហិតំ គណ្ហន្តោ, អន្តេវាសិកេន បក្ខន្តបក្ខន្តទិសំគច្ឆន្តោ , សព្ពកាលញ្ច វំសគ្គំ ឧល្លោកេន្តោ, អត្តានមេវ រក្ខតិ, ន អន្តេវាសិកំ។ អន្តេវាសិកោបិ កាយម្បិ ឯកតោភាគិយំ កត្វា វាតូបថម្ភំ គាហាបេត្វា សតី សូបដ្ឋិតំ កត្វា និច្ចលោវ និសីទមានោ អត្តានំយេវ រក្ខតិ នាម, ន អាចរិយំ។

សោ តត្ថ ញាយោតិ យំ មេទកថាលិកា អាហ។ សោ តត្ថ ញាយោ, សោ ឧបាយោ, តំ ការណន្តិ អត្ថោ។ **សតិបដ្ឋានំ សេវិតព្ព**ន្តិ ចតុព្ពិធំ សតិបដ្ឋានំ សេវិតព្ពំ។ **អាសេវនាយា**តិ កម្មដ្ឋានាសេវនាយ។ **ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, អត្តានំ រក្ខន្តោ បរំ រក្ខតី**តិ យោ ភិក្ខុ កម្មារាមតាទីនិ បហាយ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេសុ មូលកម្មដ្ឋានំ អាសេវន្តោ ភាវេន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, អថ នំ បរោ ទិស្វា – “ភទ្ទកោ វតាយំ, ភិក្ខុ, សម្មាបដិបន្នោ”តិ តស្មិំ ចិត្តំ បសាទេត្វា សគ្គបរាយណោ ហោតិ។ អយំ អត្តានំ រក្ខន្តោ បរំ រក្ខតិ នាម។

ខន្តិយាតិ អធិវាសនខន្តិយា។ **អវិហិំសាយា**តិ សបុព្ពភាគាយ ករុណាយ។ **មេត្តចិត្តតាយា**តិ សបុព្ពភាគាយ មេត្តាយ។ **អនុទយតាយា**តិ អនុទ្ទយាយ, សបុព្ពភាគាយ មុទិតាយាតិ អត្ថោ។ **បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតី**តិ ឯត្ថ យោ ភិក្ខុ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានំ គតោ តីសុ ព្រហ្មវិហារេសុ តិកចតុក្កជ្ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អយំ បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតិ នាមាតិ វេទិតព្ពោ។

១០. ជនបទកល្យាណីសុត្តវណ្ណនា

៣៨៦. ទសមេ **ជនបទកល្យាណី**តិ ជនបទម្ហិ កល្យាណី ឧត្តមា ឆសរីរទោសរហិតា បញ្ចកល្យាណសមន្នាគតា។ សា ហិ យស្មា នាតិទីឃា នាតិរស្សា, នាតិកិសា នាតិថូលា, នាតិកាឡា នាច្ចោទាតា, អតិក្កន្តា,

មានុសវណ្ណំ អប្បត្តា ទិព្ពវណ្ណំ, តស្មា ឆសរីរទោសរហិតា។ ឆវិកល្យាណំ, មំសកល្យាណំ, ន្ហារុកល្យាណំ, អដ្ឋិកល្យាណំ, វយកល្យាណន្តិ ឥមេហិ បន កល្យាណេហិ សមន្នាគតត្តា បញ្ចកល្យាណេហិ សមន្នាគតា នាម។ តស្សា ហិ អាគន្តុកោភាសកិច្ចំ នត្ថិ, អត្តនោ សរីរោភាសេនេវ ទ្វាទសហត្ថដ្ឋានេ អាលោកំ ករោតិ, បិយង្គុសាមា វា ហោតិ, សុវណ្ណសាមា វា, អយមស្សា ឆវិកល្យាណតា។ ចត្តារោ បនស្សា ហត្ថបាទា មុខបរិយោសានញ្ច លាខារស បរិកម្មកតំ វិយ រត្តបវាឡរត្តកម្ពលសទិសំ ហោតិ, អយមស្សា មំសកល្យាណតា។ វីសតិ បន នខបត្តានិ មំសតោ អមុត្តដ្ឋានេ លាខារសបូរិតានិ វិយ, មុត្តដ្ឋានេ ខីរធារាសទិសានិ, ហោន្តិ អយមស្សា ន្ហារុកល្យាណតា។ ទ្វត្តឹស ទន្តា សុផុសិតា សុធោតវជិរបន្តិ វិយ ខាយន្តិ, អយមស្សា អដ្ឋិកល្យាណតា។ វីសតិវស្សសតិកាបិ បន សមានា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា វិយ ហោតិ និប្បលិតា, អយមស្សា វយកល្យាណតា។

បរមបាសាទិនីតិ ឯត្ថ បសវនំ បសាទោ, បវត្តីតិ អត្ថោ។ បសាទោ ឯវ បាសាទោ។ បរមោ បាសាទោ បរមបាសាទោ, សោ អស្សា អត្ថីតិ បរមបាសាទិនី។ នច្ចេ ច គីតេ ច ឧត្តមបវត្តិ សេដ្ឋកិរិយា, ឧត្តមមេវ នច្ចំ នច្ចតិ, គីតំ វា គាយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុ សុត្តេសុ បុព្ពភាគវិបស្សនាវ កថិតាតិ។

នាលន្ទវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. សីលដ្ឋិតិវគ្គោ

១-២. សីលសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៨៧-៣៨៨. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **សីលានី**តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលានិ។ ទុតិយេ **ឧម្មង្គោ**តិ បញ្ហមគ្គោ បញ្ហគវេសនំ។

៣-៥. បរិហានសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៨៩-៣៩១. តតិយេ **បរិហានំ ហោតី**តិ បុគ្គលវសេន បរិហានំ ហោតិ។ យោ ហិ ពុទ្ធេសុ ធរន្តេសុបិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ន ភាវេតិ, តស្ស សទ្ធម្មោ អន្តរហិតោ នាម ហោតិ ទេវទត្តាទីនំ វិយ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តស្ស បុគ្គលស្សេវ ធម្មន្តរធានំ កថិតំ។ ចតុត្ថបញ្ចមេសុ សព្ពំ ឧត្តានមេវ។

៦. បទេសសុត្តវណ្ណនា

៣៩២. ឆដ្ឋេ **បទេសំ ភាវិតត្តា**តិ បទេសតោ ភាវិតត្តា។ ចត្តារោ ហិ មគ្គេ តីណិ ច ផលានិ និព្ពត្តេន្តេន សតិបដ្ឋានា បទេសំ ភាវិតា នាម ហោន្តិ។

៧. សមត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៩៣. សត្តមេ **សមត្តំ ភាវិតត្តា**តិ សមត្តា ភាវិតត្តា។ អរហត្តផលំ ឧប្បាទេន្តេន ហិ សតិបដ្ឋានា សមត្តំ ភាវិតា នាម ហោន្តិ។

៨-១០. លោកសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៩៤-៣៩៦. អដ្ឋមេ **មហាភិញ្ញត**ន្តិ ឆឡ្ឋំ អភិញ្ញានំ វសេន វុត្តំ។ **សហស្សំ លោកំ អភិជានាមី**តិ សតត វិហារវសេនេវ វុត្តំ។ ថេរោ កិរ បាតោវ ឧដ្ឋាយ មុខំ ធោវិត្វា សេនាសនេ និសិន្នោ អតីតេ កប្បសហស្សំ, អនាគតេ កប្បសហស្សំ អនុស្សរតិ, បច្ចុប្បន្នេបិ សហស្សំ ចក្កវាឡានំ តស្សាវជ្ជនស្ស គតី អនុពន្ធតិ។ ឥតិ សោ ទិព្ពេន ចក្ខុនា សហស្សំ លោកំ អភិជានាតិ, អយមស្ស សតតវិហារោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សីលដ្ឋិតិវគ្គោ តតិយោ។

៤. អននុស្សុតវគ្គវណ្ណនា

៤០១-៤០៦. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមេ **វិទិតា វេទនា**តិ យា វេទនា សម្មសិត្វា អរហត្តំ បត្តោ តាវស្ស វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ, វិទិតា ឧបដ្ឋហន្តិ, វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ នាម។ យា ច បន បរិគ្គហិតេសុ វត្ថារម្មណេសុ បវត្តា វេទនា, តាបិ វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ, វិទិតា ឧបដ្ឋហន្តិ, វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ នាម។ **វិតក្កា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អននុស្សុតវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. អមតវគ្គោ

២. សមុទយសុត្តវណ្ណនា

៤០៨. បញ្ចមវគ្គស្ស ទុតិយេ **អាហារសមុទយា កាយស្ស សមុទយោ**តិ អាហារសមុទយេន កាយសមុទយោ។ ឯសេវ នយោ សេសេសុ។ **មនសិការសមុទយា**តិ ឯត្ថ បន យោនិសោមនសិការសមុទយា ពោជ្ឈង្គធម្មានំ សមុទយោ, អយោនិសោមនសិការសមុទយា នីវរណធម្មានំ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ សារម្មណសតិបដ្ឋានា កថិតា។

៤. សតិសុត្តវណ្ណនា

៤១០. ចតុត្ថំ សុទ្ធិកំ កត្វា សមុទយេ កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។

៦. បាតិមោក្ខសំវរសុត្តវណ្ណនា

៤១២. ឆដ្ឋេ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ**តិ ចតុន្នំ សីលានំ ជេដ្ឋកសីលំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ បនាហ – “បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ, ឥតរានិ តីណិ សីលន្តិ វុត្តដ្ឋានំ នាម នត្ថី”តិ។ វត្វា តំ អនុជានន្តោ អាហ – “ឥន្ទ្រិយសំវរោ នាម ឆទ្វាររក្ខណមត្តមេវ, អាជីវបារិសុទ្ធិ ធម្មេនេវ សមេន បច្ចយុប្បត្តិមត្តកំ, បច្ចយសន្និស្សិតំ បដិលទ្ធបច្ចយេ ឥទមត្ថន្តិ បច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជនមត្តកំ។ និប្បរិយាយេន បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ។ យស្ស សោ ភិន្នោ, អយំ ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ហត្ថបាទេ, សេសានិ រក្ខិស្សតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យស្ស បន សោ អរោគោ, អយំ អច្ឆិន្នសីសោ វិយ បុរិសោ ជីវិតំ, សេសានិ បុន បាកតិកានិ កត្វា រក្ខិតុម្បិ សក្កោតី”តិ។ តស្មា បាតិមោក្ខសំវរោវ សីលំ, តេន បាតិមោក្ខសំវរេន សំវុតោតិ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ, ឧបេតោ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។

អាចារគោចរសម្បន្នោតិ អាចារេន ច គោចរេន ច សម្បន្នោ។ **អណុមត្តេសូ**តិ អប្បមត្តកេសុ។ **វជ្ជេសូ**តិ អកុសលធម្មេសុ។ **ភយទស្សាវី**តិ ភយទស្សី។ **សមាទាយា**តិ សម្មា អាទិយិត្វា។ **សិក្ខស្សុ សិក្ខាបទេសូ**តិ សិក្ខាបទេសុ តំ តំ សិក្ខាបទំ សមាទិយិត្វា សិក្ខ, យំ យំ បន កិញ្ចិ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខាកោដ្ឋាសេសុ សិក្ខិតព្ពំ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា, តំ តំ សព្ពំ សម្មា អាទាយ សិក្ខស្សូតិ អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ។ វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤) វុត្តោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ បាតិមោក្ខសំវរសីលមេវ កថិតំ។

៧. ទុច្ចរិតសុត្តវណ្ណនា

៤១៣. សត្តមេ កាយសុចរិតវចីសុចរិតានិ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ, មនោសុចរិតំ ឥតរានិ តីណិ សីលានីតិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ កថិតំ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន បញ្ចសត្តនវទសសុ កុសលកម្មបថេសុ បច្ឆិមាបិ តយោ សីលំ ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។ ឆដ្ឋសត្តមេសុ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អមតវគ្គោ បញ្ចមោ។

សតិបដ្ឋានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឥន្ទ្រិយសំយុត្តំ

១. សុទ្ធិកវគ្គោ

១. សុទ្ធិកសុត្តវណ្ណនា

៤៧១. ឥន្ទ្រិយសំយុត្តស្ស បឋមេ **សទ្ធិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយ**ន្តិ ឥមានិ តីណិ ចតុភូមកកុសល វិបាកេសុ ចេវ កិរិយាសុ ច លព្ភន្តិ។ **វីរិយិន្ទ្រិយសមាធិន្ទ្រិយានិ** ចតុភូមកកុសលេ អកុសលេ វិបាកេ កិរិយាយាតិ សព្ពត្ថ លព្ភន្តិ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ ចតុភូមកសព្ពសង្គាហកធម្មបរិច្ឆេទវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៧. ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៤៧៧. សត្តមេ **សទ្ធិន្ទ្រិយំ នប្បជានន្តី**តិ ទុក្ខសច្ចវសេន ន បជានន្តិ។ **សទ្ធិន្ទ្រិយសមុទយំ នប្បជានន្តី**តិ សមុទយសច្ចវសេន ន បជានន្តិ។ ឯវំ និរោធំ និរោធសច្ចវសេន, បដិបទំ មគ្គសច្ចវសេនាតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

សុក្កបក្ខេ បន អធិមោក្ខវសេន អាវជ្ជនសមុទយា សទ្ធិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតិ, បគ្គហវសេន អាវជ្ជនសមុទយា វីរិយិន្ទ្រិយសមុទយោ, ឧបដ្ឋានវសេន អាវជ្ជនសមុទយា សតិន្ទ្រិយសមុទយោ, អវិក្ខេបវសេន អាវជ្ជនសមុទយា សមាធិន្ទ្រិយសមុទយោ, ទស្សនវសេន អាវជ្ជនសមុទយា បញ្ញិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតិ។ តថា ឆន្ទវសេន អាវជ្ជនសមុទយា សទ្ធិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតិ, ឆន្ទវសេន អាវជ្ជនសមុទយា វីរិយសតិសមាធិ បញ្ញិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតិ។ មនសិការវសេន អាវជ្ជនសមុទយា សទ្ធិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតិ។ មនសិការវសេន អាវជ្ជនសមុទយា វីរិយសតិសមាធិបញ្ញិន្ទ្រិយសមុទយោ ហោតីតិ ឯវម្បិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមេសុ បដិបាដិយា ឆសុ សុត្តេសុ ចតុសច្ចមេវ កថិតំ។

៨. ទដ្ឋព្ពសុត្តវណ្ណនា

៤៧៨. អដ្ឋមេ **កត្ថ ច, ភិក្ខវេ, សទ្ធិន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសូ**តិអាទិ ឥមេសំ ឥន្ទ្រិយានំ ស វិសយេ ជេដ្ឋកភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យថា ហិ ចត្តារោ សេដ្ឋិបុត្តា រាជាតិ រាជបញ្ចមេសុ សហាយេសុ “នក្ខត្តំ កីឡិស្សាមា”តិ វីថិំ ឱតិណ្ណេសុ ឯកស្ស សេដ្ឋិបុត្តស្ស គេហំ គតកាលេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ – “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ គេហេ វិចារេតិ។ ទុតិយស្ស, តតិយស្ស, ចតុត្ថស្ស គេហំ គតកាលេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ – “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ គេហេ វិចារេតិ។ អថ សព្ពបច្ឆា រញ្ញោ គេហំ គតកាលេ កិញ្ចាបិ រាជា សព្ពត្ថ ឥស្សរោ, ឥមស្មិំ បន កាលេ អត្តនោ គេហេយេវ – “ឥមេសំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ ទេថ, គន្ធមាលាលង្ការាទីនិ ទេថា”តិ គេហេ វិចារេតិ។ ឯវមេវ សទ្ធាបញ្ចមកេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ តេសុ សហាយេសុ ឯកតោ វីថិំ ឱតរន្តេសុ វិយ ឯការម្មណេ ឧប្បជ្ជមានេសុបិ យថា បឋមស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សោតាបត្តិយង្គានិ បត្វា អធិមោក្ខលក្ខណំ សទ្ធិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា ទុតិយស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សម្មប្បធានានិ បត្វា បគ្គហលក្ខណំ វីរិយិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា តតិយស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ សតិបដ្ឋានានិ បត្វា ឧបដ្ឋានលក្ខណំ សតិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ យថា ចតុត្ថស្ស គេហេ ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, គេហសាមិកោវ វិចារេតិ, ឯវំ ឈានវិមោក្ខេ បត្វា អវិក្ខេបលក្ខណំ សមាធិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តិ។ សព្ពបច្ឆា រញ្ញោ គេហំ គតកាលេ បន យថា ឥតរេ ចត្តារោ តុណ្ហី និសីទន្តិ, រាជាវ គេហេ វិចារេតិ, ឯវមេវ អរិយសច្ចានិ បត្វា បជាននលក្ខណំ បញ្ញិន្ទ្រិយមេវ ជេដ្ឋកំ ហោតិ បុព្ពង្គមំ, សេសានិ តទន្វយានិ ហោន្តីតិ។

៩-១០. បឋមវិភង្គសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៧៩-៤៨០. នវមេ **សតិនេបក្កេនា**តិ ឯត្ថ និបកស្ស ភាវោ នេបក្កំ, បញ្ញាយេតំ នាមំ។ កស្មា បន សតិភាជនេ បញ្ញា វុត្តាតិ? សតិយា ពលវភាវទស្សនត្ថំ។ ពលវសតិ ហិ ឥធ អធិប្បេតា។ សា ច បញ្ញាសម្បយុត្តាវ

ពលវតី ហោតិ, ន វិប្បយុត្តាតិ បញ្ញាសម្បយុត្តសតី ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **ចិរកតន្តិ** ចិរកាលំ កតំ ទានំ វា សីលំ វា ឧបោសថកម្មំ វា។ **ចិរភាសិតន្តិ** "អសុកស្មិំ ឋានេ អសុកំ នាម ភាសិត"ន្តិ ឯវំ ចិរកាលេ ភាសិតំ។ **វោស្សគ្គារម្មណំ កត្វាតិ** និព្ពានារម្មណំ កត្វា។ **ឧទយត្ថគាមិនិយាតិ** ឧទយញ្ច អត្ថញ្ច គច្ឆន្តិយា, ឧទយព្ពយបរិគ្គហិកាយាតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សទ្ធាសតិបញ្ញិន្ទ្រិយានិ បុព្ពភាគានិ, វីរិយិន្ទ្រិយំ មិស្សកំ, សមាធិន្ទ្រិយំ និព្ពត្តិតលោកុត្តរមេវ កថិតំ។ ទសមេបិ អយមេវ ធម្មបរិច្ឆេទោតិ។

សុទ្ធិកវគ្គោ បឋមោ។

២. មុទុតរវគ្គោ

១. បដិលាភសុត្តវណ្ណនា

៤៨១. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **សម្មប្បធានេ អារព្ភាតិ** សម្មប្បធានេ បដិច្ច, សម្មប្បធានេ ភាវេន្តោតិ អត្ថោ។ **សតិន្ទ្រិយេបិ** ឯសេវ នយោ។

២. បឋមសំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

៤៨២. ទុតិយេ **តតោតិ** វិបស្សនាមគ្គផលវសេន និស្សក្កំ វេទិតព្ពំ។ **សមត្តានិ** ហិ បរិបុណ្ណានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ។ **តតោ មុទុតរេហីតិ** តេហិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ អនាគាមិមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ សកទាគាមិមគ្គស្ស, តតោ មុទុតរានិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ ធម្មានុសារិមគ្គស្ស, តតោ មុទុតរានិ សទ្ធានុសារិមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ។

តថា សមត្តានិ បរិបុណ្ណានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តមគ្គិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ អនាគាមិមគ្គិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ សកទាគាមិមគ្គិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ សោតាបត្តិមគ្គិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ ធម្មានុសារិមគ្គិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ សទ្ធានុសារិមគ្គិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ។

សមត្តានិ បរិបុណ្ណានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តផលិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ អនាគាមិផលិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ សកទាគាមិផលិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ សោតាបត្តិផលិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ។ ធម្មានុសារិសទ្ធានុសារិនោ បន ទ្វេបិ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋបុគ្គលា, មគ្គដ្ឋបុគ្គលវសេន នេសំ នានត្តំ ជាតន្តិ អាគមនេនបិ មគ្គេនបិ។ សទ្ធានុសារី បុគ្គលោ ហិ ឧទ្ទិសាបេន្តោ បរិបុច្ឆន្តោ អនុបុព្ពេន មគ្គំ បាបុណាតិ, ធម្មានុសារី ឯកេន វា ទ្វីហិ វា សវនេហិ។ ឯវំ តាវ នេសំ អាគមនេន នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

ធម្មានុសារិស្ស បន មគ្គោ តិក្ខោ ហោតិ, សូរំ ញាណំ វហតិ, អសង្ខារេន អប្បយោគេន កិលេសេ ឆិន្ទតិ កទលិក្ខន្ធំ វិយ តិខិណា អសិធារា។ សទ្ធានុសារិស្ស ន តស្ស វិយ មគ្គោ តិក្ខោ ហោតិ, ន សូរំ ញាណំ វហតិ, សសង្ខារេន សប្បយោគេន កិលេសេ ឆិន្ទតិ កទលិក្ខន្ធំ វិយ អតិខិណា អសិធារា។ កិលេសក្ខយេ បន តេសំ នានត្តំ នត្ថិ។ អវសេសា ច កិលេសា ខីយន្តិ។

៣. ទុតិយសំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

៤៨៣. តតិយេ **តតោតិ** ផលវសេន និស្សក្កំ វេទិតព្ពំ។ សមត្តានិ ហិ បរិបុណ្ណានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តផលិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, អរហត្តផលេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ អរហា នាម ហោតិ។ អរហត្តផលតោ មុទុតរានិ អនាគាមិផលិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ សកទាគាមិផលិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ សោតាបត្តិផលិន្ទ្រិយានិ, សោតាបត្តិផលេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ សោតាបន្នោ នាម ហោតិ។ **ឥន្ទ្រិយវេមត្តតា ផលវេមត្តតា ហោតីតិ** ឥន្ទ្រិយនានត្តេន ផលនានត្តំ, ផលនានត្តេន បុគ្គលនានត្តន្តិ។

៤. តតិយសំខិត្តសុត្តវណ្ណនា

៤៨៤. ចតុត្ថេ **បរិបូរំ បរិបូរការី អារាធេតីតិ** បរិបូរំ អរហត្តមគ្គំ ករោន្តោ អរហត្តផលំ អារាធេតិ។ **បទេសំ បទេសការីតិ** អវសេសេ តយោ បទេសមគ្គេ ករោន្តោ បទេសំ ផលត្តយមត្តមេវ អារាធេតិ។ ឥតិ ឥមេសុ

ចត្តូសុបិ សុត្តេសុ មិស្សកានេវ ឥន្ទ្រិយានិ កថិតានិ។

៥-៧. បឋមវិភង្គសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៨៥-៤៨៧. បញ្ចមេ **តតោ មុទុតរេហី**តិ វិបស្សនាវសេន និស្សក្កំ វេទិតព្ពំ។ បរិបុណ្ណានិ ហិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ អន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ សសង្ខារបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ ឧទ្ធំសោតអកនិដ្ឋគាមិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ។

ឥមស្មឹ បន ឋានេ អរហត្តមគ្គេយេវ ឋត្វា បញ្ច និស្សក្កានិ នីហរិតព្ពានិ។ អរហត្តមគ្គស្ស ហិ វិបស្សនិន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ បឋមអន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ ទុតិយអន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ តតិយអន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ ឧទ្ធំសោតអកនិដ្ឋគាមិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ។ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិស្ស សសង្ខារបរិនិព្ពាយិនោបិ ឯតេវ បញ្ច ជនា។

ឥទានិ តីណិ និស្សក្កានិ។ សកទាគាមិមគ្គស្ស ហិ ឥន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ សោតាបត្តិមគ្គិន្ទ្រិយានិ, សោតាបត្តិមគ្គេយេវ ឥន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ ធម្មានុសារិមគ្គិន្ទ្រិយានិ។ តេហិបិ មុទុតរានិ សទ្ធានុសារិមគ្គិន្ទ្រិយានិ។ ឆដ្ឋសត្តមានិ វុត្តនយានេវ។ ឥមេសុ បន តីសុបិ សុត្តេសុ បុព្ពភាគវិបស្សនិន្ទ្រិយានេវ កថិតានិ។

៨. បដិបន្នសុត្តវណ្ណនា

៤៨៨. អដ្ឋមេ **តតោ មុទុតរេហី**តិ មគ្គផលវសេន និស្សក្កំ វេទិតព្ពំ។ តំ បាឡិយំ វុត្តមេវ។ **ពាហិរោ**តិ ឥមេហិ អដ្ឋហិ បុគ្គលេហិ ពហិភូតោ។ **បុថុជ្ជនបក្ខេ ឋិតោ**តិ បុថុជ្ជនកោដ្ឋាសេ ឋិតោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ លោកុត្តរានេវ ឥន្ទ្រិយានិ កថិតានិ។

៩-១០. សម្បន្នសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៨៩-៤៩០. នវមេ **ឥន្ទ្រិយសម្បន្នោ**តិ បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ។ ទសមំ ឧត្តានមេវ។ ឥមស្មឹ សុត្តទ្វយេ មិស្សកានិ ឥន្ទ្រិយានិ កថិតានីតិ។

មុទុតរវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. ឆឡិន្ទ្រិយវគ្គោ

២. ជីវិតិន្ទ្រិយសុត្តវណ្ណនា

៤៩២. តតិយវគ្គស្ស ទុតិយេ **ឥត្ថិន្ទ្រិយ**ន្តិអាទីសុ ឥត្ថិភាវេ ឥន្ទដ្ឋំ ករោតីតិ **ឥត្ថិន្ទ្រិយំ**។ បុរិសភាវេ ឥន្ទដ្ឋំ ករោតីតិ **បុរិសិន្ទ្រិយំ**។ ជីវិតេ ឥន្ទដ្ឋំ ករោតីតិ **ជីវិតិន្ទ្រិយំ**។ អត្ថុប្បត្តិកំ កិរេតំ សុត្តំ។ សង្ឃមជ្ឈស្មិញ្ហិ “កតិ នុ ខោ វដ្ដិន្ទ្រិយានី”តិ កថា ឧទបាទិ, អថ ភគវា វដ្ដិន្ទ្រិយានិ ទស្សេន្តោ **តីណិមានិ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

៣. អញ្ញិន្ទ្រិយសុត្តវណ្ណនា

៤៩៣. តតិយេ **អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយ**ន្តិ “អនមតគ្គេ សំសារេ អជានិតបុព្ពំ ធម្មំ ជានិស្សាមី”តិ បដិបន្នស្ស សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ ឧប្បន្នំ ឥន្ទ្រិយំ។ **អញ្ញិន្ទ្រិយ**ន្តិ តេសំយេវ ញាតធម្មានំ អាជាននាការេន សោតាបត្តិផលាទីសុ ឆសុ ឋានេសុ ឧប្បន្នំ ឥន្ទ្រិយំ។ **អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយ**ន្តិ អញ្ញាតាវីសុ អរហត្តផលធម្មេសុ ឧប្បន្នំ ឥន្ទ្រិយំ។ តត្ថ តត្ថ តេន តេនាការេន ឧប្បន្នស្ស ញាណស្សេវេតំ អធិវចនំ។ ឥទម្បិ សុត្តំ អត្ថុប្បត្តិកមេវ។ សង្ឃមជ្ឈស្មិញ្ហិ “កតិ នុ ខោ លោកុត្តរិន្ទ្រិយានី”តិ កថា ឧទបាទិ, អថ ភគវា តានិ ទស្សេន្តោ **តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ឥន្ទ្រិយានី**តិអាទិមាហ។

៤. ឯកពីជីសុត្តវណ្ណនា

៤៩៤. ចតុត្ថេ **តតោ មុទុតរេហីតិ** វិបស្សនាតោ និស្សក្កំ វេទិតព្វំ។ សមត្តានិ ហិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម ហោន្តិ, តតោ មុទុតរានិ អន្តរាបរិនិព្ពាយិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ, តតោ មុទុតរានិ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ សសង្ខារបរិនិព្ពាយិស្ស, តតោ មុទុតរានិ ឧទ្ធំសោតអកនិដ្ឋគាមិស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ នាម។ ឥធាបិ បុរិមនយេនេវ អរហត្តមគ្គេ ឋត្វា បញ្ច និស្សក្កានិ នីហរិតព្ពានិ។

យថា បន បុរិមនយេ សកទាគាមិមគ្គេ ឋត្វា តីណិ និស្សក្កានិ, ឯវមិធ បញ្ច នីហរិតព្ពានិ។ សកទាគាមិមគ្គស្ស ហិ វិបស្សនិន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ, សោតាបត្តិមគ្គស្ស ច តេហិ វិបស្សនិន្ទ្រិយេហិ មុទុតរានិ ឯកពីជិអាទីនំ មគ្គស្ស វិបស្សនិន្ទ្រិយានិ។

ឯត្ថ ច **ឯកពីជី**តិអាទីសុ យោ សោតាបន្នោ ហុត្វា ឯកមេវ អត្តភាវំ ជនេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ **ឯកពីជី** នាម។ យថាហ “កតមោ ច បុគ្គលោ ឯកពីជី, ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, សោ ឯកញ្ញេវ មានុសកំ ភវំ សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ឯកពីជី”តិ (បុ. ប. ៣៣)។

យោ បន ទ្វេ តយោ ភវេ សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ **កោលំកោលោ** នាម។ យថាហ “កតមោ ច បុគ្គលោ កោលំកោលោ។ ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, សោ ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានិ សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ កោលំកោលោ”តិ (បុ. ប. ៣២)។ តត្ថ កុលានីតិ ភវា វេទិតព្វា។ “ទ្វេ វា តីណិ វា”តិ ឥទំ ទេសនាមត្តមេវ, យាវ ឆដ្ឋភវា សំសរន្តោ បន កោលំកោលោវ ហោតិ។

យស្ស សត្តក្ខត្តុំ បរមា ឧបបត្តិ, អដ្ឋមំ ភវំ នាទិយតិ, អយំ **សត្តក្ខត្តុបរមោ** នាម។ យថាហ “កតមោ ច បុគ្គលោ សត្តក្ខត្តុបរមោ។ ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, សោ សត្តក្ខត្តុំ ទេវេ ច មនុស្សេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សត្តក្ខត្តុបរមោ”តិ (បុ. ប. ៣១)។

ភគវតា គហិតនាមវសេនេវ ចេតានិ តេសំ នាមានិ។ “ឯត្តកញ្ហិ ឋានំ គតោ ឯកពីជី នាម ហោតិ, ឯត្តកំ កោលំកោលោ, ឯត្តកំ សត្តក្ខត្តុបរមោ”តិ ភគវតា ឯតេសំ នាមំ គហិតំ។ និយមតោ បន “អយំ ឯកពីជី, អយំ កោលំកោលោ, អយំ សត្តក្ខត្តុបរមោ”តិ នត្ថិ។

កោ បន នេសំ ឯតំ បភេទំ និយមេតីតិ? កេចិ បន ថេរា “បុព្ពហេតុ និយមេតី”តិ វទន្តិ, កេចិ “បឋមមគ្គោ”, កេចិ “ឧបរិម តយោ មគ្គា”, កេចិ “តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា”តិ។ តត្ថ “បុព្ពហេតុ និយមេតី”តិ វាទេ បឋមមគ្គស្ស ឧបនិស្សយោ កតោ នាម ហោតិ, ឧបរិ តយោ មគ្គា អនុបនិស្សយា ឧប្បន្នាតិ វចនំ អាបជ្ជតិ។ “បឋមមគ្គោ និយមេតី”តិ វាទេ ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ និរត្ថកតា អាបជ្ជតិ។ “ឧបរិ តយោ មគ្គា និយមេន្តី”តិ វាទេ បឋមមគ្គេ អនុប្បន្នេវ ឧបរិ តយោ មគ្គា ឧប្បន្នាតិ អាបជ្ជតិ។ “តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា និយមេតី”តិ វាទោ បន យុជ្ជតិ។ សចេ ហិ ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា ពលវតី ហោតិ, ឯកពីជី នាម ហោតិ, តតោ មន្ទតរាយ កោលំកោលោ, តតោ មន្ទតរាយ សត្តក្ខត្តុបរមោតិ។

ឯកច្ចោ ហិ សោតាបន្នោ វដ្ដជ្ឈាសយោ ហោតិ វដ្ដាភិរតោ បុនប្បុនំ វដ្ដស្មិំយេវ វិចរតិ សន្ទិស្សតិ។ អនាថបិណ្ឌិកោ សេដ្ឋិ, វិសាខា ឧបាសិកា, ចូឡរថមហារថា ទេវបុត្តា, អនេកវណ្ណោ ទេវបុត្តោ, សក្កោ ទេវរាជា, នាគទត្តោ ទេវបុត្តោតិ ឥមេ ហិ ឯត្តកា ជនា វដ្ដជ្ឈាសយា វដ្ដាភិរតា អាទិតោ បដ្ឋាយ ឆ ទេវលោកេ សោធេត្វា អកនិដ្ឋេ ឋត្វា បរិនិព្ពាយិស្សន្តិ , ឥមេ ឥធ ន គហិតា។ ន កេវលញ្ចិមេ, យោបិ មនុស្សេសុយេវ សត្តក្ខត្តុំ សំសរិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, យោបិ ទេវលោកេ និព្ពត្តោ ទេវេសុយេវ សត្តក្ខត្តុំ អបរាបរំ សំសរិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឥមេបិ ឥធ ន គហិតា។ កាលេន ទេវេ, កាលេន មនុស្សេ សំសរិត្វា បន អរហត្តំ បាបុណន្តោវ ឥធ គហិតោ។ តស្មា សត្តក្ខត្តុបរមោតិ ឥទំ ឥធដ្ឋកវោកិណ្ណសុក្ខវិបស្សកស្ស នាមំ កថិតន្តិ វេទិតព្វំ។

ធម្មានុសារី សទ្ធានុសារីតិ ឯត្ថ បន ឥមស្មិំ សាសនេ លោកុត្តរធម្មំ និព្ពត្តេន្តស្ស ទ្វេ ធុរានិ, ទ្វេ សីសានិ, ទ្វេ អភិនិវេសា – សទ្ធាធុរំ, បញ្ញាធុរំ , សទ្ធាសីសំ, បញ្ញាសីសំ, សទ្ធាភិនិវេសោ, បញ្ញាភិនិវេសោតិ។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ “សចេ សទ្ធាយ សក្កា និព្ពត្តេតុំ, និព្ពត្តេស្សាមិ លោកុត្តរមគ្គ”ន្តិ សទ្ធំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្ពត្តេតិ, សោ មគ្គក្ខណេ សទ្ធានុសារី នាម ហោតិ។ ផលក្ខណេ បន សទ្ធាវិមុត្តោ នាម ហុត្វា ឯកពីជី កោលំកោលោ

សត្តក្ខត្តុបរមោតិ តិវិធោ ហោតិ។ តត្ថ ឯកេកោ ទុក្ខាបដិបទាទិវសេន ចតុព្ពិធភាវំ អាបជ្ជតីតិ សទ្ធាធុរេន ទ្វាទស ជនា ហោន្តិ។

យោ បន “សចេ បញ្ញាយ សក្កា និព្ពត្តេតុំ, និព្ពត្តេស្សាមិ លោកុត្តរមគ្គ”ន្តិ បញ្ញំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្ពត្តេតិ, សោ មគ្គក្ខណេ ធម្មានុសារី នាម ហោតិ។ ផលក្ខណេ បន បញ្ញាវិមុត្តោ នាម ហុត្វា ឯកពីជិអាទិភេទេន ទ្វាទសភេទោវ ហោតិ។ ឯវំ ទ្វេ មគ្គដ្ឋា ផលក្ខណេ ចតុវីសតិ សោតាបន្នា ហោន្តីតិ។

តិបិដកតិស្សត្ថេរោ កិរ “តីណិ បិដកានិ សោធេស្សាមី”តិ បរតីរំ គតោ។ តំ ឯកោ កុដុម្ពិកោ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋាសិ, ថេរោ អាគមនកាលេ “គច្ឆាមិ ឧបាសកា”តិ អាហ។ “កហំ ភន្តេ”តិ? “អម្ហាកំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ សន្តិក”ន្តិ។ “ន សក្កា, ភន្តេ, មយា គន្តុំ, ភទ្ទន្តំ បន និស្សាយ មយា សាសនស្ស គុណោ ញាតោ, តុម្ហាកំ បរម្មុខា កីទិសំ ភិក្ខុំ ឧបសង្កមាមី”តិ? អថ នំ ថេរោ អាហ – “យោ ភិក្ខុ ចតុវីសតិ សោតាបន្នេ ទ្វាទស សកទាគាមី អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមី ទ្វាទស អរហន្តេ ទស្សេត្វា ធម្មកថំ កថេតុំ សក្កោតិ, ឯវរូបំ ភិក្ខុំ ឧបដ្ឋាតុំ វដ្ដតី”តិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វិបស្សនា កថិតាតិ។

៥-១០. សុទ្ធកសុត្តាទិវណ្ណនា

៤៩៥-៥០០. បញ្ចមេ ចក្ខុ ច តំ ចក្ខុទ្វារេ និព្ពត្តានំ ធម្មានំ អាធិបតេយ្យសង្ខាតេន ឥន្ទដ្ឋេន ឥន្ទ្រិយញ្ចាតិ **ចក្ខុន្ទ្រិយំ។ សោតិន្ទ្រិយា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឥមស្មិំ វគ្គេ បឋមសុត្តញ្ចេវ ឆដ្ឋាទីនិ ច បញ្ចាតិ ឆ សុត្តានិ ចតុសច្ចវសេន កថិតានីតិ។

ឆឡិន្ទ្រិយវគ្គោ តតិយោ។

៤. សុខិន្ទ្រិយវគ្គោ

១-៥. សុទ្ធិកសុត្តាទិវណ្ណនា

៥០១-៥០៥. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមេ សុខញ្ច តំ សហជាតានំ អាធិបតេយ្យសង្ខាតេន ឥន្ទដ្ឋេន ឥន្ទ្រិយញ្ចាតិ **សុខិន្ទ្រិយំ។ ទុក្ខិន្ទ្រិយា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សុខិន្ទ្រិយទុក្ខិន្ទ្រិយទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ កាមាវចរានេវ, សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឋបេត្វា អរូបាវចរំ សេសំ តេភូមកំ, ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ចតុភូមកំ។ ទុតិយាទីនិ ចត្តារិ ចតុសច្ចវសេនេវ កថិតានិ។

៦. បឋមវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៥០៦. ឆដ្ឋេ **កាយិក**ន្តិ កាយបសាទវត្ថុកំ។ **សុខ**ន្តិ អយមស្ស សរូបនិទ្ទេសោ។ **សាត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ, មធុរន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **កាយសម្ផស្សជ**ន្តិ កាយសម្ផស្សតោ ជាតំ។ **សុខំ សាត**ន្តិ វុត្តនយមេវ។ **វេទយិត**ន្តិ អយមស្ស សព្ពវេទនាសាធារណោ អញ្ញធម្មវិសិដ្ឋោ សភាវនិទ្ទេសោ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **កាយិកំ វា ចេតសិកំ វា**តិ ឯត្ថ បន ចក្ខាទយោ ចត្តារោ បសាទកាយេ វត្ថុំ កត្វា ឧប្បត្តិវសេន កាយិកន្តិ វុត្តំ។ កាយបសាទវត្ថុកំ បន អទុក្ខមសុខំ នាម នត្ថិ។

៨. កដ្ឋោបមសុត្តវណ្ណនា

៥០៨. នវមេ **ទ្វិន្នំ កដ្ឋាន**ន្តិ ទ្វិន្នំ អរណីនំ។ **សង្ឃដ្ដនសមោធានា**តិ សង្ឃដ្ដនេន ចេវ សមោធានេន ច។ **ឧស្មា**តិ ឧសុមាការោ។ **តេជោ**តិ អគ្គិចុណ្ណោ។ ឯត្ថ ច អធរារណី វិយ វត្ថារម្មណំ, ឧត្តរារណី វិយ ផស្សោ, សង្ឃដ្ដោ វិយ ផស្សសង្ឃដ្ដនំ, អគ្គិ វិយ វេទនា ទដ្ឋព្ពា។ វត្ថារម្មណំ វា ឧត្តរារណី វិយ, ផស្សោ អធរារណី វិយ ទដ្ឋព្ពោ។

១០. ឧប្បដិបាដិកសុត្តវណ្ណនា

៥១០. ទសមំ យថាធម្មរសេន បដិបាដិយា វុត្តម្បិ ឥមស្មិំ ឥន្ទ្រិយវិភង្គេ សេសសុត្តានិ វិយ អទេសិតត្តា ឧប្បដិបាដិកសុត្តំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **និមិត្ត**ន្តិអាទីនិ សព្ពានិ បច្ចយវេវចនានេវ។ **ទុក្ខិន្ទ្រិយញ្ច បជានាតី**តិ ទុក្ខសច្ចវសេនេវ បជានាតិ។ **ទុក្ខិន្ទ្រិយសមុទយ**ន្តិ កណ្ដកេន វា វិទ្ធស្ស មង្កុលេន វា ទដ្ឋស្ស បច្ចត្ថរណេ វា វលិយា ផុដ្ឋស្ស ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ឯតស្ស សមុទយោតិ បជានាតិ។

បរតោ **ទោមនស្សិន្ទ្រិយសមុទយ**ន្តិអាទីសុបិ តេសំ តេសំ ការណវសេនេវ សមុទយោ វេទិតព្ពោ។ បត្តចីវរាទីនំ វា ហិ សង្ខារានំ សទ្ធិវិហារិកាទីនំ វា សត្តានំ វិនាសេន ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ តេសំ វិនាសំ តស្ស សមុទយោតិ បជានាតិ។ សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា វរសយនេ និបន្នស្ស ហត្ថបាទសម្ពាហនតាលវណ្ដវាតាទិសម្ផស្សេន សុខិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ផស្សំ តស្ស សមុទយោតិ បជានាតិ។ វុត្តប្បការានំ បន សត្តសង្ខារានំ មនាបានំ បដិលាភវសេន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ បដិលាភំ តស្ស សមុទយោតិ បជានាតិ។ មជ្ឈត្តាការេន បន ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សត្តសង្ខារេសុ មជ្ឈត្តាការំ តស្ស សមុទយោតិ បជានាតិ។

កត្ថ ចុប្បន្នំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតិ, ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហីតិអាទីសុ បន អយំ ឯកតោវ វិនិច្ឆយកថា – ទុក្ខិន្ទ្រិយញ្ហិ បឋមជ្ឈានស្ស ឧបចារក្ខណេយេវ និរុជ្ឈតិ បហីនំ ហោតិ, ទោមនស្សាទីនិ ទុតិយជ្ឈានាទីនំ។ ឯវំ សន្តេបិ តេសំ អតិសយនិរោធត្តា អយំ ឈានេសុយេវ និរោធោ វុត្តោ។ អតិសយនិរោធោ ហិ តេសំ បឋមជ្ឈានាទីសុ, ន និរោធោយេវ, និរោធោយេវ បន ឧបចារក្ខណេ, នាតិសយនិរោធោ។ តថា ហិ នានាវជ្ជនេ បឋមជ្ឈានុបចារេ និរុទ្ធស្សាបិ ទុក្ខិន្ទ្រិយស្ស ឌំសមកសាទិសម្ផស្សេន វា វិសមាសនុបតាបេន វា សិយា ឧប្បត្តិ, ន ត្វេវ អន្តោអប្បនាយំ។ ឧបចារេ វា និរុទ្ធម្បេតំ ន សុដ្ឋុ និរុទ្ធំ ហោតិ បដិបក្ខេន អវិហតត្តា។ អន្តោអប្បនាយំ បន បីតិផរណេន សព្ពោ កាយោ សុខោក្កន្តោ ហោតិ, សុខោក្កន្តកាយស្ស ច សុដ្ឋុ និរុទ្ធំ ហោតិ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ បដិបក្ខេន វិហតត្តា។ នានាវជ្ជនេយេវ ច ទុតិយជ្ឈានុបចារេ បហីនស្ស ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស យស្មា ឯតំ វិតក្កវិចារបច្ចយេបិ កាយកិលមថេ ចិត្តុបឃាតេ ច សតិ ឧប្បជ្ជតិ, វិតក្កវិចារាភាវេ នេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យត្ថ បន ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វិតក្កវិចារភាវេ, អប្បហីនា ឯវ ច ទុតិយជ្ឈានុបចារេ វិតក្កវិចារាតិ តត្ថស្ស សិយា ឧប្បត្តិ។ ន ត្វេវ ទុតិយជ្ឈានេ បហីនបច្ចយត្តា។ តថា តតិយជ្ឈានុបចារេ បហីនស្សាបិ សុខិន្ទ្រិយស្ស បីតិសមុដ្ឋានបណីតរូបផុដ្ឋកាយស្ស សិយា ឧប្បត្តិ, ន ត្វេវ តតិយជ្ឈានេ។ តតិយជ្ឈានេ ហិ សុខស្ស បច្ចយភូតា បីតិ សព្ពសោ និរុទ្ធា។ តថា ចតុត្ថជ្ឈានុបចារេ បហីនស្សាបិ សោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស អាសន្នត្តា អប្បនាប្បត្តាយ ឧបេក្ខាយ អភាវេន សម្មា អនតិក្កន្តត្តា ច សិយា ឧប្បត្តិ, ន ត្វេវ ចតុត្ថជ្ឈានេ។ តស្មា “ឯត្ថ ចុប្បន្នំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតី”តិ តត្ថ តត្ថ អបរិសេសគ្គហណំ កតំ។

យំ បនេត្ថ **តទត្ថាយ ចិត្តំ ឧបសំហរតី**តិ វុត្តំ, តត្ថ អលាភី សមានោ ឧប្បាទនត្ថាយ ចិត្តំ ឧបសំហរតិ, លាភី សមានោ សមាបជ្ជនត្ថាយាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥមេសុ ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ សម្មសនវារោវ កថិតោតិ។

សុខិន្ទ្រិយវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. ជរាវគ្គោ

១. ជរាធម្មសុត្តវណ្ណនា

៥១១. បញ្ចមវគ្គស្ស បឋមេ **បច្ឆាតបេ**តិ បាសាទច្ឆាយាយ បុរត្ថិមទិសំ បដិច្ឆន្នត្តា បាសាទស្ស បច្ឆិមទិសាភាគេ អាតបោ ហោតិ, តស្មិំ ឋានេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោតិ អត្ថោ ។ **បិដ្ឋិំ ឱតាបយមានោ**តិ យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធស្សបិ ឧបាទិន្នកសរីរេ ឧណ្ហកាលេ ឧណ្ហំ ហោតិ, សីតកាលេ សីតំ, អយញ្ច ហិ មហាតសីតសមយោ។ តស្មា មហាចីវរំ ឱតារេត្វា សូរិយរស្មីហិ បិដ្ឋិំ ឱតាបយមានោ និសីទិ។

កិំ បន ពុទ្ធរស្មិយោ មទ្ទិត្វា សូរិយរស្មិ អន្តោ បវិសិតុំ សក្កោតីតិ? ន សក្កោតិ។ ឯវំ សន្តេ កិំ តាបេតីតិ? រស្មិតេជំ។ យថេវ ហិ ឋិតមជ្ឈន្ហិកេ បរិមណ្ឌលាយ ឆាយាយ រុក្ខមូលេ និសិន្នស្ស កិញ្ចាបិ សូរិយរស្មិយោ សរីរំ ន ផុសន្តិ, សព្ពទិសាសុ បន តេជោ ផរតិ, អគ្គិជាលាហិ បរិក្ខិត្តោ វិយ ហោតិ, ឯវំ សូរិយរស្មីសុ ពុទ្ធរស្មិយោ មទ្ទិត្វា អន្តោ បវិសិតុំ អសក្កុណន្តីសុបិ សត្ថា តេជំ តាបេន្តោ និសិន្នោតិ វេទិតព្ពោ។

អនោមជ្ជន្តោតិ បិដ្ឋិបរិកម្មករណវសេន អនុមជ្ជន្តោ។ **អច្ឆរិយំ ភន្តេ**តិ ថេរោ ភគវតោ បិដ្ឋិតោ មហាចីវរំ ឱតារេត្វា និសិន្នស្ស ទ្វិន្នំ អំសកូដានំ អន្តរេ សុវណ្ណាវដ្ដំ វិយ កេសគ្គប្បមាណំ វលិយាវដ្ដំ ទិស្វា – “ឯវរូបេបិ នាម សរីរេ ជរា បញ្ញាយតី”តិ សញ្ជាតសំវេគោ ជរំ គរហន្តោ ឯវមាហ។ គរហនច្ឆរិយំ នាម កិរេតំ។

ន ចេវំ ទានិ, ភន្តេ, ភគវតោ តាវ បរិសុទ្ធោតិ យថា បកតិយា ឆវិវណ្ណោ បរិសុទ្ធោ, ន ឯវមេតរហីតិ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។ តថាគតស្ស ហិ ទហរកាលេ សង្ខសតសមព្ពាហតំ ឧសភចម្មំ វិយ វិហតវលិកោ កាយោ ហោតិ, តស្មិំ ឋបិតោ ហត្ថោ ភស្សតេវ, ន សន្តិដ្ឋតិ, តេលបុញ្ឆនាការប្បត្តោ វិយ ហោតិ។ មហល្លកកាលេ បន សិរាជាលា មិលាយន្តិ, សន្ធិបព្ពានិ សិថិលានិ ហោន្តិ, មំសំ អដ្ឋិតោ មុច្ចិត្វា សិថិលភាវំ អាបជ្ជិត្វា តត្ថ តត្ថ

ឱលម្ពតិ។ ពុទ្ធានំ បន ឯវរូបំ ន ហោតិ។ អញ្ញេសំ អបាកដំ, សន្តិកាវចរត្តា អានន្ទត្ថេរស្សេវ បាកដំ ហោតិ, តស្មា ឯវមាហ។

សិថិលានិ ច គត្តានីតិ អញ្ញេសំ មុខេ អំសកូដន្តរេហិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ វលិយោ សន្តិដ្ឋន្តិ, សត្ថុ បនេតំ នត្ថិ, ថេរោ ច ទិន្នំ អំសកូដានំ អន្តរេ វលិយាវដ្ដកំ ទិស្វា ឯវមាហ។ **សព្ពានិ វលិយជាតានី**តិ ឥទម្បិ អត្តនោ បាកដវសេន ឯវមាហ – សត្ថុ បន អញ្ញេសំ វិយ វលិយោ នាម នត្ថិ។ **បុរតោ បព្ភារោ ច កាយោ**តិ សត្ថា ព្រហ្មុជុគត្តោ, ទេវនគរេ សមុស្សិតសុវណ្ណតោរណំ វិយស្ស កាយោ ឧជុកមេវ ឧគ្គតោ។ មហល្លកកាលេ បន កាយោ បុរតោ វង្កោ ហោតិ, ស្វាយំ អញ្ញេសំ អបាកដោ, សន្តិកាវចរត្តា បន ថេរស្សេវ បាកដោ, តស្មា ឯវមាហ។ **ទិស្សតិ ច ឥន្ទ្រិយានំ អញ្ញថត្ត**ន្តិ ឥន្ទ្រិយានិ នាម ន ចក្ខុវិញ្ញេយ្យានិ។ យតោ បន បកតិយា បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ, ឥទានិ ន តថា បរិសុទ្ធោ, អំសកូដន្តរេ វលិ បញ្ញាយតិ , ព្រហ្មុជុកាយោ បុរតោ វង្កោ, ឥមិនាវ ការណេន ចក្ខាទីនម្បិ ឥន្ទ្រិយានំ អញ្ញថត្តេន ភវិតព្ពន្តិ នយគ្គាហតោ ឯវមាហ។ **ធី តំ ជម្មិ ជរេ អត្ថូ**តិ លាមកេ ជរេ ធី តំ តុយ្ហំ ហោតុ, ធិក្ការោ តំ ផុសតុ។ **ពិម្ព**ន្តិ អត្តភាវោ។

២. ឧណ្ណាភព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៥១២. ទុតិយេ **គោចរវិសយ**ន្តិ គោចរភូតំ វិសយំ។ **អញ្ញមញ្ញស្សា**តិ ចក្ខុ សោតស្ស, សោតំ វា ចក្ខុស្សាតិ ឯវំ ឯកំ ឯកស្ស គោចរវិសយំ ន បច្ចនុភោតិ។ សចេ ហិ នីលាទិភេទំ រូបារម្មណំ សមោធានេត្វា សោតិន្ទ្រិយស្ស ឧបនេយ្យ – “ឥង្ឃ ត្វំ តាវ នំ វវត្ថបេហិ វិភាវេហិ ‘កិន្នាមេតំ អារម្មណ’”ន្តិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណំ វិនាបិ មុខេន អត្តនោ ធម្មតាយ ឯវំ វទេយ្យ – “អរេ, អន្ធពាល, វស្សសតម្បិ វស្សសហស្សម្បិ វស្សសតសហស្សម្បិ បរិធាវមានោ អញ្ញត្រ មយា កុហឹ ឯតស្ស ជាននកំ លភិស្សសិ, តំ អាហរ, ចក្ខុបសាទេ ឧបនេហិ, អហមេតំ អារម្មណំ ជានិស្សាមិ – យទិ វា នីលំ, យទិ វា បីតកំ។ ន ហិ ឯសោ អញ្ញស្ស វិសយោ, មយ្ហមេវេសោ វិសយោ”តិ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេតានិ អញ្ញមញ្ញស្ស គោចរវិសយំ ន បច្ចនុភោន្តិ នាម។

កឹ បដិសរណន្តិ ឯតេសំ កឹ បដិសរណំ, កឹ ឯតានិ បដិសរន្តីតិ បុច្ឆតិ។ **មនោ បដិសរណ**ន្តិ ជវនមនោ បដិសរណំ។ **មនោវ នេស**ន្តិ មនោទ្វារិកជវនមនោវ ឯតេសំ គោចរវិសយំ រជ្ជនាទិវសេន អនុភោតិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ហិ រូបទស្សនមត្តមេវ, ឯត្ថ រជ្ជនំ វា ទុស្សនំ វា មុយ្ហនំ វា នត្ថិ។ ឯកស្មឹ បន ទ្វារេ ជវនំ រជ្ជតិ វា ទុស្សតិ វា មុយ្ហតិ វា។ សោតវិញ្ញាណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

តត្រាយំ ឧបមា – បញ្ច កិរ ទុព្ពលភោជកា រាជានំ សេវិត្វា កិច្ឆេន កសិរេន ឯកស្មឹ បញ្ចកុលិកេ គាមេ បរិត្តកំ អាយំ លភឹសុ។ តេសំ តត្ថ មច្ឆភាគោ មំសភាគោ, អឌ្ឍកហាបណោ វា យោត្តកហាបណោ វា មាសកហាបណោ វា អដ្ឋកហាបណោ វា សោឡសកហាបណោ វា ចតុសដ្ឋិកហាបណោ វា ទណ្ឌោតិ ឯត្តកមត្តមេវ បាបុណាតិ, សតវត្ថុកំ បញ្ចសតវត្ថុកំ សហស្សវត្ថុកំ មហាពលឹ រាជាវ គណ្ហាតិ។

តត្ថ បញ្ចកុលិកគាមា វិយ បញ្ចបសាទា ទដ្ឋព្ពា, បញ្ច ទុព្ពលភោជកា វិយ បញ្ចវិញ្ញាណានិ; រាជា វិយ ជវនំ, ទុព្ពលភោជកានំ បរិត្តកអាយបាបុណនំ វិយ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ រូបទស្សនាទិមត្តំ, រជ្ជនាទិ បន ឯតេសុ នត្ថិ ។ រញ្ញោ មហាពលិគ្គហណំ វិយ តេសុ ទ្វារេសុ ជវនស្ស រជ្ជនាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ ឯវមេត្ថ **មនោ**តិ កុសលាកុសលជវនំ វុត្តំ។

សតិ បដិសរណន្តិ មគ្គសតិ បដិសរណំ។ ជវនមនោ ហិ មគ្គសតឹ បដិសរតិ។ **វិមុត្តី**តិ ផលវិមុត្តិ។ **បដិសរណ**ន្តិ ផលវិមុត្តិយា និព្ពានំ បដិសរណំ។ តញ្ហិ សា បដិសរតិ។ **នាសក្ខិ បញ្ហស្ស បរិយន្តំ គហេតុ**ន្តិ បញ្ហស្ស បរិច្ឆេទំ បមាណំ គហេតុំ នាសក្ខិ, អប្បដិសរណំ ធម្មំ “សប្បដិសរណ”ន្តិ បុច្ឆិ។ និព្ពានំ នាមេតំ អប្បដិសរណំ, ន កិញ្ចិ បដិសរតិ។ **និព្ពានោគធ**ន្តិ និព្ពានព្ភន្តរំ និព្ពានំ អនុបវិដ្ឋំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **និព្ពានបរាយណ**ន្តិ និព្ពានំ បរំ អយនមស្ស បរា គតិ, ន តតោ បរំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ និព្ពានំ បរិយោសានំ អវសានំ អស្សាតិ **និព្ពានបរិយោសានំ**។

មូលជាតា បតិដ្ឋិតាតិ មគ្គេន អាគតសទ្ធា វុច្ចតិ។ **ឥមម្ហិ ចេ, ភិក្ខវេ, សមយេ**តិ កឹ សន្ធាយាហ? ឈានអនាគាមិតំ។ តស្មិញ្ហិ សមយេ ព្រាហ្មណស្ស បឋមមគ្គេន បញ្ច អកុសលចិត្តានិ បហីនានិ, បឋមជ្ឈានេន បញ្ច នីវរណានីតិ ឈានអនាគាមិដ្ឋានេ ឋិតោ។ សោ អបរិហីនជ្ឈានោ កាលំ កត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាយេយ្យ។ សចេ បនស្ស បុត្តទារំ អនុសាសន្តស្ស កម្មន្តេ វិចារេន្តស្ស ឈានំ នស្សតិ, នដ្ឋេ ឈានេ គតិ អនិពទ្ធា ហោតិ, អនដ្ឋេ បន និពទ្ធាតិ ឥមំ ឈានអនាគាមិតំ សន្ធាយ ឯវមាហ។

៣. សាកេតសុត្តវណ្ណនា

៥១៣. តតិយេ **អញ្ជនវនេ**តិ អញ្ជនវណ្ណបុប្ផានំ រុក្ខានំ រោបិតវនេ។ **យំ, ភិក្ខវេ, សទ្ធិន្ទ្រិយំ, តំ សទ្ធាពលន្តិ** តញ្ហិ អធិមោក្ខលក្ខណេ ឥន្ទដ្ឋេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ, អស្សទ្ធិយេ អកម្បនេន សទ្ធាពលំ។ ឥតរេសំ បគ្គហឧបដ្ឋានអវិក្ខេបបជាននលក្ខណេសុ ឥន្ទដ្ឋេន ឥន្ទ្រិយភាវោ, កោសជ្ជមុដ្ឋស្សច្ចវិក្ខេបាវិជ្ជាសុ អកម្បនេន ពលភាវោ វេទិតព្ពោ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ តស្សា នទិយា ឯកសោតំ វិយ សទ្ធាវីរិយសតិសមាធិបញ្ញាវសេន ឯតេសំ និន្នានាករណំ វេទិតព្ពំ, ទ្វេ សោតានិ វិយ ឥន្ទដ្ឋអកម្បនដ្ឋេហិ ឥន្ទ្រិយពលវសេន នានាករណំ វេទិតព្ពំ។

៤. បុព្ពកោដ្ឋកសុត្តវណ្ណនា

៥១៤. ចតុត្ថេ **អមតោគធន្តិ** អមតព្ភន្តរំ។ **អមតបរាយណន្តិ** អមតនិព្ពត្តិកំ។ **អមតបរិយោសានន្តិ** អមតនិដ្ឋំ។ **សាធុ សាធូ**តិ ថេរស្ស ព្យាករណំ បសំសន្តោ សាធុការំ ទេតិ។

៥. បឋមបុព្ពារាមសុត្តវណ្ណនា

៥១៥. បញ្ចមេ **តទនុយា**តិ តំ អនុគច្ឆមានា, អនុវត្តមានាតិ អត្ថោ។ បុព្ពកោដ្ឋកំ អាទឹ កត្វា បដិបាដិយា ឆសុ សុត្តេសុ ផលិន្ទ្រិយានេវ កថិតានិ។

១០. អាបណសុត្តវណ្ណនា

៥២០. ទសមេ **ឥមេ ខោ តេ ធម្មា**តិ ឧបរិ សហ វិបស្សនាយ តយោ មគ្គា។ **យេ មេ បុព្ពេ សុតាវ អហេសុន្តិ** យេ ធម្មា មយា បុព្ពេ “អរហត្តផលិន្ទ្រិយំ នាម អត្ថី”តិ កថេន្តានំយេវ សុតា អហេសុំ។ **កាយេន ច ផុសិត្វា**តិ នាមកាយេន ច ផុសិត្វា បដិលភិត្វា។ **បញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈ បស្សាមី**តិ បច្ចវេក្ខណបញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈិត្វា បស្សាមិ។ **យា ហិស្ស, ភន្តេ, សទ្ធា**តិ អយំ កតរសទ្ធា? ចតូហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សម្បយុត្តា សទ្ធា ហេដ្ឋា កថិតាវ, អយំ បន បច្ចវេក្ខណសទ្ធា។ សម្បយុត្តសទ្ធា ហិ មិស្សកា, បច្ចវេក្ខណសទ្ធា លោកិយាវ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ជរាវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. សូករខតវគ្គោ

១. សាលសុត្តវណ្ណនា

៥២១. ឆដ្ឋវគ្គស្ស បឋមេ **សូរេនា**តិ សូរភាវេន។ **ពោធាយា**តិ ពុជ្ឈនត្ថាយ។

២. មល្លិកសុត្តវណ្ណនា

៥២២. ទុតិយេ **មល្លេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ មិស្សកានិ, អរិយញាណំ លោកុត្តរំ។ តម្បិ បន ចតុក្កិន្ទ្រិយនិស្សិតំ កត្វា មិស្សកន្តិ ភាជេតុំ វដ្ដតិ។

៣. សេខសុត្តវណ្ណនា

៥២៣. តតិយេ **ន ហេវ ខោ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតី**តិ ន នាមកាយេន ផុសិត្វា បដិលភិត្វា វិហរតិ, ផុសិតុំ បដិលភិតុំ ន សក្កោតិ។ **បញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈ បស្សតី**តិ បច្ចវេក្ខណបញ្ញាយ បន “ឧបរិ អរហត្តផលិន្ទ្រិយំ នាម អត្ថី”តិ បជានាតិ។ អសេខភូមិយំ **ផុសិត្វា វិហរតី**តិ បដិលភិត្វា វិហរតិ។ **បញ្ញាយា**តិ បច្ចវេក្ខណបញ្ញាយ “អរហត្តផលិន្ទ្រិយំ នាម អត្ថី”តិ បជានាតិ។ **ន កុហិញ្ចិ កិស្មិញ្ចី**តិ ទ្វេបិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ, កិស្មិញ្ចិ ភវេ ន ឧប្បជ្ជិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរានិ, ឆ លោកិកានិ វដ្ដនិស្សិតានេវ កថិតានិ។

៤-៥. បទសុត្តាទិវណ្ណនា

៥២៤-៥២៥. ចតុត្ថេ **យានិ កានិចិ បទានិ ពោធាយ សំវត្តន្តី**តិ យានិ កានិចិ ធម្មបទានិ, យេ កេចិ ធម្មកោដ្ឋាសា, ពុជ្ឈនត្ថាយ សំវត្តន្តិ។ បញ្ចមំ ឧត្តានមេវ។

៦-៧. បតិដ្ឋិតសុត្តាទិវណ្ណនា

៥២៦-៥២៧. ឆដ្ឋេ **ចិត្តំ រក្ខតិ អាសវេសុ ច សាសវេសុ ច ធម្មេសូ**តិ តេភូមកធម្មេ អារព្ភ អាសវុប្បត្តិវារេន្តោ អាសវេសុ ច សាសវេសុ ច ធម្មេសុ ចិត្តំ រក្ខតិ នាម។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

៨. សូករខតសុត្តវណ្ណនា

៥២៨. អដ្ឋមេ **សូករខតាយ**ន្តិ សូករខតលេណេ។ កស្សបពុទ្ធកាលេ កិរ តំ លេណំ ឯកស្មិំ ពុទ្ធន្តរេ បថវិយា វឌ្ឍមានាយ អន្តោភូមិគតំ ជាតំ។ អថេកទិវសំ ឯកោ សូករោ តស្ស ឆទនបរិយន្តសមីបេ បំសុំ ខណិ។ ទេវេ វុដ្ឋេ បំសុ ធោតា, ឆទនបរិយន្តោ បាកដោ អហោសិ។ ឯកោ វនចរកោ ទិស្វា “បុព្ពេ សីលវន្តេហិ បរិភុត្តដ្ឋានេន ភវិតព្ពំ, បដិជគ្គិស្សាមិ ន”ន្តិ សមន្តតោ បំសុំ អបនេត្វា លេណំ សោធេត្វា កុដិបរិក្ខេបំ កត្វា ទ្វារវាតបានំ យោជេត្វា សុបរិនិដ្ឋិតសុធាកម្មចិត្តកម្មំ រជតបដ្ដសទិសាយ វាលិកាយ សន្ថរិតំ បរិវេណំ កត្វា មញ្ចបីឋំ បញ្ញាបេត្វា ភគវតោ វសនត្ថាយ អទាសិ, លេណំ គម្ភីរំ អហោសិ ឱតរិត្វា អារុហិតព្ពំ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **បរមនិបច្ចការ**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, បរមនិបច្ចការី ហុត្វា បវត្តមានោ បវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនុត្តរំ យោគក្ខេម**ន្តិ អរហត្តំ។ **សប្បតិស្សោ**តិ សជេដ្ឋកោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សូករខតវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. ពោធិបក្ខិយវគ្គោ

៥៣១-៦៥០. សត្តមវគ្គេ សត្ត ផលានិ បុព្ពភាគានិ, តេសំ ហេដ្ឋា ទ្វេ ផលានិ អាទី កត្វា មិស្សកានិ។ សេសមេត្ថ ឥតោ បរញ្ច សព្ពំ ឧត្តានមេវាតិ។

ឥន្ទ្រិយសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សម្មប្បធានសំយុត្តវណ្ណនា

៦៥១-៧០៤. សម្មប្បធានសំយុត្តេ សកលេបិ បុព្ពភាគវិបស្សនាវ កថិតាតិ។

សម្មប្បធានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ពលសំយុត្តវណ្ណនា

៧០៥-៨១២. ពលសំយុត្តេ ពលានិ មិស្សកានេវ កថិតានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ពលសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ឥទ្ធិបាទសំយុត្តំ

១. ចាបាលវគ្គោ

១. អបារសុត្តវណ្ណនា

៨១៣. ឥទ្ធិបាទសំយុត្តស្ស បឋមេ ឆន្ទំ និស្សាយ បវត្តោ សមាធិ **ឆន្ទសមាធិ**។ បធានភូតា សង្ខារា **បធានសង្ខារា**។ **សមន្នាគត**ន្តិ តេហិ ធម្មេហិ ឧបេតំ។ ឥទ្ធិយា បាទំ, ឥទ្ធិភូតំ វា បាទន្តិ **ឥទ្ធិបាទំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ឥទ្ធិបាទវិភង្គេ (វិភ. ៤៣១ អាទយោ) អាគតោវ។ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៣.៦៩ អាទយោ) បនស្ស អត្ថោ ទីបិតោ។ តថា មគ្គពោជ្ឈង្គសតិបដ្ឋានសំយុត្តេសុ ចេវ ឥធ ច ឯក បរិច្ឆេទោវ។

៥. ឥទ្ធិបទេសសុត្តវណ្ណនា

៨១៧. បញ្ចមេ **ឥទ្ធិបទេស**ន្តិ តយោ ច មគ្គេ តីណិ ច ផលានិ។

៦. សមត្តសុត្តវណ្ណនា

៨១៨. ឆដ្ឋេ **សមត្តំ ឥទ្ធិ**ន្តិ អរហត្តផលមេវ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ បន នវសុបិ សុត្តេសុ វិវដ្ដបាទកា ឯវ ឥទ្ធិបាទា កថិតា។

១០. ចេតិយសុត្តវណ្ណនា

៨២២. ទសមេ **និសីទន**ន្តិ ចម្មខណ្ឌំ អធិប្បេតំ។ **ឧទេនំ ចេតិយ**ន្តិ ឧទេនយក្ខស្ស ចេតិយដ្ឋានេ កត វិហារោ វុច្ចតិ។ **គោតមកា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ភាវិតា**តិ វឌ្ឍិតា។ **ពហុលីកតា**តិ បុនប្បុនំ កតា។ **យានីកតា**តិ យុត្តយានំ វិយ កតា។ **វត្ថុកតា**តិ បតិដ្ឋានដ្ឋេន វត្ថុ វិយ កតា។ **អនុដ្ឋិតា**តិ អធិដ្ឋិតា។ **បរិចិតា**តិ សមន្តតោ ចិតា សុវឌ្ឍិតា។ **សុសមារទ្ធា**តិ សុដ្ឋុ សមារទ្ធា។

ឥតិ អនិយមេន កថេត្វា បុន និយមេត្វា ទស្សេន្តោ **តថាគតស្ស ខោ**តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បំ, តស្មិំ តស្មិំ កាលេ យំ មនុស្សានំ អាយុប្បមាណំ, តំ បរិបុណ្ណំ ករោន្តោ តិដ្ឋេយ្យ។ **កប្បាវសេសំ វា**តិ "អប្បំ វា ភិយ្យោ"តិ វុត្តវស្សសតតោ អតិរេកំ វា។ មហាសីវត្ថេរោ បនាហ "ពុទ្ធានំ អដ្ឋានេ គជ្ជិតំ នាម នត្ថិ។ យថេវ ហិ វេឡុវគាមកេ ឧប្បន្នំ មារណន្តិកវេទនំ ទស មាសេ វិក្ខម្ភេសិ, ឯវំ បុនប្បុនំ តំ សមាបត្តិំ សមាបជ្ជិត្វា ទស ទស មាសេបិ វិក្ខម្ភេន្តោ ឥមំ ភទ្ទកប្បមេវ តិដ្ឋេយ្យា"តិ។

កស្មា បន ន ឋិតោតិ? ឧបាទិណ្ណកសរីរំ នាម ខណ្ឌិច្ចាទីហិ អភិភុយ្យតិ, ពុទ្ធា នាម ខណ្ឌិច្ចាទិភាវំ អបត្វាវ បញ្ចមេ អាយុកោដ្ឋាសេ ពហុជនស្ស បិយមនាបកាលេយេវ បរិនិព្ពាយន្តិ។ ពុទ្ធានុពុទ្ធេសុ ច មហាសាវកេសុ បរិនិព្ពុតេសុ ឯកកេន ខាណុកេន វិយ ឋាតព្ពំ ហោតិ, ទហរសាមណេរបរិវារិតេន វា, តតោ – "អហោ ពុទ្ធានំ បរិសា"តិ ហីឡេតព្ពតំ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា ន ឋិតោតិ។ ឯវំ វុត្តេបិ សោ បន ន រុច្ចតិ, "អាយុកប្បោ"តិ ឥទមេវ អដ្ឋកថាយំ និយមិតំ។

យថា តំ មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោតិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ យថា មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោ អជ្ឈោត្ថដចិត្តោ អញ្ញោបិ កោចិ បុថុជ្ជនោ បដិវិជ្ឈិតុំ ន សក្កុណេយ្យ, ឯវមេវ នាសក្ខិ បដិវិជ្ឈិតុន្តិ អត្ថោ។ មារោ ហិ យស្ស សព្ពេន សព្ពំ ទ្វាទស វិបល្លាសា អប្បហីនា, តស្ស ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាតិ។ ថេរស្ស ច ចត្តារោ វិបល្លាសា អប្បហីនា, តេនស្ស មារោ ចិត្តំ បរិយុដ្ឋាសិ។ សោ បន ចិត្តបរិយុដ្ឋានំ ករោន្តោ កិំ ករោតីតិ? ភេរវំ រូបារម្មណំ វា ទស្សេតិ, សទ្ទារម្មណំ វា សាវេតិ, តតោ សត្តា តំ ទិស្វា វា សុត្វា វា សតិំ វិស្សជ្ជេត្វា វិវដមុខា ហោន្តិ, តេសំ មុខេន ហត្ថំ បវេសេត្វា ហទយំ មទ្ទតិ, តេ វិសញ្ញី ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ថេរស្ស បនេស មុខេ ហត្ថំ បវេសេតុំ កិំ សក្ខិស្សតិ? ភេរវារម្មណំ បន ទស្សេតិ, តំ ទិស្វា ថេរោ និមិត្តោភាសំ ន បដិវិជ្ឈិ។ ជានន្តោយេវ ភគវា កិមត្ថំ យាវតតិយកំ អាមន្តេសីតិ។ បរតោ "តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ភគវា"តិ យាចិតេ "តុយ្ហេវេតំ ទុក្កដំ, តុយ្ហេវេតំ អបរទ្ធ"ន្តិ ទោសារោបនេន សោកតនុករណត្ថំ។

មារោ បាបិមាតិ ឯត្ថ សត្តេ អនត្ថេ និយោជេន្តោ មារេតីតិ មារោ។ **បាបិមា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ សោ ហិ បាបធម្មសមន្នាគតត្តា "បាបិមា"តិ វុច្ចតិ។ កណ្ហោ, អន្តកោ, នមុចិ, បមត្តពន្ធូតិបិ តស្សេវ នាមានិ។ **ភាសិតា ខោ បនេសា**តិ អយញ្ហិ ភគវតោ សម្ពោធិបត្តិយា អដ្ឋមេ សត្តាហេ ពោធិមណ្ឌេយេវ អាគន្ត្វា – "ភគវា យទត្ថំ តុម្ហេហិ បារមិយោ បូរិតា, សោ វោ អត្ថោ អនុប្បត្តោ, បដិវិទ្ធំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, កឹ វោ លោកវិចរណេនា"តិ វត្វា យថា អជ្ជ, ឯវមេវ – "បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ, ភគវា, បរិនិព្ពាតុ, សុគតោ,"តិ យាចិ។ ភគវា ចស្ស "ន តាវាហ"ន្តិអាទីនិ វត្វា បដិក្ខិបិ។ តំ សន្ធាយ "ភាសិតា ខោ បនេសា, ភន្តេ,"តិអាទិមាហ។

តត្ថ **វិយត្តា**តិ មគ្គវសេន ព្យត្តា។ តថេវ **វិនីតា**។ តថា **វិសារទា។ ពហុស្សុតា**តិ តេបិដកវសេន ពហុ សុតមេតេសន្តិ ពហុស្សុតា។ តទេវ ធម្មំ ធារេន្តីតិ **ធម្មធរា**។ អថ វា បរិយត្តិពហុស្សុតា ចេវ បដិវេធពហុស្សុតា ច, បរិយត្តិបដិវេធធម្មានំយេវ ធារណតោ ធម្មធរាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នា**តិ អរិយធម្មស្ស អនុធម្មភូតំ វិបស្សនាធម្មំ បដិបន្នា។ **សាមីចិប្បដិបន្នា**តិ អនុច្ឆវិកបដិបទំ បដិបន្នា។ **អនុធម្មចារិនោ**តិ អនុធម្មចរណសីលា។ **សកំ អាចរិយក**ន្តិ អត្តនោ អាចរិយវាទំ។ **អាចិក្ខិស្សន្តី**តិអាទីនិ សព្ពានិ អញ្ញមញ្ញស្សេវ វេវចនានិ។ **សហធម្មេនា**តិ សហេតុកេន សការណេន វចនេន។ **សប្បាដិហារិយ**ន្តិ យាវ និយ្យានិកំ កត្វា ធម្មំ ទេសេស្សន្តិ។

ព្រហ្មចរិយន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សកលំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។ **ឥទ្ធ**ន្តិ សមិទ្ធំ ឈានស្សាទវសេន។ **ផីត**ន្តិ វុឌ្ឍិប្បត្តំ សព្ពបាលិផុល្លំ វិយ អភិញ្ញាសម្បត្តិវសេន។ **វិត្ថារិក**ន្តិ វិត្ថតំ តស្មឹ តស្មឹ ទិសាភាគេ បតិដ្ឋិតវសេន។ **ពាហុជញ្ញ**ន្តិ ពហូហិ ញាតំ បដិវិទ្ធំ មហាជនាភិសមយវសេន។ **បុថុភូត**ន្តិ សព្ពាការេន បុថុលភាវប្បត្តំ។ កថំ? **យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិតំ**, យត្តកា វិញ្ញុជាតិកា ទេវា ចេវ មនុស្សា ច អត្ថិ, សព្ពេហិ សុដ្ឋុ បកាសិតន្តិ អត្ថោ។

អប្បោស្សុក្កោតិ និរាលយោ។ ត្វញ្ហិ បាបិម អដ្ឋមសត្តាហតោ បដ្ឋាយ "បរិនិព្ពាតុ ទានិ, ភន្តេ, ភគវា, បរិនិព្ពាតុ សុគតោ"តិ វិរវន្តោ អាហិណ្ឌិត្ថ, អជ្ជ ទានិ បដ្ឋាយ វិគតុស្សាហោ ហោហិ, មា មយ្ហំ បរិនិព្ពានត្ថំ វាយាមំ ករោហីតិ វទតិ។

សតោ សម្បជានោ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជីតិ សតឹ សូបដ្ឋិតំ កត្វា ញាណេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាយុសង្ខារំ វិស្សជិ បជហិ។ តត្ថ ន ភគវា ហត្ថេន លេឌ្ឌុំ វិយ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ, តេមាសមត្តមេវ បន ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា តតោ បរំ ន សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "ឱស្សជី"តិ។ ឧស្សជីតិបិ បាឋោ។ **មហាភូមិចាលោ**តិ មហន្តោ បថវិកម្បោ។ តទា កិរ ទសសហស្សិលោកធាតុ អកម្បិត្ថ។ **ភឹសនកោ**តិ ភយជនកោ ។ **ទេវទុន្ទុភិយោ ច ផលិំសូ**តិ ទេវភេរិយោ ផលិំសុ, ទេវោ សុក្ខគជ្ជិតំ គជ្ជិ, អកាលវិជ្ជុលតា និច្ឆរិំសុ, ខណិកវស្សំ វស្សីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឧទានំ ឧទានេសីតិ កស្មា ឧទានេសិ? កោចិ នាម វទេយ្យ "ភគវា បច្ឆតោ បច្ឆតោ អនុពន្ធិត្វា – 'បរិនិព្ពាយថ, ភន្តេ, បរិនិព្ពាយថ, ភន្តេ'តិ ឧបទ្ទុតោ ភយេន អាយុសង្ខារំ វិស្សជ្ជេសី"តិ។ តស្សោកាសោ មា ហោតូតិ។ ភីតស្ស ហិ ឧទានំ នាម នត្ថីតិ បីតិវេគវិស្សដ្ឋំ ឧទានេសិ។

តត្ថ សព្ពេសំ សោណសិង្គាលាទីនម្បិ បច្ចក្ខភាវតោ តុលិតំ បរិច្ឆិន្នន្តិ **តុលំ**។ កឹ តំ? កាមាវចរកម្មំ។ ន តុលំ, ន វា តុលំ សទិសមស្ស អញ្ញំ លោកិយកម្មំ អត្ថីតិ **អតុលំ**។ កឹ តំ? មហគ្គតកម្មំ។ អថ វា កាមាវចរំ រូបាវចរញ្ច តុលំ, អរូបាវចរំ អតុលំ។ អប្បវិបាកំ តុលំ, ពហុវិបាកំ អតុលំ។ **សម្ភវ**ន្តិ សម្ភវហេតុភូតំ, បិណ្ឌការកំ រាសិការកន្តិ អត្ថោ។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ បុនព្ភវស្ស សង្ខារំ។ **អវស្សជី**តិ វិស្សជ្ជេសិ។ **មុនី**តិ ពុទ្ធមុនិ។ **អជ្ឈត្តរតោ**តិ និយកជ្ឈត្តរតោ។ **សមាហិតោ**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិវសេន សមាហិតោ។ **អភិន្ទិ កវចមិវា**តិ កវចំ វិយ អភិន្ទិ។ **អត្តសម្ភវ**ន្តិ អត្តនិ ជាតកិលេសំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – សវិបាកដ្ឋេន សម្ភវំ ភវាភិសង្ខរណដ្ឋេន ភវសង្ខារន្តិ ច លទ្ធនាមំ តុលាតុលសង្ខាតំ លោកិយកម្មញ្ច ឱស្សជិ, សង្គាមសីសេ មហាយោធោ កវចំ វិយ អត្តសម្ភវំ កិលេសញ្ច អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ ហុត្វា អភិន្ទីតិ។

អថ វា **តុល**ន្តិ តុលេន្តោ តីរេន្តោ។ **អតុលញ្ច សម្ភវ**ន្តិ និព្ពានញ្ចេវ ភវញ្ច។ **ភវសង្ខារ**ន្តិ ភវគាមិកម្មំ។ **អវស្សជិ មុនី**តិ "បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា, បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ និរោធោ និព្ពានំ និច្ច"ន្តិអាទិនា នយេន តុលយន្តោ ពុទ្ធមុនិ ភវេ អាទីនវំ និព្ពានេ ចានិសំសំ ទិស្វា តំ ខន្ធានំ មូលភូតំ ភវសង្ខារំ "កម្មក្ខយាយ សំវត្តតី"តិ ឯវំ វុត្តេន កម្មក្ខយករេន អរិយមគ្គេន អវស្សជិ។ កថំ? អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ អភិន្ទិ កវចមិវត្តសម្ភវំ។ សោ ហិ វិបស្សនាវសេន អជ្ឈត្តរតោ, សមថវសេន សមាហិតោតិ ឯវំ បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ សមថវិបស្សនាពលេន

កវចមិវ អត្តភាវំ បរិយោនន្ធិត្វា ឋិតំ, អត្តនិ សម្ភវត្តា អត្តសម្ភវន្តិ លទ្ធនាមំ សព្ពំ កិលេសជាតំ អភិន្ទិ។ កិលេសាភាវេន ច កម្មំ អប្បដិសន្ធិកត្តា អវស្សដ្ឋំ នាម ហោតីតិ ឯវំ កិលេសប្បហានេន កម្មំ ជហិ។ បហីន កិលេសស្ស ភយំ នាម នត្ថិ។ តស្មា អភីតោវ អាយុសង្ខារំ ឱស្សជិ។ អភីតភាវញាបនត្ថញ្ច ឧទានំ ឧទានេសីតិ វេទិតព្ពោ។

ចាបាលវគ្គោ បឋមោ។

២. បាសាទកម្បនវគ្គោ

១-២. បុព្ពសុត្តាទិវណ្ណនា

៨២៣-៨២៤. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ន ច អតិលីនោ**តិអាទីនិ បរតោ អាវិ ភវិស្សន្តិ។ តមស្មិំ សុត្តេ ឆ អភិញ្ញាបាទកា ឥទ្ធិបាទា កថិតា, តថា ទុតិយេ ច។

៣. ឆន្ទសមាធិសុត្តវណ្ណនា

៨២៥. តតិយេ **ឆន្ទ**ន្តិ កត្តុកម្យតាឆន្ទំ។ **និស្សាយា**តិ និស្សយំ កត្វា, អធិបតឹ កត្វាតិ អត្ថោ។ **បធានសង្ខារា**តិ បធានភូតា សង្ខារា, ចតុកិច្ចសាធកសម្មប្បធានវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ **ឥតិ អយញ្ច ឆន្ទោ**តិអាទីសុ ឆន្ទោ ឆន្ទសមាធិនា ចេវ បធានសង្ខារេហិ ច, ឆន្ទសមាធិ ឆន្ទេន ចេវ បធានសង្ខារេហិ ច, បធានសង្ខារាបិ ឆន្ទេន ចេវ ឆន្ទសមាធិនា ច សមន្នាគតា ។ តស្មា សព្ពេ តេ ធម្មេ ឯកតោ កត្វា **អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតោ ឥទ្ធិបាទោ**តិ វុត្តំ។ ឥទ្ធិបាទវិភង្គេ (វិភ. ៤៣៧) បន “យោ តថាភូតស្ស វេទនាក្ខន្ធោ តិអាទិនា នយេន ឥមេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតា សេសអរូបិនោ ធម្មា ឥទ្ធិបាទាតិ វុត្តា។

អបិច ឥមេបិ តយោ ធម្មា ឥទ្ធីបិ ហោន្តិ ឥទ្ធិបាទាបិ។ កថំ? ឆន្ទញ្ហិ ភាវយតោ ឆន្ទោ ឥទ្ធិ នាម ហោតិ, សមាធិប្បធានសង្ខារា ឆន្ទិទ្ធិបាទោ នាម។ សមាធឹ ភាវេន្តស្ស សមាធិ ឥទ្ធិ នាម ហោតិ, ឆន្ទប្បធានសង្ខារា សមាធិទ្ធិយា បាទោ នាម។ បធានសង្ខារេ ភាវេន្តស្ស បធានសង្ខារា ឥទ្ធិ នាម ហោតិ, ឆន្ទសមាធិ បធានសង្ខារិទ្ធិយា បាទោ នាម, សម្បយុត្តធម្មេសុ ហិ ឯកស្មឹ ឥជ្ឈមានេ សេសាបិ ឥជ្ឈន្តិយេវ។

អបិច តេសំ តេសំ ធម្មានំ បុព្ពភាគវសេនាបិ ឯតេសំ ឥទ្ធិបាទតា វេទិតព្ពា។ បឋមជ្ឈានញ្ហិ ឥទ្ធិ នាម, បឋមជ្ឈានស្ស បុព្ពភាគបរិកម្មសម្បយុត្តា ឆន្ទាទយោ ឥទ្ធិបាទោ នាម។ ឯតេនុបាយេន យាវ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនា, ឥទ្ធិវិធំ អាទឹ កត្វា យាវ ទិព្ពចក្ខុអភិញ្ញា, សោតាបត្តិមគ្គំ អាទឹ កត្វា យាវ អរហត្តមគ្គា នយោ នេតព្ពោ។ សេសិទ្ធិបាទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

កេចិ បន “អនិព្ពត្តោ ឆន្ទោ ឥទ្ធិបាទោ”តិ វទន្តិ។ តេច តេសំ វាទមទ្ទនត្ថាយ អភិធម្មេ **ឧត្តរចូឡវារោ** នាម អាគតោ –

> “ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា – ឆន្ទិទ្ធិបាទោ, វីរិយិទ្ធិបាទោ, ចិត្តិទ្ធិបាទោ, វីមំសិទ្ធិបាទោ។ តត្ថ កតមោ ឆន្ទិទ្ធិបាទោ? ឥធ, ភិក្ខុ, យស្មឹ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយគាមឹ ទិដ្ឋិគតានំ បហានាយ បឋមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ…. បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ, យោ តស្មឹ សមយេ ឆន្ទោ ឆន្ទិកតា កត្តុកម្យតា កុសលោ ធម្មច្ឆន្ទោ, អយំ វុច្ចតិ ឆន្ទិទ្ធិបាទោ។ អវសេសា ធម្មា ឆន្ទិទ្ធិបាទសម្បយុត្តា”តិ (វិភ. ៤៥៧-៤៥៨)។

ឥមេ បន លោកុត្តរវសេនេវ អាគតា។

តត្ថ រដ្ឋបាលត្ថេរោ ឆន្ទំ ធុរំ កត្វា លោកុត្តរធម្មំ និព្ពត្តេសិ។ សោណត្ថេរោ វីរិយំ ធុរំ កត្វា; សម្ភូតត្ថេរោ ចិត្តំ ធុរំ កត្វា, អាយស្មា មោឃរាជា វីមំសំ ធុរំ កត្វាតិ។ តត្ថ យថា ចតូសុ អមច្ចបុត្តេសុ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា រាជានំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តេសុ ឯកោ ឧបដ្ឋានេ ឆន្ទជាតោ រញ្ញោ អជ្ឈាសយញ្ច រុចិញ្ច ញត្វា ទិវា ច រត្តោ ច ឧបដ្ឋហន្តោ រាជានំ អារាធេត្វា ឋានន្តរំ បាបុណិ។ ឯវំ ឆន្ទធុរេន លោកុត្តរធម្មនិព្ពត្តកោ វេទិតព្ពោ។

ឯកោ បន – “ទិវសេ ទិវសេ ឧបដ្ឋាតុំ ន សក្កោមិ, ឧប្បន្នេ កិច្ចេ បរក្កមេន អារាធេស្សាមី”តិ កុបិតេ បច្ចន្តេ រញ្ញា បហិតោ បរក្កមេន សត្តុមទ្ទនំ កត្វា បាបុណិ។ យថា សោ, ឯវំ វីរិយធុរេន លោកុត្តរធម្មនិព្ពត្តកោ

វេទិតព្វោ។ ឯកោ “ទិវសេ ទិវសេ ឧបដ្ឋានម្បិ ឧរេន សត្តិសរសម្បដិច្ឆនម្បិ ភារោ ឃេវ, មន្តពលេន អារាធេស្សាមី”តិ ឧត្តរិជ្ជាយ កតបរិចយត្តា មន្តសំវិធានេន រាជានំ អារាធេត្វា បាបុណិ។ យថា សោ, ឯវំ ចិត្តធុរេន លោកុត្តរធម្មនិព្ពត្តកោ វេទិតព្វោ។

អបរោ – “កឹ ឥមេហិ ឧបដ្ឋានាទីហិ, រាជានោ នាម ជាតិសម្បន្នស្ស ឋានន្តរំ ទេន្តិ, តាទិសស្ស ទេន្តោ មយ្ហំ ទស្សតី”តិ ជាតិសម្បត្តិមេវ និស្សាយ ឋានន្តរំ បាបុណិ។ យថា សោ, ឯវំ សុបរិសុទ្ធំ វីមំសំ និស្សាយ វីមំសធុរេន លោកុត្តរធម្មនិព្ពត្តកោ វេទិតព្វោតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ វិវដ្ដបាទកឥទ្ធិ កថិតា។

៤. មោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

៨២៦. ចតុត្ថេ **ឧទ្ធតា**តិ ឧទ្ធច្ចបកតិកា វិប្បន្ទមានចិត្តា។ ឧទ្ធច្ចេន ហិ ឯការម្មណេ ចិត្តំ វិប្ផន្ទតិ ធជយដ្ឋិយំ វាតេន បហតធជោ វិយ។ **ឧន្នឡា**តិ ឧគ្គតនឡា, ឧដ្ឋិតតុច្ឆមានាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចបលា**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិចាបល្លេន យុត្តា។ **មុខរា**តិ មុខខរា, ខរវចនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិកិណ្ណវាចា**តិ អសំយតវចនា ទិវសម្បិ និរត្ថកវចនប្បលាបិនោ។ **មុដ្ឋស្សតី**តិ នដ្ឋស្សតិនោ។ **អសម្បជានា**តិ បញ្ញារហិតា។ **អសមាហិតា**តិ ឧបចារប្បនាសមាធិវិរហិតា។ **ភន្តចិត្តា**តិ ឧព្ភន្តចិត្តា សមាធិវិរហេន លទ្ធោកាសេន ឧទ្ធច្ចេន ។ **បាកតិន្ទ្រិយា**តិ អសំវុតិន្ទ្រិយា។ **ឥទ្ធាភិសង្ខារ**ន្តិ អាបោកសិណំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ បាសាទបតិដ្ឋិតំ បថវិភាគំ “ឧទក”ន្តិ អធិដ្ឋាយ, ឧទកបិដ្ឋេ ឋិតបាសាទំ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា អង្គុដ្ឋកេន បហរិ។ **គម្ភីរនេមោ**តិ គម្ភីរអាវាដោ, គម្ភីរភូមិភាគំ អនុបវិដ្ឋោតិ អត្ថោ ។ **សុនិខាតោ**តិ សុដ្ឋុ និខាតោ, កោដ្ដេត្វា សុដ្ឋុ ឋបិតោ។ ឥធ អភិញ្ញាបាទកិទ្ធិ កថិតា។

៥. ឧណ្ណាភព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

៨២៧. បញ្ចមេ **ឆន្ទប្បហានត្ថ**ន្តិ តណ្ហាឆន្ទស្ស បហានត្ថំ។ ឥធាបិ វិវដ្ដបាទកិទ្ធិ កថិតា។

៩. ឥទ្ធាទិទេសនាសុត្តវណ្ណនា

៨៣១. នវមេ **យោ សោ ភិក្ខវេ មគ្គោ**តិ អភិញ្ញាបាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ អធិប្បេតំ។

១០. វិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៨៣២. ទសមេ **កោសជ្ជសហគតោ**តិ ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស ចិត្តេ លីនាការោ ឱក្កមតិ, សោ “លីនាការោ មេ ឱក្កន្តោ”តិ ញត្វា អបាយភយេន ចិត្តំ តជ្ជេត្វា បុន ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ អថស្ស បុន លីនាការោ ឱក្កមតិ។ សោ បុន អបាយភយេន ចិត្តំ តជ្ជេត្វា ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតីតិ ឯវមស្ស កោសជ្ជេន វោកិណ្ណត្តា ឆន្ទោ កោសជ្ជសហគតោ នាម ហោតិ។ **កោសជ្ជសម្បយុត្តោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។

ឧទ្ធច្ចសហគតោតិ ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចេ បតតិ។ សោ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណេ អាវជ្ជេត្វា ចិត្តំ ហាសេត្វា តោសេត្វា កម្មនិយំ កត្វា បុន ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ អថស្ស បុន ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចេ បតតិ។ សោ បុន ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណេ អាវជ្ជេត្វា ចិត្តំ ហាសេត្វា តោសេត្វា កម្មនិយំ កត្វា ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតីតិ ឯវមស្ស ឧទ្ធច្ចេន វោកិណ្ណត្តា ឆន្ទោ ឧទ្ធច្ចសហគតោ នាម ហោតិ។

ថិនមិទ្ធសហគតោតិ ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស ថិនមិទ្ធំ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ “ឧប្បន្នំ មេ ថិនមិទ្ធ”ន្តិ ញត្វា ឧទកេន មុខំ បុញ្ឆិត្វា, កណ្ណេ អាកឌ្ឍិត្វា បគុណំ ធម្មំ សជ្ឈាយិត្វា ទិវា គហិតំ វា អាលោកសញ្ញំ មនសិករិត្វា ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា បុន ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ អថស្ស បុន ថិនមិទ្ធំ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ វុត្តនយេនេវ បុន ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតីតិ ឯវមស្ស ថិនមិទ្ធេន វោកិណ្ណត្តា ឆន្ទោ ថិនមិទ្ធសហគតោ នាម ហោតិ។

អនុវិក្ខិត្តោតិ ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តោ និសីទតិ។ អថស្ស កាមគុណារម្មណេ ចិត្តំ វិក្ខិបតិ។ សោ “ពហិទ្ធា វិក្ខិត្តំ មេ ចិត្ត”ន្តិ ញត្វា អនមតគ្គ (សំ. និ. ២.១២៤-១២៥) ទេវទូត- (ម. និ. ៣.២៦១) ចេលោបម (សំ. និ. ៥.១១០៤) អនាគតភយសុត្តាទីនិ (អ. និ. ៥.៧៧) អាវជ្ជេន្តោ សុត្តទណ្ឌេន ចិត្តំ

គេជ្ជេត្វា កម្មនិយំ កត្វា បុន ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ។ អថស្ស បុន ចិត្តំ វិក្ខិបតិ។ សោ បុន សុត្តទណ្ឌេន ចិត្តំ កម្មនិយំ កត្វា ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតីតិ ឯវមស្ស កាមវិតក្កវោកិណ្ណត្តា ឆន្ទោ ពហិទ្ធា បញ្ច កាមគុណេ អារព្ភ អនុវិក្ខិត្តោ អនុវិសដោ ហោតិ។

យថា បុរេ តថា បច្ឆាតិ កម្មដ្ឋានវសេនបិ ទេសនាវសេនបិ បុរិមបច្ឆិមតា វេទិតព្ពា។ កថំ? កម្មដ្ឋានេ តាវ កម្មដ្ឋានស្ស អភិនិវេសោ បុរេ នាម, អរហត្តំ បច្ឆា នាម។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ មូលកម្មដ្ឋានេ អភិនិវិសិត្វា អតិលីនាទីសុ ចតូសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស ឱក្កមនំ បដិសេធេត្វា, ទុដ្ឋគោណេ យោជេត្វា សារេន្តោ វិយ ចតុរស្សយដិកំ ឱតារេន្តោ វិយ ចតុន្នំ ឋានានំ ឯកដ្ឋានេបិ អសជ្ជន្តោ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ អយម្បិ យថា បុរេ តថា បច្ឆា វិហរតិ នាម។ អយំ កម្មដ្ឋានវសេន បុរិមបច្ឆិមតា។ ទេសនាវសេន បន កេសា បុរេ នាម, មត្ថលុង្គំ បច្ឆា នាម។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ កេសេសុ អភិនិវិសិត្វា វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន កេសាទយោ បរិគ្គណ្ហន្តោ ចតូសុ ឋានេសុ អសជ្ជន្តោ យាវ មត្ថលុង្គា ភាវនំ បាបេតិ, អយម្បិ យថា បុរេ តថា បច្ឆា វិហរតិ នាម។ ឯវំ ទេសនាវសេន បុរិមបច្ឆិមតា វេទិតព្ពា។ **យថា បច្ឆា តថា បុរេ**តិ ឥទំ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។

យថា អធោ តថា ឧទ្ធន្តិ ឥទំ សរីរវសេន វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “ឧទ្ធំ បាទតលា អធោ កេសមត្ថកា”តិ។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ បាទតលតោ បដ្ឋាយ យាវ កេសមត្ថកា ទ្វត្តឹសាការវសេន វា បាទង្គុលិអគ្គបព្ពដ្ឋិតោ យាវ សីសកដាហំ, សីសកដាហតោ យាវ បាទង្គុលីនំ អគ្គបព្ពដ្ឋីនិ , តាវ អដ្ឋិវសេន វា ភាវនំ បាបេតិ ចតូសុ ឋានេសុ ឯកដ្ឋានេបិ អសជ្ជន្តោ។ អយំ យថា ឧទ្ធំ តថា អធោ, យថា អធោ តថា ឧទ្ធំ វិហរតិ នាម។

យេហិ អាការេហីតិ យេហិ កោដ្ឋាសេហិ។ **យេហិ លិង្គេហី**តិ យេហិ សណ្ឋានេហិ។ **យេហិ និមិត្តេហី**តិ យេហិ ឧបដ្ឋានេហិ។ **អាលោកសញ្ញា សុគ្គហិតា ហោតី**តិ យោ ភិក្ខុ អង្គណេ និសីទិត្វា អាលោកសញ្ញំ មនសិ ករោតិ, កាលេន និមីលេតិ, កាលេន ឧម្មីលេតិ។ អថស្ស យទា និមីលេន្តស្សាបិ ឧម្មីលេត្វា ឱលោកេន្តស្ស វិយ ឯកសទិសមេវ ឧបដ្ឋាតិ, តទា អាលោកសញ្ញា ជាតា នាម ហោតិ។ “ទិវាសញ្ញា”តិបិ តស្សេវ នាមំ។ សា ច បន រត្តិំ ឧប្បជ្ជមានា សុគ្គហិតា នាម ហោតិ។ **ស្វាធិដ្ឋិតា**តិបិ តស្សេវ វេវចនំ។ សុដ្ឋុ អធិដ្ឋិតា សុដ្ឋុ ឋបិតា ស្វាធិដ្ឋិតា នាម វុច្ចតិ។ សា អត្ថតោ សុគ្គហិតាយេវ។ យោ វា អាលោកេន ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា ឆន្ទំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, តស្ស ទិវាបិ អាលោកសញ្ញា សុគ្គហិតា ស្វាធិដ្ឋិតា នាម។ រត្តិំ វា ហោតុ ទិវា វា យេន អាលោកេន ថិនមិទ្ធំ វិនោទេត្វា កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, តស្មិំ ថិនមិទ្ធវិនោទនេ អាលោកេ ឧប្បន្នា សញ្ញា សុគ្គហិតាយេវ នាម។ វីរិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ ឆន្ទំ អភិញ្ញានំ បាទកិទ្ធិ កថិតា។

បាសាទកម្បនវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. អយោគុឡវគ្គោ

២. អយោគុឡសុត្តវណ្ណនា

៨៣៤. តតិយវគ្គស្ស ទុតិយេ **ឥមិនា ចាតុមហាភូតិកេនា**តិ ឥមិនា ចតុមហាភូតមយេន ឯវំ ភារិកេន គរុកេន សមានេនាបិ។ **ឱមាតី**តិ បហោតិ សក្កោតិ, ឥទំ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ អសម្ភិន្នបទំ។ **កាយម្បិ ចិត្តេ សមោទហតី**តិ កាយំ គហេត្វា ចិត្តេ អារោបេតិ, ចិត្តសន្និស្សិតំ ករោតិ, ចិត្តគតិយា បេសេតិ។ ចិត្តំ នាម មហគ្គតចិត្តំ, ចិត្តគតិគមនំ លហុកំ ហោតិ។ **ចិត្តម្បិ កាយេ សមោទហតី**តិ ចិត្តំ គហេត្វា កាយេ អារោបេតិ, កាយសន្និស្សិតំ ករោតិ, កាយគតិយា បេសេតិ, កាយោ នាម ករជកាយោ, កាយគតិគមនំ ទន្ធំ ហោតិ។ **សុខសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ចា**តិ អភិញ្ញាចិត្តសហជាតសញ្ញា។ សា ហិ សន្តសុខសមន្នាគតត្តា សុខសញ្ញា នាម ហោតិ, កិលេសទន្ធាយិតត្តស្ស ច អភាវា លហុសញ្ញា នាម។

អយោគុឡោ ទិវសំ សន្តត្តោ លហុតរោ ចេវ ហោតីតិ សោ ហិ ទ្វីហិ តីហិ ជនេហិ ឧក្ខិបិត្វា កម្មារុទ្ធនេ បក្ខិត្តោបិ ទិវសំ បច្ចមានោ វិវរានុបវិដ្ឋេន តេជេន ចេវ វាយេន ច វាយោសហគតោ ច ឧស្មាសហគតោ ច តេជោសហគតោ ច ហុត្វា ឯវំ លហុកោ ហោតិ, យថា នំ កម្មារោ មហាសណ្ឌាសេន គហេត្វា ឯកតោ បរិវត្តេតិ ឧក្ខិបតិ ពហិ នីហរតិ។ ឯវំ បន មុទុ ច ហោតិ កម្មនិយោ ច។ យថា នំ សោ ខណ្ឌំ ខណ្ឌំ វិច្ឆិន្ទតិ, កូដេន ហនន្តោ ទីឃចតុរស្សាទិភេទំ ករោតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វិកុព្ពនិទ្ធិ កថិតា។

៣-១០. ភិក្ខុសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៣៥-៨៤២. តតិយេ វិវដ្ដបាទកិទ្ធិ កថិតា, តថា ចតុត្ថេ។ អបិច ទ្វេ ផលានិ អាទី កត្វា ហេដ្ឋា មិស្សកិទ្ធិបាទា កថិតា, សត្តសុ ផលេសុ បុព្ពភាគា។ សត្តមាទីនិ ចត្តារិ ហេដ្ឋា កថិតនយានេវ។

១១-១២. មោគ្គល្លានសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៤៣-៨៤៤. ឯកាទសមទ្វាទសមេសុ ឆ អភិញ្ញា កថិតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥទ្ធិបាទសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អនុរុទ្ធសំយុត្តំ

១. រហោគតវគ្គោ

១-២. បឋមរហោគតសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៩៩-៩០០. អនុរុទ្ធសំយុត្តស្ស បឋមេ **អារទ្ធា**តិ បរិបុណ្ណា។ សង្ខេបតោ បនេត្ថ ឆត្តឹសាយ ឋានេសុ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតា, ទុតិយេ ទ្វាទសសុ ឋានេសុ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតា។

៣. សុតនុសុត្តវណ្ណនា

៩០១. តតិយេ **មហាភិញ្ញតន្តិ** ឆអភិញ្ញាភាវំ។ **ហីនំ ធម្មន្តិ**អាទីសុ ឥមាយ បាឡិយា អត្ថោ វេទិតព្ពោ –

> “កតមេ ធម្មា ហីនា? ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា, ឥមេ ធម្មា ហីនា។ កតមេ ធម្មា មជ្ឈិមា? តីសុ ភូមីសុ កុសលំ, តីសុ ភូមីសុ វិបាកោ, តីសុ ភូមីសុ កិរិយាព្យាកតំ សព្ពញ្ច រូបំ, ឥមេ ធម្មា មជ្ឈិមា។ កតមេ ធម្មា បណីតា? ចត្តារោ មគ្គា អបរិយាបន្នា, ចត្តារិ ច សាមញ្ញផលានិ និព្ពានញ្ច, ឥមេ ធម្មា បណីតា”តិ (ធ. ស. ១៤២៣-១៤២៥)។

៤-៧. បឋមកណ្ឌកីសុត្តាទិវណ្ណនា

៩០២-៩០៥. ចតុត្ថេ **កណ្ឌកីវនេ**តិ មហាករមន្ទវនេ។ ឆដ្ឋេ **សហស្សំ លោកន្តិ** ឥមិនា ថេរស្ស សតតវិហារោ ទស្សិតោ។ ថេរោ ហិ បាតោវ មុខំ ធោវិត្វា អតីតានាគតេ កប្បសហស្សំ អនុស្សរតិ។ បច្ចុប្បន្នេ បន ទសចក្កវាឡសហស្សំ ឯកាវជ្ជនស្ស អាបាថមាគច្ឆតិ។ សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

៨. សលឡាគារសុត្តវណ្ណនា

៩០៦. អដ្ឋមេ **សលឡាគារេ**តិ សលឡរុក្ខមយាយ បណ្ណសាលាយ, សលឡរុក្ខស្ស វា ទ្វារេ ឋិតត្តា ឯវំនាមកេ អគារេ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វិបស្សនាយ សទ្ធិំ វិបស្សកបុគ្គលោ កថិតោ។

៩. អម្ពបាលិវនសុត្តវណ្ណនា

៩០៧. នវមេ **អាសភី វាចន្តិ** អត្តនោ អរហត្តភាវទីបកំ ឧត្តមវាចំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

រហោគតវគ្គោ បឋមោ។

២. ទុតិយវគ្គវណ្ណនា

៩០៨-៩២២. ទុតិយវគ្គេ **ឋានញ្ច ឋានតោ**តិអាទីហិ ថេរោ ទសពលញាណំ បដិជានាតិ។ កិម្បនេតំ សាវកានំ ហោតីតិ? ឯកទេសេន ហោតិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ បនេតំ និប្បទេសំ សព្ពាការបរិបូរន្តិ។

អនុរុទ្ធសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ឈានសំយុត្តវណ្ណនា

៩២៣. ឈានសំយុត្តំ ឧត្តានត្ថមេវ។

ឈានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អានាបានសំយុត្តំ

១. ឯកធម្មវគ្គោ

១. ឯកធម្មសុត្តវណ្ណនា

៩៧៧. អានាបានសំយុត្តស្ស បឋមេ **ឯកធម្មោ**តិ ឯកោ ធម្មោ។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ សព្ពំ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.២១៥) អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋាននិទ្ទេសេ វុត្តមេវ។

៦. អរិដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៩៨២. ឆដ្ឋេ **ភាវេថ នោ**តិ ភាវេថ នុ។ **កាមច្ឆន្ទោ**តិ បញ្ចកាមគុណិករាគោ។ **អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ច ធម្មេសូ**តិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ ទ្វាទសសុ អាយតនធម្មេសុ ។ **បដិឃសញ្ញា សុប្បដិវិនីតា**តិ បដិឃសម្បយុត្តសញ្ញា សុដ្ឋុ បដិវិនីតា, សមុច្ឆិន្នាតិ អត្ថោ។ ឥមិនា អត្តនោ អនាគាមិមគ្គំ កថេតិ។ ឥទានិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនំ ទស្សេន្តោ **សោ សតោវ អស្សសិស្សាមី**តិអាទិមាហ។

៧. មហាកប្បិនសុត្តវណ្ណនា

៩៨៣. សត្តមេ **ឥញ្ជិតត្តំ វា ផន្ទិតត្តំ វា**តិ ឧភយេនបិ ចលនមេវ កថិតំ។

៨. បទីបោបមសុត្តវណ្ណនា

៩៨៤. អដ្ឋមេ **នេវ កាយោបិ កិលមតិ ន ចក្ខូនី**តិ អញ្ញេសុ ហិ កម្មដ្ឋានេសុ កម្មំ ករោន្តស្ស កាយោបិ កិលមតិ, ចក្ខូនិបិ វិហញ្ញន្តិ។ ធាតុកម្មដ្ឋានស្មិញ្ហិ កម្មំ ករោន្តស្ស កាយោ កិលមតិ, យន្តេ បក្ខិបិត្វា បីឡនាការប្បត្តោ វិយ ហោតិ។ កសិណកម្មដ្ឋានេ កម្មំ ករោន្តស្ស ចក្ខូនិ ផន្ទន្តិ កិលមន្តិ, និក្ខមិត្វា បតនាការប្បត្តានិ វិយ ហោន្តិ។ ឥមស្មឹ បន កម្មដ្ឋានេ កម្មំ ករោន្តស្ស នេវ កាយោ កិលមតិ, ន អក្ខីនិ វិហញ្ញន្តិ។ តស្មា ឯវមាហ។

សព្ពសោ រូបសញ្ញានន្តិអាទិ កស្មា វុត្តំ, កឹ អានាបានេ កសិណុគ្ឃាដនំ លព្ភតីតិ? តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ បនាហ – “យស្មា អានាបាននិមិត្តំ តារករូបមុត្តាវលិកាទិសទិសំ ហុត្វា បញ្ញាយតិ, តស្មា តត្ថ កសិណុគ្ឃាដនំ លព្ភតី”តិ។ តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ “ន លព្ភតេវា”តិ អាហ។ អលព្ភន្តេ អយំ អរិយិទ្ធិអាទិកោ បភេទោ កស្មា គហិតោតិ? អានិសំសទស្សនត្ថំ។ អរិយំ វា ហិ ឥទ្ធឹ ចត្តារិ វា រូបាវចរជ្ឈានានិ ចតស្សោ វា អរូបសមាបត្តិយោ និរោធសមាបត្តឹ វា បត្ថយមានេន ភិក្ខុនា អយំ អានាបានស្សតិសមាធិ សាធុកំ មនសិកាតព្ពោ។ យថា ហិ នគរេ លទ្ធេ យំ ចតូសុ ទិសាសុ ឧដ្ឋានកភណ្ឌំ, តំ ចតូហិ ទ្វារេហិ នគរមេវ បវិសតីតិ, ជនបទោ លទ្ធោ ច ហោតិ។ នគរស្សេវ ហេសោ អានិសំសោ។ ឯវំ អានាបានស្សតិសមាធិភាវនាយ អានិសំសោ ឯស អរិយិទ្ធិអាទិកោ បភេទោ, សព្ពាការេន ភាវិតេ អានាបានស្សតិសមាធិស្មឹ សព្ពមេតំ យោគិនោ និប្ផជ្ជតីតិ អានិសំសទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **សុខញ្ចេ**តិ ឯត្ថ សោតិ កស្មា ន វុត្តំ? យស្មា ភិក្ខូតិ ឥមស្មឹ វារេ នាគតំ។

៩. វេសាលីសុត្តវណ្ណនា

៩៨៥. នវមេ **វេសាលិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ ឥត្ថិលិង្គវសេន បវត្តវោហារេ នគរេ។ តញ្ហិ នគរំ តិក្ខត្តុំ បាការបរិក្ខេបវឌ្ឍនេន វិសាលីភូតត្តា វេសាលីតិ វុច្ចតិ។ ឥទម្បិ ច នគរំ សព្ពញ្ញុតំ បត្តេយេវ សម្មាសម្ពុទ្ធេ សព្ពាការវេបុល្លតំ បត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ គោចរគាមំ ទស្សេត្វា និវាសដ្ឋានមាហ **មហាវនេ កូដាគារសាលាយ**ន្តិ។ តត្ថ មហាវនំ នាម សយំជាតំ អរោបិមំ សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនំ។ កបិលវត្ថុសាមន្តា បន មហាវនំ ហិមវន្តេន សហ ឯកាពទ្ធំ អបរិច្ឆេទំ ហុត្វា មហាសមុទ្ទំ អាហច្ច ឋិតំ។ ឥទំ តាទិសំ ន ហោតិ, សបរិច្ឆេទំ មហន្តំ វនន្តិ **មហាវនំ**។ កូដាគារសាលា បន មហាវនំ និស្សាយ កតេ អារាមេ កូដាគារំ អន្តោកត្វា ហំសវដ្ដកច្ឆន្នេន កតា សព្ពាការសម្បន្នា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ គន្ធកុដីតិ វេទិតព្ពា។

អនេកបរិយាយេន អសុភកថំ កថេតីតិ អនេកេហិ ការណេហិ អសុភាការសន្ទស្សនប្បវត្តំ កាយវិច្ឆន្ទនីយកថំ កថេតិ។ សេយ្យថិទំ – អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា លោមា នខា ទន្តា…បេ…. មុត្តន្តិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ភិក្ខវេ, ឥមស្មឹ ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ សព្ពាការេនបិ វិចិនន្តោ ន កោចិ កិញ្ចិ មុត្តំ វា មណឹ វា វេឡុរិយំ វា

អគរុំ វា ចន្ទនំ វា កុង្កុមំ វា កប្បូរំ វា វាសចុណ្ណាទីវា អណុមត្តម្បិ សុចិភាវំ បស្សតិ, អថ ខោ បរមទុគ្គន្ធំ ជេគុច្ឆ អស្សិរិកទស្សនំ កេសលោមាទិនានប្បការំ អសុចិមេវ បស្សតិ, តស្មា ន ឯត្ថ ឆន្ទោ វា រាគោ វា ករណីយោ។ យេបិ ឧត្តមង្គេ សិរសិ ជាតា កេសា នាម, តេបិ អសុភា ចេវ អសុចិនោ ច បដិកូលា ច។ សោ ច នេសំ អសុភា សុចិបដិកូលភាវោ វណ្ណតោបិ សណ្ឋានតោបិ គន្ធតោបិ អាសយតោបិ ឱកាសតោបីតិ បញ្ចហាការេហិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ លោមាទីនម្បីតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.៣០៧) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ភគវា ឯកមេកស្មឹ កោដ្ឋាសេ បញ្ចបញ្ចប្បភេទេន អនេកបរិយាយេន អសុភកថំ កថេតិ។

អសុភាយ វណ្ណំ ភាសតីតិ ឧទ្ធុមាតកាទិវសេន អសុភមាតិកំ និក្ខិបិត្វា បទភាជនីយេន តំ វិភជន្តោ វណ្ណេន្តោ អសុភាយ វណ្ណំ ភាសតិ។ **អសុភភាវនាយ វណ្ណំ ភាសតី**តិ យា អយំ កេសាទីសុ វា ឧទ្ធុមាតកាទីសុ វា អជ្ឈត្តពហិទ្ធាវត្ថូសុ អសុភាការំ គហេត្វា បវត្តស្ស ចិត្តស្ស ភាវនា វឌ្ឍនា ផាតិកម្មំ, តស្សា អសុភភាវនាយ អានិសំសំ ទស្សេន្តោ វណ្ណំ ភាសតិ, គុណំ បរិកិត្តេតិ។ សេយ្យថិទំ – "អសុភភាវនាភិយុត្តោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កេសាទីសុ វា វត្ថូសុ ឧទ្ធុមាតកាទីសុ វា បញ្ចង្គវិប្បហីនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ តិវិធកល្យាណំ ទសលក្ខណសម្បន្នំ បឋមជ្ឈានំ បដិលភតិ។ សោ តំ បឋមជ្ឈានសង្ខាតំ ចិត្តមញ្ជូសំ និស្សាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ឧត្តមត្ថំ អរហត្តំ បាបុណាតី"តិ។

ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ, អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុន្តិ អហំ, ភិក្ខវេ, ឯកំ អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុំ និលីយិតុំ ឯកកោវ ហុត្វា វិហរិតុំ ឥច្ឆាមីតិ អត្ថោ។ **នាម្ហិ កេនចិ ឧបសង្កមិតព្ពោ អញ្ញត្រ ឯកេន បិណ្ឌបាតនីហារកេនា**តិ យោ អត្តនា បយុត្តវាចំ អកត្វា មមត្ថាយ សទ្ធេសុ កុលេសុ បដិយត្តបិណ្ឌបាតំ នីហរិត្វា មយ្ហំ ឧបនាមេតិ, តំ បិណ្ឌបាតនីហារកំ ឯកំ ភិក្ខុំ ឋបេត្វា នាម្ហិ អញ្ញេន កេនចិ ភិក្ខុនា វា គហដ្ឋេន វា ឧបសង្កមិតព្ពោតិ។

កស្មា បន ឯវមាហាតិ? អតីតេ កិរ បញ្ចសតា មិគលុទ្ទកា មហតីហិ ទណ្ឌវាគុរាទីហិ អរញ្ញំ បរិក្ខិបិត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋា ឯកតោយេវ យាវជីវំ មិគបក្ខិឃាតកកម្មេន ជីវិកំ កប្បេត្វា និរយេ ឧប្បន្នា។ តេ តត្ថ បច្ចិត្វា បុព្ពេ កតេន កេនចិទេវ កុសលកម្មេន មនុស្សេសុ ឧប្បន្នា កល្យាណូបនិស្សយវសេន សព្ពេបិ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជញ្ច ឧបសម្បទញ្ច លភឹសុ។ តេសំ តតោ មូលាកុសលកម្មតោ អវិបក្កវិបាកា អបរាបរចេតនា តស្មឹ អឌ្ឍមាសព្ភន្តរេ អត្តូបក្កមេន ច បរូបក្កមេន ច ជីវិតូបច្ឆេទាយ ឱកាសមកាសិ។ តំ ភគវា អទ្ទស។ កម្មវិបាកោ ច នាម ន សក្កា កេនចិ បដិពាហិតុំ។ តេសុ ច ភិក្ខូសុ បុថុជ្ជនាបិ អត្ថិ, សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិខីណាសវាបិ។ តត្ថ ខីណាសវា អប្បដិសន្ធិកា, ឥតរេ អរិយសាវកា និយតគតិកា សុគតិបរាយណា, បុថុជ្ជនានំ គតិ អនិយតា។

អថ ភគវា ចិន្តេសិ – "ឥមេ អត្តភាវេ ឆន្ទរាគេន មរណភយភីតា ន សក្ខិស្សន្តិ គតឹ វិសោធេតុំ, ហន្ទ នេសំ ឆន្ទរាគប្បហានាយ អសុភកថំ កថេមិ។ តំ សុត្វា អត្តភាវេ វិគតច្ឆន្ទរាគតាយ គតិវិសោធនំ កត្វា សគ្គេ បដិសន្ធឹ គណ្ហិស្សន្តិ, ឯវំ តេសំ មម សន្តិកេ បព្ពជ្ជា សាត្ថិកា ភវិស្សតី"តិ។ តតោ តេសំ អនុគ្គហាយ អសុភកថំ កថេសិ កម្មដ្ឋានសីសេន, នោ មរណវណ្ណសំវណ្ណនាធិប្បាយេន។ កថេត្វា ច បនស្ស ឯតទហោសិ – "សចេ ឥមំ អឌ្ឍមាសំ មំ ភិក្ខូ បស្សិស្សន្តិ, 'អជ្ជ ឯកោ ភិក្ខុ មតោ, អជ្ជ ទ្វេ…បេ.… អជ្ជ ទសា'តិ អាគន្ត្វា អារោចេស្សន្តិ, អយញ្ច កម្មវិបាកោ ន សក្កា មយា វា អញ្ញេន វា បដិពាហិតុំ, ស្វាហំ តំ សុត្វាបិ កឹ ករិស្សាមិ, កឹ មេ អនត្ថកេន អនយព្យសនេន សុតេន, ហន្ទាហំ ភិក្ខូនំ អទស្សនំ ឧបគច្ឆាមី"តិ។ តស្មា ឯវមាហ – "ឥច្ឆាមហំ, ភិក្ខវេ, អឌ្ឍមាសំ បដិសល្លីយិតុំ, នាម្ហិ កេនចិ ឧបសង្កមិតព្ពោ អញ្ញត្រ ឯកេន បិណ្ឌបាតនីហារកេនា"តិ។

អបរេ បនាហុ – "បរូបវាទវិវជ្ជនត្ថំ ឯវំ វត្វា បដិសល្លីនោ"តិ។ បរេ កិរ ភគវន្តំ ឧបវទិស្សន្តិ – "អយំ 'សព្ពញ្ញូ អហំ សទ្ធម្មវរចក្កវត្តី'តិ បដិជានមានោ អត្តនោបិ សាវកេ អញ្ញមញ្ញំ ឃាតេន្តេ និវារេតុំ ន សក្កោតិ, កឹ អញ្ញំ សក្ខិស្សតី"តិ? តត្រ បណ្ឌិតា វក្ខន្តិ – "ភគវា បដិសល្លានមនុយុត្តោ ន ឥមំ បវត្តិំ ជានាតិ, កោចិស្ស អារោចយិតាបិ នត្ថិ , សចេ ជានេយ្យ អទ្ធា និវារេយ្យា"តិ។ ឥទំ បន ឥច្ឆាមត្តំ, បឋមមេវេត្ថ ការណំ។ **នាស្សុធា**តិ ឯត្ថ អស្សុធាតិ បទបូរណមត្តេ អវធារណត្ថេ វា និបាតោ, នេវ កោចិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមីតិ អត្ថោ។

អនេកេហិ វណ្ណសណ្ឋានាទីហិ ការណេហិ វោការោ អស្សាតិ **អនេកាការវោការោ**។ អនេកាការវោកិណ្ណោ អនេកាការេន សម្មិស្សោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កោ សោ? អសុភភាវនានុយោគោ, តំ អនេកាការវោការំ។ **អសុភភាវនានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តី**តិ យុត្តប្បយុត្តា វិហរន្តិ។ **អដ្ដីយមានា**តិ តេន កាយេន អដ្ដា ទុក្ខិតា ហោន្តិ។ **ហរាយមានា**តិ លជ្ជមានា។ **ជិគុច្ឆមានា**តិ ជិគុច្ឆំ ឧប្បាទយមានា។ **សត្ថហារកំ បរិយេសន្តី**តិ ជីវិតហរណកសត្ថំ បរិយេសន្តិ។ ន កេវលញ្ច តេ សត្ថំ បរិយេសិត្វា អត្តនា វា អត្តានំ ជីវិតា វោរោបេន្តិ, មិគលណ្ឌិកម្បិ បន

សមណកុត្តកំ ឧបសង្កមិត្វា, “សាធុ នោ, អាវុសោ, ជីវិតា វោរោបេហី”តិ វទន្តិ។ ឯត្ថ ច អរិយា នេវ បាណាតិបាតំ ករឹសុ, ន សមាទបេសុំ, ន សមនុញ្ញា អហេសុំ។ បុថុជ្ជនា បន សព្ពមកំសុ។

បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោតិ តេសំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ ជីវិតក្ខយប្បត្តភាវំ ញត្វា តតោ ឯកីភាវតោ វុដ្ឋិតោ ជានន្តោបិ អជានន្តោ វិយ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាមន្តេសិ។ **កឹ នុ ខោ, អានន្ទ, តនុភូតោ វិយ ភិក្ខុសង្ឃោ**តិ ឥតោ, អានន្ទ, បុព្ពេ ពហូ ភិក្ខូ ឯកតោ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆន្តិ, ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆំ គណ្ហន្តិ, សជ្ឈាយន្តិ, ឯកបជ្ជោតោ វិយ អារាមោ ទិស្សតិ។ ឥទានិ បន អឌ្ឍមាសមត្តស្ស អច្ចយេន តនុភូតោ វិយ តនុកោ មន្ទោ អប្បកោ វិរឡោ វិយ ជាតោ ភិក្ខុសង្ឃោ។ កឹ នុ ខោ ការណំ? កឹ ទិសាសុ បក្កន្តា ភិក្ខូតិ?

អថាយស្មា អានន្ទោ កម្មវិបាកេន តេសំ ជីវិតក្ខយប្បត្តឹ អសល្លក្ខេន្តោ អសុភកម្មដ្ឋានានុយោគបច្ចយា បន សល្លក្ខេន្តោ **តថា ហិ បន, ភន្តេ ភគវា**តិអាទី វត្វា ភិក្ខូនំ អរហត្តប្បត្តិយា អញ្ញំ កម្មដ្ឋានំ យាចន្តោ, **សាធុ, ភន្តេ, ភគវា**តិអាទិមាហ។ តស្សត្ថោ – សាធុ, ភន្តេ, ភគវា អញ្ញំ ការណំ អាចិក្ខតុ, យេន ភិក្ខុសង្ឃោ អរហត្តេ បតិដ្ឋហេយ្យ ។ មហាសមុទ្ទំ ឱរោហណតិត្ថានិ វិយ អញ្ញានិបិ ទសានុស្សតិ, ទសកសិណ, ចតុធាតុវវត្ថាន, ព្រហ្មវិហារ, អានាបានស្សតិបភេទានិ ពហូនិ និព្ពានោរោហណកម្មដ្ឋានានិ សន្តិ, តេសុ ភគវា ភិក្ខូ សមស្សាសេត្វា អញ្ញតរំ កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខតូតិ អធិប្បាយោ។

អថ ភគវា តថា កាតុកាមោ ថេរំ ឧយ្យោជេន្តោ **តេនហានន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វេសាលឹ ឧបនិស្សាយា**តិ វេសាលិយំ ឧបនិស្សាយ សមន្តា គាវុតេបិ អឌ្ឍយោជនេបិ យាវតិកា វិហរន្តិ, តេ សព្ពេ សន្និបាតេហីតិ អត្ថោ។ **សព្ពេ ឧបដ្ឋានសាលាយំ សន្និបាតេត្វា**តិ អត្តនា គន្តុំ យុត្តដ្ឋានំ សយំ គន្ត្វា អញ្ញត្ថ ទហរភិក្ខូ បហិណិត្វា មុហុត្តេនេវ អនវសេសេ ភិក្ខូ ឧបដ្ឋានសាលាយំ សមូហំ កត្វា។ **យស្សទានិ, ភន្តេ, ភគវា កាលំ មញ្ញតី**តិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – ភគវា ភិក្ខុសង្ឃោ សន្និបតិតោ, ឯស កាលោ ភិក្ខូនំ ធម្មកថំ កាតុំ, អនុសាសនឹ ទាតុំ, ឥទានិ យស្ស តុម្ហេ កាលំ ជានាថ, តំ កាតព្ពន្តិ។

អថ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ, **អយម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ។ អាមន្តេត្វា ច បន ភិក្ខូនំ អរហត្តប្បត្តិយា បុព្ពេ អាចិក្ខិតអសុភកម្មដ្ឋានតោ អញ្ញំ បរិយាយំ អាចិក្ខន្តោ **អានាបានស្សតិសមាធី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អានាបានស្សតិសមាធី**តិ អានាបានបរិគ្គាហិកាយ សតិយា សទ្ធិំ សម្បយុត្តោ សមាធិ, អានាបានស្សតិយំ វា សមាធិ, អានាបានស្សតិសមាធិ។ **ភាវិតោ**តិ ឧប្បាទិតោ វឌ្ឍិតោ វា។ **ពហុលីកតោ**តិ បុនប្បុនំ កតោ។ **សន្តោ ចេវ បណីតោ ចា**តិ សន្តោ ចេវ បណីតោ ចេវ។ ឧភយត្ថ ឯវសទ្ទេន និយមោ វេទិតព្ពោ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? អយញ្ហិ យថា អសុភកម្មដ្ឋានំ កេវលំ បដិវេធវសេន សន្តញ្ច បណីតញ្ច, ឱឡារិការម្មណត្តា បន បដិកូលារម្មណត្តា ច អារម្មណវសេន នេវ សន្តំ ន បណីតំ, ន ឯវំ កេនចិ បរិយាយេន អសន្តោ វា អប្បណីតោ វា, អបិច ខោ អារម្មណសន្តតាយបិ សន្តោ វូបសន្តោ និព្ពុតោ, បដិវេធសង្ខាតាយ អង្គសន្តតាយបិ, អារម្មណបណីតតាយ បណីតោ អតិត្តិករោ, អង្គបណីតតាយបីតិ។ តេន វុត្តំ “សន្តោ ចេវ បណីតោ ចា”តិ។

អសេចនកោ ច សុខោ ច វិហារោតិ ឯត្ថ បន នាស្ស សេចនន្តិ អសេចនកោ, អនាសិត្តកោ អព្ពោកិណ្ណោ បាដិយេក្កោ អាវេណិកោ, នត្ថិ ឯត្ថ បរិកម្មេន វា ឧបចារេន វា សន្តតា, អាទិសមន្នាហារតោ បភុតិ អត្តនោ សភាវេនេវ សន្តោ ច បណីតោ ចាតិ អត្ថោ។ កេចិ “អសេចនកោ”តិ អនាសិត្តកោ ឱជវន្តោ, សភាវេនេវ មធុរោ”តិ វទន្តិ។ ឯវមយំ អសេចនកោ ច អប្បិតប្បិតក្ខណេ កាយិកចេតសិកសុខប្បដិលាភាយ សំវត្តនតោ សុខោ ច វិហារោតិ វេទិតព្ពោ។

ឧប្បន្នុប្បន្នេតិ អវិក្ខម្ភិតេ។ **បាបកេ**តិ លាមកេ។ **អកុសលេ ធម្មេ**តិ អកោសល្លសម្ភូតេ ធម្មេ។ **ឋានសោ អន្តរធាបេតី**តិ ខណេនេវ អន្តរធាបេតិ វិក្ខម្ភេតិ។ **វូបសមេតី**តិ សុដ្ឋុ ឧបសមេតិ, និព្ពេធភាគិយត្តា អនុបុព្ពេន អរិយមគ្គវុឌ្ឍិប្បត្តោ សមុច្ឆិន្ទតិ, បដិប្បស្សម្ភេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ**តិ អាសាឡ្ហមាសេ។ **ឩហតំ រជោជល្ល**ន្តិ អដ្ឋ មាសេ វាតាតបសុក្ខាយ គោមហឹសាទិបាទប្បហារសម្ភិន្នាយ បថវិយា ឧទ្ធំ ហតំ ឩហតំ អាកាសេ សមុដ្ឋិតំ រជញ្ច រេណុញ្ច។ **មហា អកាលមេឃោ**តិ សព្ពំ នភំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឧដ្ឋិតោ អាសាឡ្ហជុណ្ហបក្ខេ សកលំ អឌ្ឍមាសំ វស្សនកមេឃោ។ សោ ហិ អសម្បត្តេ វស្សកាលេ ឧប្បន្នត្តា អកាលមេឃោតិ ឥធ អធិប្បេតោ។ **ឋានសោ អន្តរាធាបេតិ វូបសមេតី**តិ ខណេនេវ អទស្សនំ នេតិ បថវិយំ សន្និសីទាបេតិ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឱបម្មនិទស្សនមេតំ។ តតោ បរំ វុត្តនយមេវ។

១០. គិមិលសុត្តវណ្ណនា

៩៨៦. ទសមេ **កិមិលាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ **ឯតទវោចា**តិ ថេរោ កិរ ចិន្តេសិ – “អយំ ទេសនា ន យថានុសន្ធិកា កតា, យថានុសន្ធឹ គមេស្សាមី”តិ ទេសនានុសន្ធឹ ឃដេន្តោ ឯតំ អវោច។ **កាយញ្ញតរ**ន្តិ បថវីអាទីសុ កាយេសុ អញ្ញតរំ វទាមិ វាយោកាយំ វទាមីតិ អត្ថោ។ អថ វា ចក្ខាយតនំ…បេ…. កពឡីការោ អាហារោតិ បញ្ចវីសតិ រូបកោដ្ឋាសា រូបកាយោ នាម, តេសុ អានាបានំ ផោដ្ឋព្ពាយតនេ សង្គហិតត្តា កាយញ្ញតរំ ហោតិ, តស្មាបិ ឯវមាហ។ **តស្មាតិហា**តិ យស្មា ចតូសុ កាយេសុ អញ្ញតរំ វាយោកាយំ, បញ្ចវីសតិ កោដ្ឋាសេ វា រូបកាយេ អញ្ញតរំ អានាបានំ អនុបស្សតិ, តស្មា កាយេ កាយានុបស្សីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **វេទនាញ្ញតរ**ន្តិ តីសុ វេទនាសុ អញ្ញតរំ, សុខវេទនំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

សាធុកំ មនសិការន្តិ បីតិបដិសំវេទិតាទិវសេន ឧប្បន្នំ សុន្ទរំ មនសិការំ។ កឹ បន មនសិការោ សុខា វេទនា ហោតីតិ? ន ហោតិ, ទេសនាសីសំ បនេតំ។ យថេវ ហិ “អនិច្ចសញ្ញាភាវនានុយោគមនុយុត្តា”តិ (ម. និ. ៣.១៤៧) ឯត្ថ សញ្ញានាមេន បញ្ញា វុត្តា, ឯវមិធាបិ មនសិការនាមេន ឈានវេទនា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ឯតស្មិញ្ហិ ចតុក្កេ បឋមបទេ បីតិសីសេន វេទនា វុត្តា, ទុតិយបទេ សុខន្តិ សរូបេនេវ វុត្តា។ ចិត្តសង្ខារបទទ្វយេ “សញ្ញា ច វេទនា ច ចេតសិកា ឯតេ ធម្មា ចិត្តប្បដិពទ្ធា ចិត្តសង្ខារា”តិ (បដិ. ម. ១.១៧៤) វចនតោ “វិតក្កវិចារេ ឋបេត្វា សព្ពេបិ ចិត្តសម្បយុត្តកា ធម្មា ចិត្តសង្ខារេ សង្គហិតា”តិ វចនតោ ចិត្តសង្ខារនាមេន វេទនា វុត្តា។ តំ សព្ពំ មនសិការនាមេន សង្គហេត្វា ឥធ “សាធុកំ មនសិការ”ន្តិ អាហ។

ឯវំ សន្តេបិ យស្មា ឯសា វេទនា អារម្មណំ ន ហោតិ, តស្មា វេទនានុបស្សនា ន យុជ្ជតីតិ។ នោ ន យុជ្ជតិ, មហាសតិបដ្ឋានាទីសុបិ ហិ តំ តំ សុខាទីនំ វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា វេទនា វេទយតិ, តំ បន វេទនាបវត្តឹ ឧបាទាយ “អហំ វេទយាមី”តិ វោហារមត្តំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ “សុខំ វេទនំ វេទយមានោ សុខំ វេទនំ វេទយាមី”តិអាទិ វុត្តំ។ អបិច “បីតិប្បដិសំវេទី”តិអាទីនំ អត្ថវណ្ណនាយមេតស្ស បរិហារោ វុត្តោយេវ។ វុត្តញ្ហេតំ វិសុទ្ធិមគ្គេ –

> “ទ្វីហាការេហិ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ – អារម្មណតោ ច អសម្មោហតោ ច។ កថំ អារម្មណតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ? សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ សមាបជ្ជតិ, តស្ស សមាបត្តិក្ខណេ ឈានបដិលាភេន អារម្មណតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា។ កថំ អសម្មោហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ? សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ ឈានសម្បយុត្តបីតឹ ខយតោ វយតោ សម្មសតិ, តស្ស វិបស្សនាក្ខណេ លក្ខណប្បដិវេធេន អសម្មោហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ បដិសម្ភិទាយំ (បដិ. ម. ១.១៧២) “‘ទីឃំ អស្សាសវសេន ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេបំ បជានតោ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ, តាយ សតិយា តេន ញាណេន សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតី’តិ។ ឯតេនេវ នយេន អវសេសបទានិបិ អត្ថតោ វេទិតព្ពានី”តិ។

ឥតិ យថេវ ឈានបដិលាភេន អារម្មណតោ បីតិសុខចិត្តសង្ខារា បដិសំវិទិតា ហោន្តិ, ឯវំ ឥមិនាបិ ឈានសម្បយុត្តេន វេទនាសង្ខាតមនសិការបដិលាភេន អារម្មណតោ វេទនា បដិសំវិទិតា ហោតិ។ តស្មា សុវុត្តមេតំ “វេទនាសុ វេទនានុបស្សី ភិក្ខុ តស្មឹ សមយេ វិហរតី”តិ។

នាហំ, អានន្ទ, មុដ្ឋស្សតិស្ស អសម្បជានស្សាតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – យស្មា “ចិត្តបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមី”តិអាទិនា នយេន បវត្តោ ភិក្ខុ កិញ្ចាបិ អស្សាសបស្សាសនិមិត្តមារម្មណំ ករោតិ, តស្ស បន ចិត្តស្ស អារម្មណេ សតិញ្ច សម្បជញ្ញញ្ច ឧបដ្ឋាបេត្វា បវត្តនតោ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សីយេវ នាមេស ហោតិ។ ន ហិ មុដ្ឋស្សតិស្ស អសម្បជានស្ស អានាបានស្សតិសមាធិភាវនា អត្ថិ, តស្មា អារម្មណតោ ចិត្តបដិសំវិទិតវសេន “ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី ភិក្ខុ តស្មឹ សមយេ វិហរតី”តិ។

សោ យំ តំ ហោតិ អភិជ្ឈាទោមនស្សានំ បហានំ, តំ បញ្ញាយ ទិស្វា សាធុកំ អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតីតិ ឯត្ថ អភិជ្ឈា កាមច្ឆន្ទនីវរណមេវ, ទោមនស្សវសេន ព្យាបាទនីវរណំ ទស្សិតំ។ ឥទញ្ហិ ចតុក្កំ វិបស្សនាវសេនេវ វុត្តំ, ធម្មានុបស្សនា ច នីវរណបព្ពាទិវសេន ឆព្ពិធា ហោតិ, តស្សា នីវរណបព្ពំ អាទិ, តស្សាបិ ឥទំ នីវរណទ្វយំ អាទិ។ ឥតិ ធម្មានុបស្សនាយ អាទឹ ទស្សេតុំ **អភិជ្ឈាទោមនស្សាន**ន្តិ អាហ។ **បហាន**ន្តិ អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បជហតីតិ ឯវំ បហានករញាណំ អធិប្បេតំ។ **តំ បញ្ញាយ ទិស្វា**តិ តំ អនិច្ចវិរាគនិរោធបដិនិស្សគ្គញាណសង្ខាតំ បហានញាណំ អបរាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ, តម្បិ អបរាយាតិ ឯវំ វិបស្សនាបរម្បរំ ទស្សេតិ ។ **អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតី**តិ យញ្ចស្ស បថបដិបន្នំ អជ្ឈុបេក្ខតិ, យញ្ច ឯកតោ ឧបដ្ឋានំ អជ្ឈុបេក្ខតីតិ ទ្វិធា អជ្ឈុបេក្ខតិ នាម។ តត្ថ សហជាតានម្បិអជ្ឈុបេក្ខនា ហោតិ អារម្មណស្សាបិ អជ្ឈុបេក្ខនា។ ឥធ អារម្មណអជ្ឈុបេក្ខនា អធិប្បេតា។ **តស្មាតិហានន្ទា**តិ យស្មា “អនិច្ចានុបស្សី អស្សសិស្សាមី”តិអាទិនា នយេន បវត្តោ

ន កេវលំ នីវរណាទិធម្មេ, អភិជ្ឈាទោមនស្សសីសេន បន វុត្តានំ ធម្មានំ បហានករញាណម្បិ បញ្ញាយ ទិស្វា អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតិ, តស្មា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី ភិក្ខុ តស្មិំ សមយេ វិហរតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ចតុមហាបថោ វិយ ឆ អាយតនានិ ទដ្ឋព្ពានិ។ តស្មិំ បំសុបុញ្ជោ វិយ ឆសុ អាយតនេសុ កិលេសា។ ចតូហិ ទិសាហិ អាគច្ឆន្តា សកដរថា វិយ ចតូសុ អារម្មណេសុ បវត្តា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ ឯកេន សកដេន វា រថេន វា បំសុបុញ្ជស្ស ឧបហននំ វិយ កាយានុបស្សនាទីហិ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ ឧបឃាតោ វេទិតព្ពោតិ។

ឯកធម្មវគ្គោ បឋមោ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-២. ឥច្ឆានង្គលសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៨៧-៩៨៨. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ឯវំ ព្យាករេយ្យាថា**តិ កស្មា អត្តនោ វិហារសមាបត្តិំ អាចិក្ខតិ? ឧបារម្ភមោចនត្ថំ។ សចេ ហិ តេ “ន ជានាមា”តិ វទេយ្យុំ, អថ នេសំ តិត្ថិយា “តុម្ហេ ‘អសុកសមាបត្តិយា នាម នោ សត្ថា តេមាសំ វិហាសី’តិបិ ន ជានាថ, អថ កស្មា នំ ឧបដ្ឋហន្តា វិហរថា”តិ ឧបារម្ភំ អារោបេយ្យុំ, តតោ មោចនត្ថំ ឯវមាហ។

អថ កស្មា យថា អញ្ញត្ថ “សតោវ អស្សសតិ, ទីឃំ វា អស្សសន្តោ”តិ (ទី. និ. ២.៣៧៤; ម. និ. ១.១០៧; សំ. និ. ៥.៩៧៧) ឯវ-វាការោ វុត្តោ។ ឯវំ ឥធ ន វុត្តោតិ? ឯកន្តសន្តត្តា។ អញ្ញេសញ្ហិ អស្សាសោ វា បាកដោ ហោតិ បស្សាសោ វា, ភគវតោ ឧភយម្បេតំ បាកដមេវ និច្ចំ ឧបដ្ឋិតស្សតិតាយាតិ ឯកន្តសន្តត្តា ន វុត្តោ។ អថ “សិក្ខាមី”តិ អវត្វា កស្មា “អស្សសាមី”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តន្តិ? សិក្ខិតព្ពាភាវា។ សត្ត ហិ សេខា សិក្ខិតព្ពភាវា សេខា នាម, ខីណាសវា សិក្ខិតព្ពាភាវា អសេខា នាម, តថាគតា អសិក្ខិតព្ពា អសេក្ខា នាម នត្ថិ តេសំ សិក្ខិតព្ពកិច្ចន្តិ សិក្ខិតព្ពាភាវា ន វុត្តំ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

៣-១០. បឋមអានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

៩៨៩-៩៩៦. តតិយេ **បវិចិនតី**តិ អនិច្ចាទិវសេន បវិចិនតិ។ ឥតរំ បទទ្វយំ ឯតស្សេវ វេវចនំ។ **និរាមិសា**តិ និក្កិលេសា កាយិកចេតសិកទរថបដិបស្សទ្ធិយា កាយោបិ ចិត្តម្បិ បស្សម្ភតិ។ **សមាធិយតី**តិ សម្មា បបិយតិ, អប្បនាបត្តំ វិយ ហោតិ។ **អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតី**តិ សហជាតអជ្ឈុបេក្ខនាយ អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតិ។

ឯវំ ចុទ្ទសវិធេន កាយបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ តស្មិំ កាយេ សតិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, តាយ សតិយា សម្បយុត្តញាណំ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ, តំសម្បយុត្តមេវ កាយិកចេតសិកវីរិយំ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ, បីតិបស្សទ្ធិ ចិត្តេកគ្គតា បីតិបស្សទ្ធិសមាធិសម្ពោជ្ឈង្គា, ឥមេសំ ឆន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ អនោសក្កនអនតិវត្តនសង្ខាតោ មជ្ឈត្តាការោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ យថេវ ហិ សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ សារថិនោ “អយំ ឱលីយតី”តិ តុទនំ វា, “អយំ អតិធាវតី”តិ អាកឌ្ឍនំ វា នត្ថិ, កេវលំ ឯវំ បស្សមានស្ស ឋិតាការោវ ហោតិ, ឯវមេវ ឥមេសំ ឆន្នំ ពោជ្ឈង្គានំ អនោសក្កនអនតិវត្តនសង្ខាតោ មជ្ឈត្តាការោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ នាម ហោតិ។ ឯត្តាវតា កឹ កថិតំ? ឯកចិត្តក្ខណិកា នានាសរសលក្ខណា វិបស្សនាពោជ្ឈង្គា នាម កថិតា។

វិវេកនិស្សិតន្តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ ឯត្ថ បន សោឡសក្ខត្តុកា អានាបានស្សតិ មិស្សកា កថិតា, អានាបានមូលកា សតិបដ្ឋានា បុព្ពភាគា , តេសំ មូលភូតា អានាបានស្សតិ បុព្ពភាគា។ ពោជ្ឈង្គមូលកា សតិបដ្ឋានា បុព្ពភាគា, តេបិ ពោជ្ឈង្គា បុព្ពភាគាវ។ វិជ្ជាវិមុត្តិបូរកា បន ពោជ្ឈង្គា និព្ពត្តិតលោកុត្តរា, វិជ្ជាវិមុត្តិយោ អរិយផលសម្បយុត្តា។ វិជ្ជា វា ចតុត្ថមគ្គសម្បយុត្តា, វិមុត្តិ ផលសម្បយុត្តាតិ។ ចតុត្ថបញ្ចមឆដ្ឋានិបិ ឥមិនាវ សមានបរិច្ឆេទានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អានាបានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សោតាបត្តិសំយុត្តំ

១. វេឡុទ្វារវគ្គោ

១. ចក្កវត្តិរាជសុត្តវណ្ណនា

៩៩៧. សោតាបត្តិសំយុត្តស្ស បឋមេ **កិញ្ចាបីតិ** អនុគ្គហគរហណេសុ និបាតោ។ ចតុន្នញ្ហិ មហាទីបានំ ឥស្សរិយាធិបច្ចំ រជ្ជំ អនុគ្គណ្ហន្តោ ចតុន្នញ្ច អបាយានំ អប្បហីនភាវំ គរហន្តោ សត្ថា “កិញ្ចាបិ, ភិក្ខវេ, រាជា ចក្កវត្តី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចតុន្នំ ទីបានន្តិ** ទ្វិសហស្សទីបបរិវារានំ ចតុន្នំ មហាទីបានំ។ **ឥស្សរិយាធិបច្ចន្តិ** ឥស្សរភាវោ ឥស្សរិយំ, អធិបតិភាវោ អាធិបច្ចំ, ឥស្សរិយំ អាធិបច្ចំ ឯតស្មិំ រជ្ជេ, ន ឆេទនភេទនន្តិ ឥស្សរិយាធិបច្ចំ។ **កាយស្ស ភេទា**តិ ឯវរូបំ រជ្ជំ បវត្តាបេត្វា។ **កិញ្ចាបិ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ**តិ ឯត្ថ អនុគ្គហបសំសាសុ និបាតោ។ បិណ្ឌិយាលោបេន ហិ យាបនំ អនុគ្គណ្ហន្តោ ចតុន្នញ្ច អបាយានំ បហីនភាវំ បសំសន្តោ សត្ថា “កិញ្ចាបិ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នន្តកានីតិ** អនន្តកានិ។ តេរសហត្ថោបិ ហិ វត្ថសាដកោ ទសច្ឆេទនតោ បដ្ឋាយ នន្តកន្តេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

អវេច្ចប្បសាទេនាតិ អចលប្បសាទេន។ សោ បនាយំ បសាទោ កឹ ឯកោ, អនេកោតិ? ឯកោវ, សោ មគ្គេន អាគតប្បសាទោ។ យេសុ បន វត្ថូសុ អបុព្ពំ អចរិមំ វុឞតិ, តេសំ វសេន “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេនា”តិអាទិនា នយេន តិធា វុត្តោ។ យស្មា ច ឯកោ, តស្មាវ និន្នានាករណោ ហោតិ។ អរិយសាវកស្ស ហិ ពុទ្ធេយេវ បសាទោ ច បេមញ្ច គារវញ្ច មហន្តំ, ន ធម្មេ វា សង្ឃេ វា, ធម្មេយេវ វា មហន្តំ , ន ពុទ្ធេ វា សង្ឃេ វា, សង្ឃេយេវ វា មហន្តំ, ន ពុទ្ធេ វា ធម្មេ វាតិ ឯតំ នត្ថិ។ **ឥតិបិ សោ ភគវា**តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតានេវ។

អរិយកន្តេហីតិ អរិយានំ កន្តេហិ បិយេហិ មនាបេហិ។ បញ្ច ហិ សីលានិ ភវន្តរគតាបិ អរិយា ន កោបេន្តិ, ឯវំ តេសំ បិយានិ។ តានិ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អខណ្ឌេហីតិ**អាទិ សទិសវសេន វុត្តំ។ មុខវដ្ដិយញ្ហិ ឆិន្នេកទេសា បាតិ ខណ្ឌាតិ វុច្ចតិ, មជ្ឈេ ភិន្នា ឆិទ្ទាតិ, ឯកស្មិំ បទេសេ វិសភាគវណ្ណា គាវី សពលាតិ, នានាពិន្ទុចិត្តា កម្មាសាតិ, ឯវមេវ បដិបាដិយា អាទិម្ហិ វា អន្តេ វា ភិន្នំ សីលំ ខណ្ឌំ នាម, មជ្ឈេ ភិន្នំ ឆិទ្ទំ, យត្ថ កត្ថចិ ទ្វិន្នំ វា តិណ្ណំ វា បដិបាដិយា ភិន្នត្តា សពលំ, ឯកន្តរំ ភិន្នំ កម្មាសំ។ តេសំ ទោសានំ អភាវេន អខណ្ឌាទិតា វេទិតព្ពា។ **ភុជិស្សេហីតិ** ភុជិស្សភាវករេហិ។ **វិញ្ញុប្បសត្ថេហីតិ** ពុទ្ធាទីហិ វិញ្ញូហិ បសំសិតេហិ។ **អបរាមដ្ឋេហីតិ** “ឥទំ នាម តយា កតំ, ឥទំ វីតិក្កន្ត”ន្តិ ឯវំ បរាមសិតុំ អសក្កុណេយ្យេហិ។ **សមាធិសំវត្តនិកេហីតិ** អប្បនាសមាធឹ ឧបចារសមាធឹ វា សំវត្តេតុំ សមត្ថេហិ។

២. ព្រហ្មចរិយោគធសុត្តវណ្ណនា

៩៩៨. ទុតិយេ **យេសំ សទ្ធាតិ** បទេន ពុទ្ធេ បសាទោ គហិតោ។ **សីលន្តិ** បទេន អរិយកន្តានិ សីលានិ គហិតានិ។ **បសាទោតិ** បទេន សង្ឃេ បសាទោ គហិតោ។ **ធម្មទស្សនន្តិ** បទេន ធម្មេ បសាទោ គហិតោតិ ឯវំ ចត្តារិ សោតាបត្តិយង្គានិ វុត្តានិ។ **កាលេន បច្ចេន្តីតិ** កាលេន បាបុណន្តិ។ **ព្រហ្មចរិយោគធំ សុខន្តិ** ព្រហ្មចរិយំ ឱគាហិត្វា ឋិតំ ឧបរិមគ្គត្តយសម្បយុត្តំ សុខំ។ យោ បនេស គាថាយ អាគតោ បសាទោ, សោ កតរបសាទោ ហោតីតិ។ តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ តាវ “មគ្គបសាទោ”តិ អាហ, តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ “អាគតមគ្គស្ស បច្ចវេក្ខណប្បសាទោ”តិ។ ឧភោបិ ថេរា បណ្ឌិតា ពហុស្សុតា, ឧភិន្នំ សុភាសិតំ។ មិស្សកប្បសាទោ ឯសោតិ។

៣. ទីឃាវុឧបាសកសុត្តវណ្ណនា

៩៩៩. តតិយេ **តស្មាតិ** យស្មា ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសុ សន្ទិស្សសិ, តស្មា។ **វិជ្ជាភាគិយេតិ** វិជ្ជាកោដ្ឋាសិកេ។ **សព្ពសង្ខារេសូតិ** សព្ពេសុ តេភូមកសង្ខារេសុ។ ឯវមេស្ស ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា កថិតា។ **វិឃាតន្តិ** ទុក្ខំ។

៤-៥. បឋមសារិបុត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

១០០០-១០០១. ចតុត្ថ ឧត្តានមេវ។ បញ្ចមេ **សោតាបត្តិយង្គន្តិ** សោតាបត្តិយា បុព្ពភាគបដិលាភង្គំ។ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទាទយោ បន បដិលទ្ធគុណា សោតាបន្នស្ស អង្គា នាម, តេបិ បន សោតាបត្តិយង្គន្តិ អាគតា។ ត

ត្រាយំ ទិដ្ឋម្បិ វចនត្ថោ – សប្បុរិសេ សេវន្តោ ភជន្តោ បយិរុបាសន្តោ ធម្មំ សុណន្តោ យោនិសោ មនសិករោន្តោ ធម្មានុធម្មំ បុព្ពភាគបដិបទំ បដិបជ្ជន្តោ សោតាបត្តិំ បដិលភតីតិ សប្បុរិសសំសេវាទយោ សោតាបត្តិអត្ថាយ អង្គន្តិ សោតាបត្តិយង្គំ នាម, ឥតរេ បឋមមគ្គសង្ខាតាយ សោតាបត្តិយា អង្គន្តិបិ សោតាបត្តិយង្គំ, បដិវិទ្ធសោតាបត្តិមគ្គស្ស សោតាបត្តិមគ្គោ អង្គន្តិបិ សោតាបត្តិយង្គំ។

៦. ថបតិសុត្តវណ្ណនា

១០០២. ឆដ្ឋេ **សាធុកេ បដិវសន្តី**តិ សាធុកនាមកេ អត្តនោ ភោគគាមកេ វសន្តិ។ តេសុ ឥសិទត្តោ សកទាគាមី, បុរាណោ សោតាបន្នោ សទារសន្តុដ្ឋោ។ **មគ្គេ បុរិសំ ឋបេសុន្តិ** តេសំ កិរ គាមទ្វារេន ភគវតោ គមនមគ្គោ។ តស្មា "ភគវា កាលេ វា អកាលេ វា អម្ហាកំ សុត្តានំ វា បមត្តានំ វា គច្ឆេយ្យ, អថ បស្សិតុំ ន លភេយ្យាមា"តិ មគ្គមជ្ឈេ បុរិសំ ឋបេសុំ។

អនុពន្ធីសូតិ ន ទូរតោវ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធីសុ, ភគវា បន សកដមគ្គស្ស មជ្ឈេ ជង្ឃមគ្គេន អគមាសិ, ឥតរេ ឧភោសុ បស្សេសុ អនុគច្ឆន្តា អគមំសុ។ **មគ្គា ឱក្កម្មា**តិ ពុទ្ធានញ្ហិ កេនចិ សទ្ធិំ គច្ឆន្តានំយេវ បដិសន្ថារំ កាតុំ វដ្ដតិ កេនចិ សទ្ធិំ ឋិតកានំ , កេនចិ សទ្ធិំ ទិវសភាគំ និសិន្នានំ។ តស្មា ភគវា ចិន្តេសិ – "ឥមេហិ មេ សទ្ធិំ គច្ឆន្តស្ស បដិសន្ថារំ កាតុំ អយុត្តំ, ឋិតកេនបិ កាតុំ ន យុត្តំ, ឥមេ ហិ មយ្ហំ សាសនេ សាមិនោ អាគតផលា។ ឥមេហិ សទ្ធិំ និសីទិត្វាវ ទិវសភាគំ បដិសន្ថារំ ករិស្សាមី"តិ មគ្គា ឱក្កម្ម យេន អញ្ញតរំ រុក្ខមូលំ តេនុបសង្កមិ។

បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទីតិ តេ កិរ ឆត្តុបាហនំ កត្តរទណ្ឌំ បាទព្ពុញ្ឆនតេលាទីនិ ចេវ អដ្ឋវិធញ្ច បានកំ សរភបាទបល្លង្កញ្ច គាហាបេត្វា អគមំសុ, អាភតំ បល្លង្កម្បិ បញ្ញាបេត្វា អទំសុ , សត្ថា តស្មិំ និសីទិ។ **ឯកមន្តំ និសីទីសូ**តិ សេសានិ ឆត្តុបាហនាទីនិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទេថាតិ វត្វា សយម្បិ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ឯកមន្តំ និសីទីសុ។

សាវត្ថិយា កោសលេសុ ចារិកំ បក្កមិស្សតីតិអាទិ សព្វំ មជ្ឈិមបទេសវសេនេវ វុត្តំ។ កស្មា? និយតត្តា។ ភគវតោ ហិ ចារិកាចរណម្បិ អរុណុដ្ឋាបនម្បិ និយតំ, មជ្ឈិមបទេសេយេវ ចារិកំ ចរតិ, មជ្ឈិមទេសេ អរុណំ ឧដ្ឋបេតីតិ និយតត្តា មជ្ឈិមទេសវសេន វុត្តំ។ **អាសន្នេ នោ ភគវា ភវិស្សតី**តិ ឯត្ថ ន កេវលំ អាសន្នត្តាយេវ តេសំ សោមនស្សំ ហោតិ, អថ ខោ "ឥទានិ ទានំ ទាតុំ គន្ធមាលាទីហិ បូជំ កាតុំ ធម្មំ សោតុំ បញ្ហំ បុច្ឆិតុំ លភិស្សាមា"តិ តេសំ សោមនស្សំ ហោតិ។

តស្មាតិហ ថបតយោ សម្ពាធោ ឃរាវាសោតិ ថបតយោ យស្មា តុម្ហាកំ មយិ ទូរីភូតេ អនប្បកំ ទោមនស្សំ, អាសន្នេ អនប្បកំ សោមនស្សំ ហោតិ, តស្មាបិ វេទិតព្ពមេតំ "សម្ពាធោ ឃរាវាសោ"តិ។ ឃរាវាសស្ស ហិ ទោសេន តុម្ហាកំ ឯវំ ហោតិ។ សចេ បន ឃរាវាសំ បហាយ បព្ពជិតា, អថ ឯវំ វោ មយា សទ្ធិំយេវ គច្ឆន្តានញ្ច អាគច្ឆន្តានញ្ច តំ ន ភវេយ្យាតិ ឥមមត្ថំ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។ តត្ថ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន សម្ពាធតា វេទិតព្ពា។ មហាវាសេ វសន្តស្សបិ ហិ សកិញ្ចនសបលិពោធដ្ឋេន ឃរាវាសោ សម្ពាធោវ។ **រជាបថោ**តិ រាគទោសមោហរជានំ អាបថោ, អាគមនដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា**តិ បព្ពជ្ជា បន អកិញ្ចនអបលិពោធដ្ឋេន អព្ភោកាសោ។ ចតុរតនិកេបិ ហិ គព្ភេ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ បល្លង្កេន បល្លង្កំ ឃដេត្វា និសិន្នានម្បិ អកិញ្ចនអបលិពោធដ្ឋេន បព្ពជ្ជា អព្ភោកាសោ នាម ហោតិ។ **អលញ្ច បន វោ ថបតយោ អប្បមាទាយា**តិ ឯវំ សម្ពាធេ ឃរាវាសេ វសន្តានំ តុម្ហាកំ អប្បមាទមេវ កាតុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។

ឯកំ បុរតោ ឯកំ បច្ឆតោ និសីទាបេមាតិ តេ កិរ ទ្វេបិ ជនា សព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតេសុ ទ្វីសុ នាគេសុ តា ឥត្ថិយោ ឯវំ និសីទាបេត្វា រញ្ញោ នាគំ មជ្ឈេ កត្វា ឧភោសុ បស្សេសុ គច្ឆន្តិ, តស្មា ឯវមាហំសុ។ **នាគោបិ រក្ខិតព្ពោ**តិ យថា កិញ្ចិ វិសេវិតំ ន ករោតិ, ឯវំ រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ **តាបិ ភគិនិយោ**តិ យថា បមាទំ នាបជ្ជន្តិ, ឯវំ រក្ខិតព្ពា ហោន្តិ។ **អត្តាបី**តិ សិតហសិតកថិតវិបេក្ខិតាទីនិ អករោន្តេហិ អត្តាបិ រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ (តេហិ តថា ករោន្តេហិ ន អត្តាបិ រក្ខិតព្ពោ ហោតិ)។ តថា ករោន្តោ ហិ "សាមិទុព្ភោ ឯសោ"តិ និគ្គហេតព្ពោ ហោតិ។ **តស្មាតិហ ថបតយោ**តិ យស្មា តុម្ហេ រាជា និច្ចំ រាជភណ្ឌំ បដិច្ឆាបេតិ, តស្មាបិ សម្ពាធោ ឃរាវាសោ រជាបថោ។ យស្មា បន បំសុកូលិកភិក្ខុំ ឯវំ បដិច្ឆាបេន្តោ នត្ថិ, តស្មា អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា។ ឯវំ សព្ពត្ថាបិ អលញ្ច បន វោ ថបតយោ អប្បមាទាយ អប្បមាទមេវ ករោថាតិ ទស្សេតិ។

មុត្តចាគោតិ វិស្សដ្ឋចាគោ។ **បយតបាណី**តិ អាគតាគតានំ ទានត្ថាយ ធោតហត្ថោ។ **វោស្សគ្គរតោ**តិ វោស្សគ្គសង្ខាតេ ចាគេ រតោ។ **យាចយោគោ**តិ យាចិតព្ពកយុត្តោ។ **ទានសំវិភាគរតោ**តិ ទានេន ចេវ អប្ប

មគ្គកម្បិ កិញ្ចិ លទ្ធា តតោបិ សំវិភាគេ រតោ។ **អប្បដិវិភត្តន្តិ** “ឥទំ អម្ហាកំ ភវិស្សតិ, ឥទំ ភិក្ខូន”ន្តិ ឯវំ អកតវិភាគំ, សព្ពំ ទាតព្ពមេវ ហុត្វា ឋិតន្តិ អត្ថោ។

៧. វេឡុទ្វារេយ្យសុត្តវណ្ណនា

១០០៣. សត្តមេ **វេឡុទ្វារ**ន្តិ គាមទ្វារេ បវេណិអាគតស្ស វេឡុគច្ឆស្ស អត្ថិតាយ ឯវំលទ្ធនាមោ គាមោ។ **អត្តុបនាយិក**ន្តិ អត្តនិ ឧបនេតព្ពំ។ **សម្ផភាសេនា**តិ អមន្តភាសេន។ **សម្ផប្បលាបភាសេនា**តិ សម្ផប្បលាបសម្ភាសេន និរត្ថកេន អញ្ញាណវចនេនាតិ អត្ថោ។

៨-៩. បឋមគិញ្ជកាវសថសុត្តាទិវណ្ណនា

១០០៤-៥. អដ្ឋមេ **ញាតិកេ**តិ ឯកំ តឡាកំ និស្សាយ ទ្វិន្នំ ចូឡបិតិមហាបិតិបុត្តានំ ទ្វេ គាមា, តេសុ ឯកស្មិំ គាមកេ។ **គិញ្ជកាវសថេ**តិ ឥដ្ឋកាមយេ អាវសថេ។ **ឱរម្ភាគិយាន**ន្តិ ហេដ្ឋាភាគិយានំ, កាមភវេយេវ បដិសន្ធិគ្គាហាបកានន្តិ អត្ថោ។ ឱរន្តិ លទ្ធនាមេហិ វា តីហិ មគ្គេហិ បហាតព្ពានីតិបិ ឱរម្ភាគិយានិ។ តត្ថ កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោតិ ឥមានិ ទ្វេ សមាបត្តិយា វា អវិក្ខម្ភិតានិ មគ្គេន វា អសមុច្ឆិន្នានិ និព្ពត្តិវសេន ឧទ្ធំភាគំ រូបភវំ អរូបភវំ វា គន្តុំ ន ទេន្តិ។ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីនិ តីណិ តត្ថ និព្ពត្តម្បិ អានេត្វា បុន ឥធេវ និព្ពត្តាបេន្តីតិ សព្ពានិបិ ឱរម្ភាគិយានេវ។ **អនាវត្តិធម្មោ**តិ បដិសន្ធិវសេន អនាគមនសភាវោ។

រាគទោសមោហានំ តនុត្តាតិ ឯត្ថ កទាចិ ឧប្បត្តិយា ច បរិយុដ្ឋានមន្ទតាយ ចាតិ ទ្វេធាបិ តនុភាវោ វេទិតព្ពោ។ សកទាគាមិស្ស ហិ បុថុជ្ជនានំ វិយ អភិណ្ហំ រាគាទយោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, កទាចិ ករហចិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឧប្បជ្ជមានា ច ន បុថុជ្ជនានំ វិយ ពហលពហលា ឧប្បជ្ជន្តិ, មក្ខិបត្តំ វិយ តនុកា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ទីឃភាណកតិបិដកមហាសីវត្ថេរោ បនាហ – “យស្មា សកទាគាមិស្ស បុត្តធីតរោ ហោន្តិ, ឱរោធា ច ហោន្តិ, តស្មា ពហលា កិលេសា។ ឥទំ បន ភវតនុកវសេន កថិត”ន្តិ។ តំ អដ្ឋកថាយំ “សោតាបន្នស្ស សត្ត ភវេ ឋបេត្វា អដ្ឋមេ ភវេ ភវតនុកំ នត្ថិ, សកទាគាមិស្ស ទ្វេ ភវេ ឋបេត្វា បញ្ចសុ ភវេសុ ភវតនុកំ នត្ថិ, អនាគាមិស្ស រូបារូបភវំ ឋបេត្វា កាមភវេ ភវតនុកំ នត្ថិ, ខីណាសវស្ស កិស្មិញ្ចិ ភវេ ភវតនុកំ នត្ថី”តិ វុត្តត្តា បដិក្ខិត្តំ ហោតិ។

ឥមំ លោកន្តិ ឥមំ កាមាវចរលោកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – សចេ ហិ មនុស្សេសុ សកទាគាមិផលំ បត្តោ ទេវេសុ និព្ពត្តិត្វា អរហត្តំ សច្ឆិករោតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ អសក្កោន្តោ បន អវស្សំ មនុស្សលោកំ អាគន្ត្វា សច្ឆិករោតិ។ ទេវេសុ សកទាគាមិផលំ បត្តោបិ សចេ មនុស្សេសុ និព្ពត្តិត្វា អរហត្តំ សច្ឆិករោតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ អសក្កោន្តោ បន អវស្សំ ទេវលោកំ គន្ត្វា សច្ឆិករោតីតិ។

វិនិបតនំ វិនិបាតោ, នាស្ស វិនិបាតោ ធម្មោតិ **អវិនិបាតធម្មោ**, ចតូសុ អបាយេសុ អ វិនិបាតនសភាវោតិ អត្ថោ។ **និយតោ**តិ ធម្មនិយាមេន និយតោ។ **សម្ពោធិបរាយណោ**តិ ឧបរិមគ្គត្តយសង្ខាតា សម្ពោធិ បរំ អយនំ អស្ស គតិ បដិសរណំ អវស្សំ បត្តព្ពាតិ សម្ពោធិបរាយណោ។ **វិហេសាវេសា**តិ តេសំ តេសំ ញាណគតី ញាណូបបត្តី ញាណាភិសម្បរាយំ ឱលោកេន្តស្ស កាយកិលមថោវ ឯស, អានន្ទ, តថាគតស្សាតិ ទីបេតិ។ ចិត្តវិហេសា បន ពុទ្ធានំ នត្ថិ។

ធម្មាទាសន្តិ ធម្មមយំ អាទាសំ។ **យេនា**តិ យេន ធម្មាទាសេន សមន្នាគតោ។ **ខីណាបាយទុគ្គតិវិនិបាតោ**តិ ឥទំ និរយាទីនំយេវ វេវចនវសេនេវ វុត្តំ។ និរយាទយោ ហិ វឌ្ឍិសង្ខាតតោ អយតោ អបេតត្តា **អបាយោ**, ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណន្តិ **ទុគ្គតិ**, ទុក្កដការិនោ ឯត្ថ វិវសា និបតន្តីតិ **វិនិបាតោ**។ នវមំ ឧត្តានមេវ។

១០. តតិយគិញ្ជកាវសថសុត្តវណ្ណនា

១០០៦. ទសមេ **បរោបញ្ញាសា**តិ អតិរេកបញ្ញាស។ **សាធិកនវុតី**តិ អតិរេកនវុតិ។ **ឆាតិរេកានី**តិ ឆហិ អធិកានិ។ សោ កិរ គាមោ កិញ្ចាបិ នាតិមហា អហោសិ, អរិយសាវកា បនេត្ថ ពហូ។ តត្ថ តត្ថ អហិវាតរោគេន ឯកប្បហារេនេវ ចតុវីសតិ បាណសតសហស្សានិ កាលមកំសុ, តេសុ អរិយសាវកា ឯត្តកា នាម អហេសុំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

វេឡុទ្វារវគ្គោ បឋមោ។

២. រាជការាមវគ្គោ

១. សហស្សភិក្ខុនិសង្ឃសុត្តវណ្ណនា

១០០៧. ទុតិយស្ស បឋមេ **រាជការាមេ**តិ រញ្ញា ការិតត្តា ឯវំ លទ្ធនាមេ អារាមេ, តំ រញ្ញា បសេនទិ កោសលេន កតំ។ បឋមពោធិយំ កិរ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តំ សត្ថារំ ទិស្វា តិត្ថិយា ចិន្តយឹសុ – “សមណោ គោតមោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ, ន ខោ បនេស អញ្ញំ កិញ្ចិ សីលំ វា សមាធឹ វា និស្សាយ ឯវំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ។ ភូមិសីសំ បន តេន គហិតំ, សចេ មយម្បិ ជេតវនសមីបេ អារាមំ ការាបេតុំ សក្កុណេយ្យាម, លាភគ្គយសគ្គប្បត្តា ភវេយ្យាមា”តិ។ តេ អត្តនោ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេ សមាទបេត្វា សតសហស្សមត្តេ កហាបណេ លភិត្វា តេ អាទាយ រញ្ញោ សន្តិកំ អគមំសុ។ រាជា “កឹ ឯត”ន្តិ? បុច្ឆិ។ មយំ ជេតវនសមីបេ តិត្ថិយារាមំ ករោម, សចេ សមណោ គោតមោ វា សមណស្ស គោតមស្ស សាវកា វា អាគន្ត្វា វារេស្សន្តិ, វារេតុំ មា អទត្ថាតិ លញ្ជំ អទំសុ។ រាជា លញ្ជំ គហេត្វា “គច្ឆថ ការេថា”តិ អាហ។

តេ គន្ត្វា, អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេហិ ទព្ពសម្ភារេ អាហរាបេត្វា, ថម្ភុស្សាបនាទីនិ ករោន្តា, ឧច្ចាសទ្ទា មហាសទ្ទា ឯកកោលាហលំ អកំសុ។ សត្ថា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម បមុខេ ឋត្វា “កេ បន តេ, អានន្ទ, ឧច្ចាសទ្ទា មហាសទ្ទា កេវដ្ដា មញ្ញេ មច្ឆវិលោបេ”តិ?, បុច្ឆិ។ តិត្ថិយា, ភន្តេ , ជេតវនសមីបេ តិត្ថិយារាមំ ករោន្តីតិ។ អានន្ទ, ឥមេ សាសនេន បដិវិរុទ្ធា ភិក្ខុសង្ឃស្ស អផាសុវិហារំ ករិស្សន្តិ, រញ្ញោ អារោចេត្វា វារាបេហីតិ។

ថេរោ ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធឹ គន្ត្វា រាជទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ រញ្ញោ “ថេរា, ទេវ, អាគតា”តិ និវេទយឹសុ។ រាជា លញ្ជស្ស គហិតត្តា ន និក្ខមិ។ ថេរា គន្ត្វា សត្ថុ អារោចយឹសុ។ សត្ថា សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ បេសេសិ។ រាជា តេសម្បិ ទស្សនំ ន អទាសិ។ តេ អាគន្ត្វា សត្ថុ អារោចយឹសុ “ន, ភន្តេ, រាជា និក្ខន្តោ”តិ។ សត្ថា តង្ខណំយេវ ព្យាកាសិ – “អត្តនោ រជ្ជេ ឋត្វា កាលំ កាតុំ ន លភិស្សតី”តិ។

ទុតិយទិវសេ ច សាមំយេវ ភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ គន្ត្វា រាជទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ រាជា “សត្ថា អាគតោ”តិ សុត្វា និក្ខមិត្វា, និវេសនំ បវេសេត្វា, សារបល្លង្កេ និសីទាបេត្វា, យាគុខជ្ជកំ អទាសិ។ សត្ថា បរិភុត្តយាគុខាទនីយោ “យាវ ភត្តំ និដ្ឋាតិ, តាវ សត្ថុ សន្តិកេ និសីទិស្សាមី”តិ អាគន្ត្វា និសិន្នំ រាជានំ “តយា, មហារាជ, ឥទំ នាម កត”ន្តិ អវត្វា, “ការណេនេវ នំ សញ្ញាបេស្សាមី”តិ ឥទំ អតីតការណំ អាហរិ – មហារាជ, បព្ពជិតេ នាម អញ្ញមញ្ញំ យុជ្ឈាបេតុំ ន វដ្ដតិ។ អតីតេបិ ឥសយោ អញ្ញមញ្ញំ យុជ្ឈាបេត្វា សហ រដ្ឋេន រាជា សមុទ្ទំ បវិដ្ឋោតិ។ កទា ភគវាតិ?

អតីតេ, មហារាជ, ភរុរដ្ឋេ ភរុរាជា នាម រជ្ជំ ការេតិ។ បញ្ចសតា បញ្ចសតា ទ្វេ ឥសិគណា បព្ពតបាទតោ លោណម្ពិលសេវនត្ថាយ ភរុនគរំ គន្ត្វា នគរស្ស អវិទូរេ ទ្វេ រុក្ខា អត្ថិ, បឋមំ អាគតោ ឥសិគណោ ឯកស្ស រុក្ខស្ស មូលេ និសីទិ, បច្ឆាគតោបិ ឯកស្សាតិ។ តេ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា បព្ពតបាទំ ឯវ អគមំសុ។ តេ បុន អាគច្ឆន្តាបិ អត្តនោ រុក្ខមូលេយេវ និសីទន្តិ។ អទ្ធានេ គច្ឆន្តេ ឯកោ រុក្ខោ សុក្ខិ, តស្មិំ សុក្ខេ អាគតា តាបសា “អយំ រុក្ខោ មហា, អម្ហាកម្បិ តេសម្បិ បហោស្សតី”តិ ឥតរេសំ រុក្ខមូលស្ស ឯកបទេសេ និសីទឹសុ។ តេ បច្ឆា អាគច្ឆន្តា រុក្ខមូលំ អបវិសិត្វា ពហិ ឋិតាវ “កស្មា តុម្ហេ ឯត្ថ និសីទថា”តិ អាហំសុ។ អាចរិយា អម្ហាកំ រុក្ខោ សុក្ខោ, អយំ រុក្ខោ មហា, តុម្ហេបិ បវិសថ, តុម្ហាកម្បិ អម្ហាកម្បិ បហោស្សតីតិ។ តេ “ន មយំ បវិសាម, និក្ខមថ តុម្ហេ”តិ កថំ វឌ្ឍេត្វា “ន តុម្ហេ អត្តនោវ មនេន និក្ខមិស្សថា”តិ ហត្ថាទីសុ គហេត្វា និក្កឌ្ឍឹសុ។ តេ “ហោតុ សិក្ខាបេស្សាម នេ”តិ ឥទ្ធិយា សោវណ្ណមយានិ ទ្វេ ចក្កានិ រជតមយញ្ច អក្ខំ មាបេត្វា បវដ្ដេន្តា រាជទ្វារំ អគមឹសុ។ រញ្ញោ “ឯវរូបំ, ទេវ, តាបសា បណ្ណាការំ គហេត្វា ឋិតា”តិ និវេទយឹសុ។ រាជា តុដ្ឋោ “បក្កោសថា”តិ តេ បក្កោសាបេត្វា “មហាកម្មំ តុម្ហេហិ កតំ, អត្ថិ វោ កិញ្ចិ មយា កត្តព្ព”ន្តិ អាហ។ អាម, មហារាជ, អម្ហាកំ និសិន្នដ្ឋានំ ឯករុក្ខមូលំ អត្ថិ, តំ អញ្ញេហិ ឥសីហិ គហិតំ, តំ នោ ទាបេហីតិ។ រាជា បុរិសេ បេសេត្វា តាបសេ និក្កឌ្ឍាបេសិ។

តេ ពហិ ឋិតា “កឹ នុ ខោ ទត្វា លភឹសូ”តិ ឱលោកយមានា “ឥទំ នាមា”តិ ទិស្វា “មយម្បិ លញ្ជំ ទត្វា បុន គណ្ហិស្សាមា”តិ ឥទ្ធិយា សោវណ្ណមយំ រថបញ្ជរំ មាបេត្វា អាទាយ អគមំសុ។ រាជា ទិស្វា តុដ្ឋោ – “កឹ, ភន្តេ, កាតព្ព”ន្តិ?, អាហ។ មហារាជ អម្ហាកំ រុក្ខមូលេ អញ្ញោ ឥសិគណោ និសិន្នោ, តំ នោ រុក្ខមូលំ ទាបេហីតិ។ រាជា បុរិសេ បេសេត្វា តេ និក្កឌ្ឍាបេសិ។ តាបសា អញ្ញមញ្ញំ កលហំ កត្វា, “អននុច្ឆវិកំ អម្ហេហិ កត”ន្តិ វិប្បដិសារិនោ ហុត្វា បព្ពតបាទមេវ អគមំសុ។ តតោ ទេវតា “អយំ រាជា ទ្វិន្នំ ឥសិគណានំ ហត្ថតោ លញ្ជំ គហេត្វា អញ្ញមញ្ញំ កលហំ ការាបេសី”តិ កុជ្ឈិត្វា មហាសមុទ្ទំ ឧព្ពត្តេត្វា តស្ស រញ្ញោ វិជិតំ យោជនសហស្សមត្តដ្ឋានំ សមុទ្ទមេវ អកំសូតិ។

“ភសីនមន្តរំ កត្វា, ភរុរាជាតិ មេ សុតំ;
ឧច្ឆិន្នោ សហ រដ្ឋេហិ, ស រាជា វិភវង្គតោ”តិ។ (ជា. ១.២.១២៥) –

ឯវំ ភគវតា ឥមស្មិំ អតីតេ ទស្សិតេ យស្មា ពុទ្ធានំ នាម កថា ឱកប្បនិយា ហោតិ, “តស្មា រាជា អត្តនោ កិរិយំ សល្លក្ខេត្វា អនុបធារេត្វា មយា អកត្តព្ពំ កម្មំ កត”ន្តិ “គច្ឆថ, ភណេ, តិត្ថិយេ និក្កឌ្ឍថា”តិ និក្កឌ្ឍាបេត្វា ចិន្តេសិ – “មយា ការិតោ វិហារោ នាម នត្ថិ, តស្មិំយេវ ឋានេ វិហារំ ការេស្សាមី”តិ តេសំ ទព្ពសម្ភារេហិ អទត្វា វិហារំ ការេសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

២-៣. ព្រាហ្មណសុត្តាទិវណ្ណនា

១០០៨-៩. ទុតិយេ **ឧទយគាមិនិ**ន្តិ អត្ថនោ សមយេ វឌ្ឍិកាមិនិ។ **មរណំ អាគមេយ្យាសី**តិ មរណំ ឥច្ឆេយ្យាសិ, បត្ថេយ្យាសិ វា។ តតិយំ ឧត្តានមេវ។

៤. ទុគ្គតិភយសុត្តវណ្ណនា

១០១០. ចតុត្ថេ **សព្ពទុគ្គតិភយំ សមតិក្កន្តោ**តិ មនុស្សទោភគ្គំ បដិក្ខិត្តំ។

៥. ទុគ្គតិវិនិបាតភយសុត្តវណ្ណនា

១០១១. បញ្ចមេ **សព្ពទុគ្គតិវិនិបាតភយំ សមតិក្កន្តោ**តិ មនុស្សទោភគ្គេន សទ្ធិំ ចត្តារោ អបាយា បដិក្ខិត្តា។

៦. បឋមមិត្តាមច្ចសុត្តវណ្ណនា

១០១២. ឆដ្ឋេ **មិត្តា**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស គេហេ អាមិសបរិភោគវសេន វោហារមិត្តា។ **អមច្ចា**តិ អាមន្តនបដិមន្តនឥរិយាបថាទីសុ ឯកតោ បវត្តកិច្ចា។ **ញាតី**តិ សស្សុសសុរបក្ខិកា។ **សាលោហិតា**តិ សមានលោហិតា ភាតិភគិនិមាតុលាទយោ។

៧. ទុតិយមិត្តាមច្ចសុត្តវណ្ណនា

១០១៣. សត្តមេ **អញ្ញថត្តំ** នាម បសាទញ្ញថត្តំ ភាវញ្ញថត្តំ គតិអញ្ញថត្តំ លក្ខណញ្ញថត្តំ វិបរិណាមញ្ញថត្តន្តិ អនេកវិធំ។ តត្ថ មហាភូតេសុ ភាវញ្ញថត្តំ អធិប្បេតំ។ សុវណ្ណាទិភាវេន ហិ ឃនសណ្ឋិតាយ បឋវិធាតុយា វិលីយិត្វា ឧទកភាវំ អាបជ្ជមានាយ បុរិមភាវោ វិគច្ឆតិ, ភាវញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតិ។ លក្ខណំ បន ន វិគច្ឆតិ, កក្ខឡលក្ខណាវ ហោតិ។ ឧច្ឆុរសាទិភាវេន ច យូសាការសណ្ឋិតាយ អាបោធាតុយា សុស្សិត្វា ឃនបឋវិភាវំ អាបជ្ជមានាយ បុរិមភាវោ វិគច្ឆតិ, ភាវញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតិ។ លក្ខណំ បន ន វិគច្ឆតិ, អាពន្ធនលក្ខណាវ ហោតិ។ **តត្រិទំ អញ្ញថត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បន គតិអញ្ញថត្តំ អធិប្បេតំ, តញ្ហិ អរិយសាវកស្ស នត្ថិ។ បសាទញ្ញថត្តម្បិ នត្ថិយេវ, ឥធ បន បសាទផលំ បកាសេតុំ គតិអញ្ញថត្តមេវ ទស្សិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

រាជការាមវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. សរណានិវគ្គោ

១-២. បឋមមហានាមសុត្តាទិវណ្ណនា

១០១៧-១៨. តតិយស្ស បឋមេ **ឥទ្ធ**ន្តិ តេលមធុផាណិតាទីហិ សមិទ្ធំ។ **ផីត**ន្តិ ហត្ថូបគសីសូបគគីវូបគាទិអលង្ការវសេន សុបុប្ផិតំ។ **អាកិណ្ណមនុស្ស**ន្តិ និរន្តរមនុស្សំ។ **សម្ពាធព្យូហ**ន្តិ ព្យូហា វុច្ចន្តិ អវិនិព្ពិទ្ធរច្ឆាយោ, យា បវិដ្ឋមគ្គេនេវ និគ្គច្ឆន្តិ, តា សម្ពាធា ព្យូហា ពហុកា ឯត្ថាតិ **សម្ពាធព្យូហំ**។ ឥមិនាបិ នគរស្ស ឃនវាសមេវ ទីបេតិ។ **ភន្តេនា**តិ ឥតោ ចិតោ ច បរិព្ភមន្តេន ឧទ្ធតចារិនា។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

៣. គោធសក្កសុត្តវណ្ណនា

១០១៩. តតិយេ **ភគវាវ ឯតំ ជានេយ្យ ឯតេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតំ វា អសមន្នាគតំ វា**តិ ឥទំ សោ សក្កោ តីហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស បុគ្គលស្ស សោតាបន្នភាវំ, ចតូហិ វា ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស សោតាបន្នភាវំ ភគវាវ ជានាតីតិ អធិប្បាយេន អាហ។

កោចិទេវ ធម្មសមុប្បាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ កិញ្ចិទេវ ការណំ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ **ឯកតោ អស្ស ភគវា, ឯកតោ ភិក្ខុសង្ឃោ**តិ យស្មិំ ការណេ ឧប្បន្នេ ភគវា ភិក្ខុសង្ឃេន នានាលទ្ធិកោ ហុត្វា ឯកំ វាទំ វទន្តោ ឯកតោ អស្ស, ភិក្ខុសង្ឃោបិ ឯកំ វទន្តោ ឯកតោតិ អត្ថោ។ **តេនេវាហ**ន្តិ យំ វាទំ តុម្ហេ វទេថ, តមេវាហំ គណ្ហេយ្យន្តិ។ ននុ ច អរិយសាវកស្ស រតនត្តយេ បសាទនានត្តំ នត្ថិ, អថ កស្មា ឯស ឯវមាហាតិ? ភគវតោ សព្ពញ្ញុតាយ។ ឯវញ្ហិស្ស ហោតិ “ភិក្ខុសង្ឃោ អត្តនោ អសព្ពញ្ញុតាយ អជានិត្វាបិ កថេយ្យ, សត្ថុ បន អញ្ញាណំ នាម នត្ថី”តិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **អញ្ញត្រ កល្យាណា អញ្ញត្រ កុសលា**តិ កល្យាណមេវ កុសលមេវ វទាមិ, ន កល្យាណកុសលវិមុត្តន្តិ។ អបិចស្ស អនវជ្ជនទោសោ ឯសោតិ។

៤. បឋមសរណានិសក្កសុត្តវណ្ណនា

១០២០. ចតុត្ថេ **ឥធ មហានាម ឯកច្ចោ បុគ្គលោ**តិ ឥទំ ន កេវលំ សរណានិ ឯវ អបាយតោ មុត្តោ, ឥមេបិ បុគ្គលា មុត្តាតិ ទស្សេតុំ អារទ្ធំ។ **មត្តសោ និជ្ឈានំ ខមន្តី**តិ បមាណេន ច ឱលោកនំ ខមន្តិ។ ឥមិនា ធម្មានុសារិមគ្គដ្ឋបុគ្គលំ ទស្សេតិ។ **អគន្តា និរយ**ន្តិ មគ្គដ្ឋបុគ្គលោ ហិ អបាយតោ បរិមុត្តោតិ វា បរិមុច្ចិស្សតីតិ វា វត្តុំ ន វដ្ដតិ, បរិមុច្ចតីតិ បន វត្តុំ វដ្ដតិ។ យស្មា ច បរិមុច្ចតិ, តស្មា គន្តា នាម ន ហោតីតិ, “អគន្តា”តិ វុត្តោ, ន គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **សទ្ធាមត្តំ បេមមត្ត**ន្តិ ឥមិនា សទ្ធានុសារិមគ្គដ្ឋបុគ្គលំ ទស្សេតិ។ **មហាសាលា**តិ សមីបេ ឋិតេ ចត្តារោ មហាសាលរុក្ខេ ទស្សេន្តោ អាហ។ **មរណកាលេ សិក្ខំ សមាទិយី**តិ មរណសមយេ តីសុ សិក្ខាសុ បរិបូរការី អហោសីតិ ទស្សេតិ។

៥. ទុតិយសរណានិសក្កសុត្តវណ្ណនា

១០២១. បញ្ចមេ **ទុក្ខេត្ត**ន្តិ វិសមខេត្តំ។ **ទុព្ភូម**ន្តិ ឩសរភូមិ លោណូបហតំ។ **ខណ្ឌានី**តិ បរិភិន្នានិ។ **បូតីនី**តិ ឧទកេន តេមេត្វា បូតិភាវំ អាបន្នានិ។ **វាតាតបហតានី**តិ វាតាតបេន ហតត្តា និរោជភាវំ គតានិ។ **អសារាទានី**តិ អនាទិន្នសារានិ អគហិតសារានិ។ **អសុខសយិតានី**តិ ន កោដ្ឋាទីសុ បក្ខិបិត្វា សុដ្ឋុ ឋបិតានិ។ **សុខសយិតានី**តិ ឋបិតដ្ឋានតោ ចត្តារោ មាសេ អចលិតានិ។

៦. បឋមអនាថបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា

១០២២. ឆដ្ឋេ **ឋានសោ វេទនា បដិប្បស្សម្ភេយ្យា**តិ ខណេន វេទនា បដិប្បស្សម្ភេយ្យ។ **មិច្ឆាញាណេនា**តិ មិច្ឆាបច្ចវេក្ខណេន **មិច្ឆាវិមុត្តិយា**តិ អនិយ្យានិកវិមុត្តិយា។ **តស្មា សទ្ធញ្ច សីលញ្ចា**តិ គាថា វុត្តត្ថា ឯវ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។

៧. ទុតិយអនាថបិណ្ឌិកសុត្តវណ្ណនា

១០២៣. សត្តមេ **សម្បរាយិកំ មរណភយ**ន្តិ សម្បរាយហេតុកំ មរណភយំ **គិហិសាមីចិកានី**តិ គិហីនំ អនុច្ឆវិកានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សរណានិវគ្គោ តតិយោ។

៤. បុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ

១. បឋមបុញ្ញាភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

១០២៧. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **បុញ្ញាភិសន្ទា កុសលាភិសន្ទា**តិ បុញ្ញនទិយោ កុសលនទិយោ។ **សុខស្សាហារា**តិ សុខស្ស បច្ចយា។

៤. បឋមទេវបទសុត្តវណ្ណនា

១០៣០. ចតុត្ថេ **ទេវបទានីតិ** ទេវានំ ញាណេន, ទេវស្ស វា ញាណេន អក្កន្តបទានិ។ **វិសុទ្ធិយាតិ** វិសុជ្ឈនត្ថាយ។ **បរិយោទបនាយាតិ** បរិយោទបនត្ថាយ ជោតនត្ថាយ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ ចត្តារោបិ ផលដ្ឋបុគ្គលា វិសុទ្ធដ្ឋេន ទេវា នាម ជាតា។

៨. វស្សសុត្តវណ្ណនា

១០៣៤. អដ្ឋមេ **បារំគន្ត្វាតិ** បារំ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តំ បត្វាតិ អត្ថោ។ **អាសវានំ ខយាយ សំវត្តន្តីតិ** ន បឋមំ និព្ពានំ គន្ត្វា បច្ឆា សំវត្តន្តិ, គច្ឆមានា ឯវ សំវត្តន្តិ។ ទេសនា បន ឯវំ កតា។

១០. នន្ទិយសក្កសុត្តវណ្ណនា

១០៣៦. ទសមេ **ទិវា បវិវេកាយ រត្តឹ បដិសល្លានាយាតិ** ទិវា បវិវេកត្ថាយ រត្តឹ បដិសល្លានត្ថាយ ។ **ធម្មា ន បាតុភវន្តីតិ** សមថវិបស្សនា ធម្មា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. សគាថកបុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ

១. បឋមអភិអសន្ទសុត្តវណ្ណនា

១០៣៧. បញ្ចមស្ស បឋមេ **អសង្ខ្យេយ្យោតិ** អាឡ្ហកគណនាយ អសង្ខ្យេយ្យោ, យោជនវសេន បនស្ស សង្ខា អត្ថិ។ **ពហុភេរវន្តិ** សវិញ្ញាណកអវិញ្ញាណកានំ ភេរវារម្មណានំ វសេន ពហុភេរវំ។ **បុថូតិ** ពហុ។ **សវន្តីតិ** សន្ទមានា។ **ឧបយន្តីតិ** ឧបគច្ឆន្តិ។

២. ទុតិយអភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

១០៣៨. ទុតិយេ **យត្ថិមា មហានទិយោ សំសន្ទន្តិ សមេន្តីតិ** យស្មិំ សំភេជ្ជេ ឯតា មហានទិយោ ឯកីភវន្តិ, និរន្តរា ភវន្តីតិ អត្ថោ។

៣. តតិយអភិសន្ទសុត្តវណ្ណនា

១០៣៩. តតិយេ **បុញ្ញកាមោតិ** បុញ្ញត្ថិកោ។ **កុសលេ បតិដ្ឋិតោតិ** មគ្គកុសលេ បតិដ្ឋិតោ។ **ភាវេតិ មគ្គំ អមតស្ស បត្តិយាតិ** និព្ពានស្ស បាបុណនត្ថំ អរហត្តមគ្គំ ភាវេតិ។ **ធម្មសារាធិគមោតិ** ធម្មសារោ វុច្ចតិ អរិយផលំ ធម្មសារោ, អធិគមោ អស្សាតិ ធម្មសារាធិគមោ, អធិគតផលោតិ អត្ថោ។ **ខយេ រតោតិ** កិលេសក្ខយេ រតោ។

៤. បឋមមហទ្ធនសុត្តវណ្ណនា

១០៤០. ចតុត្ថេ **អឌ្ឍោ មហទ្ធនោតិ** សត្តវិធេន អរិយធនេន អឌ្ឍោ ចេវ មហទ្ធនោ ច។ តេនេវ ភោគេន **មហាភោគោ**។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សគាថកបុញ្ញាភិសន្ទវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. សប្បញ្ញវគ្គោ

២. វស្សំវុត្ថសុត្តវណ្ណនា

១០៤៨. ឆដ្ឋស្ស ទុតិយេ អយមធិប្បាយោ – សោតាបន្នោ ភិក្ខុ ឯកត្តកេន វោសានំ អនាបជ្ជិត្វា តានេវ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សកទាគាមិមគ្គំ បាបុណិស្សតិ, សកទាគាមី អនាគាមិមគ្គំ, អនាគាមី អរហត្តមគ្គន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ ភគវតា ឥមស្មិំ សុត្តេ សាសនេ គតិ បវេណី កថិតាតិ។

៣. ធម្មទិន្នសុត្តវណ្ណនា

១០៤៩. គតិយេ **ធម្មទិន្នោ**តិ សត្តសុ ជនេសុ ឯកោ។ ពុទ្ធកាលស្មិញ្ហិ ធម្មទិន្នោ ឧបាសកោ, វិសាខោ ឧបាសកោ, ឧគ្គោ គហបតិ, ចិត្តោ គហបតិ, ហត្ថកោ អាឡវកោ, ចូឡអនាថបិណ្ឌិកោ, មហាអនាថបិណ្ឌិកោតិ ឥមេ សត្ត ជនា បញ្ចសតឧបាសកបរិវារា អហេសុំ។ ឯតេសុ ឯស អញ្ញតរោ។

គម្ភីរាតិ ធម្មគម្ភីរា សល្លសុត្តាទយោ។ **គម្ភីរត្ថា**តិ អត្ថគម្ភីរា ចេតនាសុត្តន្តាទយោ។ **លោកុត្តរា**តិ លោកុត្តរត្ថទីបកា អសង្ខតសំយុត្តាទយោ។ **សុញ្ញតប្បដិសំយុត្តា**តិ សត្តសុញ្ញតាទីបកា ខជ្ជនិកសុត្តន្តាទយោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សាមា**តិ បដិលភិត្វា វិហរិស្សាម។ **ឯវញ្ហិ វោ, ធម្មទិន្ន, សិក្ខិតព្ពន្តិ** ឯវំ តុម្ហេហិ ចន្ទោបមបដិបទំ រថវិនីតបដិបទំ មោនេយ្យបដិបទំ មហាអរិយវំសបដិបទំ បូរេន្តេហិ សិក្ខិតព្ពំ។ ឥតិ សត្ថា ឥមេសំ ឧបាសកានំ អសយ្ហភារំ អារោបេសិ។ កស្មា ? ឯតេ កិរ ន អត្តនោ ភូមិយំ ឋត្វា ឱវាទំ យាចឹសុ, អវិសេសេន បន សព្ពភារំ ឧក្ខិបិតុំ សមត្ថា វិយ “ឱវទតុ នោ, ភន្តេ, ភគវា”តិ យាចឹសុ។ តេន តេសំ សត្ថា អសយ្ហភារំ អារោបេន្តោ ឯវមាហ។ **ន ខោ នេតន្តិ** ន ខោ ឯតំ។ នការោ បនេត្ថ ព្យញ្ជនសន្ធិមត្តមេវាតិ វេទិតព្ពោ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឥទានិ អត្តនោ ភូមិយំ ឋត្វា ឱវាទំ យាចថ, តស្មា។

៤. គិលានសុត្តវណ្ណនា

១០៥០. ចតុត្ថេ **ន ខោ បនេតន្តិ** ន ខោ អម្ហេហិ ឯតំ។ **សប្បញ្ញោ ឧបាសកោ**តិ សោតាបន្នោ អធិប្បេតោ។ **អស្សាសនីយេហិ ធម្មេហី**តិ អស្សាសករេហិ ធម្មេហិ។ **អស្សាសតាយស្មា**តិ អស្សាសតុ អាយស្មា។ **មារិសោ**តិ មរណបដិពទ្ធោ។ **មរណធម្មោ**តិ មរណសភាវោ។ **អធិមោចេហី**តិ ឋបេហិ។ **អធិមោចិតន្តិ** ឋបិតំ។ **ឯវំ វិមុត្តចិត្តស្សា**តិ ឯវំ អរហត្តផលវិមុត្តិយា វិមុត្តចិត្តស្ស។ **យទិទំ វិមុត្តិយា វិមុត្តន្តិ** យំ ឥទំ វិមុត្តី អារព្ភ វិមុត្តិយា នានាករណំ វត្តព្ពំ សិយា, ន តំ វទាមិ។ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ហិ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណវត្តេសុ ចេវ អសីតិក្ខន្ធកវត្តេសុ ចាតិ អាគមនីយគុណេសុ បមាណំ នាម នត្ថិ, បដិវិទ្ធេ បន មគ្គេ វា ផលេ វា ឧបាសកានញ្ច ភិក្ខូនញ្ច នានាករណំ នត្ថិ។

៩. បញ្ញាបដិលាភសុត្តវណ្ណនា

១០៥៥. នវមេ **បញ្ញាបដិលាភាយ សំវត្តន្តី**តិ ឯត្ថ សត្ត សេក្ខា បញ្ញំ បដិលភន្តិ នាម, ខីណាសវោ បដិលទ្ធបញ្ញោ នាមាតិ វេទិតព្ពោ។ បរតោ **បញ្ញាវុឌ្ឍិយា**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សប្បញ្ញវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. មហាបញ្ញវគ្គោ

១. មហាបញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

១០៥៨. សត្តមេ **មហាបញ្ញតាយ សំវត្តន្តី**តិអាទីសុ “មហន្តេ អត្ថេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា”តិអាទិនា បដិសម្ភិទាយំ (បដិ. ម. ៣.៤) វុត្តនយេនេវ សព្ពត្ថ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សោតាបត្តិសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. សច្ចសំយុត្តំ

១. សមាធិវគ្គោ

១. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

១០៧១. សច្ចសំយុត្តស្ស បឋមេ **សមាធឹ, ភិក្ខវេ**តិ តេ កិរ ភិក្ខូ ចិត្តេកគ្គតាយ បរិហាយន្តិ, អថ នេសំ សត្ថា – “ឯវមេតេ ចិត្តេកគ្គតំ លភិត្វា, កម្មដ្ឋានំ វឌ្ឍេត្វា, វិសេសំ បាបុណិស្សន្តី”តិ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ **តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ, “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យោគោ ករណីយោ**តិ ឯត្ថ យថាភូតាទិវសេន ការណច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – ភិក្ខវេ, យស្មា សមាហិតោ ភិក្ខុ ចត្តារិ សច្ចានិ យថាភូតំ បជានាតិ, តស្មា តុម្ហេហិ ច សមាហិតេហិ ចតុន្នំ សច្ចានំ យថាភូតំ បជាននត្ថាយ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យោគោ ករណីយោ។ តថា យស្មា ចត្តារិ សច្ចានិ តថាគតស្សេវ បាតុភាវា បាកដានិ ហោន្តិ, យស្មា ច តថាគតេន សុវិភត្តានិ, យស្មា ច តេសុ អបរិមាណា វណ្ណា អបរិមាណានិ បទព្យញ្ជនានិ, យស្មា ច តេសំ អប្បដិវិទ្ធត្តា វដ្ដំ វឌ្ឍតិ, តេសំ បដិវិទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ ន វឌ្ឍតិ, តស្មា “ឯវំ នោ វដ្ដំ ន វឌ្ឍិស្សតី”តិ តុម្ហេហិ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យោគោ ករណីយោ។

២. បដិសល្លានសុត្តវណ្ណនា

១០៧២. ទុតិយំ កាយវិវេកវិកលានំ កាយវិវេកបដិលាភត្ថាយ វុត្តំ។

៣. បឋមកុលបុត្តសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៧៣-៧៥. តតិយេ **អភិសមយាយា**តិ អភិសមយត្ថាយ។ **សមណព្រាហ្មណា**តិ ចេត្ថ សាសនាវចរា អធិប្បេតា។ តថា ចតុត្ថបញ្ចមេសុ, តេន តេន អភិលាបេន ពុជ្ឈនកានំ បន អជ្ឈាសយេនេតានិ វុត្តានិ។

៦. ទុតិយសមណព្រាហ្មណសុត្តវណ្ណនា

១០៧៦. ឆដ្ឋេ **អភិសម្ពុទ្ធំ បកាសេសុ**ន្តិ អភិសម្ពុទ្ធោ អហន្តិ ឯវំ អត្តានំ អភិសម្ពុទ្ធំ បកាសយឹសុ។ ឥមស្មិញ្ហិ សុត្តេ សព្ពញ្ញុពុទ្ធា ច សមណគហណេន គហិតា។

១០. តិរច្ឆានកថាសុត្តវណ្ណនា

១០៨០. ទសមេ **អនេកវិហិត**ន្តិ អនេកវិធំ។ **តិរច្ឆានកថ**ន្តិ អនិយ្យានិកត្តា សគ្គមោក្ខមគ្គានំ តិរច្ឆានភូតំ កថំ។ **រាជកថ**ន្តិអាទីសុ រាជានំ អារព្ភ “មហាសម្មតោ មន្ធាតា ធម្មាសោកោ ឯវំ មហានុភាវោ”តិអាទិនា នយេន បវត្តកថា **រាជកថា**។ ឯស នយោ **ចោរកថា**ទីសុ។ តេសុ “អសុកោ រាជា អភិរូបោ ទស្សនីយោ”តិអាទិនា នយេន គេហសិតកថាវ តិរច្ឆានកថា ហោតិ។ “សោបិ នាម ឯវំ មហានុភាវោ ខយំ គតោ”តិ ឯវំ បវត្តា បន កម្មដ្ឋានភាវេ តិដ្ឋតិ។ ចោរេសុបិ “មូលទេវោ ឯវំ មហានុភាវោ មេឃមាលោ ឯវំ មហានុភាវោ”តិ តេសំ កម្មំ បដិច្ច “អហោ សូរា”តិ គេហសិតកថាវ តិរច្ឆានកថា។ យុទ្ធេបិ ភារតយុទ្ធាទីសុ “អសុកេន អសុកោ ឯវំ មារិតោ ឯវំ វិទ្ធោ”តិ កាមស្សាទវសេនេវ កថា តិរច្ឆានកថា, “តេបិ នាម ខយំ គតា”តិ ឯវំ បវត្តា បន សព្ពត្ថ កម្មដ្ឋានមេវ ហោតិ។ អបិច អន្នាទីសុ “ឯវំ វណ្ណវន្តំ គន្ធវន្តំ រសវន្តំ ផស្សសម្បន្នំ ខាទិម្ហ ភុញ្ជិម្ហ បិវិម្ហ បរិភុញ្ជិម្ហា”តិ កាមស្សាទវសេន កថេតុំ ន វដ្ដតិ។ សាត្ថកំ បន កត្វា “បុព្ពេ ឯវំ វណ្ណាទិសម្បន្នំ អន្នំ បានំ វត្ថំ សយនំ មាលំ គន្ធំ វិលេបនំ សីលវន្តានំ អទម្ហ, ចេតិយេ បូជំ អករិម្ហា”តិ កថេតុំ វដ្ដតិ។

ញាតិកថាទីសុបិ “អម្ហាកំ ញាតកា សូរា សមត្ថា”តិ វា, “បុព្ពេ មយំ ឯវំ វិចិត្រេហិ យានេហិ វិចរិម្ហា”តិ វា អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ។ សាត្ថកំ បន កត្វា “តេបិ នោ ញាតកា ខយំ គតា”តិ វា, “បុព្ពេ មយំ ឯវរូបា ឧបាហនា សង្ឃស្ស អទម្ហា”តិ វា កថេតព្ពា។ **គាមកថា**ទីសុបិ សុនិវិដ្ឋទុន្និវិដ្ឋសុភិក្ខទុព្ភិក្ខាទិវសេន វា “អសុកគាមវាសិនោ សូរា សមត្ថា”តិ វា ឯវំ អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ, សាត្ថកំ បន កត្វា “សទ្ធា បសន្នា”តិ វា, “ខយំ គតា”តិ វា វត្តុំ វដ្ដតិ។ **និគមនគរជនបទកថាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

ឥត្ថិកថាបិ វណ្ណសណ្ឋានាទីនិ បដិច្ច អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ, “សទ្ធា បសន្នា ខយំ គតា”តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **សូរកថា**បិ “នន្ទិមិត្តោ នាម យោធោ សូរោ អហោសី”តិ អស្សាទវសេន វត្តុំ ន វដ្ដតិ, “សទ្ធោ បសន្នោ អហោសិ, ខយំ គតោ”តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ សុរាកថាតិបិ បាឋោ។ សាបិ ចេសា សុរាកថា “ឯវរូបា នាម សុរា បីតា រតិជននី ហោតី”តិ អស្សាទវសេនេវ ន វដ្ដតិ, អាទីនវវសេន បន “ឧម្មត្តកសំវត្តនិកា”តិអាទិនា នយេន វដ្ដតិ។ **វិសិខាកថា**បិ “អសុកវិសិខា សុនិវិដ្ឋា ទុន្និវិដ្ឋា”តិ វា, “អសុកវិសិខាយ វាសិនោ សូរា សមត្ថា”តិ វា អស្សាទវសេនេវ វត្តុំ ន វដ្ដតិ, “សទ្ធា បសន្នា ខយំ គតា”តិ ឯវមេវ វដ្ដតិ។ **កុម្ភដ្ឋានកថា**តិ ឧទកតិត្ថកថា វុច្ចតិ, កុម្ភទាសិកថា វា។ សាបិ “បាសាទិកា នច្ចិតុំ គាយិតុំ ឆេកា”តិ អស្សាទវសេន ន វដ្ដតិ, “សទ្ធា បសន្នា”តិអាទិនា នយេនេវ វដ្ដតិ។

បុព្ពបេតកថាតិ អតីតញាតិកថា។ តត្ថ វត្តមានញាតិកថាសទិសោវ វិនិច្ឆយោ។ **នានត្តកថា**តិ បុរិមបច្ឆិមកថាហិ វិមុត្តា អវសេសា នានាសភាវា និរត្ថកកថា។ **លោកក្ខាយិកា**តិ “អយំ លោកោ កេន និម្មិតោ, អសុកេន នាម និម្មិតោ, កាកោ សេតោ អដ្ឋីនំ សេតត្តា, ពលាកា រត្តា លោហិតស្ស រត្តត្តា”តិ ឯវមាទិកា លោកាយតវិតណ្ឌសល្លាបកថា។ **សមុទ្ទក្ខាយិកា** នាម “កស្មា សមុទ្ទោ សាគរោ, សាគរទេវេន ខនិតត្តា សាគរោ, ខតោ មេតិ ហត្ថមុទ្ទាយ និវេទិតត្តា សមុទ្ទោ”តិ ឯវមាទិកា និរត្ថកសមុទ្ទក្ខាយិកកថា។ ឥតិ ភវោ ឥតិ អភវោតិ យំ វា តំ វា និរត្ថកការណំ វត្វា បវត្តិតកថា **ឥតិភវាភវកថា**។ ឯត្ថ ច ភវោតិ សស្សតំ, អភវោតិ ឧច្ឆេទំ។ ភវោតិ វុឌ្ឍិ, អភវោតិ ហានិ។ ភវោតិ កាមសុខំ, អភវោតិ អត្តកិលមថោ។ ឥតិ ឥមាយ ឆព្ពិធាយ ឥតិភវាភវកថាយ សទ្ធិំ ពាត្តឹស តិរច្ឆានកថា នាម ហោន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បឋមោ វគ្គោ។

២. ធម្មចក្កប្បវត្តនវគ្គោ

១. ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តវណ្ណនា

១០៨១. ទុតិយស្ស បឋមេ **ពារាណសិយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ **ឥសិបតនេ មិគទាយេ**តិ ឥសីនំ បតនុប្បតនវសេន ឯវំលទ្ធនាមេ មិគានំ អភយទានវសេន ទិន្នត្តា មិគទាយសង្ខាតេ អារាមេ។ ឯត្ថ ហិ ឧប្បន្នុប្បន្នា សព្ពញ្ញុឥសយោ បតន្តិ, ធម្មចក្កប្បវត្តនត្ថំ និសីទន្តីតិ អត្ថោ។ នន្ទមូលកបព្ភារតោ សត្តាហច្ចយេន និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតា អនោតត្តទហេ កតមុខធោវនាទិកិច្ចា អាកាសេន អាគន្ត្វា បច្ចេកពុទ្ធឥសយោបេត្ថ ឱតរណវសេន បតន្តិ, ឧបោសថត្ថញ្ច អនុបោសថត្ថញ្ច សន្និបតន្តិ, គន្ធមាទនំ បដិគច្ឆន្តាបិ តតោវ ឧប្បតន្តីតិ ឥមិនា ឥសីនំ បតនុប្បតនវសេន តំ “ឥសិបតន”ន្តិ វុច្ចតិ។

អាមន្តេសីតិ ទីបង្ករបាទមូលេ កតាភិនីហារតោ បដ្ឋាយ បារមិយោ បូរេន្តោ អនុបុព្ពេន បច្ឆិមភវេ កតាភិនិក្ខមនោ អនុបុព្ពេន ពោធិមណ្ឌំ បត្វា តត្ថ អបរាជិតបល្លង្កេ និសិន្នោ មារពលំ ភិន្ទិត្វា បឋមយាមេ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរិត្វា មជ្ឈិមយាមេ ទិព្ពចក្ខុំ វិសោធេត្វា បច្ឆិមយាមាវសានេ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឧន្នាទេន្តោ សព្ពញ្ញុតំ បត្វា សត្ត សត្តាហានិ ពោធិមណ្ឌេ វីតិនាមេត្វា មហាព្រហ្មុនា អាយាចិតធម្មទេសនោ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេត្វា លោកានុគ្គហេន ពារាណសី គន្ត្វា បញ្ចវគ្គិយេ សញ្ញាបេត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តេតុកាមោ អាមន្តេសិ។

ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តាតិ ទ្វេ ឥមេ, ភិក្ខវេ, កោដ្ឋាសា។ ឥមស្ស បន បទស្ស សហ សមុទាហារេន សមុទាហារនិគ្ឃោសោ ហេដ្ឋា អវីចិ ឧបរិ ភវគ្គំ បត្វា ទសសហស្សិលោកធាតុំ បត្ថរិត្វា អដ្ឋាសិ។ តស្មិំយេវ សមយេ អដ្ឋារសកោដិសង្ខា ព្រហ្មានោ សមាគច្ឆឹសុ, បច្ឆិមទិសាយ សូរិយោ អត្ថមេតិ, បាចីនទិសាយ អាសាឡ្ហនក្ខត្តេន យុត្តោ បុណ្ណចន្ទោ ឧគ្គច្ឆតិ។ តស្មិំ សមយេ ភគវា ឥមំ ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តំ អារភន្តោ “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, អន្តា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **បព្ពជិតេនា**តិ គិហិសំយោជនំ ឆិន្ទិត្វា បព្ពជ្ជុបគតេន។ **ន សេវិតព្ពា**តិ ន វឡញ្ជេតព្ពា ។ **យោ ចាយំ កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគោ**តិ យោ ច អយំ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមសុខស្ស អនុយោគោ។ **ហីនោ**តិ លាមកោ។ **គម្មោ**តិ គាមវាសីនំ សន្តកោ។ **បោថុជ្ជនិកោ**តិ អន្ធពាលជនេន អាចិណ្ណោ។ **អនរិយោ**តិ ន អរិយោ ន វិសុទ្ធោ ន ឧត្តមោ ន វា អរិយានំ សន្តកោ។ **អនត្ថសំហិតោ**តិ ន អត្ថសំហិតោ, ហិតសុខាវហការណំ អនិស្សិតោតិ អត្ថោ។ **អត្តកិលមថានុយោគោ**តិ អត្តនោ កិលមថស្ស អនុយោគោ, អត្តនោ ទុក្ខករណន្តិ អត្ថោ។ **ទុក្ខោ**តិ កណ្ដកាបស្សយសេយ្យាទីហិ អត្តមារណេហិ ទុក្ខាវហោ។

បញ្ញាចក្កំ ករោតីតិ **ចក្កុករណី**។ ទុតិយបទំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឧបសមាយា**តិ កិលេសូបសមត្ថាយ។ **អភិញ្ញាយា**តិ ចតុន្នំ សច្ចានំ អភិជាននត្ថាយ។ **សម្ពោធាយា**តិ តេសំយេវ សម្ពុជ្ឈនត្ថាយ។ **និព្ពានាយា**តិ និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ ហេដ្ឋា តត្ថ តត្ថ វុត្តមេវ។ សច្ចកថាបិ សព្ពាការេនេវ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៥២៩) វិត្ថារិតា។

តិបរិវដ្ដន្តិ សច្ចញាណកិច្ចញាណកតញាណសង្ខាតានំ តិណ្ណំ បរិវដ្ដានំ វសេន តិបរិវដ្ដំ។ ឯត្ថ ហិ “ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, ឥទំ ទុក្ខសមុទយ”ន្តិ ឯវំ ចតូសុ សច្ចេសុ យថាភូតំ ញាណំ **សច្ចញាណំ** នាម។ តេសុយេវ “បរិញ្ញេយ្យំ បហាតព្ព”ន្តិ ឯវំ កត្តព្ពកិច្ចជាននញាណំ **កិច្ចញាណំ** នាម។ “បរិញ្ញាតំ បហីន”ន្តិ ឯវំ តស្ស តស្ស កិច្ចស្ស កតភាវជាននញាណំ **កតញាណំ** នាម។ **ទ្វាទសាការ**ន្តិ តេសំយេវ ឯកេកស្មិំ សច្ចេ តិណ្ណំ តិណ្ណំ អាការានំ វសេន ទ្វាទសាការំ។ **ញាណទស្សន**ន្តិ ឯតេសំ តិបរិវដ្ដានំ ទ្វាទសន្នំ អាការានំ វសេន ឧប្បន្នញាណសង្ខាតំ ទស្សនំ។ **ធម្មចក្ក**ន្តិ អញ្ញត្ថ តយោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ ធម្មចក្កំ នាម ហោន្តិ, ឥធ បឋមមគ្គោវ។

ធម្មចក្កេតិ បដិវេធញាណេ ចេវ ទេសនាញាណេ ច។ ពោធិបល្លង្កេ និសិន្នស្ស ហិ ចតូសុ សច្ចេសុ ឧប្បន្នំ ទ្វាទសាការំ បដិវេធញាណម្បិ, ឥសិបតនេ និសិន្នស្ស ទ្វាទសាការាយ សច្ចទេសនាយ បវត្តិតំ ទេសនាញាណម្បិ ធម្មចក្កំ នាម។ ឧភយម្បិ ហេតំ ទសពលស្ស ឧរេ បវត្តញាណមេវ។ ឥមាយ ទេសនាយ បកាសេន្តេន ភគវតា ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ នាម។ តំ បនេតំ ធម្មចក្កំ យាវ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញត្ថេរោ អដ្ឋារសហិ ព្រហ្មកោដីហិ សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាតិ , តាវ នំ ភគវា បវត្តេតិ នាម, បតិដ្ឋិតេ ច បវត្តិតំ នាម។ តំ សន្ធាយ **បវត្តិតេ ច បន ភគវតា ធម្មចក្កេ ភុម្មា ទេវា សទ្ទមនុស្សាវេសុ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **ភុម្មា**តិ ភូមដ្ឋកទេវតា។ **សទ្ទមនុស្សាវេសុ**ន្តិ ឯកប្បហារេនេវ សាធុការំ ទត្វា – “ឯតំ ភគវតា”តិអាទីនិ វទន្តា អនុស្សាវយឹសុ។ **ឱភាសោ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណោភាសោ។ សោ ហិ តទា ទេវានំ ទេវានុភាវំ អតិក្កមិត្វា វិរោចិត្ថ។ **អញ្ញាសិ វត, ភោ, កោណ្ឌញ្ញោ**តិ ឥមស្សាបិ ឧទានស្ស ឧទាហារនិគ្ឃោសោ ទសសហស្សិ លោកធាតុំ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។

៩. សង្កាសនសុត្តវណ្ណនា

១០៨៩. នវមេ **អបរិមាណា វណ្ណា**តិ អប្បមាណានិ អក្ខរានិ។ **ព្យញ្ជនា**តិ តេសំយេវ វេវចនំ, វណ្ណានំ វា ឯកទេសា យទិទំ ព្យញ្ជនា នាម។ **សង្កាសនា**តិ វិភត្តិយោ។ ឯកមេកស្មិញ្ហិ សច្ចេ សព្ពាការេន វិត្ថារិយមានេ វណ្ណាទីនំ អន្តោ នាម នត្ថិ។ តស្មា ឯវមាហ។

១០. តថសុត្តវណ្ណនា

១០៩០. ទសមេ សភាវាវិជហនដ្ឋេន **តថំ**។ ទុក្ខញ្ហិ ទុក្ខមេវ វុត្តំ។ សភាវស្ស អមោឃតាយ **អវិតថំ**។ ន ហិ ទុក្ខំ អទុក្ខំ នាម ហោតិ។ អញ្ញភាវានុបគមេន **អនញ្ញថំ**។ ន ហិ ទុក្ខំ សមុទយាទិភាវំ ឧបគច្ឆតិ។ **សមុទយាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោតិ។

ធម្មចក្កប្បវត្តនវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. កោដិគាមវគ្គោ

១. កោដិគាមសុត្តវណ្ណនា

១០៩១. តតិយស្ស បឋមេ **អននុពោធា**តិ អននុពុជ្ឈនេន។ **អប្បដិវេធា**តិ អប្បដិវិជ្ឈនេន។

២. ទុតិយកោដិគាមសុត្តវណ្ណនា

១០៩២. ទុតិយេ **ចេតោវិមុត្តិ បញ្ញាវិមុត្តី**តិ ផលសមាបត្តិផលបញ្ញានំ នាមំ។

៧. តថសុត្តវណ្ណនា

១០៩៧. សត្តមេ **តស្មា អរិយសច្ចានី**តិ យស្មា តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ, តស្មា អរិយានំ សច្ចានីតិ វុច្ចន្តិ។ ន ហិ វិតថានិ អរិយា អរិយសច្ចតោ បដិវិជ្ឈន្តិ។

៨. លោកសុត្តវណ្ណនា

១០៩៨. អដ្ឋមេ **តថាគតោ អរិយោ, តស្មា "អរិយសច្ចានី"**តិ យស្មា អរិយេន តថាគតេន បដិវិទ្ធត្តា ទេសិតត្តា ច តានិ អរិយសន្តកានិ ហោន្តិ, តស្មា អរិយស្ស សច្ចត្តា អរិយសច្ចានីតិ អត្ថោ។

១០. គវម្បតិសុត្តវណ្ណនា

១១០០. ទសមេ **សហញ្ញនិកេ**តិ សហញ្ញនិយនគរេ។ **យោ, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ បស្សតិ, ទុក្ខសមុទយម្បិ សោ បស្សតី**តិអាទិ ឯកបដិវេធវសេន វុត្តំ, ឥមស្មិញ្ហិ សុត្តេ ឯកបដិវេធោវ កថិតោ។

កោដិគាមវគ្គោ តតិយោ។

៤. សីសបាវនវគ្គោ

១. សីសបាវនសុត្តវណ្ណនា

១១០១. ចតុត្ថស្ស បឋមេ **យទិទំ ឧបរី**តិ យានិ ឥមានិ ឧបរិ។ **សីសបាវនេ**តិ សីសបារុក្ខេ។

២. ខទិរបត្តសុត្តវណ្ណនា

១១០២. ទុតិយេ **អនភិសមេច្ចា**តិ ញាណេន អនភិសមាគន្ត្វា, អប្បដិវិជ្ឈិត្វាតិ អត្ថោ។

៣. ទណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

១១០៣. តតិយេ **អស្មា លោកា បរំ លោក**ន្តិ ឥមម្ហា មនុស្សលោកា បរំ និរយម្បិ, តិរច្ឆានយោនិម្បិ, បេត្តិវិសយម្បិ, មនុស្សលោកម្បិ, ទេវលោកម្បិ, គច្ឆន្តិ, បុនប្បុនំ វដ្ដស្មិំយេវ និព្ពត្តន្តីតិ អត្ថោ។

៥. សត្តិសតសុត្តវណ្ណនា

១១០៥. បញ្ចមេ **ឯវញ្ចេតំ, ភិក្ខវេ, អស្សា**តិ, ភិក្ខវេ, ឯវំ ចេ ឯតំ ភវេយ្យ, និរន្តរំ សត្តិសតេហិ ហញ្ញមានស្ស ទុក្ខទោមនស្សេហិ សហេវេស សច្ចាភិសមយោ ភវេយ្យ ចេតិ អត្ថោ។

៩. ឥន្ទខីលសុត្តវណ្ណនា

១១០៩. នវមេ **មុខំ ឱលោកេន្តី**តិ អជ្ឈាសយំ ឱលោកេន្តិ។ អជ្ឈាសយោ ឥធ មុខន្តិ អធិប្បេតោ។

១០. វាទត្ថិកសុត្តវណ្ណនា

១១១០. ទសមេ **សិលាយូបោ**តិ សិលាថម្ភោ។ **សោឡសកុក្កុកោ**តិ សោឡសហត្ថោ។ សោឡសកុក្កុតិបិ បាឋោ។ **ហេដ្ឋា នេមង្គមា**តិ ហេដ្ឋា អាវាដំ បវិដ្ឋា។ **អដ្ឋ កុក្កុ ឧបរិនេមស្សា**តិ អដ្ឋ ហត្ថា អាវាដស្ស ឧបរិ ឧគ្គន្ត្វា ឋិតា ភវេយ្យុំ។ **ភុសា**តិ ពលវតី។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សីសបាវនវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. បបាតវគ្គោ

១. លោកចិន្តាសុត្តវណ្ណនា

១១១១. បញ្ចមស្ស បឋមេ **សុមាគធាយ បោក្ខរណិយា**តិ ឯវំនាមិកាយ បោក្ខរណិយា។ **លោកចិន្តំ ចិន្តេន្តោ**តិ, “កេន នុ ខោ ចន្ទិមសូរិយា កតា, កេន មហាបថវី, កេន មហាសមុទ្ទោ, កេន សត្តា ឧប្បាទិតា, កេន បព្ពតា, កេន អម្ពតាលនាឡិកេរាទយោ”តិ ឯវរូបំ លោកចិន្តំ ចិន្តេន្តោ និសីទិ។

វិចេតោតិ វិគតចិត្តោ វិក្ខិត្តចិត្តោ វា។ **ភូតំយេវ អទ្ទសា**តិ តេ កិរ អសុរា សម្ពរិមាយំ សម្បវត្តេត្វា យថា នេ សោ បុរិសោ ហត្ថិអស្សាទីសុ អារុហន្តេ ឧក្ខិបិត្វា, ភិសមុឡាលច្ឆិទ្ទេហិ បវិសន្តេ បស្សតិ, ឯវំ អធិដ្ឋហឹសុ។ តំ សន្ធាយ សត្ថា “ភូតំយេវ អទ្ទសា”តិ អាហ។ **ទេវានំយេវ មោហយមានា**តិ ទេវានំ ចិត្តំ មោហយន្តា។ **តស្មា**តិ យស្មា លោកចិន្តំ ចិន្តេន្តោ ឧម្មត្តកោបិ ហោតិ, តស្មា។

២-៣. បបាតសុត្តាទិវណ្ណនា

១១១២-១៣. ទុតិយេ **បដិភានកូដោ**តិ ឯកោ មហន្តោ បព្ពតសទិសោ មរិយាទបាសាណោ។ តតិយេ **អនិដ្ឋរូប**ន្តិ អនិដ្ឋសភាវំ។

៤. កូដាគារសុត្តវណ្ណនា

១១១៤. ចតុត្ថេ **ហេដ្ឋិមំ ឃរំ អករិត្វា**តិ ថម្ភកិត្តិបាទុស្សាបនាទិនា ឃរស្ស ហេដ្ឋិមភាគំ អកត្វា។

៥. វាលសុត្តវណ្ណនា

១១១៥. បញ្ចមេ **សន្ធាគារេ**តិ សិប្បុគ្គណ្ហនសាលាយំ។ **ឧបាសនំ ករោន្តេ**តិ កណ្ឌខិបនសិប្បំ ករោន្តេ។ **អសនំ អតិបាតេន្តេ**តិ កណ្ឌំ អតិក្កមេន្តេ។ **បោង្ខានុបោង្ខ**ន្តិ ឯកំ កណ្ឌំ ខិបិត្វា យថា អស្ស សរស្ស បោង្ខំ វិជ្ឈតិ, អបរំ អនុបោង្ខំ នាម ទុតិយស្ស បោង្ខំ, បុន អបរំ តស្ស បោង្ខន្តិ ឯវំ អតិបាតេន្តេ អទ្ទស។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យេ នាម។ **ទុរភិសម្ភវតរ**ន្តិ ទុក្ករតរំ។ **សត្តធា ភិន្នស្ស វាលស្ស កោដិយា កោដី បដិវិជ្ឈេយ្យា**តិ ឯកំ វាលំ សត្តធា ភិន្ទិត្វា, តស្ស ឯកំ ភេទំ គហេត្វា, វាតិង្គណមជ្ឈេ ពន្ធិត្វា, អបរំ ភេទំ កណ្ឌស្ស អគ្គកោដិយំ ពន្ធិត្វា, ឧសភមត្តេ ឋិតោ កណ្ឌពទ្ធាយ កោដិយា តំ វាតិង្គណពទ្ធកោដី បដិវិជ្ឈេយ្យាតិ អត្ថោ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឯវំ ទុប្បដិវិជ្ឈានិ ចត្តារិ សច្ចានិ, តស្មា។

៧. បឋមឆិគ្គឡយុគសុត្តវណ្ណនា

១១១៧. សត្តមេ **អញ្ញមញ្ញខាទិកា**តិ អញ្ញមញ្ញំ ខាទនំ។ **ទុព្ពលខាទិកា**តិ ពលវន្តេហិ មច្ឆាទីហិ ទុព្ពលានំ មច្ឆាទីនំ ខាទនំ។

៨. ទុតិយឆិគ្គឡយុគសុត្តវណ្ណនា

១១១៨. អដ្ឋមេ **មហាបថវី**តិ ចក្កវាឡគព្ភន្តរា មហាបថវី។ **អធិច្ចមិទំ, ភន្តេ**តិ ឥទំ អធិច្ចុប្បត្តិកំ សចេ តំ យុគំ ន បូតិ ភវេយ្យ, សមុទ្ទេ ឧទកំ ន សុស្សេយ្យ, សោ ច កច្ឆបោ ន មរេយ្យ, អបិ នាម យទិច្ឆាវសេន សិយាតិ អត្ថោ។

ឯវំ អធិច្ចមិទំ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ មហាសិវត្ថេរោ ចត្តារិ យុគានិ ទស្សេតិ – បុរត្ថិមចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឋិតេន បុរិសេន បក្ខិត្តយុគស្ស ហិ ឆិគ្គឡេន តស្ស អន្ធកច្ឆបស្ស គីវាយ បវេសនំ វិយ មនុស្សបដិលាភោ អធិច្ចបដិលាភី។ ទក្ខិណចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឋិតេន បក្ខិត្តស្ស បន បរិវត្តមន្តស្ស បុរិមយុគំ បត្វា ឆិគ្គឡេន ឆិគ្គឡបរិ អារុឡ្ហស្ស ឆិគ្គឡេន គីវប្បវេសនំ វិយ តថាគតុប្បាទោ អធិច្ចតរសម្ភវោ។ បច្ឆិមចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឋិតេន បក្ខិត្តស្ស បន បរិវត្តមន្តស្ស បុរិមយុគទ្វយំ បត្វា ឆិគ្គឡេន ឆិគ្គឡបរិ អារុឡ្ហស្ស ឆិគ្គឡេន គីវប្បវេសនំ វិយ តថាគតប្បវេទិតស្ស ធម្មវិនយស្ស ទីបនំ អធិច្ចតរសម្ភវំ។ ឧត្តរចក្កវាឡមុខវដ្ដិយំ ឋិតេន បក្ខិត្តស្ស បន បរិវត្តមន្តស្ស បុរិមយុគត្តយំ បត្វា ឆិគ្គឡេន ឆិគ្គឡបរិ អារុឡ្ហស្ស ឆិគ្គឡេន គីវប្បវេសនំ វិយ ចតុសច្ចបដិវេធោ អតិវិយ អធិច្ចតរសម្ភវោ វេទិតព្ពោ។ នវមាទីនិ អភិសមយសំយុត្តេ វុត្តនយានេវាតិ។

បបាតវគ្គោ បញ្ចមោ។

៦. អភិសមយវគ្គវណ្ណនា

១១២១. អភិសមយវគ្គោ និទានវគ្គេ អភិសមយសំយុត្តេ វិត្ថារិតោវ។

៧. បឋមអាមកធញ្ញបេយ្យាលវគ្គោ

៣. បញ្ញាសុត្តវណ្ណនា

១១៣៣. អាមកធញ្ញបេយ្យាលេ **អរិយេន បញ្ញាចក្ខុនា**តិ វិបស្សនំ អាទឹ កត្វា លោកិយលោកុត្តរេន ញាណចក្ខុនា។

៤. សុរាមេរយសុត្តវណ្ណនា

១១៣៤. **សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា បដិវិរតា**តិ ឯត្ថ **សុរា** នាម បិដ្ឋសុរា, ឱទនសុរា, បូវសុរា, កិណ្ណបក្ខិត្តា, សម្ភារសំយុត្តាតិ បញ្ចវិធា។ **មេរយំ** នាម បុប្ផាសវោ, ផលាសវោតិ, ឯវំ វុត្តោ យោ កោចិ អាសវោ។ **មជ្ជន្តិ** តទេវ ឧភយំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ សុរាសវវិនិមុត្តំ មទនីយំ។ យាយ ចេតនាយ តំ បិវន្តិ, សា បមាទស្ស ការណត្តា **បមាទដ្ឋានំ** នាម, តតោ បដិវិរតាតិ អត្ថោ។

៦-៧. មត្តេយ្យសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៣៦-៣៧. **មត្តេយ្យា**តិ មាតុហិតា, មាតរិ សម្មាបដិបន្នាតិ អត្ថោ។ **បេត្តេយ្យា**ទីសុ បិតុហិតា បេត្តេយ្យា។

៨-៩. សាមញ្ញសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៣៨-៣៩. សមណានំ ហិតា **សាមញ្ញា**។ ព្រាហ្មណានំ ហិតា **ព្រហ្មញ្ញា**។ តេសុ តេសុ សម្មាបដិបន្នានំយេវេតំ អធិវចនំ។

១០. បចាយិកសុត្តវណ្ណនា

១១៤០. **កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ**តិ កុលេ ជេដ្ឋានំ អបចាយិនោ, នីចវុត្តិនោតិ អត្ថោ។

៨. ទុតិយអាមកធញ្ញបេយ្យាលវគ្គោ

៨. ពីជគាមសុត្តវណ្ណនា

១១៤៨. **ពីជគាមភូតគាមសមារម្ភា**តិ មូលពីជំ, ខន្ធពីជំ, ផឡុពីជំ, អគ្គពីជំ, ពីជពីជន្តិ បញ្ចវិធស្ស ពីជគាមស្ស ចេវ យស្ស កស្សចិ នីលតិណរុក្ខាទិកស្ស ភូតគាមស្ស ច សមារម្ភា, ឆេទនបចនាទិភាវេន វិកោបនា បដិវិរតាតិ អត្ថោ។

៩. វិកាលភោជនសុត្តវណ្ណនា

១១៤៩. **វិកាលភោជនា**តិ កាលាតិក្កន្តភោជនា, មជ្ឈន្ហិកាតិក្កមតោ បដ្ឋាយ យាវកាលិកបរិភោគាតិ អត្ថោ។

១០. គន្ធវិលេបនសុត្តវណ្ណនា

១១៥០. មាលាទីសុ **មាលា**តិ យំ កិញ្ចិ បុប្ផំ។ **គន្ធ**ន្តិ យំ កិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ ឆវិរាគករណំ។ តត្ថ បិឡន្ធន្តា ធារេន្តិ នាម, ឩនដ្ឋានំ បូរេន្តា មណ្ឌេន្តិ នាម, គន្ធវសេន ឆវិរាគវសេន ច សាទិយន្តា វិភូសេន្តិ នាម។ **ឋានំ** វុច្ចតិ ការណំ។ តស្មា យាយ ទុស្សីល្យចេតនាយ តានិ មាលាធារណាទីនិ មហាជនោ ករោតិ, តតោ បដិវិរតាតិ អត្ថោ។

៩. តតិយអាមកធញ្ញបេយ្យាលវគ្គោ

១. នច្ចគីតសុត្តវណ្ណនា

១១៥១. សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណីភូតំ ទស្សនន្តិ **វិសូកទស្សនំ**។ អត្តនា នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច អន្តមសោ មយូរនច្ចាទិវសេនាបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំ វិសូកភូតា ទស្សនា ចាតិ **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា**។ នច្ចាទីនិ ហិ អត្តនា បយោជេតុំ វា បរេហិ បយោជាបេតុំ វា បយុត្តានិ បស្សិតុំ វា នេវ ភិក្ខូនំ, ន ភិក្ខុនីនំ វដ្ដន្តិ។

២. ឧច្ចាសយនសុត្តវណ្ណនា

១១៥២. **ឧច្ចាសយនំ** វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ។ **មហាសយនំ** អកប្បិយត្ថរណំ, តតោ បដិវិរតាតិ អត្ថោ។

៣. ជាតរូបសុត្តវណ្ណនា

១១៥៣. **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ – លោហមាសកោ, ជតុមាសកោ, ទារុមាសកោតិ យេ វោហារំ គច្ឆន្តិ, តស្ស ឧភយស្សាបិ បដិគ្គហណា បដិវិរតា។ នេវ នំ ឧគ្គណ្ហន្តិ ន ឧគ្គណ្ហាបេន្តិ, ន ឧបនិក្ខិត្តំ សាទិយន្តីតិ អត្ថោ។

៤. អាមកធញ្ញសុត្តវណ្ណនា

១១៥៤. អាមកធញ្ញបដិគ្គហណាតិ សាលិ-វីហិ-យវ-គោធុម-កង្គុ-វរក-កុទ្រូសកសង្ខាតស្ស សត្តវិធស្សាបិ អាមកធញ្ញស្ស បដិគ្គហណា។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំ បដិគ្គហណមេវ, អាមសនម្បិ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិយេវ។

៥. អាមកមំសសុត្តវណ្ណនា

១១៥៥. **អាមកមំសបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ អញ្ញត្រ ឧទ្ទិស្ស អនុញ្ញាតា អាមកមំសមច្ឆានំ បដិគ្គហណមេវ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ, នោ អាមសនំ។

៦. កុមារិកសុត្តវណ្ណនា

១១៥៦. **ឥត្ថិកុមារិកបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ **ឥត្ថី**តិ បុរិសន្តរគតា, ឥតរា **កុមារិកា** នាម។ តាសំ បដិគ្គហណម្បិ អាមសនម្បិ អកប្បិយមេវ។

៧. ទាសិទាសសុត្តវណ្ណនា

១១៥៧. **ទាសិទាសបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ ទាសិទាសវសេនេវ តេសំ បដិគ្គហណំ ន វដ្ដតិ, "កប្បិយការកំ ទម្មិ, អារាមិកំ ទម្មី"តិ ឯវំ វុត្តេ បន វដ្ដតិ។

១០. ចតុត្ថអាមកធញ្ញបេយ្យាលវគ្គោ

១. ខេត្តវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

១១៦១. **អជេឡកា**ទីសុ **ខេត្តវត្ថុ**បរិយោសានេសុ កប្បិយាកប្បិយនយោ វិនយវសេន ឧបបរិក្ខិតព្ពោ ។ តត្ថ ខេត្តំ នាម យស្មិំ បុព្ពណ្ណំ រុហតិ។ វត្ថុ នាម យស្មិំ អបរណ្ណំ រុហតិ។ យត្ថ វា ឧភយំ រុហតិ, តំ ខេត្តំ។ តទត្ថាយ អកតភូមិភាគោ វត្ថុ។ ខេត្តវត្ថុសីសេន ចេត្ថ វាបិតឡាកាទីនិបិ សង្គហិតានេវ។

២-៣. កយវិក្កយសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៦២-៦៣. **កយវិក្កយា**តិ កយា ច វិក្កយា ច។ **ទូតេយ្យំ** វុច្ចតិ ទូតកម្មំ, គិហីនំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **បហិណគមនំ** វុច្ចតិ ឃរា ឃរំ បេសិតស្ស ខុទ្ទកគមនំ។ **អនុយោគោ** នាម តទុភយករណំ។ តស្មា ទូតេយ្យបហិណគមនានុយោគាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៤. តុលាកូដសុត្តវណ្ណនា

១១៦៤. តុលាកូដាទីសុ **កូដន្តិ** វញ្ចនំ។ តត្ថ **តុលាកូដំ** តាវ រូបកូដំ, អង្គកូដំ, គហណកូដំ, បដិច្ឆន្នកូដន្តិ ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបកូដំ** នាម ទ្វេ តុលា សមរូបា កត្វា គណ្ហន្តោ មហតិយា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ **អង្គកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ បច្ឆាភាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្ពភាគេ។ **គហណកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ មូលេ រជ្ជុំ គណ្ហាតិ, ទទន្តោ អគ្គេ។ **បដិច្ឆន្នកូដំ** នាម តុលំ សុសិរំ កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ហន្តោ តំ បច្ឆាភាគេ ករោតិ, ទទន្តោ អគ្គភាគេ។

កំសោ វុច្ចតិ សុវណ្ណបាតិ, តាយ វញ្ចនំ **កំសកូដំ**។ កថំ? ឯកំ សុវណ្ណបាតឹ កត្វា អញ្ញា ទ្វេ តិស្សោ លោហបាតិយោ សុវណ្ណវណ្ណា ករោន្តិ។ តតោ ជនបទំ គន្ត្វា, កិញ្ចិទេវ អឌ្ឍកុលំ បវិសិត្វា, “សុវណ្ណភាជនានិ កិណថា”តិ វត្វា, អគ្ឃេ បុច្ឆិតេ សមគ្ឃតរំ ទាតុកាមា ហោន្តិ, តតោ តេហិ “កថំ ឥមេសំ សុវណ្ណភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វុត្តេ “វីមំសិត្វា គណ្ហថា”តិ សុវណ្ណបាតឹ បាសាណេ ឃំសិត្វា សព្ពបាតិយោ ទត្វា គច្ឆន្តិ។

មានកូដំ ហទយភេទ-សិខាភេទ-រជ្ជុភេទវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ **ហទយភេទោ** សប្បិតេលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ ហេដ្ឋាឆិទ្ទេន មានេន “សណិកំ អាសិញ្ចា”តិ វត្វា អន្តោភាជនេ ពហុំ បគ្ឃរាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ឆិទ្ទំ បិធាយ សីឃំ បូរេត្វា ទេតិ។ **សិខាភេទោ** តិលតណ្ឌុលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ សណិកំ សិខំ ឧស្សាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ វេគេន សិខំ ភិន្ទន្តោ ទេតិ។ **រជ្ជុភេទោ** ខេត្តវត្ថុមិននកាលេ លព្ភតិ។ លញ្ជំ អលភន្តា ហិ ខេត្តំ អមហន្តំ មហន្តំ កត្វា មិនន្តិ។

៥. ឧក្កោដនសុត្តវណ្ណនា

១១៦៥. **ឧក្កោដនា**ទីសុ **ឧក្កោដនន្តិ** សាមិកេ អស្សាមិកេ កាតុំ លញ្ជគ្គហណំ។ **វញ្ចនន្តិ** តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំវត្ថុ – ឯកោ កិរ លុទ្ទកោ មិគញ្ច មិគបោតកញ្ច គហេត្វា អាគច្ឆតិ។ តមេកោ ធុត្តោ “កឹ, ភោ, មិគោ អគ្ឃតិ, កឹ មិគបោតកោ”តិ?, អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណេ, មិគបោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្តេ កហាបណំ ទត្វា, មិគបោតកំ គហេត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ “ន មេ, ភោ, មិគបោតកេន អត្ថោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន ហិ ទ្វេ កហាបណេ ទេហីតិ។ ននុ, ភោ, មយា បឋមំ ឯកោ កហាបណោ ទិន្នោតិ។ អាម ទិន្នោតិ។ ឥមម្បិ មិគបោតកំ គណ្ហ, ឯវំ សោ ច កហាបណោ, អយញ្ច កហាបណគ្ឃនកោ មិគបោតកោតិ ទ្វេ កហាបណា ភវិស្សន្តីតិ។ សោ “ការណំ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា មិគំ អទាសីតិ។

និកតីតិ យោគវសេន វា មាយាវសេន វា អបាមង្គំ បាមង្គន្តិ អមណឹ មណិន្តិ, អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ កត្វា បតិរូបកេន វញ្ចនំ។ **សាចិយោគោ**តិ កុដិលយោគោ។ ឯតេសំយេវ ឧក្កោដនាទីនមេតំ នាមំ។ តស្មា ឧក្កោដនសាចិយោគា វញ្ចនសាចិយោគា និកតិសាចិយោគាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេចិ អញ្ញំ ទស្សេត្វា អញ្ញស្ស បរិវត្តនំ សាចិយោគោតិ វទន្តិ។ តំ បន វញ្ចនេនេវ សង្គហិតំ។

៦-១១. ឆេទនសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៦៦-៧១. **ឆេទនា**ទីសុ **ឆេទនន្តិ** ហត្ថច្ឆេទនាទិ។ **វធោ**តិ មារណំ។ **ពន្ធោ**តិ រជ្ជុពន្ធនាទីហិ ពន្ធនំ។ **វិបរាមោសោ**តិ ហិមវិបរាមោសោ, គុម្ពវិបរាមោសោតិ ទុវិធោ។ យំ ហិមបាតសមយេ ហិមេន បដិច្ឆន្នា ហុត្វា មគ្គបដិបន្នំ ជនំ មុសន្តិ, អយំ ហិមវិបរាមោសោ។ យំ គុម្ពាទិបដិច្ឆន្នា មុសន្តិ, អយំ គុម្ពវិបរាមោសោ។

អាលោបោ វុច្ចតិ គាមនិគមាទីនំ វិលោបករណំ។ **សហសាការោ**តិ សាហសកិរិយា, គេហំ បវិសិត្វា, មនុស្សានំ ឧរេ សត្ថំ ឋបេត្វា, ឥច្ឆិតភណ្ឌគ្គហណំ។ ឯវមេតស្មា ឆេទនវធពន្ធនវិបរាមោសអាលោបសហសាការា បដិវិរតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អាមកធញ្ញបេយ្យាលវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

មហាវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ហិ –

“ពហុការស្ស យតីនំ វិបស្សនាចារនិបុណពុទ្ធីនំ,
សំយុត្តវរនិកាយស្ស អត្ថសំវណ្ណនំ កាតុំ។

“សទ្ធម្មស្ស ចិរដ្ឋិតិមាសិសមានេន យា មយា;
និបុណា អដ្ឋកថា អារទ្ធា **សារត្ថបកាសិនី** នាម។

“សា ហិ មហាអដ្ឋកថាយ សារមាទាយ និដ្ឋិតា ឯសា;
អដ្ឋសត្តតិមត្តាយ បាឡិយា ភាណវារេហិ។

“ឯកូនសដ្ឋិមត្តោ វិសុទ្ធិមគ្គោបិ ភាណវារេហិ;
អត្ថប្បកាសនត្ថាយ អាគមានំ កតោ យស្មា។

“តស្មា តេន សហាយំ អដ្ឋកថា ភាណវារគណនាយ;
ថោកេន អបរិបូរំ សត្តតីសសតំ ហោតិ។

“សត្តតីសាធិកសត-បរិមាណំ ភាណវារតោ ឯវំ;
សមយំ បកាសយន្តី មហាវិហារាធិវាសីនំ។

“មូលដ្ឋកថាយ សារមាទាយ មយា ឥមំ ករោន្តេន;
យំ បុញ្ញមុបចិតំ តេន ហោតុ សព្ពោ សុខី លោកោ។

“ឯតិស្សា ករណត្ថំ ថេរេន **ភទន្តជោតិបាលេន**;
សុចិសីលេន សុភាសិតស្ស បកាសយន្តញាណេន។

“សាសនវិភូតិកាមេន យាចមានេន មំ សុភគុណេន;
យំ សមធិគតំ បុញ្ញំ តេនាបិ ជនោ សុខី ភវតូ”តិ។

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយប្បដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសមយន្តរគហនជ្ឈោគាហណសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុសាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យាករណេន ករណសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមធុរោទារវចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារេ ឆឡភិញ្ញាទិប្បភេទគុណប្បដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរវំសប្បទីបានំ ថេរានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **សារត្ថប្បកាសិនី** នាម សំយុត្តនិកាយដ្ឋកថា។

“តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មិំ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ សីលវិសុទ្ធិយា។

“យាវ ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោ”តិ។

សារត្ថប្បកាសិនី នាម

សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថា សព្ពាការេន និដ្ឋិតា។